

પ્રથમ પારસી સંસારી નાટક.
(ત્રૈલોક્ય અંકમાં.)

રચનાર-શ્રી શ્રીરામશાસ્ત્રી જાડગીર મરઝયાન, એમ.એ. .

તે "કિશીનો સાહુકાર,"—"વારસે-ના-કપ્પલ,"—"જીવપર જોરાવરી,"
"નસીબની લીલી,"—"અંત્રે મેન્યુસ સાથ અગ્રીમેન્ટ,"—"આધિતિ-
પર કોઈવું,"—"માહિયત કે મુસીબત,"—"માસીનો માકો,"
"હિન્ડસમ પ્લેગાર્ડ,"—વગેરે વગેરેના કર્તા.

પારસી નાટક મંડળીને માટે છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર
મેસર્સ કરામજી ડી. અખ્તુ, રતનજી ડી. અખ્તુ, મેહરવાનજી મીનીસ.

મુદ્રણ :

જે. બી. મરઝયાનની કુાં જામે જમશેદ પ્રીટીંગ વર્ક્સ,
બેલાઈ હાઉસ કોટ.

૧૯૧૭.

કુખ :

આ "અક્લાતુન" નાટક મીઠા પ્રિયમશાહ જહાંગીર મરજખાને રચ્યો છે.

અને તે 'જામે જમશેદ' પ્રીતીંગ વહેસ, એલાઈ હાહિસ,

(જેંગલર સ્ત્રી, ફોટ, મુ'બાહ) મધે માણેકજી નવરાજ પ્રાંતર

છાખ્યો છે, તથા આ નાટક સ્ટેજ કરનાર મારસી

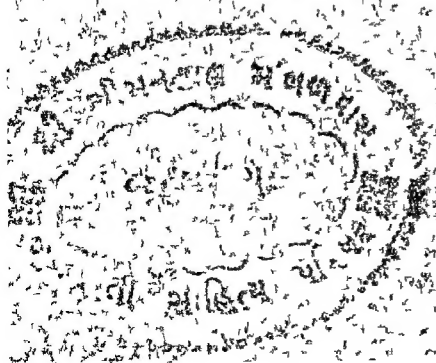
નાટક મ'ડળીના માલેકામ્મ આ પુસ્તક આટરોડ

વીક્ટોરીયા ટીમ્પરમાં પ્રસાદ થયું છે.

આ પુસ્તક સન ૧૮૬૭ ના ૨૫ માં એક્ટ પ્રમાણે રેજીસ્ટર કરેલું છે.

અને તે ફરીથી છાપવાની યા નાટક લજી ખતાવવાની રચનાર

તથા પ્રસિદ્ધ કરનારની રજા વગર કોઈને સત્તા નથી.

નરે ગજલે સુદમા,

કેટી દાવરની કાંઠેણી—“જીવપેર જોરાવરી”-
નો મારો નોત્રેલ રૂપી અવતાર મેં આપણી બેહશતન
ખ્યારી પુટલીની પવીત્ર ચાદને અર્પણ કર્યો છે—

તેજ કથાનું આ નાટકરૂપી સ્વરૂપ—“અફલાતુન”-
તમો મારી હેતવંતી, શુણ્વંતી બે બેહનો ને તમારી
પરવાનગી વગર ખ્યાર સાથે અર્પણ કરું છું.

જન્મથી આજની ઘડી સુધી મારાં સુખ દુઃખ માં
સાચ્યાં દીલે શરીક થઇ તમો બંને બેહનો એ
મારી ગમ જે માયા અને વાહલ સદા દેખાડ્યું છે—
મારી કલમકશીની અદના કોશેશો માં તમો બેહએ
હંમેશાં જે ઉલટ અને ઉત્તસાહ દેખાડેવી ચાહુ રાખી છે—
આ ‘અફલાતુન’ બેહ ના ‘ગેટ-અપ’ માં બી તમે જે
કીમતી મદદ મને આપી છે—તેના હેશાનની આટલી
મારી તર્ફની એક નજીવી પાણુ ખરાં વાહલ સાથની
નીશાની તમો સ્વીકારશો તો હું ખુશી થઇશ.

લાં તમારો વાહલો લાઈ

પીળમ.

ન્યુ ચરનીરોડ, તાં ૨૩ મી સપ્ટેમબર ૧૯૧૭.

દી બા ચો

—૦:૦:—

“મામાને ધર લગન અને માચે પીરસતારા!” ભાઈ પીરસ-
શાહ મરઝવાન સાથે આ એમના નવા તાટકે અને “મામા-માસી-
ના”નું નાનું કરાવેલું છે; અને તેવા સંજોગમાં એ નાટક માટે
માહરોજ એક દીબાચો લખવાનું—મને ભય છે કે નુકતેચીનીની
આંખે જોઈએ એટલું યથાર્થ થતાર નથી, વળી અને પોતાને એ
ધારણ કાંઈ રીતે ઘણી જરૂરનો લાગતો નથી, અને માહરો
પોતાનાં લખેલાં અને પરવરતાવેલાં પુસ્તકોમાં જે એ પોતા કદી
જાણ્યો નથી, એક દીબાચો તે કાંઈ નુકતેચીની નથી, અને એ
દીબાચા (એટલે એક પુસ્તકને લગતા ખુલાસા) માં લખક પાતે
જે કાંઈ પોતાની તરફનું કેહવાનું હોય તે જોટલું યથાર્થ કહી શકે
તેટલું એક ગાહીત આસામી કહી શકવાનો નથી; મગર ભાઈ
પીજમ મને એ દીબાચો લખવાની આજ્ઞા કરતાં આત્રી આપે છે
કે એમનાં આ આગમચ બાહર પડેલાં અનેક પુસ્તકોમાં એમણે
એજ ધારણ પર ધામ લીધું છે, અને, તેથી, આ નાટકની પુસ્તકને
તેમણે એક અપવાદરૂપ બાહર પડેલું જોવા માહતા નથી. એટલા—
માટે, એ સંજોગ વચ્ચે, કાંઈ પીજો ગ્રહસ્થ એ સંજોગમાં લખ
તે કરતાં મનેજ એકાદ જે પોતા લખવાનું વધારે વાસ્તવિક
જણાય છે, કેમકે આ એલમાં ગાયનો માહરી નાકેશ શકતિનાં
કરેલાં હોવાને લીધે એ એલનો હું પોતે પણ એક અંગ—ભાગ
થવા માંગ્યો છું, અને એ માહરોજ નાટક હોય તેમ હું એના
માધ્ય નીચે સંબંધમાં આંગ્યો છું.

ભાઈ પીજમનો આ એલ એમની આ આગમચ બાહર
પડેલી એક નાવેલ નામે “હવર જોરાવરી” હવરચીજ એ
ભાઈએ લખાવ્યો છે, એટલે એના “પ્રકાશ”માં કદાપી સસાની
તાટકની એલક આગમને એ ઘણા નવો પુરવાર લખાવો નથી.

પણ સોખી નાટક તેની રમણામાં કાંઈ ઝિટલી બધી કામેલ્યતથી ઉપજવામાં આઠ્યો છે કે મને માનવાને લાલચ થાય છે કે ઝિ બાઈની ઝિ વારતાઝિ જે રસ અને ઉમંગ જમાવ્યો હશે તે કરતાં સેંહેંકડો દરજ્જા વધારે આ નાટક રંગ જમાવશે, અને ઝિ માહરાં પ્રમાણીક મતની જો કોઈ પુરવારી જોઈતી હોય તો ઝિ નાટકમાં માહરી પોતાની જે ઉપર કેહવા મુજબની મીસ્કીન હીસ્સેદાસી ને શામીલગીરી જે આપી છે તે છે. ભાઈ પીજમનાં કેહવા મુજબ “જીવપર જોરાવરી”ની ઝિમની વારતા કોઈ ઝિંકજ નોંવેલતું ઝેરેટ્ટેશન નથી, પણ જીદી જીદી ત્રણ નોંવેલની ચેલાવત કરીને ઝિવણે ઝિ અમલો ઉભાં કરેલો છે; અને શોકીન સમજદાર આલમ માહરાં મતને આ પેલ જોવા કેડે મલતીજ થશે કે ઝિ કાંઈ થોડી જેહમત અને થોડી કામેલ્યતનું કામ નથી, કેમકે અકકલપસંદ રવેસે જીદી જીદી વારતાઝિનાં વલાંની ઝિ જાતની વણત કાંઈ બધાજ કરી શકે નહીં.

મને પોતાને આ નાટક ખરેખર ઘણું ગમ્યો છે, અને નાટકોના સમાગમમાં હું ધરડો થયો છું. ઝિટલે ઝિ માહરાં અનુમાન, અનુભવ સિદ્ધ જે નક્કી કરેલું, આયંદા લુલભરેલું પુરવાર થનાર નથી ઝિમ માનવા ને જાહેર કરવાની મને હીંમત થાઝિ છે. નાટક બધાથીજ લખી શકાતા નથી, અને ઝિકાદ નાટક ઝિક કે ખીજાં કારણથી ફતેહમંદ થયો હોઝિ તેથી તે નાટકકારની કારકીર્દીને ઝિક નાટક લખનાર તરીકે તેજસ્વિ સ્વિકારવા જે હંમેશ હરાવથી ના પાડયું છે; પણ આ “અફલાતુન” નાટકમાં જે લખકની શક્તિનો તે કસ જોયો છે કે જે ઝિ નાટકને ફતેહમંદ નહીં કરે, અને ખીજા ઝિવાજ થોડાક તમુનેદાર નાટકો લખવાને ઝિમને સમર્થ નહીં કરે તો હું ઘણું અજબ થવશ.

આ નાટક ઝિક સાડું, અકકલમાં યેસતું આવતું, પારસી સંસારને લાયુ પડતું, દીલપઝીર ચિત્ત છે, અને કદચોદમ તેની તસીહતમાં તે ખાલી નથી તે મને અગત્યની ગમ્યું છે. ઝિક મજબુત મગજની છોકરી થું અને કેરલું કરી શકે તે આ નાટકમાં

જોવાએ છે, અને પારસી આલમમાં ફરી લાગેલી કાસમની મુલ-
 જુત મનથી કામ લઈ જાણતી કરાવતી છે. ફરીએ નથી ચતા
 એમ કાંઈ કદી કહી શકનાર નથી. વળી કાકર અરદશરની
 “કરકર” તકામરીના તારથી ઉચકાઈ જતા અને પેસાના લાભમાં
 મરીમરી રહેલા રીતની ભીખતા ભીખારીઓનો એક અનન
 કરવાલેગ દ્રષ્ટાંટ રચુ કરે છે, અને ફરી અને એ કાકર વચ્ચેની
 ચાલુ ધુરકાધુરકા ને હાનતોણમાં ભાઈ પાનજી બંને દેકાણે ઘણીક
 કમાલ કરેલી છે. ખાસ કરીને શીમન ગાંધીને ત્યાં ફરી સંગીત
 શીખવવા આવે છે ત્યાં, એ બે એકલા પડતાં, જે કલાદ એમના
 વચ્ચે થતો બતાવ્યો છે. તે તારીના ગંગાતોપરના ઉચકાચે,
 અને એવું એવું તો આ નાટકમાં જાળજા ધણું છે. બીજી આગેવાન
 (કરકર) એકથી એક જોરાવર છે, અને તે પુરાણી અને અસિદ્ધ
 “પારસી નાટક મંડળી” ના એવા કસાએલા અને કરવા પેલાડી
 અહમ્મીને સંપૂર્ણ થયેલી છે કે તેમની તારીફલાયક હુન્નરમંદી હસાક
 એ એલ ધણી ધનસાક પામશે, ને એકાદ એ આંગલીના કાપામાં
 મરજ ગણી લઈ શકાએ એવા પુરાણા ને પંકાએલા પારસી
 સંસારી નાટકોમાં જથ્થકનીજ નામના સાથ શાગીલ થવા પામશે
 એવી માહરી ગણતરી છે.

ભાઈ પાનજી આ એલપર પોતાનો બધો જીન પટકી નાખ્યો
 છે એમ જો હું કહું તો વાંચનારાં સાહેબોએ સહરાગત માનવાની
 નથી, કેમજે તે મેં અંગત અનુભવથી જાણું છે. એ ઉધરતા
 અને ઉલટમંદ નાટક—લેખકનો પેહલો પ્રયાસ—“પારસીનો
 માકો”—પણ કાંઈ નાખી દેવાનો નાટક લેખાયો નથી, પણ તે
 જો જોઈએ એટલી ફતેહમંદી હાંસલ ન કરી શક્યો હોય તો
 તેને માટે ફટલાક તેવા પ્રકારો ને સંજોગો હતા; કે જે તે એલ બાહર
 પડતાં સાથે તે માટેની “જામે જમશેદ” માં પ્રગટ કરેલી માહરી
 નુકતેચીનીમાં મેં વધતા આછા સમજવ્યા છે; અને તે થોડી
 ઘણી તારીપારસીથી હોય કે કેમ, પણ આ નવા નાટકને જોર
 સોહારથી ફતેહમંદ કરવા એ માહરા જીવન મિત્ર આ વળાએ
 જે જાણું કે ધરવા ધરાયા નથી, અને અજબ અને ખુશી થવાનું તો

એ છે કે “પારસી નાટક મંડળી” ના સાહસીક માલિકોએ બી
 દુલ્લાં દીલથી આ નાટકને એક નામાંકીત ફોલ્ડ બનાવા જરૂર ને
 જોઈમતની કોઈજ ક્યાસ થવા દીધી નથી. એ ગ્રહસ્થોએ એ
 ખેલપર પાપરીની પેરે પેસો વરયો છે, અને સીન સીનરીની
 મનોહરતા અને ટ્રેસીસ અને અસખાખ વિગેરેની સંપૂર્ણતામાં,
 લાઇ પીળમના કેળવાયલા ટેસ્ટને માન આપી, એ માહરા પુરાણ
 દાસ્તોએ હજારેના ખરચે આ ખેલમાં એટલું બધું કર્યું છે કે
 એ સઘળી એકત્રતા આ ખેલ એક જોવાલોગ ફોલ્ડ પુરવાર
 થવાની જાણે ગેરંટીજ થઈ પડે છે.

વળી, “મેરી અટેલી મત ભુલ્યો!!” મેં જ્યારે અફલાતુન
 લાઇ પીળમના આ અફલાતુન પારસી સંસારી નાટક “અફલા-
 તુન” બાબે માહરાં પ્રમાણીક મત સુજળનું આવું બધું અફલાતુન
 ચીતરી માર્યું છે, ત્યારે એ ખેલમાં રજુ થતાં માહરાં ગાયનો
 માટે પણ માહરે થોડુંક જોલવું બેવડું સજવાર થશે. આ ખેલમાં
 —જેમ માહરા પોતાના હરેક નાટકમાં જોવામાં આવ્યું છે તેમ—
 સઘળાં ગાયનો માહરી ગરીબ કોશેશનું પરીણામ છે, અને તે
 સંસારી નાટકની શોકીન આલમની પ્રસંશા પાત્ર પુરવાર થશે
 એમ માહરે ઉમીદ રાખવાની છે. એ માંહેલી ઘણીખરી રાગ-
 છીએ નવીજ છે, અને મને લગ છે કે ગાનારનાં ગળાં, કાય-
 નાત, સ્થળ અને પ્રસંગ એ બધાંપર નિઘાહ રાખી અનકુળ રાગ-
 રાગછીએજ પસંદ કરતાં મેં મને રાહો આપનાર માહરા કુશળ
 મિત્રોનું લોહીનું પાણી કર્યું છે: પણ પરીણામ, તેથી, મને
 માનવાને ઉમંગ રહે છે કે ઘણું સારું થયું છે. અલબત્ત, એ
 માહરાં કામમાં મને જો જશ મલે તો તે ઘણે દરજ્જે “પારસી
 નાટક મંડળી” ના સમજદાર સાહુદા ગ્રહસ્થો લાઇએ નાગરદાસ,
 રસ્તમ વિગેરેને અને ખેલાડી ગ્રહસ્થો મેસર્સ મોહન, ભગવાનદાસ,
 પીરોજશાહ મિસ્ત્રી વિગેરેને આભારી છે. મેં અનુભવસિદ્ધ
 જોયું છે કે દેશી સંગીતમાં એ ઘણાખરા ગ્રહસ્થો ઘણું સમજે છે,
 અને માત્રા અને તાલમાં વઝીક તલ માત્ર પણ ફરક ન આવે,

એટલું જ નહીં પણ શબ્દોના આકારમાં પણ સંપૂર્ણતાનું સંચારાત્મક હોય તે ક્ષીસમનાં ગાયનો. એ માહરા મિત્રોની મરજી અનુસાર બાંધી આપતાં માહરે જોકે પ્રતીક્ષન કરતો મડયો છે, પણ એમની એ સમજદારી હતી વખાણીને જે ઘણી બુદ્ધિની સાથે તેમ કર્યું છે, અને સામગ્રી રીતે, તેથી, આ નાટક ગાયનો સમજદાર વર્ગને પણ પુરતો સંતોષ આપતાં થવાનું જ સંભવ છે.

વળી ઇંગ્રેજ ગાયનોની સહો વિશેરે માટે હું માહરા જવાન મિત્ર પીળમ પોતે અને લાઇમ્સા પુરવેદ અને પુસ્તક પાંદોને આભારી છું. એ લાઇમ્સા ઇંગ્રેજ સંગીત સાફ સમજે છે, અને તેમણે મને એ ડીપાર્ટમેન્ટમાં ઘણી સવળતા અને મદદ કરી છે.

છેલ્લે, આ આખો નાટક એ રીતે ઘણી જોડી મેળવતો અને ઘણા જોડા ખરચે, પારસી સંસારી નાટકની શોધીન આલમની જોડા અને ખીદમત સાફ, તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે બાઇ પીળમ, વળી, દેશી નાટકની રંગભૂમીમાં એક કદમ આગળ વધી પાતાનાં જોડમાં સીનેમાનાં પ્રસંગોવાર દેખાવા પણ આમિજ કરાવાની પેઠવ કરી છે, અને એ બધી ધનુષ અને પાત્ર-પુમની રોજીક સાથે, નજીક એક આખો વરસની મેળવત મળી, જાહેરમાં રજુ થવા માંડેલા આ “અક્ષાણ” નાટક સંસારી નાટકની શોધીન આલમનાં જોડા આશરને પાત્ર પુરવાર થશે એમ માનવાની મને ઘણી હિમ્મત રહે છે.

મ. ન. કાખરાજી.

આક્ટોબર, ૧૯૧૭.

ફક્ત પાંચ મીનીટ !

મેહાં કુમળાવશે નહીં ! હું તમારો વધારે વખત રોકવા માંગતો નથી. પણ મારી તરફના જે બોલ અહીં લખવા વગર ચાલે એમ નથીજ.

કલમબાજીમાં પછાડા મારવાનો એક અનખરો મારો બાબમાં અધુરો હશે તે આ પુરો થયો છે ! મારી માનીતી નોવેલ “જીવ-પર જોરાવરી” નો આ નાટકી અવતાર “અફલાતુન” તમારા હાથમાં તમારા અપેક્ષાત અભીપ્રાય માટે આજે કાંઈક વીશવાશ અને હિમંતથી મુકું છું. જે એ તમારી પરીક્ષામાં પસાર થયો તો હું મારા ત્રીજા નાટક માટે મારી સુખડપેન નવેસરથી ધંડી તૃપ્તિ કરીશ—જે તમારી ‘વરડીકટ’ મારી વીરધ આવશે તો મારે સમજી લેવુંજ પડશે કે સ્ટેજ સાથે મારી રાસ આવતીજ નથી.

હું અગાઉ કહી ચુક્યો છું કે મારો પહેલો નાટક “માસીનો માકો” નાટકી સાહિત્યના મેદાનમાં મારી એક “સીરીયસ” કોશેશ હતીજ નહીં. તે ફારસીકલ કોમીડી માત્ર બાલી રમુજની ધુણમાં જે એક ખાનગી કુટુંબી મેળાવડામાં પતેલી જેવા કોઈ પ્રસંગપર લજવવા માટે ચીત્રી કાહેડી હતી—અને મારો અસલ મનમુખો તો તે કોમીડી ચોક્કસ એન્થ્રોપોમોર્ફીસમ મીન-મંડળ પાસે એકાદ જે વાર પ્રાધવેટ ફેમીલી ગેઝ-રીંગ સમક્ષજ સ્ટેજ કરાવવાનો હતો. પણ તેટલાં બેહશતનસીન મારા મિત્ર ખુરશિદજી બાલીવાળાના હાથમાં મારે તે મેન્થુસકીપ્ટ મારા મેહુરબાન ખેરખાહ મીઠા સોરાબજી ધાંડીએ મેળી દીધું—અને બસ મરહુમ ખુરશિદજી તો તે કોમીડીને પોતાની કુંપતી મારફતેજ રજુ કરાવવાનું લઘ પડ્યા ! કાંઈક ઘટતા સુધારા વધારા સાથે ‘માસીનો માકો’ વીક્ટોરીયા નાટક મંડળીએ સ્ટેજ, કર્યો—અને—! પરીણામ તમને ખબર છે. ‘માસીનો માકો’ “યકદમ રરરરદબાતલ” તો પુરવાર થયોજ નથી. કોઈ ચીધદમ નહીં !

“મને જાણાવી દેવાનો ઝરરોળી વાંધો નથી કે” જો લાઈ
રતનજી શેઠાનો “પાકબદ પરીન” વુરતનોજ પડ્યો નહી
હતે—જો તે નાટકમાં ‘માસીના માકા’નું જ કોમીક વૃણ
કમનસીએ આગમવ્યથી પેસી ગયલું નહીં હતે—તો મારી કોમીડી
કોઈ જોરજી જુદા રંગ પકડતે પણ મરહુમ આટલીવાલા જેવા એક
આગ નાટકકારેની ગોટું આધું. બહા આદમીએ ‘માસીનો માકો’
“પાકબદ પરીન”ને સ્ટેજ કરવા પછી વુરતજી હાથમાં લીધો—અને
બહુ રંધાધ જવા પછીજ કે તે નાટી નાસીપાસીવ્યવે જાણ્યું કે મારી
‘કોમીડી’ નો સાર તો બાઈ રતનજીએ આગાઉનો હુઓગમાં લીધે
લીધેલા હતો!

ખેર! પણ ત્યાર પછી મારા જીવને કળ વળી નહીં. અરે
પુટ નાટક તખતા માટેજ એક ધરખમ સંસારી નાટક લખવાને
માટે માણ આંગળાં અવડયાં કીધાં. એકદમ વળી એક ચોખ્ખી
કારસીબલ કોમીડી પાછી લખવામાં સાર કે જોયો નહીં. વળી
જોરજોરે જેવાં આંસુઓ ખેરાંઓની આંખોમાંથી ખેરવરનારી એક
હેખતનાકે સ્ટુપીડ, ત્રાજીડી લખવા અગાઉ મારી કલમ કોહી સડી
ગયલી જેવાંનું હું વધુ પસંદ કરું; એટલે એક સીરીયો—કોમીક
વળુ કે શોધ્યું. હાંખે જવાની જરૂર નહીં હતી. મારી આકલાવન
કેડી દાવરનો કીસ્સો મને સહથી બંધવેસતો લાગ્યો—અને હ્યો,
આ રહ્યો મારી લાગટ એક વર્ષની ચેહનતનું પરીણામ!

મારા અઝીઝ લાયકીવાલા ખેરાદર દાદીબા અપ્પુની સુઅના
અને આધું ઉલટને પ્રતાપે પ્રખ્યાત પારસી નાટક મંડળીના માતવના
માલિક સાહેબો સાથે આ નવા નાટકનું સાટું ફોકવા હું સક્તીવાન
થયો. મેં જ્યારે દક્ષી નાટકોના કરવધવા અપ્પુ શિયાઓને અને
ચેહરવાનજી મીનીસ શેઠને આજરખવાહીથી ફલું કે, “નાટકના
સ્ટેજ અને ‘ગેટ-અપ’ માટેના મારા વીઆરો સાબારજી
તમાચીર, વર્ગના સ્ટેનડડ થી કાઢી જુદાજ છે, માટે જો મારો
નાટક હાથમાં લેવા માંગતાજ હોવા તો, સાહેબો, જુદાને ખાતર
મેં જગ કોઈ સારો આકારમાં આહર પાડતા તમારે તૈયાર હોવા,
તોજ આપણે આગળ બાલ્યે—નહીં તો આ આકાર કરી નહીંએ.”
ત્યારે તો જરૂરજી અને સીઠ રતનજી અપ્પુએ જે કહીલાતના

શબ્દો મને કહ્યા, તે હજી મારા કાનમાં ગણગણ્યાં કરે છે :
 “મીઠા પીળામ, તમારો નાટક ઘણાજ સરસ આકારમાં—તમાને
 સંતોષ મળે એવી રીતેજ—અમે સ્ટેજ કરશું; ખેરી કર રહ્યાં !”

અને અચીતજ પારસી નાટક મંડળીના સાહસીક માલિકોએ
 પોતાનો બોલ પાળ્યો છે. આ લડાઈની મોંઘવારી અને કટાકટીના
 અધ્યામમાં તેઓ આ “અફલાતુન” નાટક પછવાડે મારા
 દેખતાં દેખત લગભગ ચોવીશ હજાર રૂપ્યા હાલને કાજતો ખરચી ઉભા
 છે. એકાદ પારસી સંસારી ખેલ માટે સાધારણ રીતે અલાર અગાઉ
 ઘણું ઘણું તો ત્રણથી ચાર હજાર રૂપ્યા ખરચાતા હશે.
 એક પારસી નાટક પછવાડે વધારે નાણું ખરચવું નાટક
 કંપનીના માલિકો કુઝુક સમજતા આવતા હતા. પણ હું ધારું છું કે
 મારા “અફલાતુન” નાટકથી પારસી સંસારી ખેલોના બાબમાં હવે
 એક તમામ નવા સફાઈ ઉંઘડવો શરૂ થયો છે. અત્યાર સુધી આખા
 એક પારસી નાટકમાં ચાર સાડીઓ અને ચાર પ્લાઉઓ તમે જોતા
 આવ્યા—તેને ઠેકાણે ચુમાલીસ સાડીઓ અને ચોત્રીશ પ્લાઉઓ
 તમે અહીં જુવો છો ! ટીપ-ટોપ તમામ નવા ધંધેજી ડરેસીસ
 ખાસ સીવાહેલા જુવો છો ! ખાસ મહેનતથી પસંદ કરેલી
 “હમીટેશન જુવેટરી” જુવો છો ! દર સ્ત્રીને નવા પડદાઓ
 અને “ત્રાન્સફર્મ” થતા સેટ—સીનો જુવો છો ! તે ઉપરાંત બે
 સ્ત્રીને મેટાગ્રાફ શીલમા જુવો છો ! તો પછી તમેજી વીચાર કરો
 કે તે પાછળ હાલના મોંઘવારીના વખતમાં શું ખરચ એકો હશે ?
 શાખાશ છે પારસી નાટક મંડળીના માલિક સાહેબોની છાંતીને ! હું
 સાચું કહું છું કે જે હિંમતથી અને મક્કમપણથી તેઓએ આ
 “અફલાતુન” નાટકને સજવ્યો છે, તે જોઈ હું પોતેની હેરત
 થઈ રહ્યો છું. મને માનવાને દરેક કારણો છે કે શક ફરામજી
 અખુ, રતનજી અખુ અને મેરવાનજી મીનીસના આ વખાણવા
 જોગ સાહાસની કદર તમાશખીન આલમ કરવા વગર રહેશે નહીં !
 પછી તો તકદીરની વાત છે.

નાટક લખવો, એ હું અગાઉ તમને બરચે આપેલા પોલ જેવું
 એક કાગ સમજતો હતો. એ ગાડી આંખ ઉપડી છે, સાચું કે
 છું કે એક નોંધ લખવા કરતાં એક નાટક લખવો, એ મારે ઘણો
 વધારે પીડા પ્રયોગ છે. મને, યાદ છે કે જ્યારે એ ગદ્યના
 લાઈ બમનજી કામરાજ આગલ મારી "જીવપર જોરાવરી" નોંધવને
 "રેમરાઈઝ" કરવાનો મારા કરાદો બહાર કીધો હતો, ત્યારે તેમણે
 ખડખડાટ હસી પડ્યા હતા—અને એક ગાડી નોંધવને મારે કલાકની
 રમતના એક નાટકમાં ફેરવી નાંખવાનું કરેલું સુચકેલું, બલકે મારાકલ
 હવે તે બાબે મને ખેતાવયો હતો. તે કેળા મારાબા બમનજીની
 ચેતવણી મેં ગણકારી હતી નહીં પણ આજે હું કાન આંખડીને
 કપ્પલ કઈ છું કે "અફલાતુન" નાટકને રચી તેવાર કરતાં મારા
 નાકે હમ આપ્યો છે. ને કામને હું બાતને યુનો લગાડ્યા
 નેટલું સહેલું સમજતો હતો, તેણે આમ્મો દારૂ વરસ સુધી
 મારી પાસે મરતે એલાઈ ઇસ્ટબોરો કાવયો છે! સહ સાંઝ
 જેવું સેવટ સાચું! હું એટલું જાણું, અતકરણથી કહું
 છું કે મેહરખાન અપ્પુ સોહેબો અને મીનીસ બાઈની મારી ઉપર
 આસ અંગત માયા મેહરખાની જો નહીં હોતે, તેમ્માએ જો મન આ
 એલ સળવવા માટે પરચેનો Carte Blanche આપ્યો નહીં હોતે,
 મારા નાટક માટે તેમ્માએ કાંઈ અજબ બતનો લોપ અને લીશપ્રાણ
 અબલથી આપર સુધી દેખાડ્યા કીધો નહીં હોતે, તો અધવચેળ
 કાળીને—હાની આઈને—હું એ અફલાતુન મારી જીવપર જોરાવરી
 છોડી બેઠો હતો!

તમારો હું ધણો ભયંત રોડ છું પણ મારે એ માર
 દેકાણાએ મત્થેનો મારો ઉડો આભાર હજી દરશાવવાનો છે.
 પહેલા તો લાઈ બમનજી કામરાજનોજ મારે ખાસ અંગત
 ઉપકાર માનવાનો છે આ એલજી તમામ સંબંધ મારી અરજ
 ઉપરથી એજ અનુભવી લાઈએ મારે માટે ચુંટી કાઢી, દરેક
 ગાયનોનાં બોલો બાંધી આપી, એ ગાયનો એક્ટરોને બેસાડી આપી,
 એમ્માએ આવાર મને જો સીમ્યા દીલની પીતસવારથી કીમતી
 ચદર આપી છે તેજુ અહેશાન હું નક્કી સુધી ચકીય નહીં

પોતાની વહાલી બેઠીની ખીમારીની ચીંતા માથે હોવા છતાં બાપ
અમનજીએ દહાડાના દહાડાઓ સુધી લાગટ પોતાનું અંગત કામકાજ
બાળુએ સુકીનેખી એક દહોર્યાનીખી હાંસલ વગર આ મહેનત
માથે ઉપાડી, અને મારા “અફલાતુન” નાટકને એક રીતે દીપા-
વવામાં પોતાનો ફાલો આપ્યો છે. એ ભાઈનો નાટકો તથા જલ-
શાઓ અને તેને લગતું ગાયનો સાથનો સંબંધ અને અનુભવ
આજ નજીક ૪ વર્ષોનો લંબાયેલો છે, અને એમના હરેક
નાટકમાં અને હરેક જલસામાં એવણની પોતાની પસંદગીની
રાગ રાગણીઓ પર ઘણી સમજદારીથી એવણે જોડેલાં ગીતો ઘણાં
વખણાયાં છે, ને ઘણાક તો ઘેરે ઘેર જથુક ગવાતાં થયેલાં છે.
આ “અફલાતુન” એલ માટે પણ અનુકુલ રાગ રાગણીઓ
એવણે મોટી મહેનત લઈ પોતેજ નક્કી કરી તે ઉપર ગાયનો
બાંધ્યાં છે, જે એવણની કલમને વાસ્તે લોકોની હંમેશની
ઉલટથીજ વખણાશે એમ ધારી શકાએ છે.

ખીજે ઉપકાર મારે મારી એ વહાલી બેઠનો મીસીસ જર-
બાપ બાપુજી લામ અને મીસીસ ગુલબાપ અરદેશર મહેતાનો
માનવાનો છે. અલબત્તાં એ એક કુટુંબી ભાઈ બહેનો વચ્ચેના
સંબંધની બાબત છે, પણ જાહેરમાં મારે મારાં દીલની લાગણી
દરશાવ્યા વગર ચાલતું નથી કે બહેન જરબાપુએ તથા બેહેન
ગુલબાપુએ આ એલના બાનુઓના ડ્રેસીસ-સારીઓ બલાઉઓ-વગેરે
તઈયાર કરવામાં, તેમજ દરેક પ્રકારની જીવેલરી ઉપજવી આપ-
વામાં, જે અધાગ કાળજી અને શ્રમથી મને મદદ કરી છે તે
માટેનું માફ અહેશાન હું પુરેપુરું દરશાવી શકતો નથી. દહાડાના
દહાડા સુધી દુકાનો ઉપર ધકેલા ખાયા કરી—મોતી, રામજી
હુલેલભ, કલ્યાણ, ભગવાન (—બલા જાણે મારી કોણ કોણ
હતા!—) દરજીઓને ધરે બોલાવ્યા કરી—જીદાં જીદાં બલાઉઓ
માટેના ડીઝાઇનો ભિજાંમાંથી ઉપજવવા કરી, એ બહેનોએખી
“અફલાતુન” ના ‘ગેટ-અપ’ માં એક સંગીત હીસ્સો આપ્યો છે.

આ પછી મારો સદાનો વહાલો દીલસોઝ રશીક જેહાંગીર
તારાપોરવાલા છે. આર્ટનાં એ સાચા આશકે જ્યારે જાણ્યું કે

નાટક લખવા, એ હું અગાઉ તદ્દન બરબે બાલેલા એલ જેવું
 એક કામ સમજતો હતો. હવે મારી આંખ ઉઘડી છે. સાચું કહું
 છું કે એક નોવેલ લખવા કરતાં એક નાટક લખવા, એ મારે ઘણો
 વધારે બીકટ પ્રયોગ છે. મને યાદ છે કે જ્યારે મેં શરૂઆતમાં
 લાઇ બમનજી કાપરાજી આગલ મારી “જીવપર જોરાવરી” નોવેલને
 “ફેમેરાઇઝ” કરવાનો મારો ઇરાદો જાહેર કર્યો હતો, ત્યારે તેવાજી
 અડખડાટ હસી પડ્યા હતા—અને એક મારી નોવેલને ચાર કલાકની
 રમતના એક નાટકમાં ફેરવી નાંખવાનું કેટલું મુશ્કેલ, બલકે અશક્ય,
 હતું તે બાબે મને ચેતાવયો હતો. તે દેશી મોટાબા બમનજીની
 ચેતવણી મેં ગણકારી હતી નહીં. પણ આજે હું કાન ચીમીને
 કપ્પલ કરું છું કે “અફલાતુન” નાટકને રચી તૈયાર કરતાં મારો
 નાકે દમ આવ્યો છે. જે કામને હું પાનને ચુનો લગાડવા
 જેટલું સહેલું સમજતો હતો, તેણે આસો દોઢ વરસ સુધી
 મારી પાસ મરતે એલાહી ધસડ્યોરો કરાવયો છે! સહ સારું
 જેનું સેવટ સારું! હું એટલુંજ પરા, અંતકરણથી કહું
 છું કે મેહરબાન અપ્પુ સાહેબો અને મીતીસ ભાઇની મારી ઉપર
 આસ અંગત માયા મેહરબાની જો નહીં હતે, તેઓએ જો મને આ
 એલ સજવવા માટે પરચનો Carte Blanche આપ્યો નહીં હતે,
 મારા નાટક માટે તેઓએ કાંઈ અંજળ જતનો લાવ અને વીશવાશ
 અબલથી આપર સુધી દેખાડ્યા કીવો નહીં હતે, તો અધવચ્ચેજ
 કંટાળીને—હારી આધને—હું એ અફલાતુન મારી જીવપર જોરાવરી
 છોડી બેઠો હતો!

તમારો હું ઘણો વખત રોકું છું, પણ મારે એ ચાર
 ટકાણાઓ પ્રત્યેનો મારો ઉંડો આભાર હજી દરશાવવાનો છે.
 મહેલાં તો લાઇ બમનજી કાપરાજીનોજ મારે આસ અંગત
 ઉપકાર માનવાનો છે. આ એલનું તમામ સંગીત મારી અરજ
 ઉપરથી એજ અનુભવી ભાઇએ મારે માટે ચુંટી કહાડી, દરેક
 ગાયનોના બોલો બાંધી આપી, એ ગાયનો એક્ટરોને બેસાડી આપી,
 એઓએ આવાર મને જે સાચાં દીલની ખીનસવારથી કીમતી
 મદદ આપી છે તેનું અહેસાન હું જલદી બુધી શકીશ નહીં.

પોતાની વહાલી બેઠીની ખીમારીની ચીંતા માથે હોવા છતાં બાઈ
અમનજીએ દહાડાના દહાડાઓ સુધી લાગટ પોતાનું અંગત કામકાજ
બાજીએ સુકીનેખી એક દહોર્યાનીખી હાંસલ વગર આ મહેનત
માથે ઉપાડી, અને મારા “અફલાતુન” નાટકને એક રીતે દીપા-
વવામાં પોતાનો ફાલો આપ્યો છે. એ ભાઈનો નાટકો તથા જલ-
શાઓ અને તેને લગતું ગાયનો સાથનો સંબંધ અને અનુભવ
આજ નજદીક ૪૦ વર્ષોનો લંબાયેલો છે, અને એમના હરેક
નાટકમાં અને હરેક જલસામાં એવણની પોતાની પસંદગીની
રાગ રાગણીઓ પર ઘણી સમજદારીથી એવણે જોડેલાં ગીતો ઘણાં
વખણાયાં છે, ને ઘણાંક તો ઘેરે ઘેર જથુક ગવાતાં થયેલાં છે.
આ “અફલાતુન” ખેલ માટે પણ અનુકુલ રાગ રાગણીઓ
એવણે માઠી મહેનત લઈ પોતેજ નક્કી કરી તે ઉપર ગાયનો
બાંધ્યાં છે, જે એવણની કલમને વાસ્તે લોકોની હંમેશની
ઉલટથીજ વખણાશે એમ ધારી શકાએ છે.

ખીજો ઉપકાર મારે મારી એ વહાલી બેઠીનો મીસીસ જર-
બાઈ બાપુજી લામ અને મીસીસ ગુલબાઈ અરદેશર મહેતાનો
માનવાનો છે. અલબત્તાં એ એક કુટુંબી ભાઈ બહેનો વચ્ચેના
સંબંધની બાબત છે, પણ જાહેરમાં મારે મારાં દીલની લાગણી
દરશાવ્યા વગર ચાલતું નથી કે બહેન જરબાઈએ તથા બહેન
ગુલબાઈએ આ ખેલના બાનુઓના ડ્રેસીસ-સારીઓ બલાઉઝો-વગેરે
તૃપ્તિયાર કરવામાં, તેમજ દરેક પ્રકારની જીવેલરી ઉપજાવી આપ-
વામાં, જે અથાગ કાળજી અને શ્રમથી મને મદદ કરી છે. તે
માટેનું મારું અહેસાન હું પુરેપુરું દરશાવી શકતો નથી. દહાડાના
દહાડા સુધી દુકાનો ઉપર ધકેલા ખાયા કરી—માતી, રામજી
હુલલભ, કટયાણ, ભગવાને (—બલા જાણે મારી કોણ કોણ
હતા!—) દરજીઓને ઘરે બોલાવ્યા કરી—જીદાં જીદાં પ્લાઈઝો
માટેના ડીઝાઈનો ભેળમાંથી ઉપજાવ્યા કરી, એ બહેનોએખી
“અફલાતુન” ના ‘ગેટ-અપ’ માં એક સંગીત હીસ્સો આપ્યો છે.

આ પછી મારો સદાનો વહાલો દીલસોઝ રશીક જહાંગીર
તારાપોરવાલા છે. આર્ટનાં એ સાચા આશકે જ્યારે જાણુયું કે

મારો નાટક સ્ટેજ યવાની તથ્યાસીમાં છે, ત્યારે તદ્દન એક બોલે
એ ભેરાદરે પોતાની હુનરમંદ ચીત્રમાળા વગર હાંસલે મારી નાટ-
કની ચોપડી માટે તથ્યાર કરી આપવા કબુલ કર્યું. આઈની એ
સેવા, સાહિત્યનો એ શોખ, ભાષા જોહાંગીર તારાપોરે આ મારી
કમીની કલમના સંબંધમાં ખીજવાર પાર પાડ્યો છે. પીળમતી
કલમ સાથે જોહાંગીર તારાપોરનો કેમરા સદ્દનો નીકટ જોડાણથી
પારસી-ગુજરાતી સાહિત્યની નોંધપોથીમાં જોડાયેલો રહેશે. આ
“અફલાતુન” નાટકની ચોપડીમાં જે ફાંકડી ફોટોગ્રાફીક હારમાલા
ખીરાજે છે, તેને હું—ખરેખર સાચું કહું છું—મારા ખેલની
એક શાલા, એક મગરૂરી હું સમજું છું.

આ નાટકમાં એ સીનેમેટોગ્રાફ શીલમાં આમેજ કરવાનું
નવું ડીંગલ જે દાખલ કર્યું છે. મેસરસ ભોરન એન્ડ શેપરડની
પ્રખ્યાત ઇંગ્રેજી ફરમે આ શીલમાં ખાસ “અફલાતુન” નાટક
માટેજ લીધેલી છે. ખસુસ કરીને ખીજી શીલમાં, કે જેમાં જુદ-
દીન્યો સુધારાવાળો ચીલમચાલાકીયો તહેસુલ દીવચા અને તેનો
જોડયો ભાષ—દખાવમાં ખીલકુલ એકમળતો—ભણતાર, ગણતાર
પરહેજગાર, ભાચાજી ભોચ અલાહીખાગયો તહેસુલ દીવચા—
એકી વળા દખાવ દેય છે, તે કર—શીલમ લઈ આપીને મેસરસ
ભોરન એન્ડ શેપરડ બેશક પોતાની ફોટોગ્રાફીક હુનરમંદીનો આપણને
કાંઈક ઉચ્ચા ખ્યાલ આપ્યો છે. આ રેલવે હોટેલના ડીનરની
શીલમાં લેવા માટે રેલવે હોટેલના માલિક સાહેબો—રાંદેલયા
ખીરાદરો—નો, ખાસ કરી ભાષ હોરમસજી રાંદેલયાનો, હું ખડું
આભારી થયો છું. ખરી ઉલટથી એચાએ કાંઈ પણ સ્વાર્થ વગર
ખલકે ગાંઠના ગોપીચંદ કરીને વટીક—મેસરસ ભોરન એન્ડ શેપ-
રડના સ્ટુડીયોમાં પોતાના હોટેલનો દખાવ રજુ કરી આપી આ
શીલમ લેવડાવવામાં મને ખરા મીત્રભાવથી મોટી મદદ કરી છે.

ઇંગ્રેજી ગીતો માટે કેટલીક ઉપયોગી સુચનાઓ અને મદદ
ભાષ ખુરશેદ ઘાંડીએ અને રસ્તમ ઘાંડીએ પોતાની રાખેતાની
ઉલટ અને ખંતથી મને આપી છે, તે માટે આ તકે હું તેમનો

ઉપકાર માનું છું. તે ઉપરાંત ખીજી ત્રીજી નાની માઠી સહાયતા મને મારા મીત્રો મેસર્સ માનેક ઘડીયાલી, અદેશર બેકર, કેપ્પશર ડોક્ટર, બેહરામ વાસણ્યા વગેરે એ આ નાટકના સંબંધમાં આપી છે, જેમનો હું અત્રે સામટો ઉપકાર માનવાની મારી ફરજ સમજું છું.

સેવટે આ નાટકને અનુપમ સીનરીઓથી દીપાવનારા બે કાબેલ પેનટર બાદશાહી મીં નવરોજી હોં નરકુ તથા મીં ડોસાભાઈ માં ચીનાઈ એ આખે ઉડી વલગે એવા સીનસ તથા કરી આપી પોતાની પીછીને ખરેજ જેબ દીધી છે. તમે પોતેજ હવે નાટકમાં એમની લાગઠ વરસ દહાડાની મહેનતનું પરીણામ જોઈ લેજો અને તમારો અભીપ્રાય બાંધજો.

ચાલો, હવે વીકટોરિયા ગારડનમાં અરથેદ્યાઈ બહમનજી મહેતા-પારડીની ગોરાણુ—ઉરફે સુરતની પ્રખ્યાત ખુટી, વીસ લાખની ખુબસુરત વારસ કેટી દાવર પોતાના incognito માં તમારે માટે પોઠી યાય છે, એટલે હું તમારેથી રજા ચાહીશ. એટલુંજ માગી લઉં છું કે કાંઈ એાછું પડે—કાંઈ એાછું લાગે તો વળી એકદમજ સખત થઈ મહોલું મચકાવતાં નહીં! દાર મદાર જરા મોરાં મનથી ચલાવી લેજો. સાહેબજી!

લાં. દુવાગો સૈવક.

રાશીદ ખીલડીંગ,

ન્યુ ચરનીરોડ,

૧૬ મી અક્ટોબર ૧૯૧૭.

} ફીરોઝશાહ જેહાંગીર મરઝયાન.

તમો સાથે કાંઈક સોહજ ઓળખ !

મેજનજી દાવર—(ઉમર વર્ષ ૭૪)—ત્રીસ લાખની દોલત ધરાવતા સુરતના એક માતબર શેઠ રંડાયલા ; કેટીના પીતા ; અદી વજીરદારના રૂખા-સ્વભાવના આશ્રિત.

કેટી દાવર—(ઉમર વર્ષ ૨)—મેજનજીની એકપુત્રી જવાન બેટી ; ખુબસુરત, બાહોશ, એકામપ્લીશડ, મીલન-સાર પણ મક્કમ વિચારની એક અફલાતુન કુમારીકા. ખરશેદબાઈ ગોરાણીનો લેખાશ સજી પોતાના હાથના ઉમેદવારો અદી વજીરદાર તથા જલ ઉમરીગરના ગુણદોષોની કસોટી કરનાર એક ખરા જીસ્સાવાળી નાઝનીન. જલ ઉમરીગરની “સ્વીટી”-પાછળથી તેની મોહરદાર.

મુનામાસી—(ઉમર વર્ષ ૫૬)—કેટીના કુછેળ માસીજી ; એક ભલો, દોલસોજ બાનુ.

૬૦ અરદેશર વજીરદાર—(ઉમર વર્ષ ૩૧)—મેજનજીનાં, મેહન હુમાયજીનો એકપુત્રો દીકરો. અઉદ વર્ષના ગાળા પછી હાંગકાંગથી મુંબાઈ પોતીકા વીધવા માતા સાથે પાછો ફરેલો ; પૈસાનો પુંજરી, તીસ્મારખાં, અબીમાની એક જવાન સોહામણો તખીબ ! શીરીન ગાંધીનો આશક—પાછલથી તેણીનો આવીંદ.

હુમાયજી વજીરદાર—(ઉમર વર્ષ ૫૩)—અદીના સાથેસ માતાજી ; મેજનજીનાં વીધવા મેહન.

મેહરનોશણ વણકદાર—(ઉમર વર્ષ ૫૯)—ડાઁ અઘી વણ-
કદારનો કાકા. પેતે પુચકળ શ્રીમંત
હોવા છતાં જંગલ ભરી, જેહમત
ભરી લટખટ જીંદગીમાં મજાહ
મેળવતા વીચીત્ર ખવાસના કુમારા
ડોકરા! ગાયકવાડી મુનેરી ટોળીના
અફલાતુન મુખી, લોકમે “ માકો
મદારી.” પાછળથી “ મુસાજી ” ના
છુપા અવતારમાં યુસ્તાઃ કાનફાટયા
ખીડરનું માજનુ જોતા જલમ
“ ધાંખરાજી ”

જાલ ઉમરીગર—(ઉમર વર્ષ ૨૯)—એક હેન્ડસમ,
ભલા ખવાસનો લાયકીવાલો, લાગ-
ણીવાલો જવાન બારીસ્ટર; એલજી
ઉમરીગરનો ખેટો; કેટી દાવરને
દીલબર—પાછળથી તેણીનો ભરથાર.

યુસ્તાજી કાનફાટયા—(ઉમર વર્ષ ૬૫)—યુજરાતના ગામ-
ડાંમોમાં ધંધો ચલાવતો એક બદ-
માશ હુચ્ચો ડીસ્ટ્રીક્ટ ખીડર. રજે-
રજનો એક ખલિકગાર્ડ. મેહરનોશણ
વણકદારનાં વસીયતનો એકત્રીકયુટર—
શીરીન ગાંધીનો તરડી. આ-
નજી કાનફાટયાનો કાકો; પાછળથી
છુપાછુપ પીરોજખાઈ ગાંધી (શીરી-
નના માયજી) સાથે દાણા પાડી
જઈ શીરીનપર સીતમ યુજરનાર
એક લકંગો ફિવકલ. કેટી દાવરની
જાહેર ખબર પ્રમાણે તેણી સાથે
હજાર રૂપિયાને પગારે “ પરણી
જનાર ” એક “ ભાડુતી ભરથાર ” !!

આનજી કાનકાટયા—(ઉમર વર્ષ ૩૫) યુસ્તાદજી કાનકાટ-
યાનો પોશાગીર હાડામારટર ભત્રીજો.
માકા મદાચીની સોનેરી ટોલીનો એક
સલાસદ. શીરીન ગાંધીનો આચક!

શીરીન ગાંધી—(ઉમર વર્ષ ૨૦) અથમ પોતાની
વીધવા માતા પીરોજખાઈ સાથ
અતીથય કંગાલ્યતમાં અહમદનગર
રહેલી એક ભલી, રાંક, દીલસોજ
વાળી ખુશીદુલ છોકરી. પાછળથી
મેહરનોશજી વજીરદારની વારેસ ;
ડાઁ અદી વજીરદારની દીલદાર—
પાછળથી તેની ધણીયાણી.

પીરોજખાઈ ગાંધી—(ઉમર વર્ષ ૪૨) શીરીનની માતા ;
પહેલાં રંડાપો ભાગવતી એક સુક-
લેસ બાઈ—પણ પાછળથી યુસ્તા-
દજી ખીડરના તરકટમાં સામેલ થઈ,
તેનીજ સાથ તદન છુપાછુપ લગન
કરી બેસી, પોતાની દીકરી શીરીનને
ખોટી રીતે મેહરનોશજીની દોલતની
વારેસ બનાવનાર એક નબળાં
મનની લગાર આપમતલખી સ્ત્રી.

તેહમુરસ ૩. દીવેચા—(ઉમર વર્ષ ૩૩)—એક તદન લહેરી,
ચોટ્ટે ખુશાલ, હસ્તુખો, રંગીલો,
રમતો પંચી. પોતે કુલુસ માશીસ
હોવા છતાં તદન સ્થાઈચીશ ઇંગ્રેજી
કપડાં સજી પોતાને મોટા સુધારા-
વાળામાં અપાવવાની કુંકરાજી મારતો
સ્માઈ-સેટ, અલબેલો જવાન્યો.
તેહમુલજીનો જોડયો ભાઈ—
આખેહુથ ચેહરામાં તેહમુલજીને
મળતો આવતો. ખીલકુલ આગળ
વધેલા વીચારો ધરાવનારો એક
“ રીફારમર.” નાજનો આવીદ.

નાનાં દીવેચા—(ઉમર વર્ષ ૩૭)—તેહમુરસની ધણી-
યાણી ; એક સમજી અને સારાં
સલુકવાળી જવાન બાનુ. પોતાના
પતીને આંકાશમાં રાખી બાણુતી
એક ઠાવડી દેખાવલી અબલા.

તેહમુલજી ૩. દીવેચા—(ઉમર વર્ષ ૩૩) તેહમુરસનો બેડયે
ભાઈ—તદન તેહમુરસને દેખાવમાં
મળતો આવતો એક આદ્યા ગપાટ
“અલાહીબાગ્યો” ! પોતે ચાર પાંચ
લાખનો ધણી હોવા છતાં સાદાં
માદાં કપડાં સજીને લાણુવા ગણુવા-
માંજ મોજ માનનારો એક દીનચુસ્ત
આરથોડોલ જરથોસ્તી ; કીઆસોશીમાં
લીન બની ‘અકલદીઝમ’ ના વેહ-
જામાં પડેલો એક ભાલો, પણ ભલો,
નીરદાશ ભાચાજી બોચ ! ફેતીનો પતી.
એનકોકથી ધણે વર્ષે એકાએક કોઈને
જણાવ્યા વગર મુંબાઈ આવેલો !

ફેતી દીવેચા—(ઉમર વર્ષ ૨૬) તેમુલજીની ધણી-
યાણી ; એક ઘટમદાર ગોરી જવાન
બાનુ. લગાર ફેશનેબલ અને સુધ-
રેલા વીચારો ધરાવતી એક સ્ત્રી.

આલીકુદ—(ઉમર વર્ષ ૬૬)—તેમુલજી તથા
તેહમુરસના બુએર્ગ કુદજી. બહુ જીના
વીચારવાળાં ધર્મચુસ્ત બાઈ. ચીચોડાં
વાળાં. રંડાયલાં—છોકરાં છૈયાં વગરનાં.

બાપુજી તચકરા—(ઉમર વર્ષ ૫૮)—નાનાં દીવેચાના
પીતા. તેહમુરસના સસરા.

અંચેરજી મગોલ—(ઉમર વર્ષ ૫૨)—એક ગરમ
મીઝાઝના લગાર આકળી જરથોસ્તી.

કુંબરજી કોપરખાસ--(ઉમર વર્ષ ૪૮)--કેનીના કાકા,
 " મડનેસ " નાં દર્દને ઉંઝાણથી
 અભ્યાસ કરવાનો ધખારો લઈ બેઠેલા
 એક વીચીત્ર પારસી.

રતનજી--(ઉમર વર્ષ ૫૬)--મેજનજી દાવર
 ના પુરાણા અને અતી વીસ્વાધુ વફાદાર
 અંગત પારસી કારભારી, પોતાના શેઠ
 ઉપર શ્રીદાગીરી બેઠાવતો મદદનીશ.

અખદુલ--(ઉમર વર્ષ ૨૩)--જેઠા ઉમરીગરની
 અમગીથી સાથે રહેલો અને પોતાના
 જવાન શેઠ ઉપર જન દુરખાન
 કરતો એક અતી નીમકહલાલ, અંગલ
 મુસલમાન નોકર.

તેહમીના--જલની બેઠન.

પેસી--નાજનો લાઇ.

હોમી દાવર--તેહમુરસનો મીત્ર.

અમીના--કેદીની મુસલમાની આયા.

ગંગા--નાજની કોલણ આયા.

બીંદા--ગુસ્તાદજીનો નોકર.

ડા. મેકેનડી--એક કનસલરીંગ શ્રીજીશીયન.

ડીટેક્ટીવ પટલરવન, પોલીસ ઇનસ્પેક્ટર, પોલીસ સીપાઇ
 દાદા મેટ્ટી અને લક્ષીયો--ગુસ્તાદજી તથા ચાનના મળલાઓ.
 રામો, માલી, ખટલર, વગેરે.

ALIO E 910/R
U/M.A.

શ્રી પાક દાદાર અહુરમઝદની મદદ હોજી.

અહુરાતુન.

એક્ટ ૧ લો.

સીન ૧ લો.

[દેખાવ=વીક્ટોરીયા ગાર્ડ-સનો એક લાગ. ઈંગ્રેજી
સીંગ ખેન્ડ એક વોલ્ફ વન્ટડે છે.]

[ખરસેદબાઈ હસ્તી હસ્તી આવે છે
અને પોતાનો સાદો માદો લખાશ
જોઈ ખુબ હસે છે.]

ખારશેદ—(સ્વગત) મારો આવ અવતાર જોઈને મને
પોતાને મુંવું હસ્તુ આવેછ ! (હસેછે) હું કેવી સોબઈ
ગોટો લાગુંછ—અં ? (હસેછે). ગેઈ કાલે સાંજે
સુરતથી અમે લોક આવીને કોલાખાનાં સ્ટેશનપર
ઉતર્યાં કે આપરે તો વેટીંગ રૂમમાં ભરખને કપરાં
બદલી નાખ્યાં ને કેટી મડમ પરથી ખરસેદબાઈ
ગોરાણી બની ગીયાં (હસેછે) ને પછી આવ
સુનામાસીની સુશીયાની સાગી અને બદીયતમાંજ પાંડેની

સેનીટરિયમમાં ગીયાં ! (હસેછે). આય મારા ઝોલ્યાં
ગપાટ અવતારમાં મને જો પપા જોય જોય તો—
ડીયર મી ! Wouldn't he get awfully wild !
હી હી હી ! (ખુબ હસેછે).

[સુનામાસી અમીના આવે છે અને

કમરે હાથ ફરતી ખોરશદ ગમ
વસણાયલું ડાચું કરી જોયા કરેછે.]

સુનામાસી! વરી તમેજીવું બરીયું ધુખરાયલું ડાચું
કીધું ! (હસેછે)

સુનામાસી—(કપાલે હાથ લગાડીને ફરકેછે) મર-મર-રાન મેટ!
તારી સુજે હુંગી મુઠ વરસ વેચુંછ. તું શું ઉંડાં
પાણીમાં ફરેછ તે મને કંઈ સમજ પરતું નથી,
ડુકતી (કેટી હસેછે) ચાલ! વરી એમ નફ થઈને
હસ ના.

ખોરશદ—નહીં, નહીં, ચાલો હવે હસશ નહીં! પણ શું કરે?
બરીયો મારો હસવાનો સ્વભાવ છે તે મુવું રહેવા-
નું નથી! આય તમારું બદીયન મને કેવું 'શીટ'
આવેછ—અં! ને આય છોરીયો જોવી તમારી
સપાટ—! (હિંમુમ હસેછે).

સુનામાસી—રોક જાણેરે! હું ઘરડી ડોહીને તું એમ અહીં
પેલાં કહરાવવા માગશેજીવું જો જાણતે તો હું તારી
સાથ મુંબઈ ધસરઈ આવતેજ નહીં.

ખોરશદ—(પટાવીને) યુ ડીયર ચોલ સુનામાસી! મારી મરજી
પ્રમાણ કરવા દેવાને તમે મને વચન આપ્યુંછ.
હવે છેલ્લી ધરીએ એમ પાછાં ફરી જવા માગશે
તો-તો-આય જોઈ ! (ખોરશદ સુનામાસીના હાથ
હાથપર જોરથી એક ઝીણી ચમટી તોડે છે).

સુનામાસી—ઝો તું હરવાઈ જાયરે ! બધું બોલુંખી કાહરીયું ! બલા
જાણેરે મારી ! હું કાંઈ ઝે તારી આપદામાં ફસી ! અરે
પણ કંઈ કામ બગરીયું તો, કુકતી,—ભમજી આપરી
ઉપર કેવો દહવારો પારશે તેનો તો વીચાર રાખ !

ખોરશેદ—કંઈ કામ બગરતું નથી ને, કોઈ દહવારો પારવાતું
નથી. બસ હું તેની જોખમદાર છેઉં. માસી, પેલાં
મારાં હમાયજી ને તેવણનો દીકરો અદેશરખી
હમણાં થોડોજ વખત થયો આપરે
ઉતરયાંછ તાંહ પાંડેની સેનીટેરીયમમાંજ છે. માય દીકરા
ઘણે વરસે હાંગકાંગથી અહીં પાછાં ફરીયાંછ એટલે
તે લોક-આપુને કાંડથી ઝોરખવાનાં ઉતાં, કેહોની ?

સુનામાસી—અરે પણ ઘેલી, ભમજીએ તો સુરતથી ઝે લોકને
લખ્યું હોય કેની કે તું ને હું પાંડેલની
સેનીટેરીયમમાંજ—

ખોરશેદ—નહી નથી લખ્યું. બાવાજીને હું સમ સોગત આપી
આવીછ કે ઝે લોકની ઉપર આપરે વાસ્તે કંઈજ
લખે નહી.

સુનામાસી—મુવાં કોરકા ! એવો બરીયો છાનપુતલાનો નાચ
નાચવાની જરૂરજ શું છે—પણ તે ?

ખોરશેદ—(સુના માસીની ગરદન આસપાસ બે હાથો વીંટાળી
આંખીને કોટી કરે છે.) માસી, બાવાજી જરે બે ચાર
દાહરા રેહીને મુંબઈ આવશે તારે જરા કુહરીને
રહેશે—પણ આય સુના જેવી તક મલીછ તેટલાં
મારે બધા રાહઘાટ જોઈ લેવાછ. જો માસી બરાબર
યાદ રાખજો હું—ને જોરે અમીના પાછું કેહુંછ—
હુસ્વારી રાખજે. કંઈ ભાંગરો વાટયોછ તો તું
જાણે ? મારું નામ—છે—તે—ખરસેદબાઈ; હું પારડીના
ખેતીદાર બમનજી મેહતાની દીકરી, તમે મારાં માસી
સુનામાય—કેમ ધ્યાનમાં ઉતરીયું ?

સુનામાસી—અરે હારે હા-ભેળું ખાઈ ગેઈ! ફાર તાકુ
ને તારે ગમે તેમ ડાહરાં ડાહવ્યાં કર. મને શું?

ખેરશેઠ—માસી ડીયર, હમાયજી પુછ તો ખીચારાં મજનાં છે—
પણુ એવણુનાં પેલા જીભરં દીકરાજી અરદેસર તો
નાકપર માખ નહીં બેસવા દેતા જો! મારા આય
અરસેદબધ મેહતાના એબદસા જેવા ગામરયજી
સકાર જોધને રા ડાકટરજીનું દીસકું આને સહવારે
કેલું અહીં ગયલું—અં (ધુમ હસે છે)—આ લેઆ
સામબેથી હમાયજીજી આવેછ.

[હમાયજી આવે છે]

આવો હમાયજી, તમેખી આને અહીં ફરવા આયાંછ કે?

હમાયજી—હા માય સાહેબજી—હું ને મારો અદી કરી જરા
નામમાં નીકરી પરીયાં. કેમ સુનાખાઈ કેમ છેઆ ?
ઠાક હતરી કે ?

ખેરશેઠ—નહીરે જી, ઠાક થાની એવણુને લાગતીતી? અંમ
ગામરેનાં ખેતરોમાં આખો દાહરો મેહનત કરીયે
એટલે અમારાં હાર તો અરતલ થઈ રહેલાં. મકું
હમાયજી, તમે હવે અહીં મુંબઈમાંજ જાયકનાં
રેહશે કે માય ?

હમાયજી—હાજી, મારો અદી હવે અહીં નહીં તો મુરતમાં
ત્રેકડીસ ચલાવવા માગેછ.

ખેરશેઠ—એમ કે? તારે એવણુનાં બેરી છોકરાં તો હાંગકાંગમાંજ
રહેલાં હોય, તે લાકને—

હમાયજી—બેરી છોકરાં? મારો અદી તો હજી પણુવા અદરાવાનો
છે, અરશેદબધ એનું તો ઘણું કરીને એના મામાની
છોકરી સાથે થશે.

ખેરશેઠ—મામાની છોકરી? અં, તમારા લાઈ તારે—છે તે
હાંગકાંગમાં હમણા—

હુમાયજી—નહી માય-મારા ભઈ બેઠનજી દાવર તો સુરતમાં
આજે વરસો થયાં રહેછ. તાંહના માઠા લક્ષાપતી
શેઢ્યા છે ને માઠા મહેલ જેવા બંગલામાં રહેછ.
તેવણને પટે એકપુરી દીકરી છે તેની સાથ મારા
અદીનું કરવાની એવણે મરજી દેખારીછ.

ખેરશેદ—આલો સુગરાના! તમારા દીકરા નસીબવાલા છે. મકુ'
તે છોકરી મળેની ખુબસુરત હોશે ?

હુમાયજી—પાખ, અમે સત્તર વરસે હાંગકાંગથી અસ્તો ગીયે
અહવાડયેજ આયાં. એટલાં વરસ મેં મારા ભઈ
બેઠનજીનું ને મારી ભતરીજી કેટીનું માહનુંખી કાંઈ
જોયુંછ ? અદીએખી તે લોકને જનમમાં નથી જોયાં.

ખેરશેદ—પણ કેટીનો કંઈ ફાટોગ્રાફ તો જુતમે મંગાવ્યો
હોશેની ?

હુમાયજી—નહીં માય-ભઈએ લખ્યુંછ કે જે વખત જાયછ તેમાં
બેઉ જણાં અહીજ આવવાનાં છે ને--ને પછી શું
વરી ? સીધીભઈ આન દેખો તો—

ખેરશેદ—આપસે નજર આવેગા ?—હી હી હી ! (હસેછ)

આલોની, જરા ફરયે. મરે વીકટોરીયા ગારડન કેટલા
માટો છે--જરા મને બધાં જનાવરો દેખારાજે,--અં.

[બધાં જાયછે.—ખીજી મેરથી જાલ

આવે છે.]

જાલ—(સ્વગત) વેલાતથી ખારીસ્ટર થઈ આયા ને વરસ
ઉપર થઈ ગીયું તોખી આજ ને કાલ તો ચોખ્ખા
બાવાજીને માથે પડેલા હોયે. ! કુવા માગ, બસ્યા
જાલ, કે ડોસાજી પાસે દાહરીયાંછે નહીં તો
બેડમ પાઈલના આય કોલરોને ઠેકાણે
ચીપજેકને તાંહના રૂપ્યે દબનવાળા સેકંડ હેંડ
કોલરોનાખી વાંધા પરતે ? (પાછી લટાર મારે છે).

[જાડની પેલી ગમથી કોઈનો સાંઠે સાંભલી
જાલ ચોકે છે.]

ખોરશેદ—(અંદરથી) ઝા માયરે ! આઝે શુ ! મરેર, હવે કમ
કરું હસુનામાસી !—હમાખાધ ! કાંહ જતાં રેહ્યાં ?

જાલ—(કાન ઉંચા કરીને) કોઇ બાઇનો આવજ છે.

[ખોરશેદ તથા અમીના દાખલ થાય
છે—ખોરશેદની સાડીની કક્ષીમાં ઝેક
કાંટાવાલી ઝાડી વીરળાધ ગધ છે.]

ખોરશેદ—હી હી હી રોગ જનરે ? અધિસા ફેસ્તા ? હરવધ
જય પું અમીના, ઝેમ મુધ હે નેવી કોહું શુ
જેયા કરેછ ? કાહરની, આઝે મુવા કાંટા બધા મારી
સાડીમાં વીરરધ ગુરરધ ગીયાછની ? ઇહીહીહી
(હસેછે.)

[ખોરશેદ વાંકી વળી ઝાડી કાહડવાની
તજવીજ કરે છે. જાલ ધારી ધારીને
તેણીને જોયા કરે છે.]

ખોરશેદ—અમીના, હું તો રાત છેકજ ઘેલું ગધરું છે જો ! ખીસ !
મુધ પું કાહરવી મરેર, કાંહતી કાંહ હું પછવારે
રેહી ગધ !—કોઇ આગળ પાછળખી—ઝા !

[ખોરશેદની નજર જાલ પર પડે છે—
તેણી હસી પડે છે.]

ખોરશેદ—હી હી હી ! જી, તાહરના મારો રકાસ જેવા હિલાછ કે ?
(હસે છે.) મરેર, મેટની કાની હુંખી પક્ષીઝા જેવા
પરી તેથી મારી સાથવાળાંઝા આગળ ચાલી ગીયાં.

જાલ—(વાંકો વલી તે કાંટાની ડાંખલી જોયછે) શું ઝે
નહીંજ નીકળવું ? કેજી ?

ખોરશેદ—નહીં, રસ્તાની વચ્ચે વચ્ચે ઝે પરેલું ઉવું તે મં
જેયું નહીં જેવની, કેવું બધું વીરરધ ગીયુંછ તે ?

[ખોરશેદ સાડીનો છેડો જાલ ગમ
ધરે છે—જાલ ગુઠણ પર બેસી જઈ
તે ઝાડી છુટી પાડે છે—ખોરશેદ
વાંકી વલી તેને તેમ કરવા દધ
તેના મ્હોં ગમ જોયા કરે છે.]

જાલ—(ઉભો થતાં હમીને) લેવો, તમારાં બદીખાનામાંથી તમે છુટાં! પગમાં કાંટો ખાંટો તો ભોકાયો નથીની?

ખારશેદ—અરે નહીં રે, કાંટા કંઈ નથી ભોકાયા. પણ તમને ઘણી મેહેનત પડી—માફ કરજો. (ડોકું ધુણાવી મીઠાસથી હસેછે.)

જાલ—તમારી સાથવાળાંઓ કાંઈ ગીયાં? તમને વીસરી જઈને ઘેર ચાલીબાલી ગીયાં કે શું?

ખારશેદ—નહીરે—હું ને મારાં માસી સુનામાય છેતી તેવણ પાંડેની સેનીટેરીયમમાં ઉતરેલાં છેકયે. તાંહ ૬૦ અરદેશર વજીફદાર ને તેવણનાં માય હમાઅધખી રહેલાં છે. તે લોક સાથ આજે જરા અહીં ફરતાંતાં—

જાલ—ઓહ અહીં? એ તો મારો ફ્રેન્ડ થાયને કુરનો સગોખી છે. હાંગકાંગથી આયા પછી અમે એલફીનસ્ટન કીકેટ ક્લબમાં દરરોજ મળ્યેછ. પણ એક્સક્યુઝ મી—છે તે-તમે-તમારું નામ શું?

ખારશેદ—જી હું પારડીના બ્રમનજ મેહેતાની છોકરી. મારું નામ ખરજેદખાઈ છે. પણ જી, તમે કોણ?

જાલ—(બાજુએ) વોટ એ કેપીટલ ગર્લ!!

(ખારશેદને માટેથી)—મારું નામ જાલ—જાલભાઈ એદલજી ઉમરીગર.

ખારશેદ—(બાજુએ) કેવો મજાનો લાયકીવાલો યંગ મેન છે-અં!

જાલ—(બાજુએ)—માઈ વડી! આવી સ્વીટ છોકરી મેં કબ્બી અગઉ નથી જોઈ. (માટેથી) ઓ લેઓ! સામયેથી તે લોકોજ આવેછ. મીસ મેહતા, આય શું તમારાં ફ્રેન્ડો આયાં!

[અહીં, હમાયજી, સુનામાસી દાખલ થાય છે.]

બાલુ—સાહેબજી, અદી, સાહેબજી હવાયજી.

[અદી ભપકામાં ડોકું નમાવી
સાહેબજી કરે છે.]

અદી—અલ્લો બાલુ ! યુ હીઅર ? આય અમારાં ખીઆરાં
ખરશેદખાઇને કાંહથી પકડીયાં ? આય એવણુનાં
સોભઇતાં મુનામાસી જોયાં ? મુનામાસી, આય મારે
દાસ્તદાર બલ ઉમરીગર. એવણુ બેરીસ્ટર છે, પણ
હજુર હુખખા છે. કોઇ ખીઆરાને કેસજ નથી
સોંપવું.

ખોરશેદ—(માટે સાદે ખડખડ હસી પડી) તારે તમે વરી
ધણા બાકી મસાલેદાર છેઓ. તમુને કેટલા કેસ
મંલીયાછ જે !

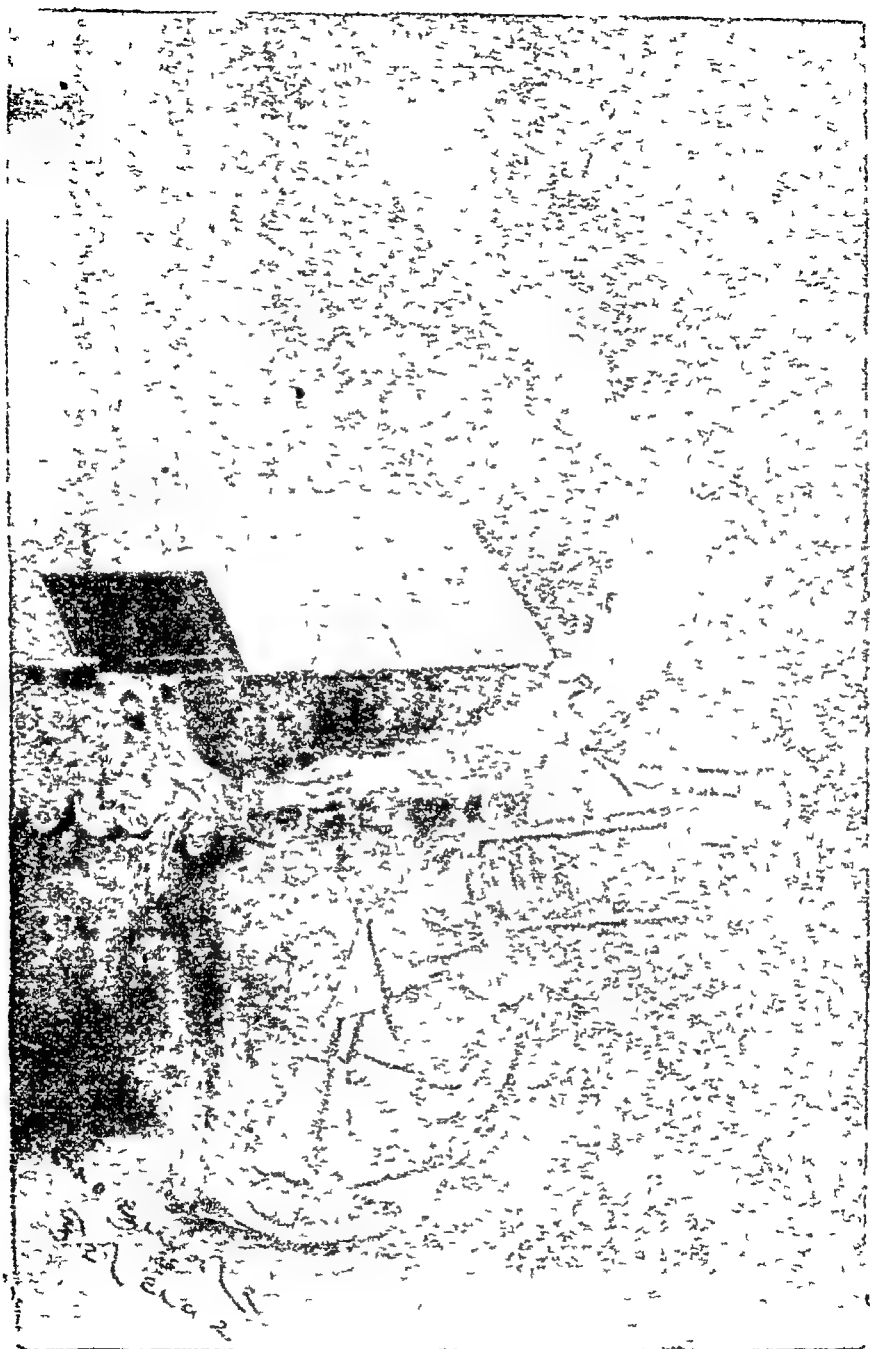
અદી—(ખભરીને) જામરેના બેરાંઓને જો વાહની કાની
મરાવા મુકયાં, હોય કેની--તો ધાન ખાવા નહી
માગે ! બલ, ખીઆરાં ખરશેદખાઇ છે તો આલ્યા
ગપાટ જો, પણ પોતાને ધણાં હુશીયાર સમજેછ.
પણ તુ'ને કેમ એવણુ મલી ગીયાં ?

ખોરશેદ—મુખ આય કાંટાની જારી સારીમાં વીટરઇ ગેઇ તે
એવણુ ખીઆરાએ આવીને કાહરી.

અદી—(તીરસ્કારથી હસીને) એમ તે કેમ આંધરાં ભીતની
કાની તમે આલ્યાં, કે કાંટાની દાંખરીખી તમુને
નહી દખઇ ?

હુમાયજી—ઓવાય, અદી ! તુ'ની શું જો !

ખોરશેદ—(ખુશ મીઠસથી) બા, આજ ને કાલ તો આંધરે
અધાંજ જણાં આંધરાં ભીત છઇયે કેની ? જોવની,
ડાકટર, તમારા આય આઇબલાસ છતાં તમે પોતેખી
હમણા કેવા આંધરા ભીત છેઓ તે તમુને કાંહ
ખબર છે ?

કેટી બેજનજી દાવર.

ફાટો લેનાર મીઠ જહાંગીર તારાપેઠા, ખી.ચિ.

જલ ઉમરીગર.

ફાટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખી.ઝમ.

અદ્દી—(ફફડીને) લે ચાલો માયજી, આવાં ગામરેયાં ગમાર
ધડીયટો સાથે તકરાર કરયા કરશું તો આપણી
ભિન્ન પોચું પડશે.

હુમાયજી—ચાલો, ખરેખર હવે જતે. સુનામાય, ખરસેદબાધ,
અમે જઈએ છીએ, હું—સાહેબજી !

ખારશેદ—સાહેબજી, હુમાયજી. (હુમાયજીને સેકહેન્ડ કરે છે.)

અદ્દી—(માટેથી હસીને) વાહ આય તો નવું કૌતક!
ગામરેતી ખરસેદબાધને સેકહેન્ડ સહ કરતાં
આવરેછ. અવાસ ખરી ગીયા ને કાપલા રેહી
ગીયા! હે-હે-હે!

(હુમાયજી અંદી જાય છે.)

ખારશેદ—મીઠ જલભધ, તમારા દોસ્તદારને કેતી તે અમારા
જેવાં ભાગાજી યોચોને નામતી ઘણીજ સુગ છે.
(હસે છે) તમુને આને મારે લીધે ઘણી તસ્દી
પડી, અ—માફ કરજો.

જાલ—અરે અમા તસ્દી શાની? તમારી સાથ આને અમ
નવધ જેવી રીતે આરખાણુ પરીછ તેથી હું ઘણીજ
ઘણીજ ખુશી છેડું, મીસ મહેતા (સુનામાયને)
ચાલોજી, હું રજા લઉં છ.

ખારશેદ—(તેને સેકહેન્ડ કરતાં) આવજો અ, બા. સાહેબજી.

સુનામાસી—હા ભધ, આવજો, સાહેબજી.

જાલ—(જતાં જતાં બાજુએ) પોન માધ વડં! She is an
absolutely charming girl! એની આંખમાંજ
બધી કરામત છે! હું ધચ્છુંછ કે એને કોઈ વખત
હું પાછો મળી શકું. (જાય છે.)

ખારશેદ—(હસીને) કેમ, માસી ડીયર, આને રંગુ જોયો?

સુનામાસી—જ-જ! દાહડાખરી! આને સાંજથી હું બધું રોખડું
જોવું છ. તાહારની મારા પેટમાં ફાર પરીછ કે ભધજી
કેવા ડહવારો પારજો.

ખોરશેદ—વરી ભણજીને વચમાં લાપાં કે? તેવણ શું કરશે?

મને ઉંચકીને ફુવામાં નાખી દેશે? બલા લેતી!

સુનામાસી—જો મરી જઈ, કેટી, હજુરખી સમજ, તારે લીધે
મને કેવું સાંભરવું પરશે. ઝો ખોદાય, મારાં તો
હારેહાર ધુજેછ.

(ખોરશેદ સુનામાસીનાં ખભાંપર
હાથ મેલી કાનમાં કહે છે.)

ખોરશેદ—ગમ કાલ સાંજથીજ ડાઠ અરદેશર આપરાં
નેવાં ગરીબ ગામરીયાંઝો સાથ ને રીતે વરતેછ
તેથી તમારાં હારેહાર નહીં ધુજતાં કે?

સુનામાસી—અરે પણ ઝે જાણતો નથી તેથી—

ખોરશેદ—હા-હા-જાણતો નથી તેથીજ! જલ ઉમરીગરખી
જાણતો નથી તેથીજ તે આજે એક સાર્યા ગ્રહસ્થતી
માફકે મારી સાથ વરત્યો! ચાલો, હવે મુંગા મુંગા
ઘેર ચાલો. મને વધારે તમારી ટકટક નથી જોઈતી.

(ખોરશેદ, સુનામાસી, અમીના ત્રણડે જણાં જાય છે.)

સીન ૨ બે.

→ૐ.૦.ૐ←

[દેખાવ—મેહરનોશજી વજીરદારના
મકાન ગુલાબવાડીના કમપાઉન્ડનો.
એક ભાગ—એક બાજુએ
લાકડાંનો રસદીક બાજુ છે.]

[મેહરનોશજી વજીરદાર સદરા
બદીયાન પર બગીચામાં ફરતા
ફરતા ગાય છે.]

મેહરનોશ—કરણીજ તેવી ભરણી અંતે તો પામે !

અંતે તો પામે, ચારો, કરો જેવાં કામે !—કરણીજ.

જુરી કરણી કરવાવાલાં—પાપી નીબ્યાનાં રીજલાં

અફલાએ ડાલાં; અંતે મૂખ કાલાં; જુરા અંજા !

—કરણીજ.

ભુંડું કરી ભલુંજ માંગે—હાથે કીધું, હૈયેજ વાગે ;

માગે તેવું પામે ! વાવે તેવું આવે !—ભલાં જુરાં કામે !

—કરણીજ.

લોક મને ધસેલો કહેછ ! પણ લોકને થોડોજ ખ્યાલ છે કે
આય ગંધાર જેવી ગુલાબ વાડીમાં ગોંધણ રહેતો પૈસેપુર ડોકરો
મેહરનોશ વજીરદાર અંદો કચકંઈનાં માથાં ધસાવી મુકનારો ગાય-
ફવાડી સોનેરી ટોલીનો અફલાવુન સુખી માકો મદારી પોતે છે !
મનેખી શું પછાડા લાગાછ કોણ જાણે ! એકલો અટુલો માંદા
મરઘાંની માફક અહીં જુરીયા કરતાં હવે તો કંઈ પ્રાણુ આવેછ !
કંઈ હુંડેસ, મારફાડ, કીના કપટ, દગલખાજી સાથ દાવપેચો
અજમાવવા પાછો જીવ વખ વખ થાયછ. કંઈ નવો રંગ જમાવવા
જોઈયે. અહો ! એ કોણ આવેછ ? મને લાગેછ કે પેલો મારો
ભત્રીજો કોઈ હાંગકાંગથી આવી સુવાછ તે હોશે. ખબર કાઢડતાં
મેં જાણ્યુંછ કે એવાણ સુરખી નાક પર લીંજીની ફરવા દેતા નથી !

આણે—જહરે આવી તક મલીછ તો જરા, ભત્રીજાજી નો તો રગ તપાસ્યે !

[મેહરનોશજી આજુએ ભરખં જાય છે. કાં અરદેશર વજ્રદાર ધંગલીશ રેસમાં દાખલ થાય છે.]

અદી—(અહીંથી તહીં લટાર મારતાં, રવગત)—એખી એક કરમની કાહનીજ તો—કેહું મારા પોતાના સગા કાકાને આરખતો નથી ! ને તેવણનેવનજરે જોયાખી નથી ! (હસે છે.) મારા મેહરનોશજી કાકા અહીં રહેછ. આય એવણની ગુલાબવારી ! જગા તો કાંકરી છે. જોધ્યે હવે અંકલજી થતા ધાંખરાજીખી એનાજ ફાંકરા છે કે નહી. લોક તો કહેછ કે ડોકરો આકલેટ મુવોછ. છેલ્લાં સત્તર વરસ થયાં હું—એવણના જેહસ્તી ભધનો એકપુરો દીકરો—હાંગકાંગ પરેસા ઉતો, તેટલાં આ હેતવંતા કાકાએ મને કેટલાં કાગળે લખ્યાં ? જે ! અને તેખી ચાર ચાર લીટીના. (ફફડે છે) પણ શું કરયે ? ગરજ મોરી આપડી ! મને પક્કી ખબર મલીછ કે ડોહાજી પાસે. નાખી દેતાં પાંચ સાતેક લાકરીનો જીવ છે ને જૈરી છોકરાં કોઈ નથી. વેણ આલેખારાઈટ, દેખા જાયગો ! (હસેછ). અરધા અદી, તુંખી નસીબ પુંજીને આપોછ—અં ? એક ગમથી આય અખડીવખડી ગમલા ધરડા કાકાનો આપતો દહલો ને ખીજી મેરથી સુરતનો કોઈ મારો ગખબર મામા જોજનજી દાવર કરીને મુવેસા છે તેનો જમધ થવાનો ! (હસે છે). પણ કાંઈ છે?—જોઈ કારં ચલયુંખી અહીં કે તહીં ઠીકઈ નથી. કનકાઉન્ડ ધીજ આલેડ ફોગીજ ! અંદર જમને ખબર કાહડ-વીજ પડશે.

[અદી ધસારા સમેત અંદર જવા,
માંડે છે તેટલાં મેહરનોશજી
વજ્રદાર, એવણ મેલા સદરા લેંખા

તથા અલેઆની ટોપીમાં ઉધાડે
પગે આવે છે, તેવળુ સાથ ધરરર
કરતો અફલાહ જાય છે. અદી
ભાંયપર પડી જાય છે. આઈગલાસ
હડી જાય છે. ટોપી ખાખોચ્યામાં
ખરડાઈ જાય છે.]

અદી--(ખુબ ઝપીઝપીને ઉડી ઉભો થતાં) યુ ગધ્ધા ?
આંધરા ભીતની કાની આલી મરેછ ? સામખે જોધને
આલતાં ડોરા કુટી ગીયાતા કે ?--તું કોણુ છે ?

મેહરનોશજી--(ડાચું ફસકાવીને) માણુહ છેઉં--હઉવે.

અદી--માણુસ કરતાં કોઈ ચીમપાન વાંદરો વધારે લાગેછ.
(મેહરનોશજી હસે છે.) અરે, ઐસ હસયા શાનો કરી
મરેછ ?

[અદી મેહરનોશજીને ઐક કકડાવીને
સુઝી મારી જમીનપર તોડી પાડે
છે અને પછી ઉપરથી બે ચોર
લાત લગાવી પોતાની લાકડી વડે
ફટાફટ ફટકા લગાવે છે.]

અદી--(ઉસ્કેરાઈને) હરામખોર ! બદમાશ ! તું ઐક કંગાલ
કમીનો બખરચી મારી સામખે આટલી બજાજી કરવાની
શેખી કરેછ ? તારું માથું ભાંજી નાખશ--તું મને
ઐરખતો નથી.

[મેહરનોશજી વળી ઉંડે કલેજે હસે
છે અને પછી આસ્તેથી ઉઠીને
ઉભો થાય છે.]

મેહરનોશજી--હાઐય, ક્રિતમે કોણુને પુછો ?

અદી--કારા ચોરને ! તું કોણુ છે ?

મેહરનોશણ—ઈફાં રહેતો છું. વાડીનું મનીષ થાઉં, હામિષ.

અદી—હેંગ ધીઝ હાંડા માસ્તરઝા! કાકાનેથી ખીજાં ધુવડો મલતાંજ નથી કે તારા જેવા અગલી છુટોને અહીં લાવી વસાવીયાછ? ખાગમાં પક્ષીમિને ખીધરાવી ઉરાડવા વાસ્તે 'સ્કેરકો' તરીકે તુને ઉભા રાખતા હોયે? ચાલ નીકલ મારી આગળથી, યુ સ્ટુપીડ એસ! જમને અંદર મીં મેહરનોશણને કેહ કે હું આયોછ—હું તેવણુનો ભત્રીજો થાઉં—હું ડાકટર અરદેશર વણકદાર.

[મેહરનોશણ આસ્તેથી બાજર પર ગોઠવાઈ બેસે છે.]

મેહરનોશણ—(શુદ્ધ મારસી ઉચ્ચારે) બહુ સારું. શું હોકમ છેજ કરમાવો, ભત્રીજા સાહેબ!

અદી—(ફગલાઈને) હેં? તમે-તમે-કોણુ? (બાજુએ) અરરરર મોહરનોશણ!

મેહરનોશણ—હું તમારો કાકો મેહરનોશણ વણકદાર ખુદ બં ખુદ ચોતે! બોલો ડાકટર, તમુને મારું શું કામ પડ્યુંછ?

અદી—હું-મને-મકુજે-તમે મારા કાકા! મને માફ કરજો.

મેં તમુને જાણખ્યા નહી. આપ કપરાંમાં—

મેહરનોશણ—કંઈ નહી બા, કંઈ નહી. એવા તો મેં મારી જીંદગીમાં કંઈ સેંકડો વખત માર આધેલા. ધીસ જમતાં જમતાં જતમ ગીયો ને દીલમાં બધે ગોબાખી પરીયાછ.

અદી—મારી ભુલ થઈ, સાહેબ—

મેહરનોશણ—અરે ભુલ શાની બા? એક ગરીબ માણસને તમે લાત મુકી મારીને ગાળ દેઓછ ને પેસાવાળા કાકાને સાહેબ સાહેબ કરોછ તે આપરે જાણી લીધુંછ. ખીજું વધારે એમ જાણ્યુંછ કે ભોંયપર પડેલા એક ગરીબ પુધા માણસ ઉપર ફરાફર લાકડી ઉગામતાં તમુને સારી આવરેછ. ખીજું કંઈ કહોછ, ડાકટર સાહેબ?

અદ્દી—(બાળુએ) તોબાહ ! મેં શું આપ છપરડો કીધો !
(માટેથી) સાહેબ, ગીયે અઠવાડયેજ હું ને માયજી
કરી હાંગકાંગથી આયાં. આટલા દાહરા તમારી
આગળ અવાયું નહી તેથી દલગીર છેઉં.

મેહરનોશજી—તમે માઠા ડાકટર પરીયા એટલે તેરાંની વાટ
જોતાંતો ! ને તેરું નહી આયું તાહરે જખ મારીને
આયા—કેમને તમે જાણતાંતા કે કાકા પાસે
ચીચોરા છે.

અદ્દી—નહીજી હું તો આને તમુનેજ મળવા આયોછ. ધણે
વરસે તમુને મલ્યો, સાહેબ—

મેહરનોશજી—એ બધી લબ્લાસ જવા દેવો. તમે તમારા ગખખર
કાકાની દોલતના સુંધારા સેવા આયાછ તે હું
બરોબર સમજીછ.

અદ્દી—(ચીરડાધને) શેઠ, તમારા પૈસાની વાત લાવ્યા કરી
તમે મને અપમાન કરોછ. તમે પૈસા—પૈસા શું
બોલ્યા કરોછ ? તમારા પૈસા વગર હું કાંઈ બેસી
રહેવાનો નથી, સમજીઆ ?

મેહરનોશજી—કેમ બા, પાછો બેજાંમાં પવન ભરાયો કે ? પાછી
મારી ઉપર હાથ ચાલાકી કરવાનો વીચાર હોય તો
જરા અગાઉથી હવે તો કહેજો, અં કે !

અદ્દી—મેહરનોશજી કાકા, જરા મારું સાંભળો. તમે મને
ગેરમતસાફ કરોછ. તમે મને અઠરી પરીયા તારે હું
કાંઈ જાણતોતો કે તમે મારા કાકા છેએ ?

મેહરનોશજી—નહીરે, તમે તો ફક્ત એમજ જાણતાતા કે હું
એક હરામખોર બદમાશ ને-છે-તે-હાંડામાસ્તર-
બખરચી-ને-ચીમપાન વાંદરો-ને-ધરડું ધુવડ-ને-મુટ
છેઉં ! પણ હવે બધી પંચાત છોરો ને તમે કહેવા
શું માગોછ તે બોલી દેએ, અરદેશર બા !

૨૧ વરસની થાય તાંહ સુધી તું તેનો ગારડીયન થાય
ને ઉમરે પુગતાં તેને તું કોઈ લાયક ઠેકાણે
પરણાવી આપે ને બધો વારસો તેને સપુરદ કરે.
તેટલાં તું ને તારી મહેનતના બદલામાં મહીને
દાહારે રૂપીઆ ૨૦૦ મળતા જાય.

[ગુસ્તાદજી અપઅપ બધી નોટો
ઉતારી લીધે છે.]

ગુસ્તાદજી—મકુંજે મહુદલા, આંચ શીરીનત્રી ઉમર હમણા શું
હોશે ?

[મહેરનોશજી એકદમ મોટેથી હસી પડે છે.]

મહેરનોશજી—ઓ તારું સત્યાનાથ થાય ! એકાએક તાંહ કાંઈ
લાધી ગીયો ?

ગુસ્તાદજી—એટલે ? તારું માયું ખીસેલું લાગેછ ! મહેરનોશ,
તું કહેવા શું માગેછ ? કંઈ બનવા જોગ વાતખી
કરશે કેની ?

મહેરનોશજી—અરે તારા જેવા અશમચોરની આગળ બધું બનવા
જોગ થઈ જાય. શીરીન હમણા આગણીસ કે વીસ
‘વરસનું’ ખીલતું ગોલાબ હોશે. તારા જેવા મંકઈ
ખુકાપર તો તે થુકે પી નહી પાણ તોખી વીલમાં એક
કલમ અપ દેતી કે ઉમેરી દે, કલેજાં કે શીરીન ગાંધી જો
ગુસ્તાદજી કાનફાલા સાથ પરણે તો મારા વારસામાંથી
તદન રદખાતલ બની જાય ને બધી મારી દોલત
ડાં માખી ! હંસપીટાલના ફંડમાં જાય. ચાલ આવ

મેહેરનોસજી વજીરદાર.

કાગે લેનાર મીઠા જાણીંગીર તાગપોર, ખી.ચી.

‘ગુસ્તાદ કાનફાટયા, (પલીડર)

ફાટો બનાર સીં જહાંગીર તારાપોર, ખા.ખ.

સીન ૩ જો.

—૪૬:૪૭:૪૮—

[દેખાવ—તેહમુરસ ઈવેચાના ધરનો
સીટીંગ રમ. તેહમુરસ ટીપટોપ
ઈંગ્લીશ ડ્રેસમાં ગાતો ગાતો
આવે છે.]

“The Man that broke the bank at Montecarlo”.—રાહ,

તેહમુરસ—

ઝોહ-આઈ વૉન્ટ યુ ઓલ ટુ અનડરસ્ટેન્ડ—

હું ડ્રેસી કલાસી સ્વેલ

અપ-ટુ-ડેટીશ છેઉ, ને—વેલ—

હફ યુ ઝોનલી લેટ મી ટૅલ—

લોક તો કેહછ કે ધસ્યુંછ મુજનું

—લોકની દરકાર શું?—

યારો, દેખો મારું પ્રેશનેબલ “ઉ”!

દેખો, યારો, મારું પ્રેશનેબલ “ઉ”!

(કોરસ.) { શું મુજ ચાલચલણ, એસ્કાટ. ઇટરાટ—
શું કોટ નો કટ ને સ્ટાઈલ—
બસ આ-લા બેડમ પાઇલ
મુજ ગ્રેસ-ને ડ્રેસ-ને સ્માઇલ—
કે મુજને, યારો, જોઈ—
બસ બેરાં પરે મોહી—
જોકે બાપ તો હતો માહરો અલાહીબાગ્યો !

ડ્રેસના બાબમાં હું શું સમજે—

બાજુ થઈ જા—હટ!

જોની દેલ કોટનો આઝ્મિ વર,
 ઝ્મિ છે લેટેસ્ટ સ્ટાઈલનો કર!
 મકકુર કોણુની ઝ્મિમાં કરે—
 સેહજ પણ આં કે ચુ!
 લંડન કરનું ઝ્મિમાં ફેશનેબલ “ઉં!”
 ઝ્મિમાં લંડન કરનું ફેશનેબલ “ઉં!”

બેન્ડસ્ટેન્ડ, ચોપાટી કે પાલવે
 લઉં જ્યારે હું વૉક,
 ડાન્ટ આઈ નો માઈ પીઝનેસ-રૉટ!
 ડાન્ટ યુ કાઈન્ડલી રપીશ ટૉક!
 મરડાઈ મચકાઈ વાંકો ચાલુ—

મને જોઈ લે વું,
 જોઈ લે દરેક સ્ટેપમાં ફેશનેબલ “ઉં!”
 જોની દરેક સ્ટેપમાં ફેશનેબલ “ઉં!”

આયો વખત વાંકો, ચારે—
 ઉંઘો સઉ કારભાર!—
 સ્ટુપીડ લોકો કહે છે હરખાર—
 નથી સાદાઈમાં કાંઈ સાર—
 માંગેછે ઝ્મિક અવાજે આજે
 મર્દ—ખાલક—ઝેર!

સુતાં ઉડતાં ખેસતાં ફેશનેબલ “ઉં!”
 ખાતાં, ખીતાં, ફરતાં ફેશનેબલ “ઉં!”

(“સાંજ વર્તમાન”માં મથાલું વાંચીને હસે છે—
 સ્વગત) “પરણેલી જીંદગીના ફાયદાઓ! તે ઉપર
 ફરામજી કાવસજી ધન્સગ્રીટયુટમાં મીઠા મનચેરજી
 મરઘાજીએ આપેલું જાણવાલેગ ભાષણ!” (“સાંજ”
 બાજુએ ફેંકી દઈને ઉભા થાય છે અને હસે છે)
 કપ્પાર ઝ્મિના આપલું! જે માણસ પોતાની ઝ્મિકલી

અટુલી હેપી લાઈફ હાથે કરીને chuck off કરે
 ને ભારી પથરા નેવી તોડ આરવીને બેસે તે—Oh!
 he must be a drivelling idiot!—
 (હસે છે) આય જોવતી મારો અવતાર કેવો થયોછ તે!
 મને અભાગ લાગી કે સેહતા જીવને સંતાપમાં
 નાખી હું પરણી મુવો! (હસે છે.)

[દરવાજા પરનો ઇલેક્ટ્રીક કોલ—બેલ?
 વાગે છે.]

તેહમુરસ—કમ ધનિ! કોણ છે?

[તેહમુરસનો મીત્ર હોમી દાવર દાખલ થાય છે.]
 અલ્લો હોમી! કેમ કંઈ સાંજ પરી જુલો પરીયો?
 [શેકહેનડ કરે છે!] Sit down.

હોમી—આશીશમાંથી જતાં જતાં તુંને કહેવા આયોછ
 કે આજે રાતે આપણે સાથે કલબમાં જમશું.
 કાંય માથું કાંય ધવડેછ! [તેહમુરસ માથું ખજવાળે છે.]

તેહમુરસ—હોમી દીકરા, તું મારી હાલત હમણા નથી જાણતો!
 મારી બધરી નખોદ ગેઢ સમજી નથી મરતી તાહરે
 કેમ કરે? મારા સમ—હસેછ શું? એક દાહરે!
 કલબમાં ખાવા જઈંછ તો રાત ગોધયાઈ કરીને
 મોહલ્લો ગળવેછ!

હોમી—That's funny—હા હા હા હા! (હસે છે)

તેહમુરસ—(ધડીયાલ જોઇ) અલ્લો! Its half past five.
 લેછ કે જરા છાંટો!

હોમી—નહી, થેંકસ—હમણા નહી!

તેહમુરસ—આપરે તો વીસ્કી કલાક થયો. (આબુખાબુ જોઇને)
 દોસ્ત—અહીં ડાઇનામાઇટનો સામન સંતારી
 રાખ્યોછ. —જો ! (રાઇટીંગ ટેબલની કબાટ
 ખોલી અંદરથી વીસ્કીની બોટલી તથા
 ટેમલર કાઢે છે) Well! good luck!
 (એક ટાંચ લગાવી આંખ મારે છે.) આજે ખરચ
 પોશાતો નથી, હોમી. મોઘવારી હમણાં એટલી છે!
 ખાતું ખરાબ થાય, આય વીહસ્કીનાખી ભાવ
 ફેટલા ચહરી ગીયાછ—જોતી ! (હોમી હસે છે).
 ગાંડા જેવા હસ્યા શાનો કરેછ ! પૈસાની એવી
 કાંચ ગાંડી રીત હોયે? દાખલા તરીકે અહીં મારી
 નાજુ દારીયાં દારીયાંને સાફ અવકરા કરેછ તાહરે
 મારે એક ભઇ તેમુલજી કરીને છેક બેનકોકમાં છે
 તેની પાસે કેહજે તન ચાર લાખની પુછ છે !
 Now, isn't that absurd!

હોમી—તારા ભાઇ પાસ એટલા પૈસા છે ?

તેહમુરસ—હા, પણ આજે ચઉદેક વરસ થયાં નખોદ ગીયારું
 કોહુંખી કોણે જોયુંછ જો ! એ મારે જોર ભાઈ થાય
 જો ! (હસેછ અને વીસ્કી પીએછ) અમેજીવેદ એકજ
 દહારે જન્મેલા! અમારા બાવાને કોઇપુછે ! (હસેછ).
 કહેછ કે અમે નાહલલા હતા તાહરે એઉ જણા

એ દાદારજીનો ઉંઘો ધનસાફ નહીં તો ખીજું શું !
અમ બેઉ એકજ દહારે જનમેલા—છતાં એકની
પાસ ચીચારા ને ખીજો લુખ્યા !

હોમી—તારો ભધ તારા જેવાજ ફજજી છે કે ?

તેહમુરસ—અરે નહીંરે—કહેજે ધરમી સકરમી ઘણોજ મુવેલો
છે ને દાહરામાં તણ વખત તરો લેછ. (હસે છે.) The
deuce he does, ha ! ha ! (હસે છે.) જેમ હું આય
દાહરામાં તન ચાર વખત તરો લેઉંછની તેમ !
(ગલાસ ખતાવે છે—હસે છે.)

હોમી—(ઉઠતાં) લે આલ, સાહેબજી. આજે જરૂર આવજે—
અં—આંક વાગે.

તેહમુરસ—આલ રાધટ, સાહેબજી !

[હોમી જાય છે],

નાજાને જરા સમજવી લેવી પરશે—We'll see !

[વીસ્કી પીને હાંઆઆશ કરે છે]

[ઉંખર પર નાજાં આવીને તમાશે]

જોય છે, તેહમુરસ ગલાસ સંતાડી

દધ ગભરાટમાં હટી જાય છે.]

તેહમુરસ—ઉહ આપ ! છે-તે-હે-હે-હે-નાજી. તું આવી કે—
કાંહ ઉતી-મકું-હે હે હે—(જીકું હસે છે)

નાજાની નજર છુપાવેલો વીહસ્કીના
ગલાસ પર પડે છે)

તેહમુરસ—(સ્વગત) Dash it ! I am done for !

નાજાં—(હાથમાં ગલાસ ઉંચકી મુંઘે છે) એ આય શું ?
વીહસ્કી ? શેમ—શેરમ છે તમારી પર ! (બાકીનો
વીહસ્કી ઘોલી નાખે છે) કહેજે પધસા નથી-પધસા

નથી ને હવે સાંજના પાંચ વાગેથી દારૂ ધીમવાના પદસા કાંઈથી આવેછ ? એ લખ છોડી દેઓ હવે !

છોરો, વાહાલા, લખ એ-એ ભારી છે જાહારી તો દારૂની માહકાંન યેરી યુરી, વાહાલા, સમજે !

નવીએ નથી જો, સિવા તમામ જેભરી તો !

પાયમાલી વગર જો અંજમ દોગર છે નથી, પરેશાની, પરેશાનીની-હયરીની ભારી-છોરો.

દારૂડીયા આખર, વાહાલા, વગર માહોતો મરવાના, મરે ત્યારે દોજખની યારી છે ઉંધારી જો !-છોરો.

તેહમુરસ—(ખાળુ) ઉ હું હું હું ! મારા કાંઈ ભોગ લાગા કે વીહસ્તી ઘેરમાં પીધો !

નાજા—લેઓ જોવ હવે કેહું છ તે સાંભળો. હું હમણા જરા ગંગા સાથ મારકેટ જઈ આંઉંછ. તાંહથી પછી હું પાધરી કોલાએ આલી કુધને તાંહ આવશ. મને આવતાં સાતેક લાગશે. તમે હમણા તાંહ જાઓ ને હું આંઉ તાંહ સુધી જેસજો.

તેહમુરસ—(ગભરાઈને ખાળુ) માહસ્તમાકાણુ ! (માટેથી) નાજા, જો મારું સાંભલ. છે તે આજે મારા દોસ્ત હોમી દાવરની સાલગરેહ છે. તેણે કલખમાં પાંચ છ દોસ્તને ડીનર આપ્યુંછ. તે-છે-તે-હે-હે-હે !-તેથી-હે, હે-!

નાજા—તેથી શું ? વરી આજે તાંહ જોલરવા જવાના છેઓ ?

તેહમુરસ—અ-હે-હે-હે-મેં તો ધણુંજ ના કેહ્યું રે ! પણ હોમી તો એકનો એ નહીંજ થયો.

નાજા—(અત્યંત છેડાઈને) જાઓ-જાઓ ! એ હોમી ફોમીને કંઈ હું ઝીરખતી નથી ! આજે તમે કલખમાં ગીયાછ તો તમે જાણો ! હું સાફ કેહુંછ ! તમને લાજ નથી આવતી ? યેરી જો કંઈ કેહછ તે જાણે તમારે મનથી ધાસજ કાપતી હોય ?

તેહમુરસ—(ખાળુ) આઆઆલો ! કલબમાં જઈ ચુકા !

નાળાં—આલીકુધ આજે પંદર પંદર દાહરા થયા બોલાવ બોલાવ કરેછ ને તમે એક દાહરો જરા મલવાખી જતા નથી ! મુ'વું મનેખી કેવું ખરાબ લાગેછ. ડોસાં એક તો મીઠાજનાં અભાગ્યાં છે ને જો ફાંટો ખાંટો આવશે ફેની તો વીલમાંથી રદ કરી મુકશે. પછી માથું કુટીને રરવા ના બેસતા ! આજેજ ખસ જવું પરશે. સમજેછ કે ? ધ્યાનમાં ઉતરેછ કે ?

તેહમુરસ—(ડાચું કુમલાવી) અરે હારે હા—ઉતરેછ ! (ખાળુ)
Damn this આલીકુધ !

નાળાં—ને સમજે ! આય તમારા અંગ્રેજી સકારમાં તાંહ ના જતા. સ્નાન સલુકનો પારસી ડગલો પાટલુન ને તમારી પાધરી પેહરજો. આલીકુધને તે ગમશે. તેહમુ, એ ડોસાં ઘણાં જીનાં વીચારનાં છે ને આપુને તેવણુને રાજી રાખીને કામ કાહરી લેવાનું છે. કેહોતી, પારસી ડ્રેસમાંજ જશે કેતી ?

તેહમુરસ—વાઈ—વાઈ—આલતી ! ડાહીની પાયદસ્તને સાર એક પાધઈ લાવી રાખ્યુંછ તે પેહરશું—પછી કંઈ !

નાળાં—આલો ચીખા ના ચાઓ ! તમે તદન હમણા હમણા સોજ વગરના થઈ ગીયાછ. જો, તેહમુ—મને વચન આપો ! આજે કુધ સાથે વાત કરો તેખી ધણી સંભાળીને કરજો. એવણુને ખુશી કરજો. તમુને એમ નાટક કરતાં કાંહ નથી આવરતું !

તેહમુરસ—ઠીક છે—ઠીક છે—માથું કાંય ખાયછ ? જા હવે, નહીં તો ડોકરીને મારેથી કંઈ ગાર દેવઈ જશે.

(નાળાં જાય છે.)

તેહમુરસ—(નીસાસો નાખી) જોયું ? આય પરણેલી છું—દગીના ફાયદા ! ! ! પેલી ધાંખરીને તાંહ તો જવુંજ પરવાનું. જો નહીં જાઉં તો મારી યૈરી મને કાલે શવવા નહીં દે.

(ધડીયાલમાં જોઈ) પોણા છ થયા. લાવ જરા પેહલે કલખમાં દોરી જઈને એ પોરીયાઓને કેહી આઉં કે મારી ધરડી પૂછને અમણ્ય હાંફે આલેછ તેથી રાતે નહી અવાશે.

[તેહમુરસ જાય છે. ઘેરનો મસાલ એ હેલકરીઓને માથે એ ટૂંકા, હેન્ડમેગ, બેડીંગ વગેરે લાવી આરડામાં મેલે છે. તેમુલજી તથા કૈતી દાખલ થાય છે, તેમુલજી તપખીર મુંઝે છે].

કૈતી—મરે, ઘેરમાં કોઈ ધણી ધોરી ખરેલું છે કે નહીં ! તેમુલજી, આપરે કંઈ ઘેર ચુંકયાં તો નથી ? તમારા ભણનું ઘેર કે આય ? એમ રામા—તારા શેઠનું નામ તેહમુરસ રસ્તમજી દીવેઆજ છે કેતી ?

રામા—જી હાજી બાઈ. મારાં બાઈ ને છેટ બાહર ગીયેલાં તે કેહી ગીયેલાં કે રાતે આંહ વાગે આવછે.

(રામા તથા હેલકરી જાય છે.)

કૈતી—જોયું તેહમા, મેં તમને કેહ્યું ની કે આપરે જણાવવા વગર એકદમ ઉપરી આયાંછ તે તમારો ભણ કદાચ ઘેરમાં નહીં બી મલશે ! જરા અગાઉથી તાર કીધા હોતે તો સ્ટેશનપર લેવાબી આવતે—અરે તમાગં ભિજાંમાં અક્કલ હોય તો તે વાત ઉતુગે કેતી ?

તેહમુલજી—શાંતી ! તાર કરીયે તો ખીચારો તેર સ ધભરાઈ જાય. હવે પછી હલ્લુ ધીરે આવશે—ઉતાવલ શું છે ! કેતી જરા શાંત થા, ધીરજ પકર, સજુરી રાખ !

કૈતી—સજુરી રાખી તમારાં તોફાંતી ! કોઈના ઘેરમાં એમ મુવું કેહયા કાવ્યા વગર આપરે આવીને બેઠાંછ તે કંઈ સાર લાગેછ ? હોટલમાં જતે તો શું મુવો દાલતમાં આરો પરી જવાનો ઉતો ?

તેમુલજી—છતો આપરો ભધ જોવા ભધ છે તેનું ઘેર સુકીને વરી
હોટલમાં કાંઠુ જાય ! એમ ઉડાઉ ખરચ કરવાની તુને
તમેહ પરી ગેઠછ, ટ્રેની. શાંતી !

ટ્રેની—(ચીરડાંને) હરવાયા તમે ! એવા મજબ્બીયુસ રેહીજ
ગીયા ! ભલે કાજે તમારી પાસે તન ચાર લાખ રૂપ્યા
છે તેથી મારા બાવાએ તમને જમાઈ કીધા—બાકી
નહીં તો તમારા આય આવા બરીયા સકારપર કોણ
બેરી વુટી પરવાની હતી !

તેમુલજી—(તંપખીર સુંઘતાં) શાંતી ! શાંતી !

ટ્રેની—તમારી શાંતી ગેઠ જાહનમમાં ! મુવો એ ધાન ખાવાનો
બોલ મોહનામાંથી કોણ જાણે કાહરે જશે ! તમારા
એ મુવો ઠીઝાસોશી ખીઝાસોશીના વેહજમાંથી હું
તો કંઠાલી ગેઠછ ! નહીં જરા મન સુકીને ખાતા
પીતા કે નહીં જરા જીવ વેરાય તેમ ફરતા હરતા કે
કંઈ બરાબર પેહરતા ઝોઢતા.

તેમુલજી—તું એમ શું આજે ડહવારો પારેછ, ટ્રેની ! શાંત થા.
ખુદાપર સજુરી રાખ. ખાવા પીવાનું ને કામી
જુસ્સાએ તો આ ક્ષણભંગુર, દુન્યાના જડવાદી
લોકોનું તકલીદી સુખ છે. ખરું અનંત મીનોઈ
સુખ મનનું જ છે. અહાબ્રહ્માસ્મી ! એટલે આપણે
બ્રહ્માજ છીએ.

ટ્રેની—નારું હોશે. માયું ના ખાએ ! જરા હવે ઠાવા ઠોવા
થઈને ફરો. આય મુખાઈ છે.—બેનકોક નથી. દેશ
તેવો વેશ ! જરા સ્થાન સોગતને મળનો કોટ પાતલુન.
ખેહરો. આય અકચ જોવા ગુચ્છા કાહરી નાખો !—

—હે હે હે—તું તો ચેરી છોકરી છે—હે-હે હે—શાંતી !
કપરાં છે—તે બાકી દુન્યાની ફોકટ બ્યાસના છે—બાકી
આપરા ખોદાઈ અંશ જેને ફવથી તથા ફરોહર કેહછ
તે તો મનસીક ભુવનના રૂપ વીભાગમાં—

કેની—મરે આય પારસી સાય કાંઈ ભિજી લાઉં ! બસ ચંપો !
તમુને તા કેહું છ કેની કે એવું કટુપીડ નોનસન્સ જેવું
મારી આગલ તા યોલયા કરેા. મને કેહો તમે આય
મુંવા એબદસા જેવાં કપરાં બદલી નાખશે કે
નહી હવે ?

તેમુલજી—હા, બદલશ—બદલશ ! જરા શાંત પરની તો ! ચાલ,
અરતો પોણા છ થયા, એ લોક આઠ વાગે છેક
આવશે, તેટલાં આપરે જરા ઉભાં ઉભાં મારાં કોઈ ધરડાં
આલીકુધ કરીને અહીં કોલાયે ચીનધ મેનશનમાં
કેકે રેહછ તાંહ જમને મલી આવીયે.

કેની—(છીકી પડીને) રોક જાણે મારી ! ઠાકીને લુસ થઈ
ગેઈ ને રાત પરી કોલાયે કાંઈ ઢકેલો ખાવા જાય ?
જાઓ જાઓ—તમારાં તો મુંબઈમાં કુવો પુરધ જાય
તેટલાં સગાં હોશે તે બધાંને તાંહ શું કંઈ હું
રખરવા જવાની છેલ્લે કે બાકી ?

તેમુલજી—વારં, તેરે, તું અહીં બેસજે અં. હું જરા જલદી
આવાંબધ કુધને મલી આઉં છ. વરી તેવણ કેહશે કે
કેટલે વરસે ભતરીજો પાછો મુંબઈ આયો ને એવણને
મલવાખી નહી ગીયો !

કેની—જાઓ કહરાઓ—પણ જલદી પાછા આવજો અં.
હું તો કંઈ તમારા ભધને કે તમારી ભાંભાંધને
નજરેખી ઓરખતી નથી જો ! મેં તો એ લોકની
સુરતખી નથી જોઈ.

તેમુલજી—હું જાઉં છ—અં—ફરેની !—સાહેબજી ! શાંતી !

[તેમુલજી જાય છે.]

કેની—(સ્વગત) મરે પારકાં ઘેરમાં એખલી ! કોઈ મુંબું
જીવતું મલે નહી, એ તેમુલજીના ભધ કેવા હોશે !
(અંદરના ઓરડામાં જોઈ) આય ઓરડામાં કોઈ
નથી. લાવ જરા બરડો નાખતે—મુઈ પગની કહરી
થઈ ગેઈ !

[અંદર જાય છે.]

સોન ૪ થો.

[દેખાવ—અહમદનગરના એક મકાનની કંગાલ કોઠરી. પીરોજખાંધ હાલ હંવાલ ફાટાં તુટાં કપડાંમાં બેઠી બેઠી કસ્તી વણે છે અને શીરીન પાસે બેસીને સીવે છે. પ્રછી કંઠાલીને શીરીન સીવવાનું બાળુ બેલી ગીત ગાય છે.]

શીરીન—ન જાએ મુજથી સહયુ કુખ આએ!

કુખ થંકી જોયત ૧ પણ કરમાય-અરે હાએ!
મુજથી નહીં સેહેવાય ગરીબી, એવી, હાંચે! હયરાંતી!
આય જલમ જુલમ છે ભારી તે બેજરી છે મુજને,
હાં,

ખ્વારી સારી-કેમ સહુ કુખ આએ-ન જાએ—
પરવરદિગારદિલે રેહમ વસાવી, લેને, બાપ! ઉગારી,
એ માલીક-ખાલીક તું લેને એ બેદાદીથી બચાવી,
તારી, હારી-કેમ સહુ કુખ આએ—ન જાએ.

[બારણું ઢોકાય છે—શીરીન કોણ આંચું તે જોવા જાય છે.]

પીરોજખાંધ—(સ્વગત) હવે એ નહીં થોભે? આએ અકવાડીએ તો જેમ તેમ જીવપર જોરાવરી કરી જીતી ઘાલજી એક રૂપીયો બાર આનામાં વચીને એમચંદ પાસે અરધી પાયલી ચોખાં નખાવીયા—પણ હવે શું કરશ? સુવા રત પર ચહરયોછ ને ઉધરાની-વોજોળી કાલે વરી પાછા અધર નૂવા ઘેરવું

ભાઈ' લેવા આવી ઉભો, રહેશે. ખીચારી મારી
ઘરીઘરી શીરીન આરંધી આરંધી રાત સીવતાં પટકંઠ
બચાઈ.

(શીરીન દાખલ થાય છે.)

શીરીન—માયજી, કોઈ પારસી તમને મળવા માગેછ. કહેજે
શીરીનખાઈ ગાંધી કોહ છે ? તે મેં કહ્યું કે આઝમે
રહી હું. બાહર ઉભાઈ. માય, વૃરી કોણ હોશે—મરે
હવે તો ધુજવાનું ચેતખી નથી રહેયું.

ખીરોજખાઈ—શીરીન, પેલા મનચેરજી વ્યાજખોરો હોશે. ઝેને
મેં આઠ દહારા રહીને આવવા કહ્યું'તું તે—

શીરીન—તહીં માયજી, ઝે તો કોઈ કહેજે સુંબઈથી આયાઈ.
ખોલાવું ?

[ગુસ્તાદજી કાનફાટયા દાખલ થાય છે].

ગુસ્તાદજી—શીરીનખાઈ, ગાંધી નામની છોકરી અહીં કોણ છે ?
આઝમેજ કે ? ને તમે કોણ ? ઝેના માય ? તમે—
ઝે'હ ? (ચોકે છે) કોણ ખીરોજ ? મારા
નવલકાકાની ખીરોજ !

[ખીરોજખાઈ ગભરાઈને ઉઠી ઉભી થાય છે.]

ખીરોજખાઈ—ગુસ્તાદજી ?

ગુસ્તાદજી—હા હુંજ ગુસ્તાદજી. પણ તું ખીરોજ, અહીં ?
આઝમે તારી છોકરી ?

ખીરોજખાઈ—કેટલે વરસે તમને પાછા જોયા ! ગુસ્તાદજી તમને
મારી કોણે ખબર આપી ?

ગુસ્તાદજી—ઝે આઝમે તારા શું હાલ ? તેનો મને પહેલાં
જવાબ દે, ખીરોજ. વીસ વરસ પર તું અમારી
આગળથી જતી રહી પછી તારો પરતો/કોઈ ઉતો ?
અરે આઝમે તારું મકાન ? તોખાહું તમારાં બેઠ
જાણનાં કપડાંના શું અવતાર ? કોઈ ઘણા વાપ્યા
પરતો દેખાયછ !

પીરોજખાઈ—ધણેજ ખરાબ વખત આયોઈ. ખોદા અમારી
શરમ રાખે!

[આંખ મુછે છે.]

ગુસ્તાદજી—પીરોજ, તારી આય છોકરીને જરા બહાર જવા કહે,
મને કાંઈ ખાંનગી વાત કરવાની છે.

[શીરીન બહાર જાય છે ગુસ્તાદજી
બેસે છે.]

ગુસ્તાદજી—તુંને બલસાર કે કોઈ ખીજે કેકાણે મેહરનોશજી
નામનો કોઈ પારસી ઝોરખનોતો? તું પરણી તેની
અગાઉની વાત પુછુંછ, પીરોજ.

પીરોજખાઈ—મેહરનોશજી! તે કોણુ! હું તો કોઈ એવા ધણીને
ઝોરખતીતી નહીં. નામખી આજેજ સાંભળુંછ.

[ગુસ્તાદજી ચોંકીને ઉભા થાય છે
અને પછી ડહાપને પીરોજખાઈનું
કોઠું જોયા કરી ઝોરડામાં જોરથી
આંટા મારે છે. પીરોજખાઈ
અકીત થઈ તેની ગમ જોયા કરે છે.]

ગુસ્તાદજી—પીરોજ, તું મને ખરું નહી કહેશે તો તુંને મોઢું
નુકશાન થશે. તું જીહું જોલેછ. તું મેહરનોશજી
નામના કોઈ ધણીને ઝોરખતીતી ને ફર ઝોરખતીતી

પીરોજખાઈ—ઝોરખતી હોવું તો મને કહેતાં શું થાયછ? આજે
મારા જનમમાં પહેલીવાર તમારે મોહને એ નામ
સાંભળુંછ.

ગુસ્તાદજી—એ શું બકેછ? મેહરનોશજી વજીદદાર પોતે મને
મરતી વખતે કહ્યું કે તેવણીની એક માચુક સોરાખ
ગાંધી સાથે પરણી ગઈ ને તેને પેટે શીરીન નામની
એક છોકરીખી થઈ.

પીરોજખાઈ—અહંહંહં! હવે સમજી! તે તો સોરાખજીની
પહેલી પરણેતર હોશે. તેનું નામ તો મેહરખાઈ હતું.
ને હા ખરા. હવે યાદ આવેછ. તે લોકને પેટેખી

એક છોકરી થયલી ને તેનું નામખી શ્રીરીનજ
આપેલું. પણ તે છોકરી તન વસતી થઇને મરી
ગઇ ને છ મહીના પછી મેહરબાઇખી ગુજરી. પછી
સોરાબ ગાંધી મને નવસારીમાં મલ્યો ને હું તેની સાથે
ખીજવર પરણી ગઇ તે તો તમે જાણો. પછી
મારે પેટે આઝ્મિ પોરી અવતરી તેનું નામખી
સોરાબની ખુશીથી શ્રીરીનજ અમે રાખીયું.

[ગુસ્તાદજી એહદ નાસીપાસીથી
ગુફાણ પર સુકી થોકે છે.]

ગુસ્તાદજી—આજ હાથથી ગેઇ! બસ તાહરે હવે ખલાસ!
પીરોજ તું અલાગણી તે. અલાગણીજ!

પીરોજખાઇ—(ફગલાઇને હઠી ઉભી થાય છે) પણ શું છે? મુઠું
મને તો કંઈ સમજ પરતું નથી.

ગુસ્તાદજી—અરે શું સમજ પરે? તારું કપ્પાર? જો, સાંભલ,
એક નસીબની લીલી! મેહરનોશજી વજીફદાર
નામનો એક પારસી લગભગ છ લાખની પ્રજા
પાછલ સુકી જઇ, વસીયત કરીને હમણાજ મરી
ગીયો. મેંજ લીલ બનાવ્યું ને હુંજ તેનો
એકઠીકયુટર છેડું. મરતી વખતે એ મંકડોળ
પારસીને વાહરું આવીયાથી તેણે પોતાના એકપુરા
ભત્રીજને વારસામાંથી રદખાતલ કીધો ને પોતાની
એક વખતની માથુકની છોકરી શ્રીરીન સોરાબજી
ગાંધીને બધી પોતાની દોલત આપી જવા ફરમાવી
ગીયો. પણ તું તો મેહરનોશજીની માથુક નથી.
તે મેહરબાઇ તો મરી ગઇ ને તે શ્રીરીન ગાંધીખી
ધપી ગેઇ એટલે—જ—રાન દુવાર, તારાં નસી-
બમાંજ ભુખમરો છે તેમાં હું શું કરું?

[પીરોજખાઇ મોહકું ધાંકીને ધીલ-
કીપર ફસડાઇ જાય છે.]

[ગુસ્તાદજી પાછા ઝારડામાં આંટા
મારે છે.]

પીરોજખાધ—હું મુઠ—હું મુઠ! મારી, સરજતજ કુટેલી છે? હાખ તો બાળુએ રહ્યા પણ હ રૂપાનીખી આને ફોવાધ છે. અરે હ આનાને વાસ્તે હું તવલુંછ. આ ખોદાય!

[ધસાધસ રડે છે.]

ગુસ્તાદજી—(બાળુએ) આહ! શું કીસમતખી ઉધું છે? મારા હાથમાંનો લુમકો લુટાધ જાયછ. શું કરું? મોહનામાં આવેલો બુક પાછો ખેંચાધ જાયછ. અચ્ચા ગુસ્તાદ, શું હ લાખની કારસાજી જતી મુકશે! મુઠીમાં પકડાયલી મુન્નાની ચલેલી શું પાછી ઉરાડી દેશે? નહીં—નહીં—નહીં! !

[અચ્ચાચ્ચ ગુસ્તાદજી પીરોજખાધ પાસે અડોઅડ પાછો આવીને બેસે છે અને તેણીનાં ખભાં ઉપર ધીમેથી હાથ મેલે છે.]

ગુસ્તાદજી—આહ! પીરોજ, જો આએ હ લાખ રૂપા આપુને—મકુંજે, તારી શીરીનને મલ્યા હોતે ને હું તેના આપ જોવા તેનો વાલી થવા પામ્યો હોતે તો વારી, ગારી, મહેલ જેવાં મકાનમાં તમ્મ લોકને પૈસા ટકાની રેલછેલ સાથ—પણુ છટ, ગેધ તાલ હવે હાથથી ગેધ !

[પીરોજખાધએ પાછો ઉંડો નીસાસો નાખે છે અને અત્યંત ગમગીનીથી ડોકું છાતીપર ઢળાવી દે છે.]

ગુસ્તાદજી—પણુ નહીં, નહીં, એકવાર હાથમાં સપ-રાએલું ખીલું છારી દેવું એવો હું પોચો નથી,

સાંભળ, પીરોજ, એ છ લાખ રૂપ્યા હું તુંને અપાવું
તો કેમ ?

[એક ઝટકા સમેત ઠીકેને ફરીથી
ઉભી થઈ હરણદાર એહરે પીરો-
જખાઈ મસ મોટા ડોળા સાથ
ગુસ્તાદજી ગમ જોવા માંડે છે.]

ગુસ્તાદજી—ખેવકુદ એમ એટલી ધુજેછ શાની ? દોણુ સુવો
જવતો આને જાણેછ કે તું સોરાળ ગાંધીની ખીજ
પરણિતર છે ! ને આએ તારી છોકરી શીરીન ગાંધી
મહેરનોરજી વજીરદારની ખરેખરી ધારેલીજ શીરીન
સોરાળજી ગાંધી નથી !

પીરોજખાઈ—આ ખોદાય ! ગુસ્તાદજી ! ! એ તો—

ગુસ્તાદજી—ચુપ ! મને પુરેપુરે સાંભલી લે. સર સંડાસમાં જાય
પેલા મેહેલાનું ! એ આકલેટના વીલ પ્રમાણે હું
શીરીન સાથ પરણી શકતો નથી ! પણ તમારા
લોકપર મારો કંઈ મજબુત કાબુ જોઈયે. પીરોજ,
ખેલી મરતી, તું શું કહેવા માગેછ !

પીરોજખાઈ—શું કેહું ! તમે કેહવારવા શું માંગોછ ? મને કંઈ
સમજ પરતી નથી.

ગુસ્તાદજી—(અધીરાધી) ઉંહુંહુંહું ! કેવી અપટ છે ! એકજ
રૂસ્તો છે. પીરોજ, તું તો પરણીને એક છોકરીની
માય થઈને હું હજી સુધી લધ્યા જોવા કુમારોજ છેઈ !

[આસપાસ જીવે છે અને પીરોજખાઈની
કાનપર પડી ઘણાજ ધીમા ઘાડા
અવાજે કહે છે.]

સાંભલ, પીરોજ ! ઘણાજ છુપાછુપ ખાનગી આપરાં
લગન થવાં જોઈયે.

[પીરોજખાઈ ગભરાટને મારે જીમ
ખાંસીને પાકળા કરી જાય છે.]

નવસારી જઈને લગન કરશું, ખીરોજ. પણ તે
ખાખેની ખબર કોઈને—કોઈને પરવા દેવી નહીં
જોઈએ—તારી છોકરીનેખી નહીં! એ વાત આપરા
વચ્ચે એકંદમ છુપી રાખવાના તું જો આતશના
કુખલા પર સોગંદ ખાય તોજ હું કચ્છલ થાઉં—
નહીં તો ચીંજી!

ખીરોજખાઈ—એ ગુસ્તાદજી! હું—

ગુસ્તાદજી—ખસ! હા કે, ના? નાનો એક તુકારો કહાર ને હું
અખઘડી અહીંથી સદાને માટે ચાલી જઉં છ!

ખીરોજખાઈ—પણ જરા માફ સાંભળો તો ખરા—

ગુસ્તાદજી—તુ ટક ટક કરયા કરેછ? રાત—તું સદાની હેમક છે.
જા, તારે જીવતરે જીવ. કુત્રાને મોહતે મર. હું
આય ચાલ્યો.

[ગુસ્તાદજી ઝડપમાં કોર મરડી
ત્યાંથી ચાલવા માડે છે. એક
ચીસ સમેત ખીરોજખાઈ પછવાડે
દોડી તેને દગલાની બોલેમાંથી
પકડે છે.]

ખીરોજખાઈ—હલા રેહો—ખોદાયને વાસ્તે હલા રેહો! તમે
કેહોશો તેમ કરશ, પણ મને મુકીને ચાલી ના
જવો. તમારે પગે લાયું.

ગુસ્તાદજી—ખસ હવે એ તે એજ! જે થાય તે ખરું.
અંદર આવ, આપરે ધીરજથી પછી બધી ગોઠવણીની
વાત કરશું. અખરદાર એ વાતનો જરા સંસારોખી
તારી શીરીનને માલમ નહીં પડે. સંભાલજે! જરાખી
તારા સોગંદ તોરીયાછ તો હું તારો જીવ લેવશ!

[ગુસ્તાદજી તથા ખીરોજખાઈ અંદર જાય છે.]

સીન પ મો.

[દેખાવ—કોલાખા, પાંડેની સેનીટરી-
યમની બાહર દરીયા કીનારાનો
પ્રોમિનાડ. સ્નેક બાજુ થોડાંક બ્રાડોની
ધટા છે. ખીજી તરફ દરીયાની
પાળ છે.]

[ખિરશેદ ગીત ગાતી ત્યાં આવે છે.]

ખિરશેદ—તેં તો, વાહલા, શાદ કરી કાઢી મને સુખી ખરી !
મગન—સગન—સફલ ધરી જોયો દિલખર, પ્યારા!—
મનમોહન, એ પુંજ દીદારે દિલ શાદ થયું હરખાર,
દિલચમન તું, ગલાંના હાર—કરું નિસાર—મુજનો પ્યારા!—
નયનો એ છે ન્યારાં—ને—
પુંજ નયનો એ મુજને રિઝવે.
મુજ રોશન હોસ થયો મનનો, ૧
મલે પ્યારીને પ્યારો—મગન બની
બસ સમજું છે ઢગલો ધનનો!—તેં તો.

[ખિરશેદ નીસાસો નાખે છે અને
ખીસામાંથી એક કાગળ કઢાડી
તે જીવે છે.]

(સ્વગત) બાવાજી તો દહારે દહારે છેકળ મીઠા-
જના દાધાખરયા થતા જાયછ જો! હમણા હમણા
એવણુને અવાર નવાર હાઈ કેમ્પસ આવેછ તેથી
એવણુનો સ્વભાવ પુરો ખાઈ કરક થઈ ગીયોછ.
આય કાગલ જોયું કેની ? ખરીઆ એવણુના લખવાના
સકાર! વરી કંઈ કોઈ સાથ વીજેઈ લખને મને
લખવા બેઠા હોશો! જોવની થું લખયુંછ તે:—

(કાગળ વાંચે છે)

“એ દુકતો તાહરે વાસ્તે એક લીટીખી લખતો નથી તેથી મને કંઈ સમજ પરતી નથી. દીકરી એ છોકરા સાથે મેં તાહરે ગોઠવી મુક્યુંછ. હીરા જેવા, શીખેલા લણેલા, સોભીતો ને વરી આપરી સગઈમાં ખાતરીના છોકરો ખીન્ને કીયો મલવાનો છે? મને તું ગીયા પછી મે વખત પાછાં છાલીમાં આકરાં આયાં તેથી હું તો ખીછી ગીયોછ. એક વાત યાદ રાખજે કે હું ઘણાજ અરાખ સ્વભાવનો માણસ છેઉં. તું માહરી એક પુરી દીકરી છે તોખી હું તારી મેસતન માયતા ફરીથી સોગંદ ખાધને કેહુંછ કે મારી મરજીની જો તું આરે જશે તો હું તુંને માહલામાંના કુતરાંની કાતી રખરતી કરી નાખશ ને તુંને કડુવા દેઈને જેહર પી મરી જવશ.”

[ખીરશેદ અધીરાઇથી તે કાગળ દુએ કરીને પોતાના બદીયાનના ગળવામાં મલી દે છે.]

ખીરશેદ—(સ્વગત) માહલામાંના કુતરાંની કાતી રખરતી કરી નાંખશે? ઝોઘી પીરા! માહલામાં રખરતા કુતરાંનેખી ખોદા ભુખે મરી જવા દેતો નથી. ને તે કુતરેં સારી જાતનું હોયછ તો કોઈ ભુલા ચુકાનો માખાપ તેને બગલમાં મારીને ઘેર ઉંચકી જાયછ.

[ઝાડીની પેલી ગમથી કોઇનો વાત કરવાનો અવાજ સાંભળી ખીરશેદ ચોંકે છે અને છુપાઈ જાય છે.]

[ત્યાં તેહમીના અને અદી ફરતાં ફરત આવે છે ને પાળના પથરાપર બેસે છે.]

અદ્વી—(હસે છે) તાહરે તમે એમ ધારોછ, તેહમીના, કે તે દાહરે, જરખખ માદીની પારડીમાં મેં પેલી ધાણવ્યકર અરશેદખાઇને ખુબ દેરી? (હસે છે). શું કરું? એની જરીપુરાણા, સારી જોઇનેજ મને જાદાપર ડાહવાઇ આવે છે. (હસે છે). પણ તેહમીના, તમારો જલ તો, તે દાહરે એનીપરથી બધો વાંકો ટીકો થઇ જતો'તો!!! (હસે છે).

તેહમીના—હારે-મરેરે! જલળી હવે છેકજ પોતાની અકલ ખોલી બેસતો જાયછ જો!

અદ્વી—પોરીયો મેટ થઇ ગીયોછ! એ પેલા સુલેમાન સાટકા જેવાં ગામરેના ડાખાંમાં એવું તે શું બરીયુંછ કે જલ એમ ઉલ્લછ પુલ્લછ જાયછ? કાંય પોતાનાં વંરસ પેચતો હોશે?

તેહમીના—કોણ જાણે! એ છોકરી સાથે આરખાણુ પરીછ તાહરનો કંઈ સુનો આવશે જેવો તો થઇ ગયેલો છે.

અદ્વી—આય ભીખારી જીનું પુરાણું વાળું એને ગમી આયુંછ. મારા સમ, તેહમીના, આય દુન્યામાં પૈસા વગર ગળે એક બઘરીની ટોક આલવવી એ દુન્યાદારીના કડ્યા હેમકો. એને આંધરા ભીત અફુગોનું કામ છે. પૈ વગરની આય અભણુ ગામરીયનની પછવારે જલ પછરાયછ!—એ ગધેા છે ગધેા.

તેહમીના—ડાકટર પણ—પણ તમે તો ભાયગશાળી છેએ. તમારી કેડી દાવર પાસ તો કેહજે મખલખ પધસા છે.

અદ્વી—તેહમીના, હું તમારા જલ જેવો ધડીયટ નથી! કોઇ મારો મામો થતો ભુલાચુકનો. માખાપ મને પોતાની રખ લાખની એકપુરી વારસ છોકરી સાથે પરણાવવા નીકલ્યોછ. બાઇ જોવ! ખચીસ લાખ? એટલી રકમને ખાતર તો આય બંદો એક માદીના કારાં કીકરાં સાથળી પણવા તૈયાર છે? (હસે છે)

તેહમીના—પણ ડાકટર, તમારી કેરી દાવર એવી કદરવી છે
એમ ?

અદી—બાબા જાણે મારી ? જોઈએ કોણે જ ? પણ ગમે
એવી રીતે સપનામાં ખીછીક લાગે તેરી મકાઈ બાહુ
હોય તોખી આપુને ભલ દરકાર છે ! આપુને તો
એના ચલકતા પૈસા સાથ કામ છે, તેહમીના !
(હસેછે.) લેવ, સાંભળો:—

(“ I Love a Lassie,”—રાહ.)

ઓહ, મને હરખાર
છે ખ્યાર પૈસાનો-ને માનો કે એ પૈસા જગમાં
આલા છે,

છે પૈસા જગને વાહલા—
ને જે નથી પૈસાવાલા,
તેના ઢંગ, ચારો, તો નીરાલા છે !
એ પૈસા ખણ ખણ બોલ-પૈસા બેહેસ્તનાં ખાણાં
બોલ,

પૈસા દુન્યામાં છે સર્વથી આગલ,
ખીન પૈસા ખાલી ખાલી,
લોકો કેહ્યે છે મવાલી,
ખરો ગાણીલ. ગાવદી—પાગલ !

(કોરસ) { છે મરજી માહરી—
મલે જો નાર ખ્યારી કોઈ સધ્ધર બડી માલદાર,
બંદો ઝુકે પૈસા સાંમે—
બસ પૈસાજ આવે કામે,
છે જગમાં એજ તકરાર ! (બે વાર)

એ ખરો દીલદાર—
છે બાહાર પૈસાનો તો મલે નાર સાથ પચાસેક હજાર,

તાળેદારી જનનીસારી,

છે ચૈસાની દીલદારી!

નથી પ્યાર ક્યારની દરકાર!

દુરઅંદેસો માહરા જેવા, સોહધે આન્સીસ અહીં
તહીં એવા,

નહીં જોએ - ગલી કે નહીં જોવા થોભે ફેર, ૨

મને ચૈસાથી સગાઈ—ચૈસે જાણું તે સવાઈ,

આહ, પ્યાર!—રોટ! આઈ ડોન્ટ ફેર!

તેહુમીના—અરદેશર, તમારા દોસ્તદારને ખાતર કંઈખી કરો—
તમારે પગે લાયું!

અદી—(માટેથી હસે છે) એમાં હું શું કરી શકું જો ?
તમે કહો તો પેલાં અરશદખાઈ વંડોરાને જરા
અપ્પરાવીને બે બોલ કેહું. એ ઓડાની ખીચારી
એવી ભાટ અને બેવકુફ છે કે હું મારી રીત
પ્રમાણે ગરીબનાં સંકટો ને જલની ખુવારીની લાંખી
લાંખી વાત અલાવશ કેની તો—ઓ યેવો, જલ આવે.

(જલ આવે છે)

કેમ જલ બા, પછી તે દાહરનો રોહાંસો ઉતરયો કે ?
તુંખી યાર, એમ જરા જરામાં ચોકલીશ શું થઈ
જાયછ ?

જલ—તારી તે દહારની દેખઈતી અસભ્યતાથી કોઈનીખી
ધીરજ ખુટી જાય. અદી લેટ મી રેલ યુ—યુ આર
એ પુલ!

તેહુમીના—જલ !—જલ ! —

અદી—(માટેથી હસીને) If I am a fool, Jal,
you are another ? તેમ નહીં હોતે તો તું
એક ઢીનપાટયાં ફોર્થ કલાસ ગામરયાં ડોખાંની
પાછળ તારાં વરસ નહીં વેચતે.

જાલ—તારે ગમે તેવા એ ખીચારી ગરીબ પણ સ્વીટ ગર્લને
વાસ્તે ચેરટા કર—પણ સાંભલી લે અદી—તમે લોકો
અધાં માથું ફેડીને મરી જશો તોખી એ છોકરીને
વાસ્તે મારો ઉંચો વીચાર એક તસુખી ઉતરવાનો
નથી—એા ખોરશેદ!!

(ખોરશેદ ત્યાં નીકલી આવે છે)

ખોરશેદ—એા તમે લોક અધાં અહીં છેએા કે?—સાહેબજી!
જરા ફરતી ફરતી અહીં આવતી'તી તેટલાં સાદ
સંભલાયો તે હું જાણું કોણ છે—

અદી—(તેહમીના ખામ્બુએ) અરરર! નખોદ મુગેષએ
આપરી અધી વાન સાંભળી હોશે કે?—

તેહમીના—મરેરે! ખરેખર? કોણ જાણે?

અદી—(મોટેથી) લે ચાલો છ કે તેહમીના?—કે અહીં
એસો છ? હું તો બા બહંછ. આય બે જણાંએાને
અહીં કંઈ ખાનગી વાત કરવાની હોશે? (હસે છે)

તેહમીના—નહીં ચાલોની, હુંખી હવે જતે. સાહેબજી
ખોરશેદબધ.

(અદી અને તેહમીના જાય છે.)

ખોરશેદ—(હસીને) જાલ, ડાકટર હમણા બોલી ગીયા તે
ખરી વાત કે—તમને મારી સાથ વરી કંઈ ખાનગી
વાત કરવાની છે કે?

જાલ—(હસીને) નહીં ખોરશેદ, ખાનગી તો કંઈ ખાસ
કહેવાનું નથી—પણ હા વાત તો ઘણી કરવાની
છે. એસની અહીં જરા—

ખોરશેદ—(હસીને) મરે તમારી વાતજ પુરી નહીં થતી કે?
પણ હવે મોડું થયું? ચાલ પાછાં ફરતે—સુનામાસી
તાંહ સેનીટેરીયમમાં વારે વાર જોતાં હોશે.

તાબેદારી જનનીસારી,

છે પૈસાની દીલદારી!

નથી પ્યાર ક્યારની દરકાર!

દુરઅંદેસો માહરા જેવા, સોહર્ષ આન્સીસ અહીં

તહીં એવા,

નહીં જોએ ગલી કે નહીં જોવા થોભે ફેર, ૨

મને પૈસાથી સગાઈ—પૈસે જાણું તે સગાઈ,

આહ, પ્યાર!—રોટ! આઈ ડાન્ટ ફેર!

તેહમીના—અરદેશર, તમારા દોસ્તદારને ખાતર કંઈખી કરો—

તમારે પગે લાગું!

અદી—(જાહેથી હસે છે) એમાં હું શું કરી શકું જો?

તમે કહેા તો પેલાં અરશદખાઈ વંડોરાંને જરા

ખખરાવીને જે જોલ કહું. એ આડાની ખીચારી

એવી ભોટ અને જેવકુદ છે કે હું મારી રીત

અમાણે ગરીબના સંકટો ને જલતી ખુવારીની લાંખી

લાંખી વાત ચલાવશું કેની તો—ઓ યેવો, જલ આવ્યો.

(જલ આવે છે)

કેમ જલ આ, પછી તે દહારનો રોહાંસો ઉતરયો કે?

તુંખી યાર, એમ જરા જરામાં ચીકલીશ શું થઈ

જાયછે?

જલ—તારી તે દહારની દેખાઈતી અસંભ્યતાથી કોમનીખી

ધીરજ ખુદી જાય. અદી સેટ મી ટેલ યુ—યુ આર

એ કુલ!

તેહમીના—જલ!—જલ! —

અદી—(જાહેથી હસીને) If I am a fool, Jal,

you are another? તેમ નહીં હોતે તો તું

એક દીનપાટયાં ફાઈ કલાસ ગામરયાં ડાખાંની

પાછળ તારાં વસ નહીં વેચતે.

જાલ—તારે ગમે તેવા ઝે ખીચારી ગરીબ પણ સ્વીટ ગર્લને વાસ્તે ચેરટા કર—પણ સાંભલી લે અદી—તમે લોકો બધાં માથું ફેડીને મરી જશો તોખી ઝે છોકરીને વાસ્તે મારો ઉંચો વીચાર ઝેક તસુખી ઉતરવાનો નથી—ઝા ખોરશેદ!!

(ખોરશેદ ત્યાં નીકલી આવે છે)

ખોરશેદ—ઝા તમે લોક બધાં અહીં છેઝા કે?—સાહેબજી! જરા ફરતી ફરતી અહીં આવતીંતી તેટલાં સાદ સંભલાયો તે હું જાણું કોણ છે—

અદી—(તેહમીના બાજુએ) અરરર! નખોદ જોઈએ આપરી બધી વાન સાંભળી હોશે કે?—

તેહમીના—મરેરે! ખરેખર? કોણ જાણે?

અદી—(ચાટેથી) લે ચાલો છ કે તેહમીના?—કે અહીં એસો છ? હું તો બા બહાં છ. આય બે જણાંઝાને અહીં કંઈ ખાનગી વાત કરવાની હોશે? (હસે છે)

તેહમીના—નહીં ચાલોની, હુંખી હવે જતે. સાહેબજી ખરશેદબધ.

(અદી અને તેહમીના જાય છે.)

ખોરશેદ—(હસીને) જાલ, ડાકટર હમણા બોલી ગયા તે ખરી વાત કે—તમુને મારી સાથ વરી કંઈ ખાનગી વાત કરવાની છે કે?

જાલ—(હસીને) નહીં ખોરશેદ, ખાનગી તો કંઈ ખાસ કહેવાનું નથી—પણ હા વાત તો ઘણી કરવાની છે. એસતી અહીં જરા—

ખોરશેદ—(હસીને) મરે તમારી વાતજ પુરી નહીં થતી કે? પણ હવે મોરૂ થયું? ચાલ પાછાં ફરતે—સુનામાસી તાંહ સેનીટેરીયસમાં વારે વાર જોતાં હોશે.

જાલ—અરે જરા ઉભી રહે, ખોરશેદ, અસતો હું હંમણાજ
આયો. આહ? જો મારેથી અવાવું હોય કેની
તો થોરા દહારા પાંડેની સેનીટરીયમમાં ઝેક ઝારડો
લઈને તાંહજ આવીને રેહું. પણ વું આજે
દોરાદોર ના કર—જો વરી! જરા ખીજ પાંચ
મીનીટ બેસ! આહ—ખોરશેદ, વું જાણેછ? વું
માઁ આગળ હોયછ તાહરે મને કેવી ખુશાલી
દીલમાં લાગેછ તે? કેમ, મુંગી કેમ થઈ ગેમ?
કંઈ વાત કરની ને?

[ખોરશેદ શરમાઈ જાય છે—જાલ
તેણીનો ઝેક હાથ પોતાના બે
હાથમાં પકડે છે.]

ખોરશેદ—(બહુજ ખુલી ગયલ એહેરે જાલનાં ખભાંપર હાથ
મુકે છે) હું ખીજ છોકરીઓના જેવી કાંગલી
કુંગલી નથી, જાલ. આપરે આહીં સાથે ઉભાંછ તે
મનેખી ઝેટલું ગમેછ કે ખીસવાજ નહીં ગમવું.

જાલ—આહીં વુંને ગમેછ? સાચું ખોશ? નહીં તો કે
વરી પાછી તારાં ગામરાંમાં અચુને છોડીને નાસી
જશે? વું જતી રહેશે તો હું બેરીસ્ટરનો ધંધો
છોડી પારડી આવીને તાડી છેજનારો થવથ—વુંને
સાફ કેહુંછ—

ખોરશેદ—ઓહો ઝેટલું બધું? ખારીસ્ટર સાહેબ, તાડી છેજતાં
આવરેછ કે? ને અમારાં ગ્રાવલીના છાપરામાં સુતાં
કોલ્ડ લાગશે તારે? (હસે છે.) મરેરે, ગરીબાઈમાં
સુખ શું જરાખી નહીં હોય? મને કેહો જો
વરી—ઝેક ગરીબ ઝુપરામાં ખ્યાશ સો રૂપીઆમાં
માઁ બહુઝેરથી શું સુખમાં નહીં રહેવાય?
અરે કેહોની? ખીચારી બહારી સીવ સાંધે ને ધણી

માડરીએ જાય, પણ બેઠિના ચેહરાપર કેવા સંતોષ !
મારા બાવાએ તેવીજ જીંદગી ગુજારેલી, જલ-એવણ
પરમ દાહરે મુંબઈ આવવાના છે.

[જલ પ્યારશેદને વધારે પોતાની
નજદીક ખેંચે છે.]

જલ—પ્યારશેદ, તારા બાવાએ કેવી જીંદગી ગુજરી તે સાથ
મને કામ નથી. તુને પોતાને કેવી જીંદગી ગુજારેલી
તે મને આજે જાણવું છે. ખર કહે, પ્યારશેદ !

પ્યારશેદ—મને ? તે તો કોણ જાણે ? કેણની સાથે એવી જીંદગી
ગુજારવાની છે તેપર—તેપર આધાર.

જલ—(તેણીની કમર આસપાસ હાથ વીંટાલી)ને મારી
સાથે એવી જીંદગી ગુજારવાની હોય તો ?

પ્યારશેદ—(શરમાઈને) આજ બા, હવે જતે, જલ—કાલ બાલ
વાત કરશું.

જલ—એ મીનીટ વધારે; પ્યારશેદ મારી વાહલી, હવે મને
ટવલાવ ના. હું જે વાત કહેવા માશું તે કેદારનો
હું કેહી ચુક્યો હોતે. સાંભળ, છોકરી—પરમ દારે
સહવારનાજ હું તારા બાવા આગળ આવી આમ
મુંબડાની જીંદગીનો અખતરો તારી સાથે અજમાવી
જેવાની માગણી કરવાનો છે. બોલ, આઈ કે
નહી ?

[પ્યારશેદ રમાલથી પોતાની આંખો
ધાંકે છે]

પ્યારશેદ—જલ, સુનાંમાસી વાર જોતાં હોય—

જલ—નહી, મને મારો જવાબ પહેલાં જોઈએ. ડારલીંગ,
તું મારા મનની વાત જાણેછ, પણ એમ ઉડાવીયા
કરેછ. જે વાહલી, પરવરદેગારને હાજર નાજર જાણી
કેહુંછ કે મને ખીજ કશા વધારે પૈસાંની તુંભા
નથી. જવાબ દે, તારા બાવાની આગળ હું આઈ ?
તારા બાવાજી તુંને રજા આપશે કેની ?

ખોરશેદ—ખાતા સાથ તું ચોરો પૂણવાનો છે, જલ? હુતે
રજા આપું તો તહીં આવે?

તન મન અરપું છું સુજ દિલથી,

માની લેજો ખરાં જીગરથી!

હુ તો છું એક દાસી તમારી, તેના વાલી તમે,

માહરા જાલી!

વાલી વગર તો વહાલી તમારી,

જાલી, કુરી કુરી જાય—તન મન.

પ્રેમખગીચો ખ્યારો ખ્યારો—તેના માલી તમે!

આવાહલા!

માલી અગર જો જાએ ચાલી તો અગીચો કરમાઈ

જાય!—તન મન

[ખોરશેદ એકાએક જાલના પાસાંમાં
ભરણ, તેની છાતી ઉપર પોતાનું
ડોકું ટેકવી તેના ખભાં ઉપર
પોતાનો હાથ મેલે છે]

જાલ—મારા જાન?

[તેના બાલપર ક્રીસ કરે છે.

[પોતાના સ્કાર્ફ માંહેલી એક સુન્નાની
વીદી કાઢી જાલ ખોરશેદના
ડાબા હાથનાં ત્રીજાં આંગળાંમાં
પેહરાવે છે. સુનામાસીને અમીના
લાં આવીને આ દેખાવ જોયા
કરે છે.]

જાલ—(ખોરશેદને) આય એક સાદી ને સસ્તી ચીજ છે
મારાં જીગર, પણ તેનાં અથ તું થું સમજેછ—
મને કેહ.

ખોરશેદ—એ? એ મારી જીંદગીની મેડી છે. આ સુનામાસ
તમે અહીં ઉભાં છ કે?

[ખોરશેદ અડઅડાટ હસીને આંગલી
ઉંચકી સુનામાસીને દેખાડે છે.

[ઠાપ્પો!]—છંગલી? મ્યુઝીક]

સીન ૬

[ગુલાબવાડીનાં કમપાઈડમાં બેઠી
બંગલી—ગુસ્તાદજી કાનફાટ્યા
અને ડાઠ અદી અંદરથી બાહર
ઝોટલા પર આવે છે.]

ગુસ્તાદજી—અહીં આવા, અહીં બાહર હવામાં બેસીને વાત કર્યે
તે દહારે મેં તમુને તમારા કાકાના વસીયતની
બધી વાત કહી તેના સંબંધમાં હવે સેવટની બધી
ગોઠવણ થઈ ચુકીછ. તમે વીલ તો તે દહારે
ધ્યાનથી વાંચ્યું, ડાકટર—

અદી—હું તે વીલ શીલની વાત કરવા આવે આવ્યો નથી.
મારા ચકડોળ કાકાએ એક ભલતી છોકરીને
આતર મને પરતો મુક્યો તેની મને ઝાઝી પુંભા
નથી. એવા કડક બિન્ન ગેપો તરફથી વધારેની
શું વકા હોય?

ગુસ્તાદજી—તારે અહીં તરફી લેવાની શું મતલબ છે, બાવા?

અદી—મને થોરા પૈસા જોઈએછ. હું અહીં નવો આવ્યોછ
ને મારી પ્રેક્ટીસ બરાબર ચાલતાં હજી સેહેજ
વખત લાગશે. તમે આવ શીરીન ગાંધી કોણ મુઠ્ઠા
તેના વાલી છેએ—તેથી હું તમારીજ પાસે માંગુછ
કે એ છોકરીના પૈસામાંથી મને જીલ્લા પુરત છ
ટકાના બ્યાને પાંચ હજાર રૂપીઆ આપો.

ગુસ્તાદજી—પાંચ હજાર રૂપીઆ! શું જમીનગીરીપર, બા?

અદી—એટલે? તે હુંખી શું કંઈ રસ્તામાં રખરતો
હુરચો યા ભામટો છેઉં કે? માફ નામ, માફ
આનદાન, મારો ધંધોજ મારી જમીનગીરી છે. હું
કાંઈ બીજ નથી માંગતો. હું તો છ ટકાનો તમુને
ડાહમ દેવશ, સમજ્યા?

ગુસ્તાદશ—હીક છે ડાકટર, એ ઉપર હું વીચાર કરીને—

કયું, કયું, બીંદા ? કયા હવા ?

[ચોખ્ખાપરનો લેયો બીંદા દોડતો આવે છે.]

બીંદા—શેઠ બહે બાકશુક તાણ હવા હય. શીરીનબાક બાહેર શીરનેકુ ગઈ-ઈસ લીયે, જુરુદેરને હમકુ ભેજ દીયા. બોલા શેઠકુ જલદી જુલા લા.

ગુસ્તાદશ—એનું સલાનામ થાય ! વરી પેલી ધાંખરીને હીસદીરીયા થયોછ. અહીં આપા પછી પીરોજ વરી એ એમાન લઈ બેઠીછ.

અદી—પીરોજ ! પીરોજ કોણ ?

ગુસ્તાદશ—એ પીરોજ તો છે તે શીરીનની માથ. બેઠ જણાં પાસે ગુલાબવાડીમાંજ રહેછ.

અદી—(ચોંકીને) શું ? શીરીન ગાંધી અહીં આવીને રેહીછ ?

ગુસ્તાદશ—હા, પાસેના મોટા બંગલામાં રહે છે. હું શીરીનને વાતી ને વકીલ થઈને અહીં રેહુંછ પણ હા ખરા, ડાકટર, છતાં અહીં તમે છેએ તો જરા આવોની, જોવાની, આય ડોસીને કંઈ ધીચારો માંડને સમી કરોની ? હું તમારી શી આપશ, પાંચ પાંચ દાહરે એને એમ હીસદીરીઆ થયા કરશે તે કેમ પરવરશે ?

[ગુસ્તાદશ અંદર જવા માંડે છે]

અદી—(બાજુએ) શીરીન ગાંધી ? મારા હકનીપર તરાપ મારનારી કમથખત છોકરી અહીંજ આવીને રેહીછ ? પણ હું અંદર જઈ કે નહીં ? I must go. મને મારા પ્રોફેશન તરફની જોવું જોઈયે.

[અદી ગુસ્તાદશની પુઠે અંદર જાયછ. બીજી ચેરથી મેહરનોશજી વજીફદાર ગુસ્તાદશ કારભારીના છુપા લેખાચમાં ભરાતો છુપાતો દાખલ થાય છે.]

[શ્રીશ્રીન આહરથી ફરીને હસ્તે મ્હાંડે
ગાલી આપે છે.]

શ્રીશ્રીન—ખુખી તાહરી ન્યારી—મુજને સદા છે ખારી !
ભુલવે છે શાંન ભાન—હું નીસાઈ દીલોજનન !—ખુખી.
ખુખી તાહરી ગાતાં નહીં પાર તેનો આવે,
માલિક, પાર તેનો સાર કોણુ ખતાવે ?
કરે કેમ કદર માનવી નાદાંન !—ખુખી.
લીલા તાહરી જોધ ખાકસાર સર નમાવે,
તાહરા વગર, ખુદા ! (એ) અવર કોણુ જમાવે ?
કરે કેમ શીદા માનવી ના જાંન ?—ખુખી.

મરે પગ ફુખી આયા. આજે તો મુંઝ ઘણીજ લાંખી
લટાર મારી આવી. (સોડ કહાડી નાખે છે) મરેદ
અમારાં નસીબનીખી કાહણીજ થઈ ગેઈ જો. કોઈ
મોહરનોશજી વજીફદાર નામના પૈસાવાલા અણુજાણુ
અકમ પારસી કહેજે મને બધી દાલત આપી ગીયા ને
અમારે દાહરો ફરી ગીયો. માયજી કેહછ કે આય
ગુસ્તાદજી વઝીલ મારા એકજીકયુટર છે ને તેથી તેવણુ
જેમ કહે તેમ મારે કરયા કરવું જોઈયે. પણ આ મને
તો જરાક થઈને એવણુ ગમતા નથી. માયજી તેવણુથી
એટલાં બધાં કાંચ ખીહતાં હોયે કોણુ જાણુ ?
એ લેજો, નામ દેતાંને વાર વરી મુવો આવી
લાગો પાછો.

[ગુસ્તાદજી આવે છે.]

ગુસ્તાદજી—કેમ, પોરી, તું ફરી આવી કે ? એખલી એખલી એ
શું રખરખતી માંડેલી હેં ? આય તારી માયનો
જીવ પાછો ખીગરેલો તે ડાકટર અરદેશર વજી-
ફદારને અંદર લઈ ગેયલો.

[૩૦ અદી આવે છે]

અદી—એવણુ હવે તદન સારી કાની છે. જરા આસાએશ લેવા દેલો—એ કાણુ

[અદી શીરીન એકએકને ટગર ટગર જોયા કરે છે]

ગુસ્તાદજી—એવણુ? એવણુ શીરીનખમ્મ ગાંધી! તમારા કાકાના રૂપીયા હોમયા કરી જમ્મને તમુને વાપર વખાતા કરી મુક્યાની તે શીરીન ગાંધી એ રેહી. ખરાબર જોમ્મ લેવ, બા! (હસે છે.)

અદી—(બાળુએ) આય શીરીન ગાંધી! આય મારો હક દુખારનારી શીરીન ગાંધી! મામ ગુડનેસ, વોટ આ બ્યુટીફુલ નામ્સ ગર્લ!!

શીરીન—(બાળુએ) કેવા મજના સોલમ્મતા છે—અં?

ગુસ્તાદજી—યે! એમ બે જણાં ગંગેટમ્મ શું ગીયેલાં? શીરીન, આય ૩૦ અરદેશર વજ્રદારને આરખેછ કે? તું એવણુના કાકાના પૈસા પચાવી બેઠી તેથી એવણુ તારી ઉપર ત્રાધ જેવા ડોરા કાઢારીને જોયછ! હે—હે.

[હસે છે—અદી ખુબ કચવાય છે]

લે આલો મને હમણા કામ છે તે બાહેર જવાતું છે. ડાકટર, પેલી વાતને સાર કાલ પરમ પાછા મને મળી જલો. જોમ્મશું—વીઆર કરશું—સાહેબજી.

[ગુસ્તાદજી જાય છે]

[અદી શીરીન ગમ જોય છે, શીરીન શરમમ્મ જાય છે]

અદી—મીસ ગાંધી, તમારી સાથ આજે મારી મુલાકાત થમ્મ તેથી હું ખરેખર ખુશી થયોછ,

[પીરોજખાઈ આવી શીરીનના હાથમાં
એક દસ રૂપીયાની નોટ મુકી
તેણીના કાનમાં કાંધ કહે છે]

અદી—(આશ્ચર્ય) આય શીરીન ગાંધી ? એની ઉપર કહેર
છુટવાને બદલે મારું દીલ જાણે એની ઉપર એવું
દોરેછ કે—આહ ! બચ્યા અદી ! એ છોકરી પેલી
કેટી દાવરને જગે હાતે !!

શીરીન—(શરમાતી શરમાતી)—જી, માયજી મને કહેછ કે
તમુને આય તમારી શી—આય લેજોજી.

અદી—શી ? તમારી પાસથી શી લેઉં ? તમારી પાસથી
શીરીનખાઈ !—નહીં, ઠેંકયું—એ હું લઈ શકતો નથી.

શીરીન—તમે મારી પર ગુસ્સે તો નથી કેની, ડાકટર ? મને
આય તમારા કાકાના રૂપીયાની ખબરજ નહીં હતી.

અદી—શીરીન—શીરીનખાઈ, પરવરદેગારનો હું મોટો ઉપકાર
માતું છ કે મારા કાકાએ તમુને પોતાના વારસે તરીકે
પસંદ કીધાં ! ગુસ્સે થવાની વાત કરોછ ? આહ,
તમારી ઉપર ગુસ્સે થાઉં !

પીરોજખાઈ—શીરીન આય ડાકટરે મને હીસટીરીયામાંથી મળની
હુશીયાર કીધી. ડાકટર, કંઈ આહે કાશી લઈને
તો જવો.

અદી—નહીજી મારું કરો. મને કંઈ જોઈતું નથી. ઠેંકયું,
શીરીનખાઈ—તસ્દી ના લેએ.

શીરીન—માયજી, ડાકટરની દવાથી તમુને આટલો ફાયદો
થયો તારે એવણુને ધરી ધરી આવવા કેહેના.

પીરોજખાઈ—હા બા, ડાકટર, જરા આવ્યા કરજો મરું. તમારા
હાથથી મને ઘણોજ ફાયદો લાગેછ.

અદી—તમે માય દીકરીની મરજી છે તો હું તમોઆયજીની
તખીયત પુછી જ્યા કરશ. આણે, તનદેરાસ્તીમાં
રહે—સાહેબજી.

શીરીન—કાલે પાછા આવ્યો કેની, ડાકટર ?

અદી—હા જરૂર આવશ, સાહેબજી.

[અદી જાય છે]

શીરીન—માય ! ડાકટર કેવા મળના લલા ને લાલકીવાલા છે, અં ?

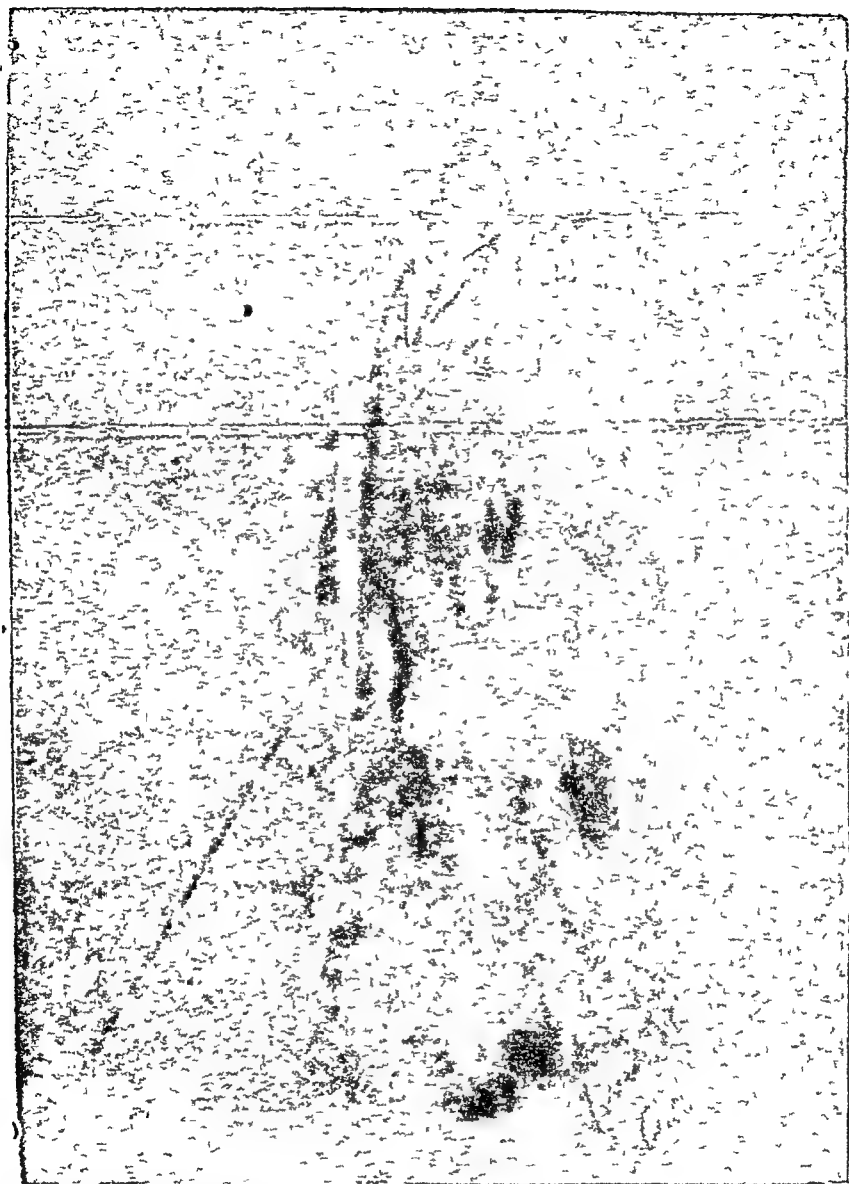
પીરોજબાઈ—હા—મરે હુશિયારખી કેવા છે ! પણ ખરા, સીદલાં, યુસ્તાદજી કહેતાંતા જો કે તારે વાસતે ઝીક કોઈ પારસણ મ્યુઝીક માસ્ટર એવણે આખરે આજે સહવારના રોકીછ. કાલ સહવારથી આવશે. આલ દીકરા—નાસ્તો જરા કરી પેતે.

[અંને જણા અંદર જાય છે, ખીજી

મેરથી મુસો કારભારી પાછો બાહર આવે છે]

મુસાજી—(સ્વગત બેઠકને જતાં જોઈને)—બચ્ચા મહેરનોશ ! આય નવી મીસીબાબા સાથખી હાંખી વાત લેવાની છે. અંડાલ યુસ્તાદે કોઈ લલતી પીરોજબાઈને મારી મેહરબાઈ તરીકે થોડી બેસારી અને લલતી શીરીનને પોતાનું રમકડું બતાવ્યુંછ. ખીચારી માય દીકરીને નાંખોકે યુસ્તાદને થોડી ખખર છે કે યુલાખવાડીમાં તે લોકને આવકાર દેનાર મુંસલ્લા મુસો કારભારી ખીજો કોઈજ નહીં પણ અંદા મેહરનોશજી છે ! (ખોટી દાહડી કાહડી નાખે છે) હું વેશ બદલું તો સગો આય નહીં આજખે તો આય હરામખોર યુસ્તાદ કાંઈથી પારખવાનો હતો ! પેલો અદીખી આજે અહીં ! આખાદ આય ઘડીઝી ! શાખશ—હવે કંઈ વાતમાં રસ આવેછ ખરો !

(દાહડી પાછી પેહડી મેહરનોશજી જાય છે.)

અરદેશર વજ્રદાર.

ફોટો લેનાર મી० જહાંગીર તરાપોર, ખી. ઝા.

श्रीरीन गांधी.

इश्टे खनार भीमजी हांगीर तारापोर, श्री. ज्य.

સોન ૭ મો.

[દેખાવ—ગુલાબવાડીનો કોઈ ગ
 રૂમ—ઝાંખાં પર તોરણ છે—
 ખોરશેદ હસતે મ્હોંડે દાખલ
 થાય છે.]

ખોરશેદ—(સ્વગત)—આય શીરીનબધ સોરાબજી ગાંધીનું
 મકાન! પેલા જીભડું ડાઁ અરદેશર વજીફદારની
 સ્વીટી ! (હસે છે). મરે—મને કોઈ કાતરયાંની
 ધસેલી કેહ તેમાં નવાધ છે ? (હસે છે). ડાકઠર
 સાહેબ તો ફેદા મજનુનનો અવતાર લઈ
 બેઠાછ—ને ખીચારા પપાજી અમથા સુરત બેઠા બેઠા
 સુજમાં પોતાના રોજ ખોલેછ ! (હસે છે). આજે
 ચારેક દાહરા પર ‘બમે’માં મેં જાહેર ખખર વાંચી કે
 ગુલાબવાડીમાં રહેતાં કોઈ પારસી લડીને વાસ્તે
 મ્યુઝીક શીખવનારી માસ્તર જોઈયેછ. હું સમજી ગઈ
 કે કોણને વાસ્તે મ્યુઝીક માસ્તર જોઈએછ. તેજ સાંજે
 હું જરા હિમત પકડીને ગુલાબવાડીમાં પોતે જઈ
 કોઈ પારસી મેનેજર જેવા ઉતા તેણે મળીને
 મ્યુઝીક માસ્તર તરીકે રોજ સાંજના શીખવવા
 જવા ૩૦ રૂપિયાના પગારે રહેવા માગીયું. (હસે છે)
 ગઈ કાલથી આય મારી આકરીપર આપરે લાગીખી
 ગીયાં અને શીરીનબધને ટયુશન આપવાનું થઈ
 કાધુ (હસે છે).

[શીરીન સાલગ્રેહના ડાહ્યામઠમ,
 ખીરોજબાઈસાથે દાખલ થાય છે.]

શીરીન—આ ખરશેદબધ તમે આયાં કે ?

ખોરશેદ—હા સાલ ગુખારક, શીરીનબધ !

શીરીન—થેંકયુ! તમે આયાં તેથી હું ને માયજી બાણાં ખુશી થયાંછ. આજે નાસ્તાપર આપરે ચારજ જાણુ છેપ્રથે. ઝોાય ડાકટરની આવતા હોયે. માયજી, હજુર ઝેવણ કેમ નહી આયા?

પીરેજખાઈ—ઝોવાય શીરીન! આય સુદ્ધાં પચાસ વખત તો પુછી રેહી! આવશે—પોતાને વખતે આવશે—ઝેમ ખભર ખોધામાં શું પરીછ? ડાકટરમાં ને ડાકટરમાં પેલી થઈ જશે.

શીરીન—(શરમધને) માયજી તમેની શું અમથાં!—
અરશેદબદ, કંઈ હારમોન્યમપર વળરો—જો વરી!
તમે પેલી ગઝલ વખરીને ગાઓછ તે ઝેવી મળતી લાગેછ કે જીવ યે ઘરી ખુશ થઈ જાયછ—વરી કંઈ વળરો!

[ખોરશેદ હારમોન્યમપર ગોઠવધને બેસે છે.]

[ખીજી ખેરથી અરદેસર દાખલ થાય છે. શીરીન તેની આગળ દોડી જાય છે.]

પીરેજખાઈ—આવો બા, આવો ડાકટર.

[ડાઁ અદી લપકામાં ડોકુ|| નમાવી સલામ કરે છે.]

અદી—(શીરીનને શેકહેંડ કરતાં) સાલ મુખારક ધરજીંછ શીરીન, ને મારી તરફથી આટલી નજીરી બર્થેડે પ્રેઝન્ટ તારે વાસ્તે લાયોછ.

શીરીન—થેંકયુ!

[ઝેક રૂપાંના હાથની પેરેસોલ શીરીનને આપે છે—શીરીન થેંકસ માને છે—ખોરશેદ ઝેક અતી]

ઉત્તમ ગઝલ હારમોન્યમ પર
વળડીને ગાય છે. અદી ડઘાધને
સાંભળતો ઉભો રહે છે.]

[પીરોજખાઈ અંદર જાય છે.]

કેટી—જો કરમ કરીમે બક્ષી, તે પર ધતરા ના કદી !
જો પઢી-થેયો તું ફાઝીલ-તોગી કુગરા ના કદી !
જર જોબન ફાંની છે તો—મસ્તીમાં મલકા ના કદી—
બેજર ગરર છે એ-નથી તે ટકવાનાં કદી !
અદી દરીયાવ ઉતરી જશે, આખર છે મરવાનાં કદી—
અદના ને આલા સૌ મરી આખર છે મલવાનાં દક્કી .

અદી—માઇ ગોડ ! આય લડી ખરેખર એક ગ્રાન્ડ
મ્યુઝીશીયન છે. એવણુ કોણુ શીરીન !

શીરીન—મારાં મ્યુઝીક માસ્તર. તમે નહીં ઓરખતા ?

અદી—નહીં. મને એવણુ સાથે ધનત્રોડયુસ કરાવ—એવ-
ણુને અરઅણુ નહીં હોય તો.

[શીરીન ખોરશેદ આગળ જઈ
તેણીનાં ખભાં પર હાથ મેલે છે.

શીરીન—ખરશેદબધ, હાઠ અરદેસર તમારી સાથ ઓરખાન
કરવા માંગેછ.

[ખોરશેદ હસીને અદી ગમ જોય છે]

અદી—ખરસેદખાઈ !

ખોરશેદ—હાજી—કેમ છેઓ, ડાકટર અદેસર ! એવણુને હું
ધણી સારી રીતે ઓરખુંછ, શીરીન—પણ એવણુ
હજી મને બરાબર ઓરખતા નહીં હોશે ?

[અદી ધપ દેતો કે પાસેની ખુરસી
પર બેસી જાય છે]

અદી—તમે-તમે-આવું સરસ ગાઓછ ને વજારોછ]
ખરસેદબધ તમે ! Goodness me ! You are
an extraordinary girl !

ખોરશેદ—(હસીને) Yes Doctor. It is my curious lot to be out of the common run.

[ખોરશેદ ઉઠીને એક ખીજી ખુરસી પર જઈ બેસે છે.]

શારીર—શું છે, અરદેશર મારાં મ્યુઝીક માસ્તરને જોઈને એમ અજબ કાંય થઈ જાયો છ ?

અહા—ગામરીયા જોત્ય લોકોખી એમ ઉસ્તાદી ગાનુ ગાઈને વજાડી શકેછ ને એમ ધંત્રેજીખી બોલી શકેછ તે તો મારા જન્મમાં મેં આજેજ જાણ્યું!

ખોરશેદ—(હસીને) જી, તે દહાડે તમે મને બધાં લોકનાં દેખતાં જરખાનુ મોદીની પાર્ટીમાં ગામરેની ગોયનાં ગરખો ગાવા કહ્યોતો તે યાદ છે કે? તેને બદલ જો પીઆનો કે હારમોન્યમ વગડવા મને કહેતે તો તેજ દહાડે જાણતે કે ગામરીયાં ખોચોખી થોડું ઘણું મ્યુઝીક જાણેછ.

શારીર—એક્કયુઝ મીડીઅ—તમે લોક જેરા વાત કરો. હું પાંચ મીનીટમાં આવુંછ.

[શીરીર અંદર જાય છે.]

[અદી ભટ કરેતો. બેસી જઈ પોતાનું કપાલ નુછે છે.]

ખોરશેદ—(હસીને) કેમ ડાકટર શું વીચારમાં પરીયાછ ? કાલે તમારી કેટી દાવર આવવાની છે તેના ખ્યાલમાં છેઓ કે?

અહા—(દમામંથી) અં, હા!—કોણ જાણે—આવશેજ તો!

ખોરશેદ—આલો, તારે કાલથી હવે તમને અહીં ચુલાખવારીમાં આવવાની કુરસુદ નહી મલવાની. ખીચારી શીરીર કેવી નાસીપાસ થશે! પણ ડાકટર, તમે ખરેખર ધણાજ નસીખવારા છેઓ, અં—બધાં કહેછ કે તમે

કેટી દાવર જેવી પૈસાવાલી છોકરીને તુ-તુ કરીને
ખેલાવોછ ને તે પાળેલાં કુતરાંની કાની દારી આવેછ ?
કેહજે ઘણીજ હુથીયાર ને શીખેલી છે, ખરી વાત કે ?
મને જરૂર ઝોરખાન કરાવજો, અં.

[અહીં મીઝાજમાં મુછ મરડે છે.]

ખોરશેદ—મરેરે, મને કાહરનો એક અજબ ધખારો લાગીયા

—કરેછ—જો, ગુસ્સે ના થતા, હું ડાકટર—મફ્તજે કેટી
દાવર તમુને કબુલ નહીં રાખશે તો ?

અહીં—(પુખ મીઝાજથી) મને નહીં કબુલ રાખે ! મને ? તારે
કેવા એકની સાથ પરણવાની છે ?

ખોરશેદ—ઝાવાય; તે તમે એવા તે કોણ દેવતું ડોકું પરીયા કે
કોઈખી છોકરી તમારીપરથી એવારમ્ પોવારમ્ જલ ?
તમે પોતાને કંઈ ઘણાજ મોટા માણસ સમજત
લાગોછ !

અહીં—તમે એટલા કરો તેની મને દરકાર નથી. હું સારા
ખાનદાનનો શીખેલો તખીરો છેઉં—જીવાન દેઉં ને
હું ધારૂંછ કે દેખાવમાં કોઈ રીતે હું ઉતરતો નથી.
હવે વધારે શું કહેવુંછ ?

ખોરશેદ—નહીં બા, એઅદખી માફ કરજો, પણ માફ મત તો
જીડું છે. તમે કોઈ વખત એવું ધુખરાયલું ડાચું
લખને ફરોછ ને ભિજાંમાં એવી સત્તર ખાડીની
રામ રાખોછ કે કેટી દાવરને વખતે તમે—

અહીં—(ચીરડાધને) તમે હાથે કરીને મને આવે શું
ફરવાવાજ બેઠાંછ કે ? તમે કેહવા શું માગોછ ?
હું છેઉં ને કેટી છધમે તેમા તમુને વચ્ચે માથું
મારવા કોણ કહેછ ?

ખોરશેદ—ડાકટર, તમુને આજ કાલની છોકરીઓની રીત
ખખર નથી. કાંહ ઉડા પાણીમાં રૂરે તે એ શાકના
સંગા આપખી કોઈ વખત તો નહીં જાણે ! પણ
તમે શું કામ ચીરડાઓછ ? કેટી તમુને પસંદ નહીં

ફરે તો બહા ગેઈ—(ઉઠીને અદીની અહોઅહ જઈ તેના કાનપર પડીને હળવેથી)—શીરીનખી કેવી મળતી રમકડાં જેવી છોકરી છે, અં !

અદી—બસ—બસ ! માઈન્ડ યોર પીઝનેસ !—હું વધારે વાત કરવા નથી માંગતો—

ખોરશેદ—વરી શીરીન પાસખી તમરા કાકાનો આપેલો પૈસો છે. તમારી તો ઝિંબીજ શીલસુશી છે કેની કે ઝાઝામાં ઝાઝા પાંચ છ લાખના દલલાવાળું ખીલલું હાથ નહીં લાગે તો પરણવુંજ નહીં ?

[અદી અત્યંત ખીજાઈને ધરરર કરતો કે ઉઠી ઉભો થાય છે]

અદી—(ચીંચવાઈને) હા—હા ! ઝિંબી મારી શીલસુશી છે ને ઝિંબી મારી સઉને શીખામણખી છે. તમારા, ઝિંબી આણકાથી હું ખીલ જવાનો નથી. જલ ઉમરીગરનેખી હું દશ વખત ઝિંબી સલાહ આપી ચુકોછ ને હજીખી આપશ—

ખોરશેદ—જલ ઉમરીગરને ?

અદી—હા, જલ ઉમરીગરને ! ઝિંબી આણજાણાં અમમા શાના થાઝાછ ? ઝિંબી છોકરો હજી પોતાની લાઈનમાં સેટલ થયો નથી તેટલાંજ પોતાના આપની ઉપરવારો થઈ ઝિંબી કોઈ ભીખારડી બાબર બુંજ બધરીની ઝુસરી ગળે ઝિંબીવવા માંગે ઝિંબીના જેવી બેવકુફ ખીજ કોઈ નથી.

ખોરશેદ—બેવકુફ ? અરે ઘેલાપણું—મડનેસ ! !

અદી—ઝિંબી ઝિંબી રીતે ખુવાર થતો—સદાનો ફસી પડતો અટકાવવાની ઝિંબી માય આપની ને ઝિંબી ખરા ફરેન્ડ તરીકે મારીખી ફરજ છે.

ખોરશેદ—અરે હાસ્તો—હાસ્તો !

અદી—એવા હુશીઆર ને ઉધરતા છાકરાઓને ગળથર
બૈરી મળવીજ નેધયે—સમજ્યાં?

ખોરશેદ—(ખેહદ તીરસ્કારથી) હાં—હું સમજી, કેટી દાવર
જેવી ગળથર બૈરી નેધયે—શીરીન ગાંધીનાં
જેટલી પૈસાવાળીખી નહીં ચાલે? ડાક્ટર અરદેશર
વજીફદુર! પૈસાની ધુંધમાં તમે તમારી ગ્રહસ્થાપ્તખી
બુલી જાઓછ. દેખાઈતી રીતે શીરીન તમુને ધણી
ગમેછ તોખી કેટી દાવરની દોલતને ખાતર તમે
તમારું અંતઃકરણ વેચી નાખવા—તે છાકરીનું
જીગર કચડી નાંખવા—તેયાર થયાછ—તમારે
શરમાવું નેધયે?

અદી—(સ્વગત) કેશ ધીસ રેચ્ચેડ વુમન!!

ખોરશેદ—તમે તમારે મનથી ધણા મોટા માણસ સમજોછ.
પણ કેટી દાવરના પૈસાની ગરમી તમારાં બેજાં
પર ઝેરલી ચહરીછ કે તમે પોતે કેવા બે બદામના
આદમી છોએ તે બુલી જાઓછ. મારી સલાહ
માનો તો કેટી દાવર આવે તારે તમે છેકળું
બુખરીબારસ થઈને તેની આંખમાં હલકા ના પરતા—
કારણ હું ખાત્રીથી જાણુંછ કે કેટી તમારી ગમ
જીઠાધાએ આંખીને જોવાની નથી.

[ખોરશેદ ધસારાખંધ ચાલી જાય છે—
શીરીન પીરોજખાઈ દાખલ થઈ
અકળાઈને અદીનું મોહકું જોયા
કરેછ.]

[ટાબલો—અંગ્રેજી મ્યુઝીક.]

સોન ૮ મો.

~*~*~

તેહમુરસના ધરનો ઝોરડો—
તેહમુરસ સીસોડી ફાડતો આવે
છે—અને અંદરથી બારણાને
સાંકળ પોચ છે]

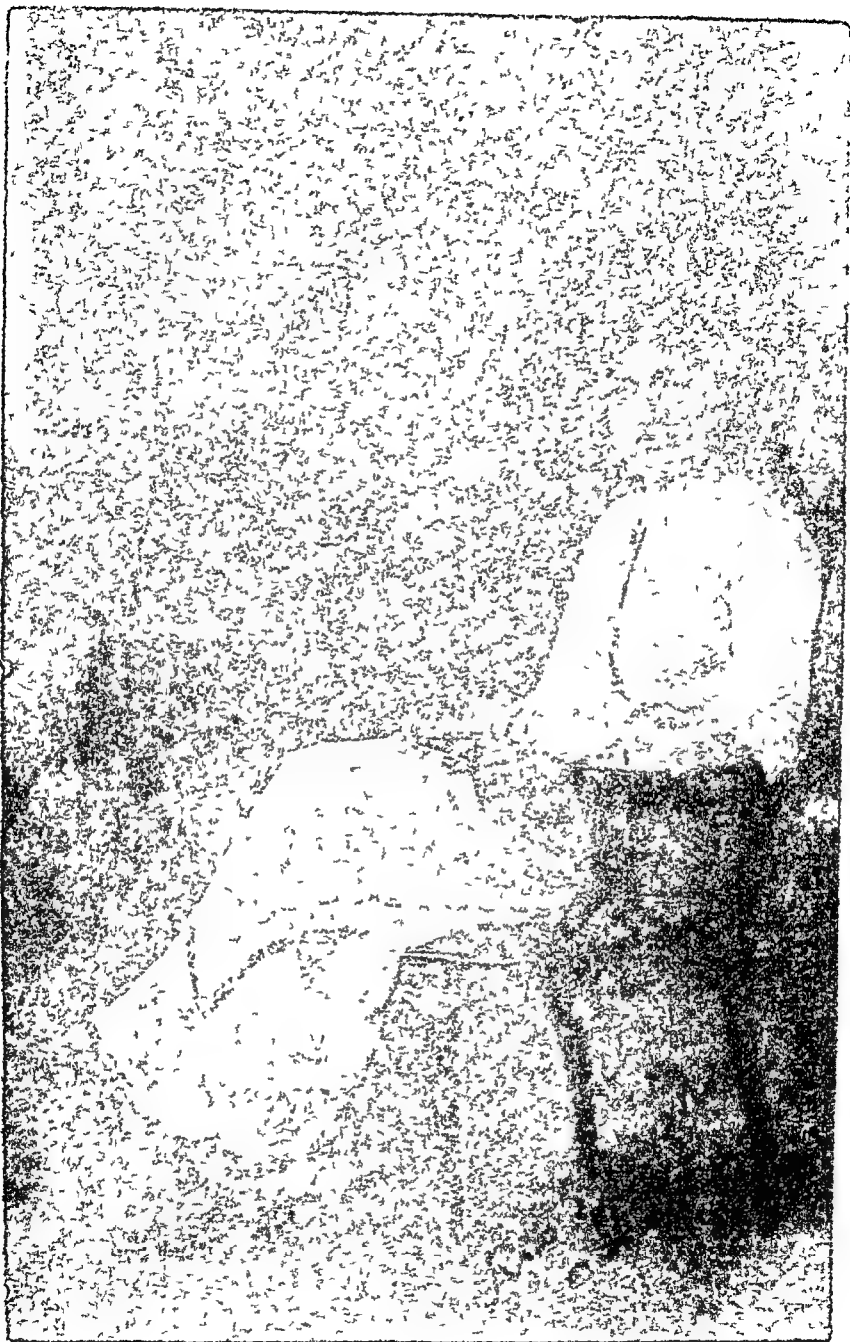
તેહમુરસ—હું ધારતો તોજ કે એ મવાલીઓં છેરમ પરશે. મે
જ્યારે કલું કે મારી બધરી મને ડીનરપર જવા દેવા ના
કહેછે તાહરે આમ જોવ!—Didn't I look silly !
પોરીયાઓ મને આમ ગીયા ! વેલ I suppose there's
no help ! નાન્યુને છેરીને કાંહ ઉભો રહું ?
લાંબો કારો ડગલો ને પાંધર પેહરીને છેક કોલામે
જવાતું છે—Bother this નાન્યુ !

[હુંકો દગલો અને ફેલ્ટ હેટ કાહડી
ટીપપર ફેકે છે]

ચાલ-આ-ચાલ, ઉધાડ કપાટ ને કાહર લાંબો ડગલો !

[અંદરના ઝોરડોમાં જવા જાય છે
બારણામાં પેસતાંજ ઉબરપર ઓંક
આમને અમકી ઉભો રહુ છે અને
ડોળા ફાડી અંદર જોયાજ કરે
છે—પછી પાછો બાહર ધસી
આવે છે]

ઉહ અહામ્ ! અંદર તો કોમ યંગ લેડી છે ! મજેથી
સોર-બોર કાહડીને સોફાપર અરડામને ચોપરી વાંચેહ !
(પાછા આમામને જોય છે.) કોમ ફાંકર બધર છે—
આમ જંગો ! કોણ હાથે ? કોમ નાન્યુની થક હોથે ?
રાચામી કાંહ મરી ગીયો ! પણ સત્યાનાથ ગમ અહીં
સીટીંગ રૂમમાં બેસવાને બદલે અંદરના ઝોરડોમાં

નાજનાય તેહમુરસ દીવેચા.

ફાદો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખી.ચી.

કાહ ભરખું સુખ ! કોઈ આવી આવી લાગે તો, તો
શું સમજે ?—ઉહ અહોઈ !

[પાછુ ચીમાધને જોય છે અને નાનો ખુંખાર મારે છે.]

કેની—(અંદરથી) કોણ છે ?

તેહમુરસ—(બહારથીજ) નહીં જી—એ તો હું છેઉં. મકું—છે તે
જી—અહીં હું ! (પાછો ખંખાર મારે છે),

[કેની બાહર ઉંબરપર આવીને ઉભી
રહે છે. બે ચાર પળ બેઉ એક
ખીજાને ટીકે છે—પછી કેની
હરખથી અને અન્યખીયી પોતાના
બે હાથ પોતાનાં ગળાંપર સુકી જુમ
પાડી પડે છે]

કેની—આ ! તેહમું !!

[તેહમુરસ ચોકીને બે ડગલાં
પાછલ હટે છે]

તેહમુરસ—(સ્વગત) તેહમું ??—What on earth does she
mean ?

(ભખરાધને કેનીને ટગર ટગર
ટીક્યા કરે છે—કેની તેની લગોલગ
આવે છે)

કેની—આ મારા ખોદાય ! તેહમાં !—આય શુ ફરફાર ! મં
તો તમુને પેહલાં આરખ્યાખી નહીં ! એટલા વારમાં
ફેટલાં ચેન્ન થઈ ગયા ! I can't believe my
eyes, તેહમું ડીયર—સાચું કહેઉં !

(તેના હાથને વળગે છે—તેહમુરસ
ભડકે છે.)

તેહમુરસ—(સ્વગત) અરે આય બપડીનું ધસેલું છે કે શું !
પણ એ છે કોણ ? મને તેહમા ને તેહમી શાની કરી

મરેછ? (માટેથી જુઠું હસીને) અહં—હે—હે—હે?
 છ તમે મને ઝોરખોછ કે?—હે—હે—હે—

(કેની તેહમુરસના બે ખભાંપર બે
 હાથ મુકે છે)

કેની—ઓ વાય! આય થું કેહવાયુ! હેસ બદલ્યો તેથી
 વરી રમુજખી થઇ ગીયા કે—એહં! હી—હી—હી
 લુબ્યા! (તેના ગાળપર ઘણીજ ખુશાલીથી એક
 નાનો તમાચો મારે છે) પણ તેહમા, how hand-
 some you look now! ડીયર!!

(તેને પાછી વાહલથી વળગે છે)

તેહમુરસ—(હજવેથી છુટે થતાં)—કેહઅહોઇ! What a thun-
 dering fine girl! મને લાગેછ કે અહીં કંઈ
 જખરદસ્ત ઘોસ્મોટાલો થાયછ? પણ એ કોઈ
 ખીજને બદલે મને સમજની તો નહી હોય?
 Oh no—તેહમુ તેહમુ કરી મરેછ તે જોયું કેની—
 (માટે) અંહં—હં! પણ—પણ—ખાતું જરાં મને
 કહેશો? તમે મને ઝોરખોછ? મારે—છે તે—મારી
 ઝોખર થું છ?

કેની—(ધુમ કલવધને હસી પડે છે) ઝો અટલા બધા
 કોમીક કેદારના થઇ ગીયા! હી—હી—હી! હું તમને
 ઝોરખું છ! નહીરેજ—હું તમને કાંઈ ઝોરખું છ,
 મીસ્ટર દીવેચા?—હી—હી—હી! હું તમને
 ઝોરખતીજ નથીજ—હી—હી—હી—!(હસે છે).

તેહમુરસ—(ચોંકીને ફગલાઇ જઈ) મીં દીવેચા! માઈ
 થુડનેસ! આય ચોટ્ટી મને ખરાખર ઝોરખેછ! પણ
 હું એને કાંઈ અગાઉ મલેલો! I am damnd
 if I remember! આય તો કંઈ ગરે પરવાની
 વાત છે!—

[ફેની તેહમુરસનો હાથ ખેંચી તેને
સૌકષ્ણ પર બેસાડે છે અને પછી
તેનાં પાસામાં ભરાયેલ બેસી તેની
ગરદન આસપાસ હાથ વીંટાલી ધણી
વાહલ અને ખુશાલીથી તેના બાલ
પર કાસ લે છે]

તેહમુરસ—(બાળુએ) ઉહોય !

ફેની—તેહમી, માધ લવ, આજે તમને આય—
અવતારમાં જોધને મને જાણે દીલમાં પાનસેર લાહી
વધ્યું—આલોની તો, એમ નાટક શું કર્યા કરોય ?
મને કેહોની ? તમારાં પેલાં આલીકુષ કોણ છે
તાંહ તાહરે નહીં ગીયા કે ?

તેહમુરસ—(બાળુ) યેહ ? આય છોકરી છે કોણ પણ તે ?
એ અધું કાંહથી જાણેય ? I really can't—
understand ! રખેને કોઈ આવી જાય ?

[ફેની તેનો હાથ ચુમે છે]

તેહમુરસ—ઉઅહોય ! અરે પણ જરા ઉભાં રેહોની તો !
-તમેજી શું મને બધા શુંગાવી નાખોય ! મને
પેહેલાં કેહો, તમે મને કાંહથી ઝારખોય ? ને અહીં
કાંયે આયાં ?—

[બહારથી ધલેકત્રીક કોલબેલ વાગે છે]

તેહમુરસ—(એકદમ ભડકીને ઉઠીને) યેહ ! એ કોણ ? અરે
કોઈ આયું ! (બાળુએ) Oh Heavens ! રખેને
નાળું આવી લાગી હોય !

[બહારથી નાજનાં બાવા બાપુજીનો
માટે અવાજ સંભળાય છે.]

બાપુજી—(બહારથી) નાળું ! નાજનાં !—અંદર કોઈ છે
કે નહીં !

[ભરથી કોલબેલ પાછો વાગે છે]

તેહમુરસ—(અલંત ગંભીરતામાં બાજુએ) મોહમોહાણ!
આય તો મારો સસરો! નાજુના બાવા બાપુજી!
હાર મુવો હવે!

ફરેની—(અજબ થઈ) શું છે તેહમાં? કોણ છે? એટલા
ગભરાવોછ કાંય, ડીયર?

તેહમુરસ—(અકબીમણમાં) અરે એ તો બાવાની નાજુ છે—
અરે નહીરે નાજુના બાપુ છે—અરે છે તે—
હવે શું કરીયે, અં!

ફરેની—(વધારે તાજુખીથી) જોવાય—પણ શું છે શું?
એટલા ભખરાઈ શાના જાએછ! નાજુના બાપુ
ને બાપુની નાજુ કોણ?—એમ શું આંખે ડોરા
બારોછ, જો! જલદી જોણોની તો!

[પાછો કોલમેલ થાય છે]

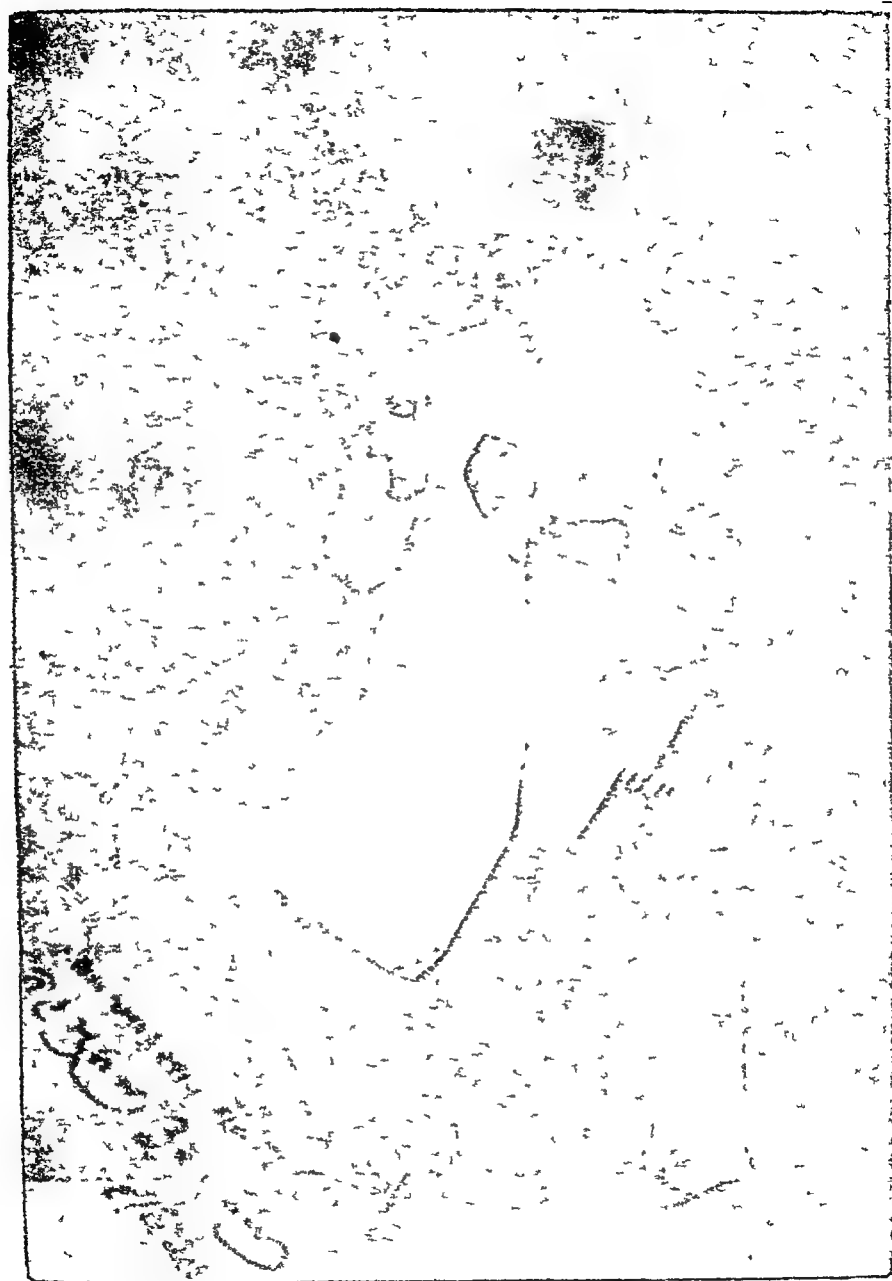
તેહમુરસ—(બાજુએ) બચ્યા તેહમુરસ! ફરેની! આય હાંખરો
મરે પાછલી રાતના! એ કાંઈ કવાબમાં હારકું નરી
મુવો! જો હવે શું કરે—હંગ છટ. સમજખી
નહી પરવું!—

[અહીંથી તહીં દોડ્યા કરે છે—
પાછો કોલમેલ થાય છે.]

બાપુજી—(બાહરથી) નાજુ! તેહમું!! કોઈ અંદર મુવું
જવતું બરીયુંછ કે નહીં?

ફરેની—મરે આંખે આય પારસીતું માથું જૂરા ખીસેલું
લાગેછ. ઉંધારોની તો બારણું! એમ સાવજની
કાની શુંગેટાયા કાંય કરોછ પણ તે? શું છે શું!
કંઈ સમજ પરે! લાવો હું—

(ફરેની બારણું ઉઘાડવા જાય છે—
તેહમુરસ તેણીને બાજુમાંથી પકડી
પાછી ખેંચી કાઢે છે.)

તેમુલજી રૂ. દીવેયા.

ફાટેા લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર ખી, ઝમ,

ફેની તેમુલજી દીવેચા.

ફાટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખી. ઝમ.

તેહમુરસ—અરેરેરે! નહીરે નહીં. એ તું શું નાદાની કરેછે?
આપરો બેઠનો જીવ જવાનો સોદો કરેછે કે?

ફરેની—(ચક્રીત થઈ) ઝોવાય! કાંય? ભસોની જલદી!—
[આરણ્યું ઠોકવાનો અવાજ જોરમાં આવે છે]

તેહમુરસ—(ખાજુએ) હવે બસ લગાડ કંઈ ફીંગર! (નાટ્યી)
જોની કીયર, એ પારસી તો ઘેલો છે ઘેલો?
એને બસ એમજ ધખારો આજે મુદત થઈ
ભરાઈ બેઠોછ કે હું એની નાભ કરીને ઢાઈ
છોકરી છે તેની સાથ ઘણાં વરસ પર પણવા
કચુલ થયેલાં ને પછી ફરી ગીયો! તેથી એ મારી
પુઠે આજે કંઈ વખત થયા લાગેલાજ છે!

ફરેની—(અંદર જતાં જતાં) મરેરે મુવા મેઢ! એાંજીએ!
જીલમજ તો! ઉભા રેહો—ખીહોછ શાના? એ
મુવાને હું ખરાખર ઠેકાણે લાઉંછ.

તેહમુરસ—(સ્વગત) સટક બચ્યા તેહમુ, હવે અહીં થી નહીં તો
છુંડો થઈ જશે! પછવારેને દાદરથી સટકરે માઆરા
બાઆઆપ!—

[ફરેની ઝડપમાં આરણ્યાં ગમ જાય
છે,—તેહમુરસ પાછલે આરણે સટકી
જાય છે, ફરેની આરણ્યું ઉઘાડે છે.]

[ખાંપુજી ફફડતા ચટકતા અંદર
આવે છે—ધુરકા ધુરકા!]

ખાંપુજી—(તરડાઈને) વાટ નોનસન્સ! એ તે કંઈ રીત છે?
એ કેટલો બધો વાર લગારયો?—યેહુ? એ કોણ?—
બાઈ, તમે કોણ છેએ?

ફરેની—(ઘણીજ ચીરડાઈને) કોણ છેએ! તે તમે પુછવા
વારા કોણ થાએછ! હું ગમે તે છેડે તેની સાથ

તમને શું પંચાત ! (બાળુએ) જો સુવી મારી
સાથળી દમ દાઢી કરવા આથોછ તે ! (માટેથી)
એમ સીટ-સીટ ! કાકા વાલપાપરી ! મારા
તેહમુંની સાથે દમ સમ કરવા કરોછ તે કંઈ અહીં
અહીં જોવા ના જતા—સમજ્યા કે ?

બાપુજી—(બાળુએ) મારો તેહમું નાજીની ઘેરહાજરી
એના ઘેરમાં આય અણુજાણી બધરી કાણુ ? એ
આય હું શું જોઉંછ ! (માટેથી) જરા મહેરબાની
કરીને મને કેહશો કે તમે કાણુ છેઓ ? ને અહીં
મારા જમમના ઘેરમાં શું કરોછ ?

ફરેલી—(ધણીજ ઉશ્કેરાઇને બાળુએ) જોયું કેની ! મુવા
ચગડોલને એજ હજી ધખારો છે. (માટેથી)
તમારો જમમ ? મુવારે તું સસરાનો થતો ! મુવા
ચકકર ! એ તારી હુશીયારી ખીચારા તેહમુંની
આગળ ચલાવજે. અહીં તો હું તારી મુધ નાજી
ફાજી કાણુ બરેલી છે તેના બેઠ ડોરા ખેંચી
કાઢરવા બત્રીશ દાંતવાળી બેઠેલી છેઉં—સમજ્યો ?

બાપુજી—(હેબતાઇને) હેં ! આય ઝોરત દીવાની છે કે
શું ! પેલા ચંડાલ મુંજ કાંઈ છે ? (આજીબાજી
જોઇને) છટકી કેવા ગીયો જોવની ! (માટેથી) તમે
માહનું સંભાલીને વાત કરો—તમે મને ઝોરખતાં
નથી—

ફરેલી—અરે જારે મુવા મેટ ! મને તારી શું દરકાર છે !
(ચીચવાઇને અચણુચ પોતાની પેરેશાલ ઉંચકીને)
બસ નીકલ એકદમ—નહીં બસ નીકલ ! નહીં તો
મારું માથું ખરેખર ફરી જશે તો—ચાલ નીકલ—
નીકલ—બસ નીકલ બાહેર અબધરી !

[બાપુજીના આંગપર જમ પોતાની
છત્રીના હાથા વડે તેવણને બઠાબઠ
મારે છે. બાપુજી ગોધીયારાં કરી

મેલે છે—પણ ફરેની તો મારયાજ
કરે છે. આપુજી અંતે કલાપકાર
કરતા ધસારા સમેત બાહર ચાલી
જાય છે.]

આપુજી—કાંહ છે પેલા નાપાક કુતરો! ઝિનો તોટો પીસશ?
ઝિ તે કંધૂ રીત છે! યેશરમ નીચ હવસી કુટ?
આટલી હદ કુધી વીખરી ગીયોછ! શું જીલમની
વાત છે! ઝિનો જીવ લેવશ—નાનાંખી-કાંહ ગેધ—
પોટ નોનસનસ! (જાય છે)

ફરેની—(કુંકારા મારતાં તથા હાંફતાં) જો મુવો મારી સાથ
દાટી કરવા આયો' તો તે! અહંહ—મને ઝિ
ઝિરખતો નથી! કંધ નહીં મુવાની બરાબર ખાતર
જમા કીધી—હવે ખોડજી લુકી જશે.

[જરા નરમ પડીને અહીં તહીં જોધને
ગંભીર અવાજે]

પણ તેહમુલજી કાંહ ચાલી ગીયા! મરે આજે ઝિમ
શું કંધ ઝિવણે ડોરા બારીયા?—રખેને વરી
કંધ ઝિવણના બરીયાં ઘેલાંપણનાં દરદનો ઝિટેક
ફરીથી થવાની નીશાની હોય! મરે—ઝિવણ કાંહ
જતા રહ્યા? આય પેલા મુવા ખારસીથી ખીહને
ખીચારા નાહસી ગીયા હોશે—અં!

ફરેની—સંકળ સફળ સમજો લવ સારો નર નારી,
પામો શાદીથી જનનીસારી—તે આખાદી છે ત્યારી!
જામ્મો લવસાગર તરી, રાખી જાણો પ્રીતી ખરી,
પામો તમ પ્રેમભરી, જાડુભરી જોડી પ્યારી.

ચાલ બા અંદર ખેસતે. તેહમુલજીના ભઈ ભાજંધખી
કોણ બરીયાંછ જો! તે લોકખી આવી નથી મરતાં—
[અંદર જાય છે]

સીન ૯ મો.

→[O]←

[કોલાખા સ્ટેશનનો અંદરનો દેખાવ—
પ્લાટફોર્મ ઉપર કુલીઓ તથા
પોરટરો અને ખીજાં લોકોની
ધમધમકારી—છે.]

[સુરતની મેલ આવી પુગવાનો વખત
છે ! સહવારના સવા આંઠ વાગતે.]

[અદી સ્ટેશનની અંદર ચોગાણમાં
આમથી તેમ લટાર મારે છે.]

અદી—(સ્વગત)—(ધડીયાળ કાઢડી જોય છે)—આંઠને
વીસ તો થઈ ! ખીજી દશ મીનીટમાં મેન આવશે,
ને પછી બેજનજી મામાને તેવણના હોવધ નવધનાં
દોકરીજી કેડીખાધના પેહલવેહલાં દરશન થશે !
(ઉદાસ જીવે હસે છે) લોક કેહછ કે લક્ષાપતી
મામાની એક પુરી વારેસ ખુબસુરત કેળવાયલી
દોકરી—આખાં ગુજરાતમાં વાપવાખી પામેલી
કેડી રાવરનો હાથ જીતી જવા માટે હું લાયગશાલી
છઉં ! પણ—ઉંહ !—મારા દીલમાં આજે ઉલટ
કેમ નથી ? માંરે મોહતું તો ઉમંગથી મલકાઈ
જવું જોઈયે—તેને બદલે !—

[લાંગો ઉંડો નીસાસો નાખી નીચી
મુડીએ પાછી લટાર મારે છે.]

લક્ષ્મી આલી અલાવીને આંદલો કરવા દોડતી આવેછ
પણ માંરે દીલ હસતું નથી. આપ જનમમાં મેં
તો આપ દોકરીને જોયાંખી નથી ! હલો જલ !
યુ હિઅર !

[સામેથી જલ ઉમરીગર હળવે
હળવે આલી આવે છે. અદી
અચરતીથી ઉઠી ઉભો થાય છે.]

જાલ—હું ત્રેનની વાટ જોઈ'છ—આજે જરા લેટ થઈ'છ
અદી—મારા મામા બેજનજી દાવર સુરતથી આજે આવે'છ,
તેવણુને લેવા આયો'છ !

જાલ—ઝા તારી કેટી દાવરના બાવા ! તારે તો સુરતની
ઝે પ્રખ્યાત “ બ્યુટી ” ખી સાથે આવતી હોશે ? જરા
આપરેખી જોઈયું કે ઝેવી તે કેવી ફાંકડી ફલકસુર છે !

અદી—પણ તું કાંય સહવારના પોહોરમાં અહીં બુધા
પરીયો જાલ !

જાલ—પારડીથી બમનજી મેહતાખી ઝેજ ત્રેનમાં આવવાના
છે. ખોરશદ મને કહયું તું કે હું વખતસર
સ્ટેશન પર આવશ—પણ હજીર ઝે આવી કેમ
નહીં ! આલ—ત્રેન આવી—સાહેબજી !

[અદી તથા જાલ જાય છે.]

[સીનેમેટોગ્રાફ સીન—ત્રેન સ્ટેશનમાં
દાખલ થાય છે—ત્રેનમાંથી
પાસીનજરો ઉતરવાની દોડાદોડ
આલે છે.—સીનેમેટોગ્રાફ સીન
પુરો થાય છે.]

[સ્ટેશનનાં આગળા ચે.ગાનનો પાછો
દેખાવ. હાં બેજનજી—રતનજી—
માણસો—છેલ્લે કેટી દાખલ થાય
છે. કેટી દુરથી સામાન સાથે ફાંફાં
મારયા કરે છે. પછવાડેથી અદી
તથા જાલખી હાં આવી લાગે છે.],

બેજનજી—(પોકાર મારી) હરામખોર ! નાપાક કેટલો વખત
લગારે'છ ! ઝેક પેટી ઉચ્ચતાં ઝેટલો વાર ! કાંઈ
મુલો પેલો રતનજી ! યુ સુવર ! તાંઈ શું ફાંફાં મારે'છ !

રતનજી—આયો, સાહેબ, આયોજી !

ખેજનજી—એમ ગધ્યા ! મારા ડરેસીંચ ખેગને ઘસારો નહીં લાગે—નહીં તો માથું ભાંજી નાખશ. કાંઈથી એવા ઉજાનો મનેખી મળેછ—(અદીને) કેમ બા શુ કેહોછ ! એ જીવ પર ઉભા રહીને ગધેરાની કાની દીકયા શું કરોછ ?

અદી—હું અરદેશર છેઉં, મામા.

[ખેજનજી કાળી કકડાવી અદીને દીકે છે.]

ખેજનજી—અં ? તમે મારા ભાણેજ અદેસર છેએ ! તારે મારા સાહેબ ભરી મરીએ કેતી ! એમ ઉજખખ જેવા સામળે ઉભા રહો તે હું કેમ જાણું ?

અદી—સાહેબ, હું મકું જે મારી સખી તમને મલીછ એટલે—

ખેજનજી—જેણું ના ખાઓ, બા ! એક તો આખી રાત મેનમાં કાહરતાં દમ આખર આયોછ. તમારી સુશીયાની સખી શું હું હાથમાં લઈને ફરીયા કરું કે ? કેટી ! એ તાંહ શું કરી મરેછ ? અહીં આવ જલદી ! છે તે મીં અરદેશર તમારા જેવા ઇસ્કુ પીડ ગધેરા ખીજ કોઈ નહીં હોય. કેટીને વારતે મને કાગળમાં એક બોલ તો લખતે ? જાણે એ દુકતી જીવલીજ નથી ! તમે જેઉ જણાએ મને ઘણાજ નાસીપાસ કીધોછ. મારા સાહેબ, ઉજમારા ઉખરા જેવા અહીં આયા તારે એ પોરી સાથે વાંદરેજ કાંય નહીં આયા ?

અદી—વાંદરે ? મામા હું કંઈ સમજતો નથી. વાંદરે કાંહ—

ખેજનજી—તમારામાં દોઢ્યાંની અઘળ હોય તો સમજે કે ? એ દુકતી સવારનાં પોહારમાં આયા સાથ એકલી વાંદરાનાં સ્થેશનપર ઘસરઈ આવી—જાણે બાપને અરધા કલાક પછી મળતે તો જીવ તુટી પરતે !! યેહ ? પણ એમ સેટની કાની દારા ફરીને મને જોયા શાનું કરોછ ! કેટી ? એકદમ અહીં આવેછ કે નહીં—

અદ્દી—(ગભરાઈને સ્વગત)—કેટીની સાથે વાંદરે આવે? એ
મામા એમ શું ફાટું ફાટું ખંકયા કરેછ?

[કેટી નજદીક આવે છે. બહુજ
ચાપલીશ લેખાસમાં છે. અદ્દીની
ગમ તેણીની પીઠ છે.]

બેજનજી—કેટી! આય તારો સગો અહીં ઉભોછ! કાતરીયું
ધસીયું હોય તેમ કમળખત કાઢરનો મારું કોહુંજ
ભાપીયા! કરેછ! જાણે મારા માહનાપર હીરા જરીયા
હાયતી! એને જરા સમજાવતી!

[કેટી હળવેથી રોકું ફેરવીને અદ્દ
ગમ જોય છે.]

કેટી—કેમ છેઓ, ડાક્ટર અરદેશર વજીફદાર! સારીકાની
તો છેઓ કેની?

અદ્દી—અરસેદખાઈ? ઓહ માઈ!!

જાલ—ખોરશદ? માઈ ગોડ!!!

[ધોધારી સાદે મોટી જીમ પાડીને
અદ્દી તથા જાલ એકદમ એક બે
ડગલાં પાછળ હટી પોતાની સામે
ઉભેલી ફરોખંધ ફેશનેબલ ગુલ-
બદન નાર સામું હરણુફાર થઈ
જોયા કરે છે.]

[લામ્પ લામ્પ]

(રાખતો!—ધ'ગ્રેજી મ્યુઝીક.)

એક્ટ ૨ જો.

સીન ૧ લો.

[દેખાવ—પાંડે સેનેટરીયમનો ઓટલો]

[કેટી અને જલ આવે છે.]

કેટી—(હસીને) જા આ, ખોદાયને ખાતર એમ ધુખ્ન રાયલું મોહોતું કરીને ના ફરયા કર ! સુવું મને હસવુંજ આવેછ. (તેની આગળ જઈને ગરદન આસપાસ હાથ વીંટળે છે.) મને કહે—જલ ! શું તુને આ તારી વીંટી પાછી જોઈયેછ ?

જલ—ખોરશદ !—

કેટી—હવે મારું નામ કેટી છે. જોલ, તું તારાં વચનથી પસતાતો હોય તો આય વાહલાંમાં વાહલી ચીજ હું તુને પાછી આપી દઉં !

જલ—કેટી ! તું મારી મશકેરી કરેછ ! આય વીંટી તુંને આપવાનો મને હકજ નથી !

કેટી—ને પાછી માંગવાનોખી હક નથી. તું મને હજીર બરાબર ખોરખી નથી શક્યો, જલ ! શું મં એશકી કપરાં પહેર્યાંછ તેથી હવે હું બદલણ ગેઈછ ?—

જલ—(કેટીના બેઠ હાથ પોતાના હાથમાં લઈ) એમ શું જોલેછ—મારી કેટ ! આહ—જો તારી ખરી હાલત તે મને પહેલાંથી કેહી હોતે તો હું તારેથી ફરનો ફર રહેતે—

કેટી—છટ! તાહરે ઝુપરાંમાં રહેવાની મીઠી મીઠી વાતો
આપરે કેમ કરતે? (તેના ગાળ પસવારતાં) જલ,
પૈસાનો જરાખી વિચાર રાખવા વગર, તું જે રીતે
મારી સાથ વાત કરતો તો'તો તે મને એટલું ગમતું'તો
કે મારા પપાની મુંઘ ઢગલેધેર દાલતને વચમાં
લાવવાનું મારું દીલ આલ્યું જ નહીં. એક વખત તું
દીલ તું આપી ચુકો-હવે તે પાછું લેવાશે નહીં-જલ!
દીલથી બની એકદીલ તું-હવે બેદીલ જો થાએ,
અગત આએ માહરાં દીલની દીલમાં કેમ સમાએ?

પ્યારની બેડી બાંધી,

કીધી જો કેદી તેં,

છોડી ના જ ની, આ જાંની,

માહરું દીલ ભેદીને! ૧

જલ—આ સ્વીટ ગર્લ,

કરની-ધરની ખ્યાલ જરા!

મુફ્લીસ હું—માલોતુજાર તું—

બસ તું કેહે—

કેમ મક્કી શકે એવો એ મેલ—

ખ્યાલ તો કર, લવ! મલે કેમ પાણી ને તેલ?

કેટી—આ જલ-જો

મોહબતની મકતબમાં હું શીખી પાઠ પ્યારનો,

આ નીવારીને—ના વીસારી દે,

અલગ તે કેમ થાએ તું—છોરી જાએ શું?

રાખી સદા તું જ ગોદમાં-પ્રીતનાજ કેહ તું કલાંમ,

મોહોબતની એ મુજ આરઘુ—

માની તું લેજે તમામ!

કરી મને સુખી, લવ, રેહજે સદા સુખી,

બધા હું તું માહરા લોડ ને આપું હું માહરા છ!

વીધી નાંખીને.

જાલ—(નીસાસો નાંખી) હું ખરેખર ખરાં જીગરથી
ધમધમ, મારી વહાલી, કે તું હજીરખી મારી
ગરીબરી ખોરશેદજ હોતે!

કેટી—કાંય? હું આપ સારીમાં શોભતી નથી?

જાલ—શોભતી! ખરે તું મારું માથું ફેરવી નાખશે! પણ
તારા બાવાજી—પેલા અદી!—

કેટી—તે લોકને મારી પર છોર! અહીંના સેતારા અહીં
આવશે તોખી હું પેલા મીઠજી અદી પર થુંક-
વાનીખી નથી!

[અંદરથી બેજનજીનો યુસ્સાભર્યો
અવાજ આવે છે.]

બેજનજી—હું કંઈ એ નોનસન્સ સમજવાનો નથી. હું સાફ
કેહુંછ કે એક મીનીટખી એ છાંન પુરલાંનો નાચ
હું ચાલવા દેવાનો નથી. તમે મરે બધાં એમના
એમ!

કેટી—જા જાલ! પપાનો મીઠજી સહવારથી આજે ચસ-
કેલો લાગેછ! તુંને જોશે તો વધારે કુહરશે. જા
ડીયર, સાહેબજી! કાલે જરૂર આવજો—અં.

[જાલ કેટીના કપાળ પર કીસ લઈ
ગંભીર મહોડે તેણીની સાથ
ચાલી જાય છે.]

[બેજનજી યુમ ખરાડા પાડતા અને
ડાંગ અક્ષાળતા આવીને ઢબ કરતા
કે સોફા પર બેસી જઈ હાંફે
છે અને હાર્ટ દાખે છે. પછવાડે
સુનામાય અને હમાયજી ધસડાતાં
ધસડાતાં આવે છે]

હુમાયજી—(પડાવતાં) ભઈ, ભઈ! જો બધી મરી જાઉં! એમ
કુહરશે તો હુમનને વરી—

બેજનજી—(ખરાડ મારી, ડાંગ ઢોકતાં) ચુપ! એકદમ મહોડું
બંધ કરી મરો! નહીં તો ચીર ચઢશે તો તમારા
લોકના માથાં છુંડી નાખશ? તમે લોક મને શું
સમજોછ! ઝા—મને વરી અહીં પેન થાયછ!
તમે લોક એમજ મારો જીવ લેશે—આહ! (છાતી
દાબે છે) કહાં છે, કહાં છે, પેલી હરામખોર કુકતી!
ખોલાવ સેને એકદમ જલદી!

[કેટી ગભીર મ્હોંડે દાખલ થાય છે.]

બેજનજી—અહીં આવ, રાન નાપાક! તું તારાં મનમાં ખાન
શું ખાયછ! આય ખીચારાંઝાને જીડાં નામે એટલા
વખત વાહ્યાં! તુંને શરમ નહીં આવી. તું પેહું
ગધેડું અહીં ગમે તેમ દાહરાં દાહવે, ને બેવકુફ
જેવાં સુનાખાઈએ તે જોયા કાપું!

કેટી—પપા! એમાં ખીચારાં—

બેજનજી—(ચીરડાઈને) ચુપ! નહીં તો ખરડો ભાંજીને કટકા
કરી નાખશ! વરી ચોરી પર સરજેરી કરેછ! ઝા—
ખોલતાં મારી છાતીખી કુખેછ! તું એવું કરવા
અંગાઉથી સુંબઈ આવી કે? તું મારી મરજીની—
ઝા!—સાંખ્યે થાયછ? નીમકહરામ! હું તુંને—
ઝા—ઝા—કોઈ આવો!

[બેજનજીને હાર્ટ કેમ્પ આવે છે,
ને તેણે દરદને મારે સોફાપર
ઢલી પડે છે.]

હમાયજી—ઝા ભઈ-ભઈ! ઝા માય! હવે શું કરે!—
અદી! અદી!

સુનામાસી—ઝા માયરે! કોઈ આવોરે! ઝા મદદના ડોરા ઉંચે
ચઢડી જાયછની તો.

[રતનજી, અમીના આવે છે. જાલરાદ
અદી હાથમાં લાલ દવાના ગલાસ
સાથ શર્ટ પર ધસી આવે છે,

ને બેજનજીના વાસકુટના બેટન
છોડી નાખી તેવણના ગલામાં
દવા રેડી તેવણની નાડ ધરીને
બેસે છે.]

બેજનજી—(થોડે વારે સુદ્ધીમાં આવતાં) કંઈ નહીં—ઝાહ
—હવે જરા કરાર લાગેછં! કોણ, અદી કે? [અદીનો
બરડો માયાથી ફોકે છે.] સાબરશ, દીકરા! જીવતો રહે!

અદી—મામાજી, ઝિમ ધડી ધડી થવું નહીં ભેધયે. ઝિ
હાર્ટ કેમ્પસ ધણીજ ખરાબ ચીજ છે.

બેજનજી—હું તે જાણુંછ, પણ શું કરું! તારી દવાથી તરત
મને રાહત થયું, અં. (ફેડીને) જો ઝિમ બેવકુફ!
આંખ ફેડીને જો! આંખ આંખરો અદી કેટલા
હુશીયાર છે તે.

અદી—જો ચાલો મામા; ઘણું બોલ બોલ ના કરો. જરા
થોડો વાર લેટી જવો.

બેજનજી—નહીં! લેટી બેટી કંઈ જવાનો નથી, પોરીયા—
હવે મારી જીંદગીનો ઝિમ પળનોખી ભરોસો નથી.
તેં હમણાં જોયું કેની! (સુનામાય તથા હમાયજીને)
જવ, તમે લોક ઝિમરડાની આહેર જવ. (ફેડીને)
તુંખી નીકર અહીંથી!

[ફેડી, સુનામાસી, હમાયજી દલગીર
અહેરે જાય છે.]

બેજનજી—(અદીનો હાથ પકડી પોતાની પાસે બેસાડતાં)
આવ, અદી, અહીં બેસ; આજે માથું દીલ ઉચાટ
પડી ગીયુંછ. આપ ધરાંનું ખાધું દરદ મારી પુઠે
લાયુંછ. ઝાહ—જાણે ઝિમુ થાયછ—

[અદી ફેડીને તેવણના ખભાં ઉપર
હળવેથી હાથ મેલી પટામણા સાદે
તેવણને ઠંડા પાડે છે.]

બેજનજી દાવર.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખી.ઝં.

સુનામાસી.

કેટો લેનાર મીઠા જાણીતર તારાપોર, ખી.ચી.

અહીં--મામા! સઉ સારું થયે. એમ તમે તણાવો છ તે
ઉલટું—

બેજનજી--અરે બેસ બેસ! તુંખી ઉજળખખ સુવોછ! તુંને
હું મારો દીકરો કરવા માયુંછ, આવ છોકરી સાથ
બોલા ભરીને ચૈસા નાખ આવળ ધરુંછ ને તોખી
તુંને કાંસનમોરા સુએછ! બસ હું તુંને પુછુંછ તેનો
જવાબ દે. તું કેટી સાથ પણવા ખુશી છે કે નહીં?

[અહી શુંચવાયા કરે છે. જવાબ
દેતો નથી.]

બેજનજી--કેમ જવાબ નહીં આપતો! મ્હોંનું ભાંગી ગીયુંછ કે ?

અહીં--આપરે હલ્લુ ધીરે એ વાત કરશું, મામા.

બેજનજી--યુ ગદ્દા! મારી સાથ એમ તકરાર કરેછ ? એકદમ
જવાબ આપ! તુંને એ પોરી ગમેછ કે નહીં?

અહીં--નોનસ-સ--મામાજી! તમારું પુછવું વાજખી નથી.
તમે કુન્યાદારીના પાહવરેદા થઇને એમ કેમ કરોછ ?
એ સવાલ તમારી દીકરીનેજ પુછો. તેના દીલની વાત
શું છે તે તમે જણાઇ, ને તે છતાં મારી પાસે
બોલાવીને મને કાંય હલકો પારવા માગોછ ?

બેજનજી--(મારેથી) બેવકુફ ગધેરા! તું શું એમ સમજેછ,
કે હું કેટીને તારી સાથ પણવાનો હોકમ કરશ,
તો તે માહને અહીંને મને ના કહેશે ? નાદાન
થઇને જરા હસવામાં એને તારી સાથ તરછોડ
કીધી તેથી શું થયું ? ઉભા રહે હમણાં એને તારાં
માહના પર પુછીને તારી આતરી કરે ! કેટી !
કેટી !! અહીં આવ, કેટી !

અહીં--મામા! એ શું કરોછ ? હમણા--

બેજનજી--ચુપ! વચે બોલી ના મર!-----કેટી! અહીંયાં
આવ જલદી! (થોડીક પળ રહીને) કેટી! કેટી!
કહાં મુંધ ?

[કેટી ધીમથી આલીને આવે છે]

બેજનજી—કેમ, જલદી નથી આવી મરાણું કે? ફેરવોવાર લાગેા!

કેદી—શું કેહોછ, પપા!

બેજનજી—હું પુછું તેનો સીધો જવાબ આપ! તુંને કેટલાં વરસ?

કેદી—બાવીસમું ચાલેછ.

બેજનજી—હાં, તેથીજ એવી અકલ વગરની દોર નહી ગેઇછ! આજે સહવારના મને શું થયું? ખીજા બે ત્રણ એવાં આંકરાં આયાં કે મારો આંકો આવી જશે. બોલ, હવે શું કહેછ?

કેદી—મને શું પુછોછ? સીધો સવાલ પુછો, પપા.

બેજનજી—ચાલ એમ મોહનાપરને મોહનાપર તરતર જવાખ ના આપી મર! તારી લાહેરી મારી આગલ નહી ચાલશે! તું હમણા હમણા છેકજ બેખત ધણ ગેઇછ. પણ સુઝમાં રોજ ખોલતી ના.

કેદી—તમે મને હજીર પાધરા સવાલ પુછતા નથી. હું ત્યારે પાછી જાઉં?

બેજનજી—સજીર! હું જાંહ સુધી હડતો કડતો બેઠેલો છેલું, તાંહ સુધી તો તારાં ભવીષને વાસ્તે પાકો ખંદાખસ્ત કર્યો વગર જંપીને બેસવાનો નથી. કેદી! હું શું કેહુંછ તે સમજેછ કે?

કેદી—હા સમજુંછ. તમે હવે જે પુછવું હોય, તે જે તે એક વખતે પુછી લેવો, પપા. હું ઘડી ઘડી એ પીજન પાટલો કરવાની નથી.

બેજનજી—(ડોળા કકડાવીને) એટલે! એટલો બધો તુંને મીન જસ આયોછ? શું મને કંઈ દમ થમ ભરાવવા આવીછ—કે.

કેદી—દમ તો સામ્મો તમે મને ભરાવોછ. તમે હમણા મારી

સાથ એક બાપ તરીકે નહીં, એક ધાટકી વાલીની માફક વાત કરોછ, પપા.

[બેજનજી દાંત પીસી કેટી ગમ ધુરકેછ.]

બેજનજી—તું શું મને મારી નાખવા માંગેછ! નાપેકાર, તું એવી બેમરવત કાહારે ઉતી! પણ હું તુને ઠેકાણે લાવશ! આય અઢી સાથે તુને પણવું પડશે—એક દમ જલદી તારાં લગન કરવા માંથુંછ.

કેટી—(બેહદ તીરસ્કારથી) પણવું પરશે! ડાં અરદેશર પોતે શું કહેછ?

બેજનજી—તે ના નહીં કહેશે! મારી ખુશીની વીરધ થવાની કોઈમાં મકદુર નથી.

કેટી—કોઈમાં નથી તો મારામાં છે!

બેજનજી—(એકદમ ઉછળીને ઉભા થઈ) હેં! એટલે? એ તું મનમાં શું આહે બીયેછ?

કેટી—હું ડાકટર અરદેશર વજ્રદાર સાથે પરણવાને સાફ ના પાડુંછ. બીજું કંઈ પુછવુછ?

બેજનજી—(ભેરથી ડાંગ જમીનપર ઢોકી ચીચવાઇને) કેટી! મારી મરજી પ્રમાણે નહીં આલવાનું શું પરીણામ આવશે તે જાણેછ કે!

કેટી—અધું જાણુંછ, અધું જાણુંછ! પણ તમે મને કાપીને માર દુકડા કરી નાખશે તોખી આય તમારા ભાણેજ સાથે હું પણવાની નથી.

બેજનજી—યા ખુદા! આય પોરીનું માથું ગીયુંછ! વાર નથી પણવાનાં તેતું કંઈ કારણુ?

કેટી—કારણુ—મારી ખુશી નથી. હવે હું જઈ

બેજનજી—(ખુબ ચીચવાઇને કેટીની અરોઅડ જઈ) બેઅ-ક્લી છોકરી! તું કંઈ ભરસે રહેતી ના! મારા

કલાસર ચાલશે નહીં તો એક પછી વગર તુંને
 ઘેરમાંથી ધક્કા મારીને કહારી મુકશ. તું સમજેછ શું?
 [હુમાયુણ દોડી આવીને બેજનણને
 પટાવે છે.]

હુમાયુણ—ભણ! ભણ—

કેટી—હું તમને નાખુશ કરુંછ તેથી દલગીર છેઉં; પણ
 આયુષ્કાળ બાબદમાં, પપા, હું તમને તાબે થઈ
 શકતી નથી.

બેજનણ—(ધુજતે સાદે) અહીં! મને પકર, દીકરા! મને
 કંઈ થાયછ! આય રાત દદાને મારી આગળથી
 હાંકી કાઢાર! કહાર એને મારી આગળથી—કુર
 કર! એ મારે મનથી મુંઘ! એને બહાર કાઢાર
 નહીં તો—

અઢી—મામા! મામા—

બેજનણ—આહ—આહ! (કેટીને) નીકલ મારી આગળથી ને
 ફરીથી તારે કારે મોહનું મને ના દેખારતી! પણ
 સખર સખર! ઉભી રેહ! હું જાણુવા માયુંછ કે મારા
 પૈસાની લાલચ ઉપર કોણ ખીજે મુંઘ બદમાશ—
 આહ—તારી પર જળ પાંકરી બેઠોછ! સુનાબધ!
 એવણુ એ વાત જાણતાં હોશે! સુનાબધ!—

[સુનામાસી જલદીથી આવે છે ને
 ડધાધ કુરથી ઉભાં રહે છે.]

સુનાબધ—જો, બેજનણ! મરી જઈ!—

કેટી—ખીચારાં સુનામાસીને અકરાવી નાખવાની જરૂર
 નથી. લેવો, હું તમને કેહું. હું એદલણ ઉમરી-
 ગરના છોકરા જલ બેરીસ્ટર સાથે એનગેજ થઈ
 ચુકીછ. જોવ! આય રહી તેની નીશાની!

[પોતાને આંગળે પેહુડેલી સોનાની
 વીંટી બેજનણને દેખાડે છે.
 બેજનણ ધરરર કરતા કે પાછા
 ઉઠી કેટીને ખલામાં પકડીને
 દીવાનાની પેઠે બરાડ મારે છે]

બેજનજી--શું'હં'હં' ! કોણ સાથ અંતગેજ થયું !! અંદલજી
 ઉમરીગરતા જલ સાથે !! મારા ખોદાય ! શું હું
 ઘેલો થયો છું ? હું બેઠેનો જીવ પહેલાં લેવશ !
 અરે અં આપરા કુટુંબના મુદ્ધઅંને તાંહ મારી
 છોકરી આપું !! અં હવે શું કરું, અંદી ! વરી
 મને કંઈ છાતીમાં થાયછ; વરી દુઃખેછ ! અં દુકતી
 મેડ થઈછ ! અં !—

[રતનજી, અમીના, ધસી આવે છે.
 બેજનજી પાછા હાર્ટ કેમ્પથી
 સોફાપર ઢળી પડે છે. વળી અંદી
 ઝડપમાં તેવણને માટે લાલ દવા
 લાવે છે અને ગળામાં રેડે છે
 અને પછી તેવણને અંદી તથા
 માણસો અંદર દિશકી લઈ જાય છે.

(ધીમું ધ'ત્રેજી મ્યુઝીક)

શીત ૨ જો.

[દિખાવ—નવસારી ખાતે ગુસ્તાદ કાનકાત્યાના ધરનો ઝાટલો. શીરીન બેઠા બેઠા કંઈ સીવે છે અને ગીત ગાય છે.]

શીરીન—હું તો દિલથી બેબાર-કેમ મનાઉં ઝિવા નાસબરને !
થયું દિલ બેકરાર, કેમ મનાઉં માહરાં જીગરને !
—હું તો.

માહરી માહબતના દિલ દરયામાં અરમાન ઉરપુર જાગે,
ખારાં નયેનોથી જોયો ખારાને, કઈ તો યાદ ખારી
લાગે !—હું તો.

દિલનો ગવાહતો દીલજ બને છે—તનતારે રમઝુમ
વાગે,
હેતે વધાવું, વહાલા દિલજની ! દિલ હરખાઉં હું
રાગે !—હું તો.

શીરીન—(સ્વગત) પેલો સુવો વકીલ જરા બે દહાડા થયા
સુંબઝ કહરાયોછ ઝિટલે ધરી અપકો જરા જીવને
નીરાંત થઈછ ! ઝિ સુવાનું ઝિખીયલ દાયું ને છાકટ
દોરા જોધનેજ મને તો જોખાર ચઢીતી ! રખેને
મરી ગીયો હાઉ હાઉ કરતો પાછો દોરી આવે !
(ગમગીન થઈને નીસાસો નાખે છે) પણ મારા
અદીને થયુછ શું કોણ જાણે ! મારા કાગજનો જવા-
બજ કાંય નહી લખતો હોયે ? ઝિ સારી કાતી હોયે
કે નહી ! અડીયો જીવ આય સુંવા વકીલના ધરક
ધુબરામાં ઝિવો ઉચાત રહેછ કે કંઈ સમજખી પડતું
નથી. બસ્તે ગીયા દધતે મને અહીં નવસારી
લાવીને દારી સુકીછ, પણ સુવો જાણતો નથી કે
કુન્યાને છેડે ઝિ મને માકલશે તાંહખી મારો હીરો
આવીને ઉભો રહેવા વગર રહેવાનો નથી !

પીરોજખાધ--(અંદરથી) શીરાં! ઝા શીરાં! તું બહાર છે કે,
દીકરી! આય ચાનજીભઈ આયાછની!

[પીરોજખાધ હસ્તાં હસ્તાં દાખલ થાય છે. પછવાડે ચાનજી મેલા સદરા લેંગા અને કીનખાખની તોપીપર દાખલ છે. શીરીનથી “ઝા” કરીને ખુમ પડાઈજાય છે.]

પીરોજખાધ--લે શીરાં, આયે ચુસ્તાદજીના ભત્રીજા ચાનજી, જેવણ તુંને મળવા આવશે એમ ચુસ્તાદજી કેહી ગીયાંતા તે! ચાનભાઈ, આય મારી દીકરી શીરીન.

શીરીન--(હેબતાઈને) આય એવણ, એવણ કોણ! ચાનજીભાઈ?

પીરોજખાધ--હા--પણ ઝાવાય! એ એમ અકરી સાએ ગેઈ!

શીરીન--(પીરોજખાઈને આસ્તેથી) પણ માય! આય તો મુવા કોઈ પોસાગીર બબરચો છે!

[ચાનજી શીરીનની લગોલગ આવે છે, ને પોહણું દાચું કરી કુમ હલાવી હસે છે.]

ચાનજી--એ હેહેહે! કેમ હીરીન! મને દેખી તાટ કેમ થી ગીએલી! ઇફા આવની--?

[શીરીન ચાલી જવા કરે છે. પીરોજખાઈ અટકાવે છે.]

પીરોજખાધ--ઝાવાય! એ આજે એમ શું ચેરાં કાહરેછ! આપરા ચુસ્તાદજીના ભત્રીજાથી એટલી હેબતાઈ સાએ ગેઈ!-

શીરીન--માય, મને અહીંથી લઈ જવો! મારા જીવને સારું નથી

પીરોજખાધ--ચલ ચલ એમ વેલા ના કાહર! (બાજુએ ધમકાવતાં) વરી છેકજ આખી થતી! (ચાનજીને બાજુએ)

આનજીલાઈ, તમેજી આય આયા સર દલા જેવા
થઈને એની સામે આવી ઉભા, તે એ દુકતી
ઓસકાયછ. જરા બદીયાન પેહરી આવતે કેની!

આનજી—(ધવર ખવર કરતાં) અરે હું પેહરે? ગરમીએ બકાઈ
ગીયેલો! પણ લે કાકી, તું જરા ઇકાથી ખહી જા.
એ તો રાંડયાઓ એમજ 'મચકાય! મને ક્રીયા
હહરીના કુતરાએ કરવડો, કે હીરાં એમ નહકારાં
ચહરાવે! (શીરીનને) વરી લાહેરી હાની કરી મરે હેં!

(પીરોજખાઈ જાય છે.)

શીરીન—માય માય! ઉભાં રેહો! હુંજી તમારી સાથ
આઉં. (જવા માંડે છે—આનજી આડો પડે છે!)

આનજી—રાખ, રાખ હીરાં—મને દખતાં તુંને એ હું ગુંગ-
જવા થી આવતો છે, હેં! અરે મારી પોપટી, હું હું
તુંને કરડતો છું કે કાચીને કાચી આવી જાતો
છું? હીરીન, તું મને બહું ગમી. હું હીચ્છેલો
ભણેલો નીહ, મારાં કલેજ, પણ માકા મદારીના
તાલીમખાતામાં હું કહાયલો, તે તારા દાકટર
બાલીછતર પાંચેને એક છાપડે ઉરાડી લાખું—અ
હુંવે!

[શીરીન કમકમીને જરા દુર જાય છે.
આનજી પોછો તેણીની અડોઅડ
જાય છે.]

આનજી—

મનમોહન નાર! દિલખર દિલદાર!
મનમાની, મુજ પટરાંણી—લાલ લાલ હોઈ—ગાલ લાલ,
તુંજ જોખન પ્યાઈ જી!—હીરીન, તુંજ જોખન.
મુજની હજની, માનની, મોહીની,

રહીલી મનમોહન!

આન આન પર-આલ દાલપર ઝાવરણ જાઉં છું!—

પોરી મારી, પ્યારી પ્યારી, બેકરાંરી મને ભારી!

દીલખર દિલદાર, દિલના કરાર,

લયલા તારો મજબુ હું!

હજની મુજની, આનની હજની!

[એક દેવદારનો પેટારો ઉંચકી લાવી
શીરીનનો હાથ પકડી જખરીયા
તેણીને તે પર બેસાડે છે. સુસાણ
આવીને છુપાઈ બધો તમાથો
જીવે છે.]

આનજી--મારો હહરીનો ઝાલો પારહો, કોઈ મંલખ મહી
તાઈં માથું ફેરવી લાખતો છે. હીરાં, તે મારા
હપાતામાં બે ફરી આયવો કની, તો એ હહરી
નાની હડડી તોરી લાખું. (શીરીન માહડાં પર રૂમાલ
દાખી ઉધાધને આનજી ગમ જોયા કરે છે). તું
બોલતી નીહ ને ધુવર પેઠે મારા મોના હાસુ જોયા
કરે, મારી લાડકી! મારી હાથે ચાર ચોખા પારી
લાખ! હીરાં—

[શીરીન ગભરાઈને ધડાક ફેલી કે
ઉભી થાય છે]

શીરીન--એ શું બોલોછ! તમાઈં માથું આથું ગીયુંછ કે!
ખીસો, મને જવા દેવો માયજી! માયજી!!
(આનજી એક ડગલું વધારે નજદીક આવે છે,
અને શીરીનનો હાથ જોરથી પકડી તેણીને પોતા
તરફ ખેંચે છે)

આનજી--(ખડખડ સીને છે) કોઈ તુંને હાંભરવાનું નીહ,
મારી મધુરી! મને જવાખ નીહ દેહે, તો આજે
તુંને છોરવાતો નીહ. લે હવે હું કેહ! આવ-મને
બોડી આપે કે નીહ આપે!

(શીરીનને પકડીને ક્રીસ લેવા જાય છે. શીરીન ચીસાચીસ પાડે છે. મુસાજી પછવાડેથી નીકળી આવે અને આનંદના માથાં પર ડાંગ મારે છે. આનંદ તમ્મર આંધળેસુદ્ધ વુટી પડે છે. શીરીન મુસાજીના હાથને વળગી પડે છે.)

શીરીન—(રડી પડીને) ઝા ! મુસાજી !

મુસાજી—ચુપ, ચુપ ! ગરબર ના કરો ! આય અંડાળને મેં માયોંછ તે કાછને કહેતાં નાં ! ખીહતાં નાં, શીરી-નખાંછ; તમારી પુઠે હું હાજર છું. પેલા મુંજી, ગુસ્તાદ વકીલ કાંહ મુંખાંછ ગીયોંછ કે ?

શીરીન—હા ! તેવણની વાત ના કરો, મને કાંઈ થઈ આવેંછ !

મુસાજી—(ધીમા અવાજે) જીવો શીરીનખાંછ, તે પારસી ધનસાન નથી રાયતાન છે—સમજ્યાં ? જરૂર પડશે તો તમને ઉંચકીને આપાને આખાં કુવામાં ફેંકીખી દેશે.

શીરીન—ઝા માયરે, હવે શું કરું !

મુસાજી—ખીહો ના ! હીંમત રાખો ! હંમેશ હું તમારી આગળનો આગળજ છેઉં. ચાલો, હવે હું જાઉંછ તમે અંદર સીધારો.

[શીરીન અંદર જાય છે]

મુસાજી—મેહલ્લા ! બચ્ચા, હવે બાજી જામેછ ! મેં ધાર્યુંતું તેમજ આખાદ વાત રંગ પર ચડેછ. મારે આય પોટીને જીવતી કાતી સાચવવી પડશે, નહીં તો પેલા-જલમ દેવ, એતું કાટણું જરૂર કાઢરી નાખવાનો.

(મુસાજી જાય છે.)

સીન ૩ જે.

[દેખાવ-પાંડે સેનેટેરીયમ-બેજનજી દાવરનો બેડ રૂમ. ખીછાણું પર બેજનજી ઘણી કાહેલી સ્થિતીમાં સુતેલા છે; ખીછાણું આગળ ખુરસી પર હુમાયજી માથે હાથ દબને બેઠેલાં છે. પગ આગળ રતનજી ઉભા છે. માર્યા આગળ કેટ્ટી ગમગીન ચહેરે ઉભી છે. અદી થોડક છેટે અદ્ય વાળીને ઉભી છે. સુનામસી સોફા પર બેઠેલાં છે. બેડ રૂમની પડોસનો નાનો રૂમખી નજરે પડે છે. હુમાયજી અદીને ઇસારત કરીને પડોસના રૂમમાં લઈ જાય છે.]

હુમાયજી—(ધણિંજ આસ્તેથી) અદી ! આજે મને તો લાઈનો દેખાવ કંઈ ગમતો નથી.

અદી—(દલગીર ગળગળતે અવાજે) મામાની પદસનું ઠેકાણુંજ નથી. માયજી, એવણની હાલત ધણીજ ખરાબ છે.

હુમાયજી—(આંખે રૂમાલ દાખી રકતે અવાજે) આ મારા હીરા જેવા લઈ ! આય થું થઈ ગીયું ! નાઠા ડાકટર કાહરે આવશે ?

અદી—રતનજી પોતે ચીઠી ડાઠ મેડોનકીને તાંહ સહવારે આપી આયા. કેહેજે દશ વાગે આડંછ.

[ગુસ્તાદજી દાખલ થાય છે. અદી કચવાય છે.]

અદી—માગજી આય પારસી સાથે જરા ગને કામની વાત કરવાની છે. તમે જરા તાંહ મામા આગળ જાઓ, હું જોય આઉં છું.

[હમાયજી જાય છે. ગુસ્તાદજી પુછીયા પરછીયા વગર બેસી જાયછ.]

અદી—(લવાં ચઢવી) ગુસ્તાદજી ! કેમ—થું કહેાછ ?

ગુસ્તાદજી—હું હમણાજ નવસારીથી આવ્યો. તમે શીરીનખાધ ગાંધીપર એક કાગળ લખીયુંતું ?

અદી—(દમમાં) હા.

ગુસ્તાદજી—લેવો, તેનો આય જવાબ.

[અદી કાગળ લેય છે, અને પરખીકું ફરથી ચક્રીત થઈને તપાસે છે.]

અદી—(બાજુએ) એ થું વરી નવી ગરબડ છે ! અક્ષર તો મારી શીરીનખાધ છે (કાગળ ઝડપથી ઉખેડે છે વાંચે છે અને વાંચતાં વાંચતાં કપાળનો ચીલ્લો ચઢાવે છે.)

હાં અરદેશર વજીફદાર જોગ,

સાહેબ,

પૈસાદાર કેટી દાવર સાથ પાણવાના છેવો

તે મેં હમણાજ જાણ્યું. હવે આપરી વચ્ચે

કશો સંબંધ નથી. તમે ગૃહસ્થ આદમી નથી

તેની મારી ખાતરી થઈછ. ફરીથી મારી

સાથ કશોખી વહેવાર રાખવાની તજવીજ

કરશો તો હું પોલીસની મદદ લેવસં.

લેશ શીરીનખાધ ગાંધી.

[અદી કાગલ સુઠીમાં ભચડી નાખીને

ગુસ્સાને મારે હોઠ કરડે છે અને

પછી ઝનુનથી તથા શકથી ગુસ્તા-

દજી ગમ જીવે છે. ગુસ્તાદજી

માથું પસવારી તપકીર સુંધે છે.]

અદી—(તરડાધને) ઠીક છે! માઈ મગજ હમણા ઠેકાણે નથી. ખીચું કંઈ કહેવુંછ?

ગુસ્તાહજી—જી હા, કહેવાનું ઐયરુંજ કે આંક દહારાની સુદતમાં જો તમે પાંચ હજારની રકમ નુ બ્યાજ ભરી નહીં દેશો—

[રતનજી ધસારાખંધ દોડતા આવે છે. પાસેના ઐરડામાંથી કેટી, હમાયજી, સુનામાસીની જુમા સંભલાય છે.]

રતનજી—શેઠને પાછું આંકડું આવેછ. જલદી આવો, અરદેશર.

[અદી તથા રતનજી પાછા ત્યાં ધસે છે. અદી કંઈ દવા પાય છે. બેજનજી હુશીયાર થાય છે.]

બેજનજી—(હુમાયલે આવેને) તમે લોક બધાં બાહર જાઓ. (હુમાયજી કેટી ઉભાંજ રહે છે અને દધાધને ઐકમેકનું મહોંડું જોય છે. સુનામાસી રતનજી જાય છે.)

બેજનજી—(જરા ઉસકેગધને) બાહર જાઓ! કેહુંછ તે સાંભરોછ કેતી!

[અદી ધસારત કરીને બેઠને બહાર જવા કહે છે. હુમાયજી કેટી અતીયંત આનાકાનીથી રડમેસ જીવે પાસેના ઐરડામાં જાય છે.]

બેજનજી—અદી!

અદી—(તેવણુના દીલ પર વાંકો વળી) જી મામા, કંઈ કેવોછ?

બેજનજી—મારો જીવ આજે ગભરાયછ અદી! અહીં દુઃખારો પાછો થવા માંડીયોછ. ઐહ—કાલે સવારના આપરે નાનાભઈ સોલીચીટરને વીલ કરવા—ઐહ બોલાવ્યાછતી!

[બેજનજી પાછી ધણીજ તાસવીસ કરે છે. અદી તેવણુને છાતી પર મેસાજ કરે છે.]

અદી—હાહ, પણ તમે ના જોલો, મામા ના જોલો!
જરા શાંત સુધ્ધ રહેવો! એ તમે શું કરો છો!
(માથું પસવારે છે.)

બેજનજી—(જીભ સાદે) પોરીયા હવે મરવાને હું ખીહતો
નથી. પણ તું મારો દીકરો મારી પછી—
આહ—એ જીદના ખોરીયાં કંઠીને કેમ સમજાવશે!
અરે મેં કાંય નહીં વીલનો અગાઉથી વીચાર
કીધો! આહ—(દરદને માટે તકડે છે. રતનજી
દોડી આવે છે અને ધસાધસ રડે છે.)

અદી—(હાથ મારી સ્વેગત) મામાનું આવી બનયું? એવંજી
વીલ કીધા વગર યુજરથે તો મારું નસીબ કુંડું!

બેજનજી—(બુમ પાડી) અદી—હું મરી જાઉં છું—આ—

અદી—સાહેબ, બાહર એક વકીલ ખેડેલા છે—ખોલાઉં?

બેજનજી—આ તારે તો ખોલાવ જલદી! દોર રતનજી—
આહ—રહે છ શનો!—વેક અદી! ખોલાવી લાવ!
આ— અરે, માયરે—

[અદી બાહર ધસે છે અને યુસ્તાદ-
જીનો હાથ પકડી ખેંચે છે.]

અદી—(હાંફતાં હાંફતાં) જલદી આવો! તમે વીલ લખી
શકો છો કે?

યુસ્તાદજી—(ચકીત બની) અલબત્ત! કોણનું વીલ?

અદી—મારા મામાનું! એકદમ જલદી આવો ને લખી
કહારો (યુસ્તાદજી અદી બેજનજીના ખીછાણાં
આગળ ધસડી લઇ જાય છે) મામા, આય યુસ્તાદજી
કાનફાટીયા વકીલ આયાછ. જોલો શું લખાવો છો?

(બેજનજી વીલ લખાવવા માંડે છે. યુસ્તાદજી ફાઉન્ટન
પેન કહાડી ચરચર લખે છે.)

જનજી—લખો—લખો—આ—મરતી વખત પુર સુદી
બુદ્ધીમાં—આહ—હું બેજનજી લાવર—આ—મારા

ભાણેજ ડાકટર—અરદેશર, વઝીલ ગુસ્તાદજી કાંન-
 ફાટીયા—ઝો—ઝો—તથા મારા નોકર રતનજીની
 હાજરીમાં—આહ—મારું છેલ્લું વસીયત કરી
 જવું છું કે—ઝો—મારી તમામ માયા પુંજ
 દોલત તથા અસડીયામત —આહ—અરેરેરે—
 ઝો— ની એકલી વારસ મારી—આહ—દીકરી
 કેટીને—આહ—એકજ શરતે ફગવી જવું છું કે—
 આહ— તેણીએ મારાં મરણ પછી—ઝો—
 છ મહીનાની મુદતમાં—આહ—ઝો—જલ
 એદલજી ઉમરીગર નામના સખશ સીવાય—
 ઝો—કોઈનીપી સાથ—આહ—શાદીના ગાંધી
 નોડાવું—અરે બાપરે—આહ આહ ઝો
 માયરે—પણ જો કેટી મારા માત પછી છ
 મહીનાની મુદત અંદર—આહ—લગન
 નહીજ—કરે યાતો—આહ મારા બાપ!—
 તેટલી મુદતમાં યા તે પછી—આહ—જલ ઉમરી-
 ગર સાથ પરણે તો આહ—ઝો કોઇ આવોરે—
 તેણીને મારા વારસામાં ખીલકુલ રદબાતલ કરી
 જવાને હું ફરમાવું છું—આહ—અને તેવા મામ-
 લામાં ઝો—ઝો—મારી સઘળી દોલતના એકલા
 વારસ—ઝો—મારા ખોદાય!—વારસ
 મારા ભાણેજ ડાકટર અરદેશર વજીફદારને હું નેમી
 જઈ છું! ઝો—ઝો—હવે શું કરું—ઝો—

ગુસ્તાદજી—ખીજું કંઈ, સાહેબ?

એજનજી—અસ—ખીજું કંઈ નહી—આહ—

ગુસ્તાદજી—એ પર જો જણની સહી જોઈયે. અરદેશરની સહી
 એ પર નહીં આવે. એક મારી સહી મુકુંજ.
 ને એક આય એવાણ રતનજી પોતાની સહી કરશે,
 (રતનજી બતાવેલી જગ્યાએ દયકાં ખાતાં ખાતાં
 પોતાની સહી કરે છે. ગુસ્તાદજી પોતાનીપી સહી
 કરે છે.)

ગુસ્તાદી—લોખો, સાહેબ હવે તમે સહી કરો !

(બેજનજી કલમ પકડે છે, પણ દરદને મારે તકડે છે.

હમાયજી બાહેરથી જીમ ખાડે છે.)

હમાયજી—અદી ! અદી ! મોટા ડાકટર આપો !

બેજનજી—ડાકટર આપો ! જા, તેને લઈ આવ ! ઓ જલદી—
લાવ અદી !—

(અદી બાહેર ધસે છે. એક મીનીટમાં ડાઠ મેકોનકી
ઝીરડામાં દાખલ થાય છે. કેટી, હમાયજી, સુનામાસી,
કુરે ઉભાં રહે છે. કેટી ડચકાં ખાય છે.)

ડાઠ મેકોનકી—(બેજનજીની નાડી તથા હાર્ટ તપાસી જોઈને) I
am extremely sorry—I am afraid I am
late—the patient is dead.

[અદીબી બેજનજીની નાડ જોય છે
અને પછી હપ કરતો ખુરસી પર
બેસી જઈ મ્હોંડું રમાલથી
ઢાંકે છે. હમાયજી, સુનામાસી,
રતનજી, કેટી બધાં આગળ આવે છે
ને રડારોલ કરે છે. ડાઠ મેકોનકી
ગમગીન ચહેરે ત્યાંથી ચાલી
જાય છે. તેણે સાથ રતનજી
જાય છે. ગુસ્તાદી બહીલ મ્હોંડે
પેલાં વીલ સાથ ઝીરડામાંથી બહાર
જઈ પાસેના રૂમમાં બેસે છે.]

ગુસ્તાદી—(સ્વગત) બાજી જરામાં હાથથી મેં યાર ! દોકરો
આખરે સહી કરવા વગર ધપી ગીયો ! આય
અરદેશર સુકો પુરો રખડી મુવો ! (ટેબલ પર પડેલાં
એક ઉંઘાડાં કાગળ પર નજર પડે છે) એ આય
શું ? અરે એ તો બેજનજીએ અરદેશર પર લખેલું
કાગળ છે ! (સહી જોય છે) વાહ, આય બેજનજીની

આખી સહીખી છે? આહ હા! એ સહીપરથી
અંહી વીલ પર કાપીદુકાપી ને માખી. હુ માખી
બેજનજીનું નામ ટપકાવી દઉં? ફારજરીઓ કરતાં
કરતાં સેવકનો જન્મારો ગીયેલો છે! હમણા શીરી-
નના બનાવટી કાગજની આય અકુખરા ડાકુટરપર
અસર થઈ તે જોઈ કેની!—હેં, બેજનજીની અહીં
સહી કરે? છટ છટ—તે કેમ બને! પેલા રતનજી
જાણેછતી કે ધરડો સહી કીધા વગરજ સોનાપોર
પોંહ્યા ગીયેછ?

(પાસેના રૂમમાં એક મસાલ હુમાયજીને ધસારત
કરી બાહર જલદી તેડી જાય છે. અદી દાખલ
થાય છે.)

ગુસ્તાદજી—હું રજા લઉં! હવે મારું કંઈ કામ છે?

અદી—(ગુંગલાતા સાથે) વીલ કાંહ છે? સહી થઈ કે?

ગુસ્તાદજી—હંહ—સહી! સહી તો સાહેબ—

(મસાલ ધસીઆવે છે.)

મસાલ ટેલીશમ—છેક છેક! જલદી આવો! વેકો! રતનજી
ગુજરી ગીયેલા—

અદી—ગુજરી ગીયા! રતનજી? એ શું બોલે છે?

મસાલ—આ છાબ, એકાએક મરી ગીયેલા લાગે! બાઈ
જલદી બોલાવતાં છે!

(અદી, મસાલ ત્યાં ધસી જાય છે.)

ગુસ્તાદજી—(સ્વગત) રતનજી મરી ગીયા! યા અલ્લાહ!
આય ઠીક ચોકડું બેઠું! લાવ—હવે તો એતે એજ!
(ફાહિનટન પેનથી બેજનજીનાં કાગલપરથી સહીની
કાપી ખુબ સંભાલથી કરીને વીલપર બેજનજીને
નામની ફારજરી કરે છે. ઝડપમાં અસલ કાગલ તેની
જગ્યાએ સુકી દઈ વીલ વીટાળીને પાછા પોતાની
જગ્યાએ બેસી જાય છે અદી પાછો હાંફતો હાંફતો
ધસી આવે છે.)

શુભતાદેશ—લેઓ, સાહેબ હવે તમે સહી કરો !

(બેજનશ કલમ પકડે છે, પાણી દરદને મારે તકર છે.
હમાયશ બાહેરથી જુમ પાડે છે.)

હમાયશ—અદી ! અદી ! મોટા ડાકટર આયાછ !

બેજનશ—ડાકટર આયોછ ! જા, નેને લઈ આવ ! ઓ જલદી—
લાવ અદી !—

(અદી બાહેર ધસે છે. એક મીનીટમાં ડા. મેકેનક્રી
ઝોરડામાં દાખલ થાય છે. કેડી, હમાયશ, સુનામાસી,
કુર ઉભાં રહે છે. કેડી ડચકાં ખાય છે.)

ડા. મેકેનક્રી—(બેજનશની નાડી તથા હાર્ટ તપાસી જોઈને) I
am extremely sorry—I am afraid I am
late—the patient is dead.

[અદીજી બેજનશની નાડ જોય છે
અને પછી ઢપ કરતો ખુરસી પર
બેસી જઈ મોંઢું રમાલથી
ઢાંકે છે. હમાયશ, સુનામાસી,
રતનશ, કેડી બધાં આગળ આવેછે
ને રજારોલ કરે છે. ડા. મેકેનક્રી
ગમગીન અહેરે ત્યાંથી ચાલી
જાય છે. તેવણ સાથ રતનશ
જાય છે. શુભતાદેશ વહીવે મોંઢે
પેલાં વીલ સાથ ઝોરડામાંથી બહાર
જઈ પાસેના રૂમમાં બેસે છે.]

શુભતાદેશ—(સ્વગત) ખાશ જરામાં હાથથી ગેઈ યાર ! દોકરો
આખરે સહી કરવા વગર ધપી ગીયો ! આય
અરદેશર સુકો પુરો રખગી મુયો ! (ટેબલપર પડેલાં
એક ઉંઘાડાં કાગળ પર નજર પડે છે) એ આય
શું ? અરે એ તો બેજનશએ અરદેશર પર લખેલું
કાગળ છે ! (સહી જોય છે) વાહ, આય બેજનશની

માખી સહીખી છે? આહ હા! એ સહીપરથી
અંહી વીલ પર કાપીટુકાપી ને માખી ટુ માખી
બેજનજીનું નામ ટપકાવી દઉં? ફારજરીઓ કરતાં
કરતાં સેવકનો જન્મારો ગીયેલો છે! હમણા શીરી-
નના બનાવટી કાગજની આય અકુખરા ડાકુટરપર
અસર થઇ તે બેધ કેની!—હું, બેજનજીની અહીં
સહી કરું? છટ છટ—તે કેમ બને! પેલા રતનજી
બાણેજીની કે ધરડો સહી કીધા વગરજ સોનાપોર
પોંહચી ગીયોછ?

(પાસેના રમમાં એક મસાલ હમાયજીને ધસારત
કરી બાહર જલદી તેડી જાય છે. અદી દાખલ
થાય છે.)

ગુસ્તાદજી—હું રજા લઉં! હવે મારું કંઈ કામ છે?

અદી—(ગુંગલાતા સાથે) વીલ કાંઈ છે? સહી થઇ કે?

ગુસ્તાદજી—હું—સહી! સહી તો સાહેબ—

(મસાલ ધસીઆવે છે.)

મસાલ ટેલીરામ—છેક છેક! જલદી આવો! વેકો! રતનજી
ગુજરી ગીયેલા—

અદી—ગુજરી ગીયા! રતનજી? એ શું બોલે છે?

મસાલ—આ છાબ, એકાએક મરી ગીયેલા લાગે! બાઈ
જલદી બોલાવતાં છે!

(અદી, મસાલ ત્યાં ધસી જાય છે.)

ગુસ્તાદજી—(સ્વગત) રતનજી મરી ગીયા! યા અલ્લાહ!
આય ઠીક ચોકડું બેઠું! લાવ—હવે તો એને એજ!
(ફાકિનટન પેનથી બેજનજીનાં કાગલપરથી સહીની
કાપી ખુબ સંભાલથી કરીને વીલપર બેજનજીને
નામની ફારજરી કરે છે. ઝડપમાં અસલ કાગલ તેની
જગ્યાએ મુકી દઇ વીલ વીઠાણીને પાછા પોતાની
જગ્યાએ બેસી જાય છે અદી પાછો હાંફતો હાંફતો
ધસી આવે છે.)

ગુસ્તાદશ—કેમ, ખામારા એવધુની શુભચીંતા?

અદી—(દાંડતાં દાંડતાં) હા મામા શુભચીંતાના શારથી હારે
 ફેલ થયેલું હાથે—એને સંખલ દારે દીઠીક દેનાજી—
 —પણ ખોલોની તીલપર સહી મામાએ કીધીક કે?

ગુસ્તાદશ—હા, વીલ સહી થયુંક! હું તમને મુખાન્દ્યાઈ
 આપુંક, આપ વીલ હું મારા દમલમાં મળુંક,
 ડાકટર સાહેબ. કાલે હું બપોરના ખીરે સાસને વાત
 કરવા પાછા આહી આવશ. હું રવ છું?

અદી—બધો—પણ મને જરા સહી જોવા દેવા.

(સહી આપી આપીને જોય છે.)

ગુસ્તાદશ—(હસીને) સહી જરા શુભક ખરી, ડાકટર, પણ જોલી
 ધરીએ એમજ તો? રતનજી અને મારા દેખતાં સહી
 કીધીની, આલો સાહેબજી!

[ગુસ્તાદશ વળ્ય છે. અદી રૂપ કરતો
 કે ખુરસી પર ફસડાઈ બેસે છે.]

સોન ૪ થો.

[નવસારી ગુસ્તાદ કાનફ્ટયાના મકા-
નનો ઐક ઐરડો.]

[શીરીન ઘણાજ નખાઈ ગયલા
દખાવે આવે છે અને ગાય છે.]

શીરીન—બચાવો નીરાધાર—(આવી) માહરી દાદ લેજો,
દીલદાર!

નથી જગમાં ખીલે આધાર!—બચાવો,
આવી લેજો, બહાલા અદી, બચાવી,
કુષ્ટોએ મુજને તો દીધીછ સતાવી;
કુખી દીલબર પર દયા ખતાવી,
બહાલી તમ ગોદમાં લેજો સમાવી!
કરજી, બહાલા, કરજો—ધરજો!—બચાવો.

દોહરો.

આરજીવાર હું વુજ તણી,
કેમ વીસારે, આપ!

આસ ખાસ મુજ સાંભલી—

કાપ પાપ પરીતાપ!—આવી બચાવો.

મને શું થયુંછ કોણ જાણે! દીલમાં કેટલી નબળાઈ
લાગેછ! જરા મનસુકીને કંઈ કરવા ગમતું નથી.
આને જે ત્રણ દાહરા થયા બધા સાંધેસાંધા કલેછ
ને ખાવાનું તો કંઈ જાણે જોવાજ નથી ગમતું. શું
કરું-કંઈ દવા આપેછ તે રોજ આને ત્રણ દાહરા
થયા પીવુંછ તો ખરી—

[વીરલુડોસાં દવાના ગલાસ સાથ
હસતે મ્હોડે આવે છે.]

વીરલુડોસાં—હોરાં! મક્ક છે કે દીકરા! ઝેખલી હું કરે! ચાલ
મારી માય કરે. આટલું પીજ—ખધી મરી જાઉં.
(મુસાજી નીકલી આવે છે.)

મુસાજી—શું પી જાય! એ આય હાથમાં શું! શીરીન—હું?
(શીરીનની ગમ હરણકાર થઈ જોયા કરે છે.)
શીરીન!! એ હું શું જોઉં? તું શીરીન! અરે
તુંને થયું શું! તું શીરીન છે કે શીરીનનો પડ-
છાયો છે? અરે છોકરી, આટલા દહાડામાં તારી
એ શું હાલ હવાલી! એ તું પાંચે શું હું?

શીરીન—ગુસ્તાદજીએ શક્તી આવવાની દવા આપીછ—એ!

[મુસાજી તેણીના હાથને એક મટક
મારી તેણીના હાથમાનું દવાછ
સાથનું ગલાસ ઝુટવી લે છે, સુંધે
છે અને પછી જમીન ઉપર
પટકી નાંખે છે.]

મુસાજી—અફસોસ કમનશીબ છોકરી! આય શયતાનો
તારું ખુન કરવાં બેઠાંછ, તોખાહ! પણ
તું ખીચારી શું જાણે! (મુસાજી દાંત
કચકચાવીને વીરલુ ડોસાં ગમ અનુનથી જોય છે.
વીરલુ ડોસાં સટકી જાય છે.) શીરીન! ફરીથી તારે
આય દવાખનું એક ટીપ્પુંખી લેવું નહીં—ખબરદાર!
તું પોતેજ શું જોતી નથી કે તું અરધી કબરમાં
તો ચાલી જઈખી ચુકીછ! આય લોક તુંને ઝેર
પાંચેછ! આટલા દહાડા હું જરાક બેદરકાર રહ્યો
પણ હવે મારે છરીની ધાર-પર રહેવું પડશે. શીરીન
તું ધારેછ તેવો હું એક મુસલમાન નથી હું એક
પારસી છઉં. જો જો—આ મારો સદરો ને કસ્તી
ગભરા ના! હું તારો ખરો દોસ્ત છું. સાલલ
દીકરી—મેહેરનોશજી, વજીરદારની તું ખરી વારેસ

નથી. તું શીરીન ગાંધી છે ખરી, પણ સોરાખ ગાંધી ખીજી બધરીની છોકરી છે—ને મહેરનોશજીએ તો પેહલી બધરીની છોકરીને દાલત આપવા વીલમાં ફરમાવ્યું છે. આય ગુસતાદજીએ ને તારી માયે દગલબાજીથી તુંને હરામના પૈસા પેહરાવી ફસાવીછ—ને હવે તારું કાટલું કાઢરવા તે પાખીઆ ખાઈપીને મંડયાંછ.

(ખીસામાંથી એક નાની સીપટી કહાડી શીરીનના હાથમાં મુકે છે) વાસ્તે જરાખી કાંધ ધાસ્તીની નીશાની માલમ પડે કે જોરથી આય સીપટી ફુંકજે. એ ગળામાં પેહરી રાખ. ખીહ ના છોકરી, હું અહીં ઘેરની આગળથી હવે ખીસવાનો નથી. તું આજથી મારી પોતાની ઘીકરી છે.

શીરીન—(રડમસ આવળે) આ હું શું કરું? મને ઘણી ખીહીક લાગેછ. (શીરીન રડે છે.)

મુસાજી—યા ખુદા! તારી પર જફા પડેછ, છોકરી! પણ ખુદા સાહેદ છે કે હું એ બે ખુનીયાદ દગલબાજોને બરાબર પુરો પડશ. કોઈનાં પગલાં સમજાયછ. અબરદાર! ખીહતી ના. હો—હો! આય શું એજ ગલાંફાસું પાપી આવી લાગોછ!

(મુસાજી છુપઈ જાય છે. ગુસતાદજી ધરપચ કરતા આવી લાગે છે.)

ગુસતાદજી—આનજી કાંહ છે રે, પોરી?

શીરીન—હું નથી જાણતી.

ગુસતાદજી—નથી જાણતી! તારે અહીં ઉપ્પરા જેવી 'એકલી ઉભી રહીને શું કરેછ! વરી ટપાલમાં પેલા લુખ્યા મુકકા હેમક અદેસર પર કંઈ કાગલ ટપકાવતી

વેતરણમાં હોશે. તું હજીર ઠેકાણે આવતી
નથી—કેમ?

[શીરીને જવાબ દેતી નથી પણ
મોહકું મરડીને ઉભી રહે છે.]

ગુસ્તાદ્દજી—આહ! નહીં, તું સીધી સીધી નહીં સમજતી! અરે
રાત ધનચક્રર! તું એ ટીકપાતીયા ઉપર અકરાધને
વાજ વરેછ પણ તે સાચું સુકાદ્યો તો તુંને હવે
ઝાંખીને જોતોખી નથી! કાંઈ મરી ગેધ પેલી
બુધ્ધી પીરોજ! (પીરોજખાધ આવે છે) પીરોજ-
આય કુકતીને સમજવ! હું એના માથામાંની રાધ
હેઠી પારવાનો ને ફર પારવાનો. એ મને ગણકાવતી
નથી. એ રાત ડાકણ માથે સીંગરા લધને ફરી
મરેછ. મને વીરહું ડોસાંએ આવતાંને વાર કહ્યું
કે આય પોરી સાથ ચાનજી એક દાહરો વાત
કરતોતો તેટલાં કોઈ હિચકારા મુંજીએ પછવારેથી
જેશમાં તેના માથાં પર એક ડાંગનો ફટકો મારી
તેને બેસુદ્ધ-જમીન પર પારી નાંખ્યો ને પછી
નાશી ગીયો! ખરી વાત કે!

પીરોજખાધ—હા, ચાનજીલધને મેં લાહીથી ઝરરતા પરેલા જોયા.

ગુસ્તાદ્દજી—હેં! પણ તે ઉતો કોણ મુંજી બચ્યો! પુછ,
પીરોજ, એને મારા દેખતાં પુછ કે તે કોણ
બદબખ્ત ઉતો!

પીરોજખાધ—(ગુસ્તાદ્દજીને બાજુએ લધ જધ) એને હાડમાર
ના કરો, ગુસ્તાદ્દજી! જો વરી તમને પગે પરીને
ફેડુંછ! એનાં હાલ અવતાર પરી ગીયાંછ જો!

ગુસ્તાદ્દજી—(પીરોજખાધને જોરમાં બાજુ હરકાટી કહાડે છે.)
અઉપ! મુંગી મર! તુંને કોણ વચ્ચે બોલાવેછ?
(પાંછો શીરીને ગમ ફરીને) બોલ કુકતી! જવાબ
દેતાં મોહનું ભાંગી ગીયુંછ કે! ચાનજીને કોણ
હિચકારા મુંજીએ પછવાડેથી ડાંગ મારી?

(શીરીન જવાબ દેતી નથી. ગુસતાદજી પોતાના હાથમાં પકડેલી લાકડીની ભારી સુંઠ વડે શીરીનનાં ઠાંચાંપર ભેરમાં ઝીક ફટકો મારે છે. શીરીન કળવધને ઝીક ચીસ પાડી અને માટેથી રડે છે. પીરોજબાઈ વચે પડે છે. તેવણને બાજુમાંથી પકડી ગુસતાદજી દુર ફેંકી દે છે.)

બોલ જલદી! ચાનજીને મારનાર કોણ હરામઝાદો તારું નવું પુછકું થધને અહીં પેઢો પરીચો?

[મુસાજી નીકલી આવે છે.]

મુસાજી—હું પેઢો પડીચોછ—હું મુસાજી પોતે!

[ગુસતાદજી તેની ગમ અવીસની માફક ધુરકે છે.]

ગુસતાદજી—ઝેટલે? તમારું અહીં શું કામ છે, મુસાજી!

મુસાજી—કામ! તારા જેવા ચંડાળના હાથમાંથી આ નીર-દોશ નીરાધાર છોકરીને અચાવવાનું! તું કાહરનો આય અચ્ચાંને માર મારીને શું પુછેછ? લે હું કેહું, નાતરસ ખુની નાપેકાર! તારા ભત્રીજાને હાથે તે દહારે આય બાળકીની લાજ હુટાઈ જતી અટકાવનાર હું મુસાજી મુસ્તફર પોતે ઉતો—
(શીરીનને) જા બાઈ—તું અંદર ચાલી જા!
(શીરીન અંદર ચાલી જાય છે)

ગુસતાદજી—અરે ઝેટલે? પણ તું કહેવા શું માંગેછ!—તું છે કોણ!

મુસાજી—હું! હું તારા જીવનો જન્મ છેઉં! ગુસતાદજી, પીરોજબાઈ! હેફ પડ્ને તમારી ઉપર! તમારાં કરપીણ કરતુકને ખાતર આય ગરીબ નીરદોશ અચ્ચાં ઉપરે જફા પાડોછ! ગુસતાદ, તારું ભેર અતાવવું હોય તો આવ મારી સાંતે! ઉશ્મ તારી લાકડી ભેઉં મારી ઉપર! બેવફા બાયલા! રૂપાંતી ચલક અને તાંબાના તાપથી તારી આંખે નજલો

થયોછ! હરામના પૈસા પચાવીને અટકાર મારી
જવાનો જે તું તાગરો રચેછ-તે જોઈ મેહરનોશજીવું
રહ પેલી જોહાનમાં ધુજવું હોય! હું પરી તારી
ઉપર!

(મુસાજી જાય છે)

શુસતાદજી—યા ખોદા! આય મુસાજી એક જુત છે કે બળા
છે! એનો સાદ તેં સંભલ્યો, પીરોજ! એનાં
આંખનાં ડોરા તેં જોયા! મારા જીવના કસમ!
એ માણસ કોઈ આપરો જન્મ થઈને ભસતાંમાંથી
આવેલો લાગેછ!

(પીરોજબાઈ જાય છે. ચાન ડાળતો ડાળતો આવે છે)

શુસતાદજી—ચાન-આવની તો! જલદી ચાલી મરની!

ચાનજી—(દુમ પસવારીને) વરી હું ઘોરે ચહઠી આવવા!
હું અફરાતફરી છે—હેં!

શુસતાદજી—હરામ જલ્દા, તું આટલો વખત મુંઝો તો કાંઈ?
તારે ખાતર આય પોરી શીરીનને હું અહીં ધસરી
લાયો ને તું અડુખરો નાહસ્તો ફરેછ!

ચાનજી—કપ્પાર તારું! તુંને એ હું વેહજી લાગેલું, કાકા!
એ અલેરી તો નીહ સમજે. પાતળા રને હું
પીજ્યા કરે! તાહરી મોહકાણ મહી માંડે ટાલકું
હેકાઈ ગીયેલું. શુહતાદે કાકા, એ હેતાનનો હહરો
જખી આહે ને જો મારા સપાટમાં આઈવા તો
ખોટી ખોટી કરી લાખા-હોઉવે!

શુસતાદજી—સંભલ ગવેરા! જે ચંડાળે તુંને માવા લેવા અપેટો
મારી ભાંયપર અફારી નાંખ્યો તે મેહરનોશજીવો
મુસલમાન કારભારી મુસો છે. એણે તારી ટાલકી
ફોડી નાંખીને વરી સામથો મને. ઉખરાવવા આય
ઘેરમાં હમણાં ધુસી આયોનો!

ચાનજી—પણ એ હું માંગે હું?

શુસતાદજી—આય કુકતી શીરીનનો કોઈ મલત્યો છે. એ કાફરને
પાછો પકડવો હોય તો કામ મુશ્કેલ નથી. પણ એ
એખલો નથી અહીં આવી મરતો!

પીરોજીપ્પાઈ ગાંધી.

ફાટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખો. જ્ઞ.

હમાયત વજ્રદાર.

ફોટો લેનાર: મી. જ. હાંગીર તારાપોર, ખા. જી.

ચાનજી—તેમાં હું! મારી હાથે લક્ષ્મીયાને ને દાદા મેટકીને
રાખ્યા—તું એક ફેરી મને એ માનહ દેખારી આપતી.

ગુસતાદજી—કીક તારે! આવતી કાલે રાતના ૯ વાગે એ એ
તારા દોસ્તને પેલી આપરી ખજુરાંની ઝુપરીમાં
લાવ, આપરે ચાર જણ એ મુસાજી દુસાજીના
દાદાએનેખી પુરા પરશુ. એને ઝુપરીમાં લાવવાનું
મારું કામ છે. તાંહ શીરીન અને મારી વચે ગમે
તેખી થાય તોખી તમે વચમાં પરતા ના. તમારે
તો ખસ પેલાતીજ સાથેજ હીસાખ રાખવો—ખ હવે!

(ગુસતાદજી જાય છે.)

ચાનજી—એ હેતાનને આપેા જતો મુકું તો ઉં માકા
મદારીનો ચેલો નીહું. કોણુ આહે! ટોળીનો તો
હાયજ નીહું—હાય તો મને મારે હું કામ!
જોધહું કાલે.

[ચાનજી જાય છે.]

સીન ૫ મો.

[ગુલાબવાડીના કમખાઉ-ડનો એક
લાગ—એક માંડવો દેખાય છે.
વેશની ટેબલ—ચાહેની ડીપ્પ—પુ
રસીઆ છે—કુરથી મકાનનો એક
લાગ નજરે પડે છે.]

અહીં—(સ્વાગત) શું વખત નીકરી જાયછ ! બોલ બોલતામાં
પાંચ મહીના હડી ગીયા ! મારા કાકાની આય
ગુલાબવાડીની માલેકણ શીરીન ગાંધી અહીંથી જતી
રેહી ને હવે નવી માલેકણ તરીકે કોણ આય
વાડીમાં આવીને રેહયુંછ ? કેટી દાવર !! કહે જ
એના સોલીસીટરેએ આય એસટેટ હડી લાખ
રૂપિયે શીરીનના એકઝીક્યુટર પાસથી વેચાવું લીધું !
એખી તકદીરની તાસીર છે (હસે છે) પેલા મીસી
બાબા તો અહીં હાલ ને કાજ ચમત કરેછ ! ગામમાં
તો છડેચોક બોલાયછ કે મામાની છમસી વીતાં કેટીના
ને જલના લગન થશે. હે-હે ! એ લોક મનમાંજ
અદરાયછ ને મનમાંજ પરણેછ. મામાજીના મારી-
સાને દાહરે બદમાશ ગુસ્તાદ પ્લીડરે મારી આગળ
સુચના કીધી કે ! આય મીજનજનાં ખોરીયાં કેટીને
એના બાવાના વીલની વાતથી છેલ્લી ધરી સુધી
અંધારામાંજ રાખીએ ! છ મહીનામાં થોરા દાહરા
બાકી હોય તાહરે બારમે કલાકે એને વીલ દેખારવું—
કે જેથી અણીપર ધીક આવે તાહરે એને કોઈનીખી
સાથ પરણી જવા વગર છુટકોજ નહીં રેહ !
ગુસ્તાદ કેહજે પછી એ છોડરી મને છોરીને
દાડદાડીમાં ખીજ કોણને પરણવાની ઉતા ! ને જે
છ મહીનામાં નહીં પરણે યા જલનેજ પરણે તો

અરે કામ પાર થાય! (ફાંગ ભરે છે.) આહ એ
ખલિગારડના કેહવામાંની વજીર ઉત્તુ! વીસ લાખ
રૂપિયા! બાધ જાગે-કાંઈ નાની સુની રમત નથી!
એ અફલાતુન મોજનદરાન છોકરીને ઠેકાણે લાવવા
સાર આરે લાકરે આરે. વેહ લેયા સીવાય છુટ-
કોજ નથી! (દમ ખેંચે છે.) પણ મને પહેલે એમ
છેક સખત બનવા ગમયું નહીં! મેં જોયું કે લાવ
જરા નરમીથી કામ લેઉં-કરીને મેં એને લાયકાથી
એક કાગજ લખી બધી ગદ્ય ગુજરી ભુલી જવાનો
આગ્રહ કીધો! પણ-જોવતી, આય તેનો સુશીયાનો
જવાબ-

[કાગળ કહાડી પાછું વાંચે છે.]

ડા૦ અરદેશર વજીરદાર

સાહેબ,

તમારું કાગજ મળ્યું છે. મારાં સુખને ખાતર
તમને સ્વીકાર કરવાની જરૂર નથી. મારી શું
કરજો છે તે હું બરાબર સમજીશું,

લા૦ કેટી.

[ખુબ ચીરડાઈને કાગળ્યું ફેરવે
કરીને દુર ફેંકી દે છે.]

અદી—એનો મીઠાજ તો જોવા! મારા ભલમનસધ ભરયા
કાગજનો આવો ધનસલદીંગ જવાબ!! મારી
સમજાવટ અને નરમાશનો આય નતીજો! કેટલી
તોછરાઈ-કેટલો તુમાખ!-આહ-મીઠાજની કુતરી!
મારી રોગરગમાં હવે કેહર અને ધીકકાર પસરી રહ્યો છે.
બસ, હવે તો જ થાય તે ખરું! હુંજી તો ખરો
કે તું પુંદ અભીમાની છોકરીને મારા પગ તળે કચડું!

કરે' તુછકાર ! ધરે' ધીક્કાર ! કેટીનો, કેટીનો,
રાખે તુઘી ભારી તો

તે તાહરી તેજ સારી હુ ખુલાઉં !

શું સમજે તુ તાહરાં મનથી, ઝો સરકસ, ઝો બેઠમાન !
સરકસી તે તાહરી તોડું, ઝો મગરર તું-ઝો નાદાન !
ઝેવું શુમાન રાખે જો !

અક્કર મક્કર કાંધ ખી કરી, ફેરી મેલું હું હયેરાન,
કુખી ફાલી, ખાલી ખાલી, ચૈસાવાલી !-કરું તું ને પથેમાન.
દુશમન થાઉં, આફત લાઉં, ખુબ હંફાઉં ! હું તું ને !

ચાલો ! ઝે લોકજ આવેછ-જરા રંગતો જોધયે !-

[અઘી છુપાઈને ઝાડના ઝાયામાં
ઉભા રહે છે. કેટી તથા જલ
અગલમાં હાથ નાંખીને આવે છે]

જલ—કેટી તારી પાસે બેસીને બે ઘડી સુખ દુઃખની વાત કરુંછ
તે મારે મનથી જાણે બેહેસ્તમાં જાઉંછ-ખરું કેહુંછ !

કેટી—(હસીને, તેનાં ગળા આસપાસ હાથ વીંટળાળી)
જલ, મારી પાસે ચૈસા નહીં હોય તો ઝે તારું
બેહેસ્ત ઝેવુંજ રહે કે ! હું ગરીબ માણસ ઝેક
ચે વગરની આજે થઈ જાઉં તો તું મને હમણા
જેવા તો નહીંજ ચાહે. ખરું કેટી, કીયર ?

જલ—હમણાથી વધારે ચાહી શકું તો જરૂર તેમ કરું.
તું જો ગરીબ બને તો મારા આશરા અને પચા-
રની તું ને વધારે અગત પડે, મારાં મોલી !

કેટી—હાસ્તો ! મારા બધા ચૈસા જો આજે જતા રહે
તો પછી આપુંને ઝેક નાહકલો ગરીબરો માળ
ભારે લઈને રહેવું પરે. આખરે તરત લગન કરીને
કેકે સસતાં ભારાંના ઝોરડા શોધી કાઢીયે ! મારા
જલ, તારો ખ્યાર મને મળે તો પછી મને ખીજ
કશાંની દરકાર નથી !

[ચાહે રેડીને જલને કપ આપે છે]

કેટી—ખારા, તાહારા ખારની ખાસી હું—

તન, મન, ધન ઝોવારી નાખું માહરૂં, બહાલા !—ખારા.

બલ જંબલમાં નેં તો ફસાવી,

સાચાં જીગરથી અંતે હસાવી;

દિલ મહારૂં તેં તો લીધું લુટાવી,

મુઢધી બુઢધી તેં બુલાવી !—ખારા.

દાહરો.

જેમ પવનની લહેરથી અંગ નમાવે વેલ,

તેમ નમાવે ગ્રેમી જગતને હેત પ્રીતની રેલ !

પીડ^૧ પરાધ કોષ શું જાંણે—જેને વીતી હોય ને માને !

—ખારા.

ખરૂં કેહુંછ, બલ—તારી સાથ પરણીને ગરીબમાં
વહીતરૂં કરવાખી જો તું કહે કેની તો હું તો ખાંચ
મીનીટમાં તૈયાર થઈ જાઉં.

[બલ ચાહે પીતાં બાંક ઉપર
અધેલીને ખડખડ હસી પડે છે.]

બલ—(તેણીની કમર આસપાસ હાથ વીંટાલી પોતાની ખાસે
ખેંચી) ડારલીંગ, આજે એવી ગાંડીધેલી વાત શાની
કરવા પરી ગઈ? કુદરતે તુંને એક ગરીબરા મારપર
વહીતરૂં કરવા સરજેલી નથી, મારાં જીગર ! ચાલ !
એવી વગર અરથની ટકટક ના કર, ડીયર. તું કોઈ
વખત એમજ ચેરી થઈ જાયછ. લે આવ કેટ, જરા
ચેસનો દાવ માંડયે. તારે હાથે હું રોજ મહાત
થાઉંછ—પણ તેખી તારા હાથે તેમ થવામાં આરજ
મળાહ છે.

(ખેડ સેત્રાંજની ટેબલપર ગોઠવાય છે.)

કેટી—જો વરી વજર કે હાથી આપી ના દેતો, હું કે!
જલ, ખુબ ધ્યાનથી ચીપી ચીપીને રમજે, જોઈએ
તો!

(તેઓ રમ છે. અદી આસતેથી કેટીની પાછલ જઈ ઉભી
રહે છે, અને ખંખાર મારે છે—કેટી ચોંકીને
પછવાડે ફરી જાય છે.) /

અદી—(અણુકાથી) ઘણી સરસ બાજુ રમો છો! ચલાવો,
તમારી રમત ચલાવો! મારે લીધે અટકી ના જાઓ—
(ખુબ કચવધને મહોડું ફેરવી કેટી પાછી રમતમાં મથાય
થાય છે. તેણીનાં મોહરાં ઘડોઘડ જલને હાથે
ઉંચકાઈ જાય છે.)

જાલ—એક એન્ડ મેટ! કેટી, પહેલી વખત તું મારા
હાથે હારી!

કેટી—આવ તમારી મોહકાણુ જોઈ, ડાકટર! પહેલી વાર
મારી જીંદગીમાં જીતતો દાવ-હું હારીને મોહત થઈ!

[એસની ટેબલ પરથી ટાકા દેતી કે
ઉઠી જઈ એક બાજુ પર બેસી
જાય છે.]

અદી—(દાંત પીસીને) મારી મોહકાણુમાં તમે મહાત થયાં!
મારી મોહકાણુમાં!! ખોદા ખેર કરે! મારેથી એમ
સેહલાઈમાં તમે મહાત થતાં હોવ તો બીજું શું
જોઈયે! અ—છેટે—જરા મારે તમારી સાથે પાંચ
મીનીટ ખાનગી વાત કરવીછ—અંદર આવશો?

કેટી—(રોહસામાં) જે કેહતું હોય તે અહીંજ કેહવો,
જલથી કંઈખી વાત છુપાવવાની જરૂર નથી.

અદી—(દમામથી) નહીં—અંગણમાંજ આવશો તો
મેહરબાની થશે. મારે કાંઈ ઘણુંજ અગતનું ખાનગી
કેહવાનું છે.

કેટી--(કેટી ઉઠીને જાલ આગલ જૂથ તેને આજુએ લઇ જાય છે) જાલ, હવે શું કરે? મરે, મને તો એવું મોહનું જ લેવા નથી ગમતું.

જાલ--તું એની સાથ વાત કરી લે, કેટ--હું જાઉં છું, જો તો ખરી, વરી એ શું તેરા કુતતા મેરી કોહ-ડારી કરતો આયોછ! મને લાગેછ કે એનું ભિજી પોતુ પરવા માંડે છ! સાંજે પાછો આવું તારે કેહજે, લવ--હમણું તો સાહેબજી!

[જાલ જાય છે--કેટી પીઠ મરડીને ઠક્કામાં ઉભીજ રહે છે. અદી નજદીક આવે છે.]

અદી--(નરમાસથી) પેલા મીઠ જાલભઈ ઉમરીગર જો ગીયા હોય તો હવે મને જરાક ધીરજખી પાંચ મીનીટ વાત કરવાની રજા આપશો!

કેટી--તમારે જ બોલવું હોય તે જલદી બોલી દેઓ! માથું ના ખાયા કરો!

અદી--મીસ દાવર, મેહરબાની કરી થોરો વખત તમારાં દીલનો બધો અણગમો આજુએ મુકો અને ધયા નથી માફ કેહવું સાંભળો; મારાં દીલમાંખી કંઈ લાગણી છે. કેટી, હુંખી એક જીગર ધરાઉં છ.

કેટી--હોશિ! તેમાં મને શું! પેલા શીરીન ગાંધીને નાસ્તે તે અનામત રાખી મુકો.

અદી--છટ, મશકેરી કરવાનો વખત નથી. હું જાણું છ કે તું મારી પર ગુસ્સે છે, કેટી--પણ રક્તે રક્તે હું તારી લાગણી ફેરવી નાંખી શકશ. જો જરાક ગંભીરપણે બહેસ્તી મામા-તારા મુરબખી બાવા-જી--ની મરતી વખતની આહેશનો ખયાલ કર. હવે ગેઈ ગુજરી આપણે બુલી જઈશું. બસ મને છેવટનો જવાબ આપ.

કેટી—તમાને વજા જવાળ જોઈયેછ ?

અદી—હા, કેટી—તારા જવાળ પર આપરાં બેઠનાં મુખને
આમાર છે. હું તુંને ખરી ખંખારીને આપ છેલ્લી
વખત શાદીની પવીત્ર કીયામાં મારા હાથની આફર
કરુંછ. કેટી, હમણાજ મને તારો જવાળ હા
કે ના જોઈએછ.

કેટી—તો સાંભલી લેવો કે હું તમોરી સાથ મરી જતાંખી
પરણી થકવાની નથી. ખરાબર સાંભલ્યું, ડાકટર ?
મને કાપીને કટકા કરશે તોખી નહીં; મારાં
જીગરથી હું તમુને ધીકારુંછ.

[અદી દાંત પીસીને પોતાનાંજ પગે
ઉપર લાકડી ફડાફડ મારે છે.]

અદી—(ખાળુએ) આહ ! આલું અપમાન ! આટલી બધી
તોછડધ ! (ચુસ્સાનો દમ ખેંચે છે) (માટેથી) મને
એટલા બધા છેક ધીકારોછ તેથી મેહેરબાની થઈ
પણ તમુને તેથી કમાઈને કટકા પુકલા થઈ જવાની
કંઈ જરૂર નથી. મીસ કેટીબાઈ દાવર, તમુને
આખાં ભરયાં પુરયાં ઉપાડી લેવાને જલલાઈ
ઉમરીગર તદત હડતા કડતા બેઠેલા છે. તમે તેની
સાથે પળવાના છેઓની ?

કેટી—હા—તમારી રજ સાથે કે તમારી રજ વગર !

અદી—ત્યારે ગમે તેવાંખી પરીણામની તમુને દરકાર નથીજ !
તમે મારી માંગણી બસ છેલ્લીવાર ઉરાડી
તાંખોછ ?

કેટી—હું તમુને જવાળ દધ ચુકી અને વધારેવાર તમારી
સાથે મારું માથું ફાવવા માંગતી નથી.

[કેટી ચાલવા માંડે છે.]

અદી—(તારો કરીને) હભાં રેહવો ! એક મીનીટ જરાં
હભાં રેહવો ! પોતાની મરતી વખતની ઇચ્છા પાર

પાડવા સાર તમારા બાવાજીએ ગોઠવણ કરેલી
અધુરી નહીં હતી, મીસ દાવર! તમારી મુઠ્ઠી
ઠેકાણે લાવવાની કરામત આજની ઘડીએજી તેવણ
ધરાવેછ—સમજ્યાં?

કેટી—(આલતાં આલતાં અટકી જઈ) એટલે? તમે શું
કેહવા માંગોછ?

અઢી—એજ, બીધ સારેજ, કે એક વીલ મલી આયુંછ.

કેટી—(નેણ ચઢાવી) વીલ! તમે આજે ભાંગખાંગ લઈ
આયાછ કે! શાનું વીલ!

અઢી—તમારા બાવાજી તે મારા મામાજી બેજનજી દાવરનું
વીલ! કોણને મલ્યુંછ ને કહાંથી મલ્યુંછ તે વાત
પછી થઈ રહેશે. હું તો આજે તમને એટલુંજ
કેહવા આપોછ કે જો તમે પેલા નામીઆ બારીસ્ટર
જલભાઈ ઉમરીગર સાથે પરણો તો તમારા બાવા-
જીની તમામ અસ્કયામત અને મીલકતમાંથી તમે
૨૬ ખાતલ થાવો અને તેનો એકલો વારસ હું—
બેહેસતીનો ભાણેજ—ડાકટર અરદેશર વજીફદાર થાઉં!

કેટી—(ધપ કરતી કે બાજન્ટ ઉપર બેસી જઈ એક નીસાસો
નાંખે છે) ગરીબ ખીચારો જલ! આય અથર
સાંભલીને તે કેટલો દલગીર થશે!

અઢી—(બાગુએ) જલ મરેરે પાછલી રાતના! (માટેથી)
ગરીબ ખીચારો જલને દાર દોધીમાં નાંખોછ, પણ
મારી વાત પુરેપુરી તમે સાંભલી નથી. મામાના વીલ
પ્રમાણે તમારેથી એની સાથે પરણાય નહીં, એટલુંજ
નહીં—પણ છ મહીનાની મુદતમાં તમારે કોઈખી ખીજ
સાથે પરણવુંજ જોઈયે! નહીં પરણો તોખી તમે
વારસામાંથી દુર થઈ જાવો. હજી તમે મારો હાથ ના
પાડોછ કે, મીસ કેટીઅઈ દાવર!

કેટી—એ વીલ કાંઈ છે? મારે તે જોવુંછ!

અંદી—ગલબત તે તમને દેખારવામાં આવશે. નાનાભાઈ શોલીસીટરે મામાનાં ઓગળીયાંઓ માંથી તે શોધી કાઢ્યું છે. કાલે તેવણને તે અંદી લઈ આવવા હું લખ્યો. તમારા હાથમાં વીચાર કરવાને હજી તો આવસો. એક મહીનો બાકી છે (કેટી મહેંડે રંગાલ ઢાંકીને થોડીક પળ બેસી રહે છે.)

કેટી—(અંદી ગગ જોયા વગર) એક મહીનો વીચાર કરવાને બાકી છે? કીક છે. એટલી બધી મુદત મને વીચાર કરવા જોઈતી નથી! વીલ શીશ જેવું તમે કેહવો છો એવું કંઈ બરેલું જ હોય તો કાલનો કાલ મારો જવાબ તમને મળશે. મારા જલ ઉપા રથી પેપાસ વખત એવી દાલત આવારી નાંખવ તઈયાર છે. તે મને બીજારી હાલતમાં લેવા વધારે ખુશી થશે—કારણકે તે તમારા જેવા પૈસાના ભુખા હાસ નથી.

અંદી—અહો! એટલી બધી તમારા મગજમાં પવન છે?—

કેટી—હા, હલકા હજમરાની કાતી જાહેર હોય તાહેર પૈસા—

પૈસા—પૈસા શું કરીયા કરો છો? પૈસા—આજે કાણનાં રજા છે કે તમારાને મારા રહેવાના છે? જો પૈસા પાળ તમે જીવતા હોવ, પૈસામાં જ તમારી બધી દુનયા સમાઈ જતી હોય તો ખુશી થાવો. હાકરે અરદેશર વજીફદાર કે મારા આવાની લખાણ રૂપીયાની દાલતના તમે વારસે હોવો! ખરા ખ્યારની આગળ પૈસા શું ચીજ છે?

અરે દુનિયામાં પૈસા શું? ખરા ખ્યારની બલહારી છે!

જુઓ તો પૈસા પર ખી, હાં, ખરા ખ્યારની સરદારી છે!

—અરે.

કુપડે વસ્તાં જે બરીબ સાડું સુતર આવે,

સંપ અને સંતોષ વસે—કુખીયાં સુખીયાં થાય!

નથી પૈસામાં સુખ કહી—કે પૈસા બેકારી છે!—અરે.

તાજ સરપ બલે, કરે દુનિયા પર રાજ,

રાજ તાજ તારાજ છે, પ્યારથી જો મહોતાજ !
લલા, તેજ પ્યાર ખરો જો છે—ગરીબાઈજ પ્યારી
છે !—અરે.

(ગુસ્સામાં ધસારાખંધ અંગલામાં ચાલી જાય છે.)

અદી—(અતી ઘણા જોશથી દાંત કચકચાવી બાજુએ
કેડી દોવર ! તું મનમાં ગમે તેમ ચાહે પી-પણ
તારા બાપના પૈસા સાથે હું તુંને જો જીવું નહીં)
તો મારી ઉપર દયાનત પડે ! તું મારા સપાટામાં
આવીછ ! પેલો ઉજળખ બારીસ્ટર જો તુંને ગટ-
રમાંથી ઉંચકી લેવા નાજ કહે તો પછી-પછી
ગજવામાં એક કુટી દમડી વગર તું નાશી નાશીને
જવાની કાંઈ છે !

ઓ નાદાન-તાહરું ગુમાન,

છે સત્યાનાસીની એ નિશાંણુ ! (એ વાર.)

દુર-દુર-અમથી મનથી ના કુગરાતી તુંજ પૈસા પર,
ધુર-ધુર-મલશે તાહરી ઉમીદ સારી ધુર આખર !
(એ વાર.)

ગર્રી તુંજ આખર ફના એક દમમાં થવાની છે,
હરધુત !—એ સરકસી તાહરી હવા થઈ જવાની છે !
અદના ગીયાં, આલા ગીયાં, તો તું શું ટકવાની છે ?
તુંખી, મગર્ર, જોતાં જોતાં એક દમમાં મરવાની છે
(એ વાર.)

તાહરું તાણુ, બદગુમાન ! હું બુલાઉં, હું વીસરાઉં
એ છે બસ અરમાન ! (એ વાર.)

એ તુંદી તાહરી—ઓ સરકસ,
તું બુલી જશે—હજી ખી સંભાલ ! (એ વાર.)
એ તુંમાખ-કાહારી નાખ, યાદ રાખ, કરશ આખ,
તું ઓ કેડી—ચેતી ચાલ ! (એ વાર.)

[અદી જાય છે.]

અહી—અલખત તે તમને દેખારવામાં આવશે.
નાનાભાઈ સોલીસીટરે મામાનાં આચરીયાંમાં
માંથી તે શોધી કાઢરયું છે. કારણ તેવણને તે અહીં
લઈ આવવા હું લખ્યશ. તમારા હાથમાં વીચાર
કરવાને હજી તો ખાસ્સો એક મહીનો બાકી છે
(કેટી મહાંડે રમાલ ઢાંકીને થોડીક પણ બેસી રહે છે.)

કેટી—(અદી ગમ જોયા વગર) એક મહીનો વીચાર
કરવાને બાકી છે? ઠીક છે. એટલી બધી મુદત
મને વીચાર કરવા જોઈતી નથી! વીલ શીલ જવું
તમે કેહવો છો એવું કંઈ અરેલું જ હોય તો કાલનો
કાલ મારો જવાબ તમને મળશે. મારા જલ ઉપા
રથી પંચાસ વખત એવી દાલત આવારી નાંખવ-
તધાર છે. તે મને ભીખારી હાલતમાં લેવા
વધારે ખુશી થશે—કારણકે તે તમારા જેવા પૈસાનો
ખુખો ડાંસ નથી.

અહી—અહો! એટલો બધો તમારા મગજમાં પવન છે?—

કેટી—હા, હલકા હળમરાની કાતી જાહેર હોય તાહરે પૈસા—
પૈસા—પૈસા શું કરીયા કરો છો? પૈસા—આજે
કાણનાં રહ્યાં છે તમારાને મારા રહેવાના છે? જો
પૈસા પર જ તમે જીવતા હોવ, પૈસામાં જ તમારી
બધી હુનયા સમાઈ જતી હોય તો ખુશી થાવો
હાકર અરદેશર વજીરદાર કે મારા આવાની
લખ્યા રૂપિયાની દાલતના તમે વારસ છેવો! ખરો
ખ્યારની આગળ પૈસો શું ચીજ છે?

અરે દુનિયામાં પૈસા શું? ખરો ખ્યારની બલહારી છે!
જુઓ તો પૈસા પર જી, હાં, ખરો ખ્યારની સરદારી છે।

—અરે.

સુખેડે વસ્તાં જે ખરીબ સાકું સુતરં ખાએ,

સંપ અને સંતોષ વસે—દુખીયાં સુખીયાં થાય!

નથી પૈસામાં સુખ કહી—કે પૈસો બેકારી છે!—અરે.

તાજાં ઘઉં સરપર ભણે, કુરે દુનિયા પર રાજ,

રાજ તાજ તારાજ છે, પ્યારથી જો મહોતાજ !
ભલા, તેજ પ્યાર ખરો જો છે—ગરીબાઈજ પ્યારી
છે !—અરે.

(ગુસ્સામાં ધસારાબંધ અંગણમાં ચાલી જાય છે.)

અદી—(અતી ઘણા જોશથી દાંત કચકચાવી બાજુએ
કેડી દીવર ! તું મનમાં ગમે તેમ ચાહે પી-પણ
તારા બાપના પૈસા સાથે હું તુંને જો જીતું નહીં)
તો મારી ઉપર લ્યાનત પડે ! તું મારા સપાટામાં
આવીછ ! પેલો ઉજબબ બારીસ્ટર જો તુંને ગટ-
રમાંથી ઉંચકી લેવા નાજ કહે તો પછી-પછી
ગજવામાં એક કુટ્ટી દમડી વગર તું નાશી નાશીને
જવાની કાંઈ છે !

ઓ નાદાન-તાહરે ગુમાન,

છે સત્યાનાસીની એ નિશાંણુ ! (એ વાર.)

દુર-દુર-અમથી મનથી ના કુગરાતી તુંજ પૈસા પર,
ધુર-ધુર-મલશે તાહરી ઉમીદ સારી ધુર આખર !
(એ વાર.)

ગરરી તુંજ આખર ફતા એક દમમાં ચિવાતી છે,
હરધુત !—એ સરકસી તાહરી હવા થઈ જવાની છે !
અદના ગીયાં, આલા ગીયાં, તો તું શું ટકવાની છે ?
તુંખી, મગરર, જોતાં જોતાં એક દમમાં મરવાતી છે
(એ વાર.)

તાહરે તાણુ, બદગુમાન ! હું બુલાઈ, હું વીસરાઈ

એ છે બસ અરમાન ! (એ વાર.)

એ તુંદી તાહરી—ઓ સરકસ,

તું બુલી જશે—હજી ખી સંભાલ ! (એ વાર.)

એ તુમાખ-કાહારી નાખ, યાદ રાખ, કરશ ખાખ,
તું ઓ કેડી—ચેતી ચાલ ! (એ વાર.)

[અદી જાય છે.]

સીન ૬ થો.

[નવસારી—એક કાઠરીનો બાહરનો
દેખાવ—એક—બોંયપર ઠાડીનાં
ઘડીયાં જોરે છે.]

[આનજી, દાદો મેટકી, લક્ષીયા
કસાઈ તાડી ઠાંસતાં અને બુજન
ખાતાં નજર પડે છે.]

આનજી-દાદો મેટકી-અને લક્ષીયા—

વાહ! વાહ! તાડીનો શું છે બહાર! શું છે બહાર,
નોસારીની યાર!

તાડી મળેહદારમાં શુભુ બેશુમાર,
એક આવી ઠાંસમાં છે સંસારનો સાર!

{ લાવ, લાવ, યાર,
લાવ, દોસ્ત, પીવાર

પેટમાંહી જાતાં ચીંચરવાટો થાએ,
બુદો પીએ તો જવાંન બની જાએ!
આય સીક સોટા ભારેભાર-ઉથરીયાં પર માર,
બુજન ખી તૈયાર-આલ, વાર નાં લગાર!
રે લગાવો, ઉઠાવો આય ઘડીયાં બે ચાર!
[લાવ, લાવ, યાર; લાવ, દોસ્ત, પીવાર!] વાહ તારીની—
ધરયાં ઉઠાવો—ખુશ લહેર લહેર આવે,
ઠાંસ લગાવો—ગટર ખી મપાવે! ઠાંસો ધીચો બેશુમાર,
લેવો-ખાવોની ચીકાર, ખરો એ દિલદાર, કરો
એને ખ્યાર!

પીવો-ખાવો-સહુ આવો, ઠાંસ મારો, યાર!

[લાવ લા યાર! લાવ, દોસ્ત, પીવાર!] વાહ તાડીનો—

(દાખલ થાય છે.)

ગુસ્તાદહ—લે લક્ષીયા ઉઠ! ઝિમ આલશુ પાડાની કાની અરડાધ
ને અડકાર શાનો ખાયા કરે!

(લક્ષીયો ઉઠે છે.)

લક્ષીયો—આલ ભાધ, જે તે હવે રસ્તો કહારી નાંખ. હું
આન ને દાદો પેહલે માલે વખ્ખારવાલી ઝિમરડીમાં
ખેસીયેલુ. પેલા આવે કે તાખરા ફારજે પછી
ઝિ જીવતો પાછો અહીંથી નાસે તો માકા મદારી
ના સાગરદા અંધુને ના કેહતો.

(લક્ષીયો, દાદો તથા આન જાય છે.)

(ખાજુઝિ મેલેલી ઝિમક મોટી બળતી મસાલ
હાથમાં લઈ ગુસ્તાદ તેના લમ્બુકા ગમ ખુનખાર
તરસીયા ડોળાઝિ જોયા કરે છે.)

ગુસ્તાદહ—અચ્ચા (સ્વગત) ગુસ્તાદ! ઝિમક વખત જરાક ઝિાય
પેલી ધરડી પોતાની પોરીને વાહી પટાવીને અહીં
લાવશે-ઝિને થોરી ખખર છે કે મેં ઝિ લોકને અહીં
શું કામ ખેંચાવી મંગાવ્યાંછ! ઝિમહ! લે આયાં!

(ગુસ્તાદહ છુપાઈ જાય છે. શીરીન તથા
ખીરોજખાઈ આવે છે અને અંદર જાયછે.)

[સીન ત્રાનસફોર્મ થઈ જાયછે—

કોઠરીની અંદરનો દેખાવ.]

ખીરોજખાઈ—દીકરી તું અમથી મારી સાથ કુહરેછ! લેતી
તુંને તાંહ, ગુસ્તાદહ સાથ રેહવા નહીંજ
ગમતું તો મેં ઝિવણે ખેંહસ કરી આપરા
ખે જણાને સારું આય છુટી કોઠરી લેવારીછ. લે
આલ, હવે ડાહી થાની મરું—

(તેને કોટી કરવા જાય છે. શીરીન ઝટક મારી
તેવણને ખસાડી નાંખે છે.)

શીરીન—ખીસતાં જઝિયા! મારી આગલ ના આવે! તમે
મારાં માય નથી—તમે મારાં મુદ્દા છેઝિયા!

પીરોજખાધ—શીરાં! શીરાં! આજે તુંને શું થયુંછ!

શીરીન—ઝો હું કાંય આય બધી જકા ખમવાને વારતે જીવ્યા કરુંછ! હું કાંય નહીં મરી જતી! મુઠ્ઠા હું! મને એક વખત કાંય નહીં મારી નાંખતાં કે નીકાળ આવી જાય! તમે જાઓ—ખસ, મારી આગળથી જાવો. મને તમારું માહતું જોવા નથી ગમતું!

પીરોજખાધ—(રડમસ સાદે) તું એમ કાંય કરેછ, શીરાં! એમાં હું શું કરું દીકરી! મારો કાંઈ ચારો છે! ગુસ્તાદજી એવા દાઢાં ખરીયા થઈ ગયાછ તે હું એકલે હાથે કાંઈ મરું! (આંખ નુછે છે.)

શીરીન—(ધુજતે સાદે) માય! જો હજીરખી સમજો! બર જહાનમ ગીયા મુવા એ નજસ પૈસા! ચાલો આપરે એક જણાં કેડે નાશી જઈએ—પાછાં અહમદ-નગર જઈએ. ખાવા દેવો આય મુવા વકીલને ખીજતી દોલત! અરે તમે આગલ રહીને મારું ખુન કરાવોછ? તમે મારા માય છેઓ કે મારાં મતરછ છેઓ? સમજો માય! તમે આય ગુસ્તાદજી આગળથી મને ખીસારશે નહીં તો હવે હું જરૂર જીવપર કરશ. એવણું મને ચેકોપર સહી કરવા કહેછ પણ મને કાપીને કટકા કરશે તોખી હું એ જીવદા ચેકોપર સહી નથી કરવાની.

(પીરોજખાધ શીરીનનાં ખભાંપર માથું નાંખી રડે છે.)

પીરોજખાધ—શીરાં શીરાં! જો બધી મરી જઈ—દીકરી—ગુસ્તાદજી હમણાં ઘણાજ કુહરેલા છે તે તું સહી નહીં કરશે તો આપુને મારી નાંખશે—(રડે છે.)

શીરીન—સહી? ચેકપર સહી મારી પાસ તમેખી માંગોછ! તમુંને લાજ નથી આવતી, માય! હું શાની સહી કરું? મને એ પૈસા પર હકજ શાનો છે? (ચીચવાંધને

મોટે અવાજે) ખોદાને બારનો તો જરાક ડર કરે!
તમે બેઠ જણે ગુનાહ કીધોછ' તેમાં મનેખી સંડોવવા
માંગોછ? ઝિને લીધે તો મારો અદી મને લખતો નથી!

પીરોજખાધ—અરે આસ્તે બોલ, આસ્તે બોલ, શીરાં!

શીરીન—(ઉસ્કેરાધને વધારે મોટેથી) શું કરવા આસ્તે બોલે!
હું હવે કોઈથી ખીહતી નથી. જોઈયે તો મને કાપીને
કડકા કરી નાંખ્યા! હું બસ ૩૦ અરદેશરને તમારાં
બંધાં કારાં ધોરાંની વાત કહી દેવશ—

[ગુસ્તાદજી બળતી મસાલ સાથ નીકલી
આવે છે, અને શીરીનને ઐક
દયાહીણ આંચકો મારી જમીન-
પર તોડી પાડે છે.]

ગુસ્તાદજી—કહી દેશે! કસકુનમ ડાકણ! તું તે કહી દેહવા જીવતી
રહેવાનીજ નથી. તું તારા મનમાં સમજેછ' શું?
કર આય ચેકોપર સૂહી, નહીં તો તારો જીવ આજેજ
લેઉંછ?

(ઐક ઝટાક સમેત શીરીનને પાછી ઉભી કરી
ત્રણ ચેકો સાંમે ધરી ફાઉનટન પેન આપવા આહે
છે—શીરીન તે લેતી નથી. પીરોજખાધ વચમાં પડવા
જાય છે. ગુસ્તાદજી તેણીને ધકકો મારી બાજુ કરે છે.)

ગુસ્તાદજી—(દાંત પીસીને) આય તુંને છેલ્લી વખત કેહુંછ! નહીં
તો ખોદાના કસમ, તુંને અબધડી જીવતાં જીવત આય
મશાલથી બારી નાંખશ. સહી કરી મર ઐકદમ
ઝટપટ! ખીજી ઐક મીનીટ હું ચોલવાનો નથી.

[પીરોજખાધ વળી પાછાં આડાં
પડેછે. ગુસ્તાદજી ચાનજીને હાંક
મારી તેડે છે—ચાનજી આવી
પીરોજખાધને આખી ને આખી
ઉંચકી લધ જાય છે.]

શીરીન—(ચીરડાધને અનુનયી) મને મારી નાંખવા માંગતા
 હોવો તો મારી નાંખો, એમ ચીખાવ્યા શું કામ
 કરો છો? તમે માંગો છો શું?

[ગુસ્તાદજી એક જંગલી હિવાનની
 પેઠે દાંતો કચકચાવે છે]

ગુસ્તાદજી—(ભયાનક ઘોષારી સાદે) હું એટલુંજ માંગું છું
 કે હું જેટલા એક હમણાં તુંને આપું તે પર
 તાહરે સહી કરવી ને બે માબેદા બોલાઉં તેની
 પાસે હમણાંજ આસીરવાદ સરાવી મારા ભત્રીજા
 માનજી કાનફાટીયા સાથે તારે લગત કરી નાંખવાં!
 હું કેહું છું તેમ નહીં કરશે તો આય કુપરાંને
 હમણાં સળગાવી દઉં છું. લોક સમજશે કે એક-
 સ્માતથી આગ લાગીને તું બરી મુંઢ!

શીરીન—(કમકમી બે હાથે મહોકું ઢાંકે છે) આ બિદાય!

ગુસ્તાદજી—હવે અહીં તારી ભદદે કોઈ કાર કુતરખી આવ-
 વાતું નથી. બોલ-છે મારી સરતો કચુલ!

શીરીન—(બેહદ ઉસ્કેરાધને જુસ્સાથી) કખી નહીં. મને જોધયે
 તો અહીં કાખીને કટકા કરી નાંખો. હું મરી જતાંખી
 તેમ કરવાની નથી.

[ગુસ્તાદજીના હાથ માહેલા એટલે
 એકાએક કુટવી લઈ શીરીન તેને
 ફાંડીને ચીરીયે ચીરીયાં કરી
 નાંખે છે.]

ગુસ્તાદજી—ઠીક છે. લે તારે આય તારા મીજાજનો સ્વાદ!
 (બળતી મથાલવરડે કુપરાંને બે ત્રણ ઠેકાણે આગ
 લગાડે છે ને પછી શીરીનને દારડાં વતી ઢાંલલાં
 સાથે બાંધવા માંડે છે—શીરીન ચીસો પાડે છે)

ગુસ્તાદજી—(જતાં જતાં) હવે ચીસો તારે ગમે ત્યાં સુધી પાડ-
 યાજ કરની! લે હવે જુનધ મર-ને પેલા ચંડાળ અદી

ને ભસતામાં બધું કહી દેજે!

(બારણા ગમ ધસવા માંડે છે-શીરીન ગલે ઝાળવેલી સીપડી જોરમાં ફાડે છે-આપો ઝારડો આગથી ધમી ધમી રહે છે-મુસાજી ત્યાં ધસી આવી ગુસ્તાદજીને ઝેક મુઠ્ઠી મારી ત્યાં ચટોપાટ તોડી પાડે છે. પછી શીરીનના બાંધેલા હાથપરની દારી ઝેક છરી વડે કાપી તેણીને છુટી કરે છે. શીરીન તેને વળગી પડે છે.)

ગુસ્તાદજી—(પાછો ઉભો થઈ) હરામખોર ! મુજી ! મારા કામની વચે તું પાછો આયોછ !

(છલાંગ મારીને ગુસ્તાદજી ઉઠી ઉભો થાય છે ને ઝોઠીમાંથી ઝેક લાંબી ઉંઘાડી છરી ખેંચી કાઢે છે. મુસાજી તેનાં આંગ પર જમ્મ તેને પાછો તોડી પાડી તેના હાથમાંથી છરી ઝુટવી લે છે-શીરીન મુસાજીના હાથમાં બેસુદ્ધ તુટી પડે છે.)

મુસાજી—(નાકના શીફડાં ફફડાવી) તું મને ઝોરખતો નથી? દોળખી કુતરા-લે આય જો ! (ખોટી દાહડી કહાડી નાંખે છે) હું મુસાજી નથી ! જો—દારા ફાડીને જો-હું કાણ છેઉ !

ગુસ્તાદજી—(જુમ પાડીને) મેહેરનોશજી વજીફદાર !

(મેહેરનોશજી-ઝેક લાત ગુસ્તાદજીને જોરમાં મારે છે અને ખીસામાંથી ઝેક રીવાલવર ખેંચી કહાડે છે.)

મેહેરનોશજી—હીચકારા ચંડાળ ! માર હવે છરી મને-હુંખી જોઉંછ ! અહીંથી ઝેક તસુખી ખસ્યોછ તો મસ-તક છુંડીજ નાંખશ.

ગુસ્તાદજી—અરે તું મેહેરનોશજી કે મેહેરનોશજીનો ભુત ! અરે હું શું જોવુંછ !

[ગુસ્તાદજી તાખડા ફાડે છે-દાદા, માન, લક્ષીયો ઉંઘાડી છરીઝા સાથ ત્યાં ધસી આવે છે-પણ

શીરીન—(ચીરકાષ્ટને જનનથી) મને મારી નાંખવા માંગતા
 નેકાવે તો મારી નાંખે, એમ ગીળાવયા શું કામ
 કરેછ? તમે માંગોછ શું?

[ગુસ્તાદશ એક જંગલી હિવાનની
 પેઠે દાંતો કચકચાવે છે]

ગુસ્તાદશ—(લપાનક પોમારી સાથે) હું એટલુંજ માંગુછ
 કે હું જોડલા એક હમણાં વાંને આપું તે પર
 તાહરે સહી કરવી ને જે માળેદા જોલાઈ તેન
 માસે હમણાંજ આસીરવાદ સરાવી મારા લત્તી
 આનજ કાનકાટીયા સાથે તારે લગન કરી નાંખવ
 હું કેહુંછ તેમ નહીં કરશે તો આપ મુખ
 હમણા સળગાવી દેઉંછ. લોક સમજશે કે
 સ્માતથી આગ લાગીને તું બરી મુંઝ!

શીરીન—(કમકમી જે હાથે મહોડું ઢાંકે છે) જે

ગુસ્તાદશ—હવે અહીં તારી મદદે કોઈ કાર કુતર
 વાનું નથી. જોલ-છે મારી સરતો કપ્પુદ

શીરીન—(ખેહદ ઉસ્કેરાઈને જીરસાથી) કપ્પી નહી
 તો અહીં દાણીને કટકા કરી નાંખો હું

સીન ૭ મો.

[કોલાએ-આલીકુધના ઘરનો સીટીંગ
રમ. આલીકુધ બેઠાં બેઠાં ચાખ્યા
ચુંટે છે-આંખે ઉઘાં હોવાથી જાડો
પીતલનો ચશ્મો પહેડયો છે.]

આલીકુધ—(સ્વગત) છ વાગા ને હજીન કેમ નહીં એ લોકો
આયાં ? જોવની, એ જોમરવત તેહમુરસ દુકતાને કંઈ
દીલમાં કુધને વાસ્તે જરાખી અરે છે ? કુધ મુધછ
કે હવેછ તેની એ પોરીયાને ભલ દરકાર છે ! એના
હજીક અરે ! આંખો કંઈ એબદસા જોવા ફરંગા
ગોટલાનો વેસ પેહરીને ફરેછ ને બધી આજ કાલના
ચીથાવલા ચરકતાઓની અંગરેજી રીતભાત લઈ
બેઠાછ ! પણ નાજીતો આજે લખેછ કે, નહીં એ
દાહડાબરીયો જરા હમણે હમણે પાછો ઠોકાણે
આયોછ ને હવે તો ઠાવાં ઠોકાં કપરાં પેહેરેછ ને
પોતાની રીતભાતખી સુધારીછ. એ હવે સુધરીયો !-
હું તો નહીં માનતી !

(બારણું ઠોકાય છે.)

કોઓઓણ ? એ લોક આયા-અં !-કોઓઓણ ?

[તેમુલજી ધીમે કદમે તપકીર સુંઘતા
આવે છે--આલીકુધ તેની ગમ
ભખરાંધને જોયા કરે છે.]

તેહમુલજી—કુધજી ! કેમ છેઓ ! સારીકાની છેઓ કે ?

આલીકુધ—કોણ ! મારો તેહમુ ! નહીં ? નહીં ? (કાઠી કરે છે)

તેહમુલજી—વરી નહીં નહીં શું ? હે-હે-હે ! ગરીબ ભત્રીજાને
એટલીવારમાં વીસરી ગીયાં કે ? હે-હે શાંતી !

આલીકૃષ્ણ—ઝા મરે ! તારાં આય કપરાંમાં મેં તો 'તું'ને
 ઝારખ્યોખી. નહીં ! ઝેક તો ખરીયું મારી
 આંખે ખરાખર નહીં આવતું. તુંને ઝેમ સ્થાન
 સલુકનો જોધને મને ઘણીજ ખુશાલી લાગેછ જો,
 મારા દીકરા ! (પાછી આંખીને કોટી કરે છે)

તેમુલજી—કૃષ્ણ, આજકાલનાં નાદાનેા સમજતા નથી, ને
 જંગલાઝ્મીની સુજે અટવધ જાયછ. બધી ધરમની
 કુખાકુખ થાયછ—ને પછી નહીં જણાતા પારસીઝ્મા
 કે નહીં જણાતા ફરંગીઝ્મા !

આલીકૃષ્ણ—હારે વાય, જોની—ખરેખર !

તેમુલજી—મને ધરાપો થાયછ કૃષ્ણ—આપરાં લોક આજકાલ
 તદન જડવાડી થઈ ગીયાંછ. અંતર જ્ઞાન કેમ
 મેલવવું—કામી જીસાઝ્મીને કેમ કાણુમાં રાખવા તે
 તો કોઈને આવરવુંજ નહીં. આપરે લોક પ્રકટી-
 કરણના ઘણાજ નીચા તબક્કા પર છેધયે કૃષ્ણ—
 શાંતી !

[ધરનો મસાલ અફરગાન્યું લાવીને
 લોખાત દેખાડે છે—તેમુલજી જડ
 ઉઠીને કસ્ટી કરે છે.]

આલીકૃષ્ણ—(મલકાધને) ઝા ખોલાય—આય છોકરો કેટલો
 સુધરી ગીયો ! (મોટે) તેહસુ ! તારામાં કેટલો
 ફરફાર ઝા મરે !—મરે !—

(આલીકૃષ્ણ હરખને મારે. ઉનાં થઈને તેમુલજીને
 પાછી કોટી કરેછે.)

તેમુલજી—કૃષ્ણ, માગવાનીથી આપરાં આજી શરીરનાં નાશવંત
 તત્ત્વો વીખેરાંતાં જઈ અમર તત્ત્વો વધેછ ! આત્માને
 ઝડપથી સુકતી મલે તો આપરે આય હાડમંદ
 ફુન્યાના ફરજવત ફેરાઝ્મામાંથી બચીયે. આપરે કંઈ
 તેજ આપવી સાથે છે, શાંતી !

આલી પુઠ.

ફાટો લેનાર મીઠ જહાંગીર તારાપોર, ખી.ઝે.

ચાનજી કાનફાટયા.

ફોટો લેનાર મીઠ જહાંગીર તારાપોર, ખી.સી.

આલીકુધ—ઝા બધી મરે તારી પરથી આલ જીવતો રહે ને
ઝેવાજ સારા વીચારો રાખતો રહે દીકરા! કંઈ
પીવાતું મંગાડું!

તેમુલજી—(કમકમી ને) નહીં પુષ્કળ, હુંતો કોઈ દહારેખી
દારનાં દીપાને હાથ લગારતો નથી. બેહમન યસ્તમાં
લખ્યું છે કે ઝેક દહારો તમામ ખલક મેળ્યા
ખોરમ થાશે યાને કોઈખી માણસને આધાપીધાની
હાજત રહેશે નહીં.

આલીકુધ—(આળુઝે) મરે કેવું મનેતું મનેતું બોલેછ!
(ચાટેથી) તેમું—વાઈ આલ, ધરડો ડોસો થજે ને ધણાં
સુખ જોજે. જરા બેસ જો અં મરે—હું તારે
વાસતે કંઈ માંહતું મીઠું કરવાતું લાઉં—

[અંદર જાય છે—ખીજીનેરથી નાજાં
અને ગંગા આવે છે—તેહમુલ-
જીની પીઠ તેમ્મો ગમ હોવાથી
નાળું તેને જોતી પહેલાં નથી.]

નાજાં—મરે આપુને આવતાં જરા મારું થયું—અં.
રખેને તેમુરસનો કાંદો ખીલી ગીથો હોય? પણ
કાંઈ છે અં લોકો? એ—ઝે આય કોણ?
(તેહમુલજી આસતેથી ડોકું ફેરવીને નાળું ગમ
જોઈ સંપકીર સુધે છે.)

નાળું—કોણ! (ઝેકાદ મીનીટ ડાળા ફાડીને તેહમુલજીને
જેવાજ કરે છે) કોણ તેહમું!! ઝા મમરેરેઝે!!

[નાજાં તથા ગંગા બે અખસાર
હસી પડે છે.]

તેમુલજી—(આળુઝે) ઝે આય બેરાં મેટની કાની હશે
શાનો? (અંજાર મારે છે.) સાહેબજી—માય—શાંતી!

નાજાં—(જરા નજદીક આવી) તારો સકાર બરેરે, તેહમાં!
(ધ્રુમ હસે છે) મં તો અચીત વૃંને પેહલાં ઝોરખોખી

નહીં ! એ એમ એકદમ તારી છેજવાવાલો ભાગ્યાછ
 બોલ સાચે થઈ ગીયો-તેહમાં !- (હસે છે. ગંગાખી
 હસે છે)

તેમુલજી—(ફફડીને બાળુએ) એ આય અસતરી મને તેહમાં
 ને રેમા શાની કરતી હોયે !

નાજી—એવાય ! મરે હવે શું કરે ! મુઠું હસ્તાં હસ્તાં
 પેટખી કુખી આયુ ! જા, યી તેહમું-પેલાં ના
 કાહરતો અં-મુઠું હવે તો હસાવુંખી નથી જો !

તેમુલજી—(ખભાં હીલવીને હસે છે) હસે તે તો મનેનું !
 આપરાં શરીરની આસપાસ ફેલાયલા જડ પદાર્થોને
 વીખેરી નાંખવામાં એ હસવાની ક્ષમતાએ મદદ
 કરતા થઈ પરેછ-શાંતી ! બાઈજી, તમારું નામ શુંજી ?

નાજી—હવે બસરે બસ તેહમું ! તું નાટક ના કરની
 તો ! (નજદીક આવી તેનાં ખભાં પર હાથ મુકે
 છે-તેમુલજી ભડકીને ઉઠી ઉભો થાય છે-નાજી
 પાછી ખુમ હસે છે) જરા તુંને પારસી કપરાં
 પેહરવા કેહ્યાં તેથી તે તો વરી છેકજ ગામરીયા
 સોંગ લીધો ! એ આય શુઆ કાંહથી વરગાવી
 આયો ? (હસેછે) ને એમ આસીબાયલાની કાની
 અવાજ કહારીને કાંય બોલેછ ?

(નાજી હસે છે અને પાછી તેમુલજીનાં
 ખભાંપર હાથ મેળવા જાય છે.)

તેમુલજી—(ચીરડાધને) તમે જરા દુરથી વાત કરજો અં-
 અનજાણા માટીડાએને કોઈ અસતરી એમ દીલને
 હાથ લગારે તે મને નહીં ગમે ! હા—શાંતી !

[જરા ભારમાં દુર ખુરસી પર બેસે
 છે. નાજી કળવાઈ કળવાઈને
 હસે છે-ને પછી ઝડપમાં જઈને
 તેમુલજીની પછવાડેથી ભેતી ગરદન
 આસપાસ બેઠે હાથ વીટાળે છે-
 તેમુલજી અછાડ પછાડ કરે છે.]

—ચાલ તેહમું, ચેરાંના કાહર! તું મને હવે ચેરવેછ, તે હું સમજુંછ. હું જાણુંછ કે મેં તુંને અહીં પાહર જોવા ધકેલો અવારયો તેથી તારૂં પાકી ગીયુંછ ને તેથી હવે તું પેલાં કાહરેછ! અં કેહની-આય કપરાં કાંહથી લાયો? લીલાંઉમાંથી કે ચોર બજારમાંથી?

તેમુલજી—(નાજના હાથો ગુસ્સાથી એક અછાટ સમેત ખીસાડી નાંખી) અરે પણ તમે આગપર કેમ આવીયા કરોછ જો! એ તમે મુંબમનાં યૈરાંઆની એ શું ગોજી રીત છે! જરા અસતરીનો તરીકો રાખો-જરા મરીયાદથી વાત કરો-વાહ! હું બોલતો નહીં તાંહ સુધી કે વરી? તમારી આગરી ખસી ગેમ્મછ કે શું?—શાંતી! શાંતી!!—

[મીઝજથી નેણ ફરવે છે નાજનાં ધુમ હસે છે.]

નાજનાં—આ મરરે, આય કોટક હવે કોણને કેહવા જઈ! આલીકુધ કાંહ છે?

[પેસી દાખલ થાય છે.]

પેસી—કેમ નાજનાં, તું અહીં આવીછ કે? તુંને મેં રસ્તામાં આયા સાથ આય તરફ આવતી જોઈ તાહરે હું સમજ્યો કે તું આલીકુધને ઘેરજ—યે! એ આય કોણ? આપરો તેહેમી!! હેં?—એ એમ કાંય આજે! (હસે છે.)

નાજનાં—(હસીને) અરે મરે કાહરતું તેજ હસતાં હસતાં મારું મુંવું કલેજુંખી ફખી આયું! પણ તેહમીની આજે દાર બરી ગેમ્મછ અં—એને છેરતો ના!

પેસી—(હસતાં) અરે પણ એ એમ કાંય આજે? એવો હાંડામાસતર બબરમી કાંય બની ગીયો! ‘Pon my word—તેહમા—you do look funny! હા હા હા!

તેમુલજી—(બાળુએ) એ વરી આય જરથોસ્તીને શાતું શીકર થઈ આયું ? (માટેથી) સાહેબજી, પ્રધર !

પેસી—અરે પણ તેહમી ! એ આય માંચ શર ચાખા માય તેવી પાધરી શાંતી પેહરી ? (એક ધખો મારે છે—હસે છે) કંઈ કાતરયું ધચું છ શું !

તેમુલજી—(એકદમ છીંકી પડીને) હું તમું લોકને સાફ કેહું છ કે તમે બધાં મારી પર એમ બળાતકાર ના બુજરો ! શાંતી ! (નાનું, પેસી તથા ગંગા માટેથી હસી પડે છે) પારકા આદમી સાથ આય તમારું કેવું આણુધરતું એમહલાળ ભરયું વર્તેલું ! (બધાં માટેથી હસે છે) એ તે કંઈ સંસાર મંડળનો તરીકો છે ! (બધાં હસે છે) હસોછ શાનાં ?

[નાનું તેનો ગાલ પસવારી પતાવવા જાય છે]

તેમુલજી—છટ-આલો ખીસો ! હું તો જાઉં છ ! એ તે કંઈ રીત છે—વોટ નોનછન !

[ધસારાબાંધ આલી જાય છે. પેસી, નાનું ગંગા કળવાઈ કળવાઈને હસે છે]

પેસી—અરે પણ એને એ શું વાહરું આને આયું !

નાનું—અરે ભઈ, મેં એને કલબમાં ડીનરમાં નહીં જવા દીધો ને અંહીં પારસી કપેરાંમાં આવવા કેહયું તેનું આય બધું ભરકણું છે ! તેમાં તે વરી ધખો માર્યો ! તુંખી શું જો, પેસી !

(આલી કુછ આવે છે.)

આલીકુછ—એ દીકરા જરા મહોના ગમ—એા તું આવી કે નાનું ! (નાનુંને કોટી કરે છે.) આવ માય—એા આવો પેસતનજી, તમેખી આયાછ કે મરું ? એ આય મારો દીકરો—(આંસપાસ જાય છે એા તેહજુરસ કાંઈ બીયો ?)

વધારાનું ગીત—

નાજાં—જેઠ મુજ વહાલા કોતક આવું, ગમત આપે પરી ।
તેહમુલજી—(ખીસોતી પણ !)

નાજાં—વહાલા, આસ્સી કરી ।
તેહમુલજી—જાયા, વરગોષ થું ઘણી ઘરી ।

નાજાં—(માનો ની પણ !) — જેઠ મુજ

નાજાં—આવા દંગ તમારા જોતા હસાં મરવા પરી !
તેહમુલજી—(કાંય ?)

પેમ્મો—અરરર, તેમલો ગીયો ચરી ।
આજે એનું માથું ગીયું ફરી ।

તેહમુલજી—(પણ કાંય ?)

નાજાં—જેઠ મુજ વહાલા, ધૃ—
તેહમુલજી—માથું માર કુખી આયું ની—
શાંતી રાખો જરી ! (શાંતી !)

નાજાં—હસતાં આયું કુખી કલેજું
શાંતી તમારી બરી ।

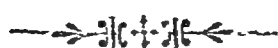
તેહમુલજી—(શાંતી !)

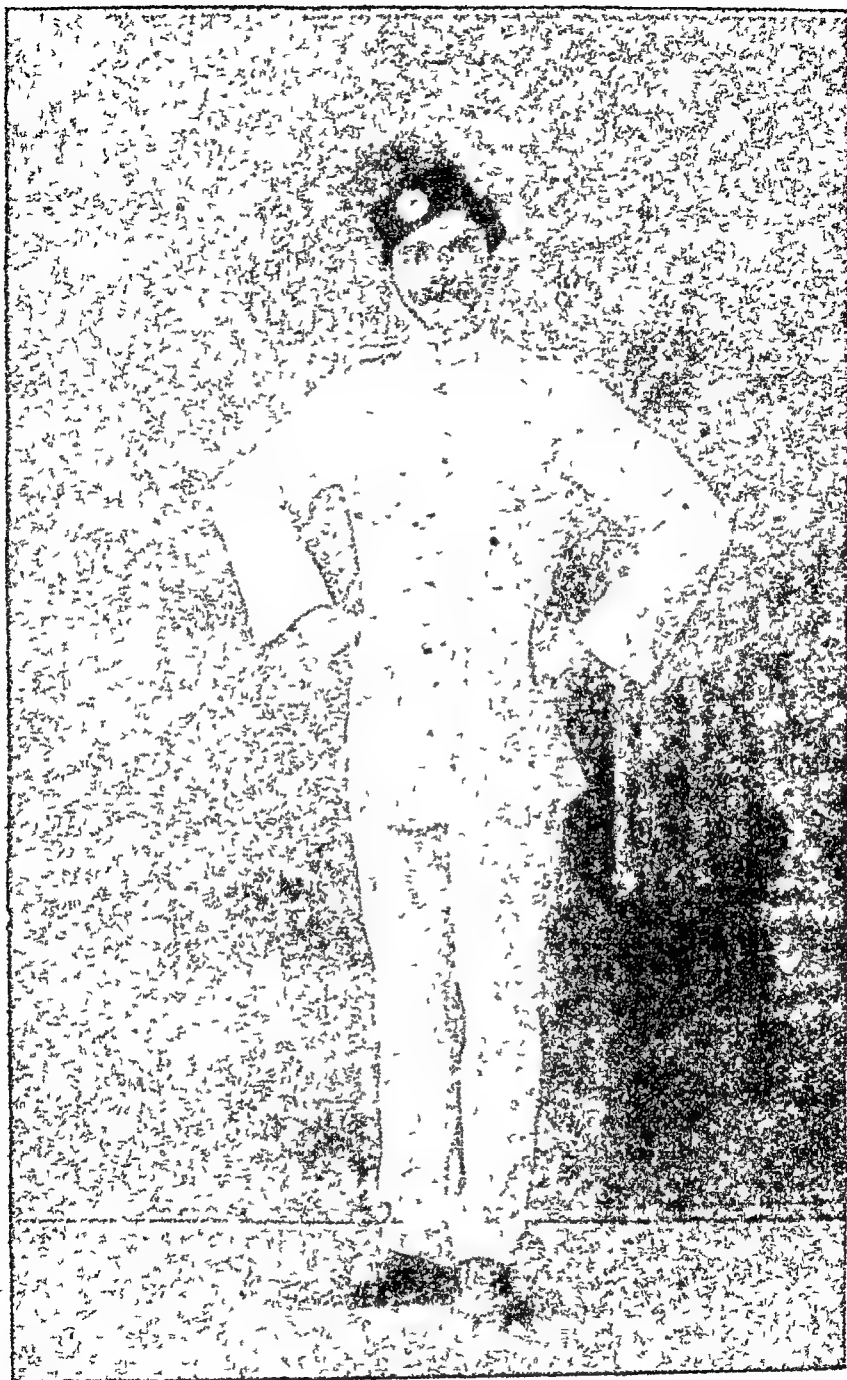
ગાગા—દોંગ એ લાવકા કાય તરી ।

પેસી—લેતી એક બેકો મપારો ફરી ।

તેહમુલજી—(તમે એમ ઘરી ઘરી પાવરીપર થું કોટ માગ્યા
કરોછ જો—થાહું આયું ભાંગી જશે—શાંતી !)

નાજાં—જેઠ મુજ વહાલા—ધધ.

પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર હોમી ઉદવાડયા.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખા. ઝા.

નાળાં—કુધ, તેવણુ તો જતા રેહ્યા !

આલીકુધ—જતા રેહ્યા ! આવાય ! કાંય ?

નાળાં—કેહજે મને ધણુંજ અગતનું કામ છે તેથી જાઉંછ, એક મીનીટખી ઉભા નહીં. એકાએક કંઈ ધણુંજ તાકીદનું કામ યાદ આવી ગીયું.

આલીકુધ—અ—જરૂર મને મળીને તો જતે ! મરે નાળું તે તો તારા વરને ખરેખર તદ્દનજ સુધારી નાખ્યો જો !
(નાળાં મ્હોડે રમાલ દાખીને હસે છે) બધા સુવા આજકાલના સુધારા પુધારાની જટકણી કાઢરી નાંખીને મને કેહજે હવે દારનાં ટીપાંનેખી હું અરકતો નથી—ખરી વાત કે, નાળાં ! અં ખેલની !

નાળાં—હા કુધ ખરી વાત ! એ ટીપાંને તો અરકતો નથીજ.

પેસી—(બાળુએ) પણ ચાર આંગળ જેટલાને રોજ અડકેછ !

આલીકુધ—સેવા છોકરાંઓ, હવે જરા મોહનું મીઠું કરો—નાળાં, હું કાલે તેહમુરસને વાસતે પાનસો રૂપીઆ મોકલશ તે એને મારી તરફથી ટીલી કરીને પહોરાવજે—

નાળાં—વાર કુધજી, થેંક્યું ! આણે હવે હું જતે.

આલીકુધ—ઉભી રેહ કુકતી—આય જરા મોહના ગમ કરીને જા. આવા બા, પેસી—એસકાએછ શાના ! આવા અહીં બેસો. આલ નાળાં—તું તો મરે કેહજે મજેનું ગાયંછ ! કંઈ ગાયન ગા—મરી જાઉં—

નાળાં—આવા, આવા, ગાધએ મલી, સજની, સગન કાંઈ સજવા—ગાધએ મલી—

હિતનાં ગીતે તો ગાવો રૂડાં, વાહાલાને હેતે વધાવો—આજે, ગાધએ મલી—

સગન સરવ આવા—ગાવા, ગાધને તો હરખાવો—આવા, ગાધએ મલી—

નાળાં, પેસી, આલીકુધ તથા ગંગા અંદર જાય છે.—]

મા.

[શુભાષવાડીનો મોટો ડરોઈ'ગ રમ—
—સુનામાસી, બેઠાં બેઠાં સીવે છે
કેટી દલગીર જીવે ગાતી દાખલ
થાય છે—]

કેટી—કુખથી ફરે વહાલી યાદ—ઝો પીતા પ્યારારે !
તમારી યાદ, પીતા, મુજને તો રસાવે છે,
જીવપર થયો ને જીવમ—અરે દિલને તે ધુભાવે છે !
જીદાઈ તો સદા તમારી ને સતાવે છે,
સુતાં બી સ્વપનામાં સુરત ઝો નજર આવે છે !
સ્વર્ગે સીધારીને મુજને રસાવી—ઝો પીતા પ્યારા !

માસી—પપા મરી નહીં ગીયા—પણ મારી ગીયા !
હું મારે પોતાને ખાતર આટલીબી દલગીર નથી,
પણ મારા જલને ખાતર મારો જીવ ધણો બરે છે !

સુનામાસી—મરે, ઝેમ ઝેટલી બધી હદ સુધી અહેસતી સખત
થશે—ને આવું બરીયું જીલમગાર વીલ કરશે ઝેમ
તો સપનેબી કોઈ ધારવું નહીં.

કેટી—માસીજી, ઝેકબારગી આપરે ધારયું હોતે—અગર
પપાઝે તે વીલ મને ને જલને યુજરવા અગાઉ
દેખારયું હોતે—તોબી શું ફેર પડતે ! મારો લવ
પેલા લાલચુ તીસમારખાં અદી નેવા ચેસાનો પુંજરી
છેજ નહીં ! (ઘડીયાળ ગમ જોધને) ઝે કાહરે
આવશે ? સાત વાગવા આયા ! હજુર નહીં આયો ?

[કેટી પોતાની આંખયો પર રમાલ
દાખી નીસાસો નાંખે છે.]

સુનામાસી—(હાથ મારી) ઝો પોદાય ! બરી ચપકામાં શું તું શું
થઈ ગીયું ?

કેટી—(દલગીર આવળે) લાખો રૂપિયાનો સપનો ઉડી ગીયો—
ને હું હવે એક ચૈ વગરની ઝોવાર નીવાર થઈ ગેઈછ,
માસી—! મારા વાહલા જલને કેકાણે ખીજે કોઈ
હોતે તો કદાચ મારા જેવી ભીખારી છોકરીને પરણવા
છેલ્લી ધરીએ ફરી મેસ્તે—પણ મારો હીરો જીંદીજ
જાતનો માણસ છે ! ઝો !—લેવો, જલજ આવ્યો !

[ગમગીન જીવે જલ આવે છે—કેટી
દાડી જમને તેને મેટે છે—સુના-
માસી વીહલે મોહડે અંદર જાય છે.]

કેટી—કેટલું મારું કીધું—લવ ! જા બા, હું કાહરની તાહરી
વારે વાર જોઉં છની ! બધા ડોરાખી તણુધ આવ્યા !
પણ કાંય, જલો ? તું આવે એમ દલગીર જેવો કાંય
છે ? તારું મોહનું કેટલું ઉતરી ગીયું છ !—જો વરી—
કહેતી—જલ ?—થું છે ? તારા બાવા સાથે આપરાં
લગનની વાત તે કીધી કેતી ?—

જાલ—(કેટીના બાલ પસવારતાં, ગળગળતે સાદે) કેટ, મં
વાત કીધી, પણ—પણ—આપરાં લગન એક વરસ
આછામાં આછાં થોભાવવાંજ પરશે.

કેટી—(ચોકીને) એક વરસ થોભાવવાં પરશે !—કાંય ?
[જલ કેટીના હાથ પોતાની આંખોમાં
આંખોને ઉદાસીથી નીસાસો નાખે
છે. કેટી દધાઈને તેની ગમ ટગર
ટગર જોયા કરે છે.]

કેટી—જલ ડીમર, મને કેહ—તારા બાવાએ આપરાં લગ-
નને વાસ્તે સાફ ના કહ્યું ?

જાલ—હા—લવ—ના કહ્યું. ઘણુંખી સમજાવ્યા, પણ
એકના બે નહીં થયા.

કેટી—(કડવાસથી) અંહ, તારે મારા પૈસા ગીયા તેથી હવે
એવણનાં મનમાં હું હલકી પરી હોવશ ! જલ—મારા
સમ !—સાચું કેહ, તુંખી એમજ ધારે છ કે ?

બાલ—એમ શું બોલે, કેરી!

કેરી—(વિસ્મયે) તારે કીયર, જો તું મને હવે હીણતો નહીં હોય તો—જેઠું—આપણાં પંદર દહારામાં જ લગન કરીને તારો ખ્યાર પુરવાર કર.

બાલ—(અમંદે છે.) કેટ કેટ! તું બોલેછ પણ તેનો વીચાર કરતી નથી. પંદર દહારામાં જન્મને આપરે રહીયે કાંઈ?—ગજવામાં કુટી પછ વગર શાપર સંસાર ચલાવ્યે? મારી વહાલી, જરા ધીર નથી ખ્યાલ તો કર કે આપણાં જેવા બે જીવાન નાદાન જીવો પરણીને શા ઉપર જીવીયે?—

કેરી—(રીસાધને)—હવે ઉપર! તું એમ નાહીમત શું આયછ, બહીયા? મને શું પચીસ તીસની આકરીખી માસ્ટર તરીકે નહીં મલશે?”

બાલ—(ગમગીન જીવે કાકું ઘુણાવી) તું શેલાં કાઢરેછ, બની! એટલા વખતમાં તું મને આકરી શું મળે ને મને કેસીસ શું મળે? નહીં—નહીં!! તે નહીં, બને! તું, તું લક્ષ્મીપતીની લારમાં ઉધરેલી છોકરી! અરે તું ને મારે ખાતર એકદમ જન્મજન્મમાં ને સુરેસી ગરીબાઈના કંગાળ ગારમાં હોમાઈ! નાદાન ના થા, કેરી—ખ્યાર મહીના ચોલવામાં શું ગીડું?

કેરી—(બહુજ અકલાધને) બલ!! તું, તું મને આય પ્રમાણે કેહછ! અરે બલ, તું મારી સાથ લગન કરતાં ખીહછ? ઓ ખોદાય! હું શું સપનો જોઉંછ કે જાણુ છ!—

બાલ—તારી સાથ લગન કરતાં ખીહું! નહીં, મારા જીવના હાર, તું ને જીવે મરતી ને હારમારીમાં સખરતી જોવાના વીચારથી ખીહુંછ. એટલી બધી ઉતાવળ અને હલરાઈ કરવાની કંઈ જરૂર નથી લવ! કંઈ નહીં તો જ મહીના ચોલતી? તેમાં શું ફેર પૂરવાનો છે?

કેટી—(બહુજ કમવાધને નાખુશીથી પોતાનો પગ જમીન પર ઠોકીને) શું ફેર પરવાનો છે !! તું વીસરી કેમ જાયછ, જલ, કે મહીના દહારા પછી હું ઘેરખાર વીનાની નીરાધાર રસ્તામાં પડેલી એક ભીખારી છોકરી થઇ જવશ. છ મહીનાં થોભું ? પણ હું રૈહું કહાં ? જાઉં કહાં ?

જાલ—(પટાવીને) મારી વાહલી, આજે એમ શું કરેછ જો ! વરી કાંહ જાય-કાંહ રહે ! આય ગુલાબવાડીમાંજ. ડાકટર અદી એટલો બધો કાંધ ઘાટકી હેવાન નથી કે. જુને હમણાને હમણાંજ હાંકી કહારે.

કેટી—(અત્યંત વીરસ્કારથી સહેજ હસે છે) ઝા, તારે તું ડાકટર અદીને આજખતો નથી ! મહીનો દહાડો એક ધણી પસંદ કરવા મારા હાથમાં હજીર રહેલો છે. તે મુદત વીતી ગઇ કે એવણુ અપ્પધ રહ્યા પોતે અહીં આવી રહેશે, અને પછી તું શું એમ કહેવા માંગેછ કે તેની સાથ હું અહીં એક છાપરામાં આશીયારી હાલતે રૈહું ? તારું કંધ માયુ આયું ગીયુંછ, જલ ? તું કંધ આજે સવારના દારૂં બારૂં પી આયોછ ? તું એમ કેમ કરેછ ?

[એજલત અને અધીરાધને મારે જલ જોરમાં પોતાના હાથમાંની લાકડી પોતાના પગ ઉપર ફટકાવે છે—]

જાલ—કેટ, કેટ, એમ ના બોલ ! મારી ખ્યારી, તુ આગળ પાછળનો વીચાર કરતી નથી. ફકત છ મહીના થોભ, હું માંગી લેઉંછ.

કેટી—(ભટ કરી બેસી જઇને) ઝા, મારૂંબી શું નસીબ છે ! મેં કાલે તને શું કહયું તું, જલ ? તું મને જો દશ પંદર દહારામાં પણવા માંગતો નહી હોય તો હું ફરીથી પાદાયના કસમ આધને

કેહુંછ કે રસ્તામાં પરીથો ખરીગો લુલો લંગરો
રગતપીત્યો જોખી હોંથે તેની સાથે હું પરણીને
મારી જીવગી છુરધાળી કરી નાખ્યશ.—

જાલ—(કચવાધને) છટ ! તું આજે સારા મીનજમાં નથી,
કેટ, ચેરાં ના કાહર ! કીયર આજ—આપરે હલહુ ધીરે
એ વાત કાલે કરશું. આજે તો હું જાઉં છું—

[જવા કરે છે—કેટી એકાએક
હકીને જાલના ડગલાની યોંહુ બે
સુકીમાં પકડી લે છે.]

કેટી—જો, જાલ, હું માયાની ફેગવણ છેકં. હું તુંને
વીચાર કરવાને વાસ્તે દશ મીનીટ આપું છું !
પછી સદાની વાત હાથથી જતી રહેશે ! તું મારી સાથ
ગરીબમાં સુખ જોવાને ખીહતો નહી હોય, જો તું
એક બીખારડી-બધરી લાવવાને શરમાતો નહી
હોય—તો દશ મીનીટમાં મને કેહ, જાલ, કે આઠ
દશ દહાડામાં તું મને તારી ધણીઆણી બનાવવા
તઈયાર છે. આપરે દાળ અને રૌટલી પર સુખી
રહીશું. (રડતે અવાજે) તું જો ના કહેશે તો હું જરૂર
માનશ કે તારા દીલમાં મારે વાસ્તે ખરો પ્યાર છેજ
નહી ! ને ખરા પ્યાર વગર તુંને હમણા કે પછી,
આજે કે વરસ દહારો રહીને, દલદેસરીમાં લાવી
નાખવા હું માંગતી નથી.

[જાલ કેટીનો હાથ પકડવા માંગે
છે—તેણી રૌંહસાથી તે પાછો
ખેંચી લે છે.]

જાલ—મારા જનન, જરા માફ કેહ્યું માન ! તું—

કેટી—(મ્હોડું ફેરીને) તું મારા સવાલનો જવાબ
આપશે નહી તાંહ સુધી હું ખીજ કંઈ વાત તારી
સાથ નથી કરવાની, જાલ !

[એક નોકર રૂપેરી ગેમાં એક કાંઈ
લઈ આવે છે.]

કેટી—(કાંઈ વાંચી લવાં ચઢાવી) ગુસ્તાદજી કાનફટયા-
પ્લીડર! એ કાણ છે વરી? બોલાવ તેવણને અહીં?
(નોકર જાય છે—જલને) મીં જલભઈ ઉમરીગર!
આય વફીલ આપરાં—છે તે, મારાં સુખના
સલાનાશનું વારંટ લઈને આવ્યો હોય! (ગુસ્તાદજી
દાખલ થાય છે—ગુસ્તાદજીને) આવો બા—કેમ
કાણને પુછોછ?

ગુસ્તાદજી—હું ગુસ્તાદજી કાનફટયા પ્લીડર—તમારા બાવાનું
વીલ લાવ્યોછ. કેટીબાઈજી, પેલા અરદેશર ડાકટર
કાંઈ છે? આજે એવણે નાનાભાઈ સોલીસીટરને
વીલ સાથ અહીં છ વાગે મળવા લખ્યું તું—પણ
નાનાભાઈ સીક પરી ગીયાછ તેથી હું આવ્યોછ.

કેટી—(જલગમ નજર નાખતાં) છેક રેહીને બારમે
કલાકે તમે આવ વીલ કાઢવી શોધી કાઢરયું—જરા
સમજવશો?

ગુસ્તાદજી—(દાઢી ધવડતાં) જી, વીલ મેં કીધેલું. છેલ્લી
ધરીએ તમારા બાવાએ મારી પાસે લખાવ્યું.
સીલ મારી સહી સાખ કરીને મેં નાનાભાઈ સોલી-
સીટરને સોંપ્યું ને મને કામસર જંગબાર તરત
ઉપરી જવું પડીયું. તાંઈ હું સખત તાપે પટકઈ
પડીયો—જેવોતી મારા હાલ થયાછ તે! હું પરમ-
દાહરેજ અહીં આવ્યો તારે હું ડાં અદેશરની
આગળ દોડ્યો ને પછી—પછી તમને બધી વાત,
જણાવી.

કેટી—જરા મને વીલપરતી સહી જોવા દેશો, મીં.....?

ગુસ્તાદજી—મારું નામ ગુસ્તાદજી કાનફટયા! હાજી—જેલાશક
જેવોતી તમારા બાવાની સહી. લેવો આવ રેહ્યું વીલ!

કેટી—(સહી જોધને ખોખરા સાદે) હા, પપાનાજી અક્ષર છે! જરા સહી ધુજીય—પણ મોતને ખીછાણી ખીચારાએ કરી તેથી એમ હાથ હીલ્યોય.

[કેટી એક મીનીટ વીલ વાંચે છે—
પછી તે કાગલયું જલને આપે છે.]

કેટી—(જલને) જલ, મેં તુને આપેલી દશ મીનીટ ખલાસ થઈય. તારા જર્વાખને વાસ્તે હું ખોટી છેડું ખીજી પાંચ મીનીટ જોધયે તો હું—

જાલ—(કમકમીને) યસ, કેટી યસ! આપરાં આવાં કુખ વચ્ચે તુને એમ ખોલવાખી કેમ ગમેય? મારે પોતાને હાથે તારું સદાનું સત્યાનાથ વાળવાં હું કદીખી કબુલ થવાનો નથી. તું હમણા ઉશકેરાધને કાઢું કાઢું બકેય!

[જાલ તે વીલવાળું કાગળયું ગુસ્તા-જીના આંગ ઉપર ફેંકે છે.]

કેટી—આ તારે તમારો એ છેલ્લો કરાવ છે? ઠેંકયું, મીં ઉમરીગર—મારાં લવીખને વાસ્તે આટલી બધી દરકાર રાખોય તેથી ઘણી મેહરબાની થઈ! (અણકાથી નમે છે) અને હવે, મીં ગુસ્તાદજી કાનફટયા, મારે—છે તે—મહીના દાહરામાં એક ખીજે ઘણી પરણવાને વાસ્તે શોધી કાઢવાનો છે! કેમ? આપરે શામાં જાહેર ખખર છપાવીયે?—‘જન જમશેદ’માં આપાયે તો કેમ!

જાલ—(મોટેથી) કેટ!, તું શું મેડ મેડ થઈય?

કેટી—(તારારો કરીને) એક્ષકયુઝ મી, મીં ઉમરીગર—મે તમને મારો કેસ સોંપ્યો નથી. મારા કાયદાના મદદગાર હવે મીં કાનફટયા છે. પ્લીઝ ફરીથી વચ્ચે ખોલી ઉઠીને મને ગુચવાવતા ના. તાહરે, મીં કાનફટયા, લખોની જોડે! જોધયે છે—સુરતની પ્રખ્યાત ખુટી ત્રીસ લાખ રૂપિયાની વારસ, જવાન ખુખસુરત આલોશ

મીસ કેટી બેજનજી દાવર માટે, એક ભાડુતી ધરડો
ભરથાર—

[ગુસ્તાદજી લખતા નથી—પણ લખ-
રાખને કેટીનું મ્હોંડું જોયા કરે છે.]

(ચીરડાખને)—લખોતી! મારું મ્હોંડું શું જોયા
કરોછ?

બીલ—માઘ ગોડ! કેટ! તુંને આને થયુંછ શું?

કેટી—મીં કાનફીયા, તમે બસ મારીપર ધ્યાન આપો!
લખો, ‘એક ભાડુતી ધરડો ભરથાર’—હા, ધરડો-
ધણીજ ધરડો જોઈએ! ને-છે તે-પગાર શું આપ્યે?
લખો ‘પગાર—૬૨ માસે રૂપીઆ ૧૦૦૦. ખાસ
સરતો—૧. પરણનાર ધણી ૬૦ વર્ષથી વધું ઉમરનો
હોવાજો જોઈએ; ૨. લગન આઠ દહાડામાંજ કરવાં
જોઈએ; ૩. આશીરવાદ સરાખ રહેતાંને વાર પરણ-
નાર થપ્પસે દુર દેશાવર એકદમ જાયુકનું જતું
રહેવું પડે—ધરડા ખખ અરજદારોએ ગુલાબ-
વાડી ગીરગામ અરજ કરવી.’

[ગુસ્તાદજી કાગળ પર ચપચપ બધું
ટપકાવી લે છે.]

[લાઈટો એકેક પછી બીજે બીજે
બંધ થતી ચાલે છે. સ્ટેજ લાઈટ,
પછી કુટ લાઈટ, પછી હાઉસની
લાઈટ બંધ થઈ ને લાલ લાઈટ
લાઈટ વચ્ચે ટાપ્પો થાય છે.]

[એ રડામાં એક મીનીટ સુખ ચાપ
ફેલાય છે—ડોઈંગ રૂમમાં એક કાળો
સ્કીન ઉતરી આવે છે અને તે

પર ત્રીચલી જાહેર ખખર ધરેકત્રીક
આક્ષરે પ્રગટી ત્રીકળે છે.]

જોઈયે છે.—

સુરતની પ્રખ્યાત ખંચુટી
ત્રીસ લાખ રૂપીઆની વારસ
જીવાન ખુખસુરત ખાહોશ
મીસ કેટી બેજનજ દાવર
માટે

એક લાકુતી ધરડો ભરથાર.

પગાર-દર માસે રૂપીઆ ૧૦૦૦.

ખાસ સરતો—

૧. પરજીનાર ધણી ૬૦ વર્ષથી વધુ ઉમરનો હોવાજ
જોઈયે.

૨. લગન આઠ દહાડમાંજ કરવાં જોઈશે.

૩. આશીર્વાદ સરાઈ રહેતાંને વાર પરજીનાર શખસે
દુર દેશાવર એકદમ જથુકતું જતું રહેવું પડશે.

ધરડા ખખ અરજદારોએ

“ગુલાબવાડી” ગીરગામ

અરજ કરવી.

[લાખો-ધીમું ઇંગલીશ મ્યુઝીક-
જાહેર ખખર બે માલુમ થાયે છે-
લાખ પાછી માટી થાય છે.]

કેટી—લખ્યું કે, ગુસ્તાદજી?

ગુસ્તાદજી—જી, હા!

કેટી—(રડમેસ સાથે) જ્યે જાહેરખખરના જવાબો આવશે કેની? ચાર પાંચ દાહરા જ્યે જાહેર ખખર જામેમાં આપજો!

જાલ—(હરજકાડ બનીને) કેટી! ખોદાને ખાતર જરા અકલ પકર! તારું માથું કેમ ખીસી ગીયું? જ્યેવી સ્ટુપીડ જાહેર ખખરનો જવાબખી કોઈ આપવાનું છે?—

કેટી—ચુપ રેહો—મને તમારું મત જોઈતું નથી! મીં કાનફટયા, મને કેહો, તમારા ધ્યાનમાં કોઈ જ્યેવા ધરડો ડોસો છે?

ગુસ્તાદજી—મારા તમે કહા કરોછ, કેટીબાઈ! (હસે છે) આય તમારો આવો મજેનો જીવાન પીત્રાઈ ડાં અરદશર છતો છે તેને સુકીને ગામમાં દેર ફેલેતા કરવાની કંઈ જરૂર છે? જાઓ!—જાઓ! તમે અમુને બનાવોછ!

કેટી—નહીં! ડાં અરદશર સીવાય ખીજો કોઈખી—હું કપઈને બે ટુકરા થઈ જાઉં તોખી ફક્ત જ્યેજ જ્યેક આદમી સાથે હું પરણવાની નથી. મને તો હજાર રૂપ્યાનો કોઈ પગારદાર નામનો જુદો ખખ વર જોઈયેછ—આશીરવાદ સરાવીને બસ ફરીથી મને મોહનું નહીં દેખારે—જ્યે સરત! કોઈ ધ્યાનમાં છે

ગુસ્તાદજી—અરે તારી! તમે ખરેખર બોલોછ કે મજાક કરોછ! સાચું કેહો, કેટીબાઈ! જ્યે કાંઈ રમતની વાત નથી.

કેટી—(ચીચવાઈને) કેટલી વખત કેહું? બેહરા છેજ્યે કે? હું તદન ગંભીર છેઉં—મને જ્યેક ભારતી ધરડો વર જોઈયેછ!—આય મીં હુમરીગર મારી સાથે પણતાં ખીહેછ—જ્યેલે મને વીલ પ્રમાણે મહીતા દાહાડાખા ખીજો કોઈ સોધી કાહડવોજ જોઈયે!

ચુસ્તાદજી—(માથું ધવડતાં)—તારે મારો એક ભત્રીજો છે—
આનજી કાનફટીયો—ઉમર ત્રીસ પાંત્રીસની છે—

કેટી—(કલ્લો પાડીને) મને જુદો ખખ જોઈયેછ. જુવાન
નહી ચાલશે! તમે આંધરા તો નથી? મારી જાહેર
ખખર વાંચી કેની? કોઈ પાંસઠ સીતેરનોજ ધરડો ભર-
વાર જોઈયેછ—કોઈ નજરમાં હાય તો ખોલી દેવા
ઝટપટ!

(ચુસ્તાદજી ઉપ્રાપ્તને કેટી અને જાલના
કોઠાં જોયા કરે છે.)

ચુસ્તાદજી—(ધોધારી અવાજે) તમે લગન જાહેર રીતે નહી
કરશોની?

કેટી—નહી—તદન, તદન ખાતગી! અહીંજ મોબેદાની
જેર આવી ને-આશીરવાદ છાંટી ગુપગુપ ચાલી જશે.

ચુસ્તાદજી—ને કોઈખી-કોઈખી જુદો ચાલશે, હું?

કેટી—હા—હાઆઆ—હાઆઆઆ!

કેટી—તારે તમે માંગોછ તેવા એક જાણુ મારી નજરમાં
છે. હું મકુંજે-હું એ જાહેરખખરનો અરજદાર
છેઉં—!!

કેટી—(ખુબ પાડીને)—તમે!!

[કેટી હેખતાઈને ચુસ્તાદજીના ચેહરા
નજરે જોયા કરે છે!]

ચુસ્તાદજી—હા, તમારી સરત પ્રમાણે હું તમારી સાથે—
મકુંજે-પરણવા તથ્યાર છેઉં!

(તપકીર સુંધે છે અને ખંખાર મારે છે)

જાલ—(તેના દીલપર ધસી) યુ જુટ! એ હું બકેછ શું!

કેટી—(ગંભીરપથી)—એવણુ મારી સાથે હજાર રૂપીઆને
પગારે પરણવા માંગોછ! તમારો શું કહે વીચાર
છે, જાલભાઈ?

જોલ—(ખાંગ મારી) બસ બસ! આય કંગાળ ફારસ અહીંજ પુરો થવો જોઈયે! કેટી, એવી હલકી મશકેરી તુને છાજતી નથી. આય ડોસાને અહીંથી ચાલી જવા કેહ, નહીં તો હું એને ધકકા મારીને બાહેર કાઢરશ!

કેટી—(કમ્મરે હાથ દર્શાવતાં)—મીં ઉમરીગર! એવણુ ઉપર એક આંગળીખી ઉંચકવાની તમારી મકદુર નથી! એવણુનો થું વાંક? મારી જાહેર ખખરનો એવણુ ફકત જવાબ આપેછ! કોઈ બીજો ડોસો ને આય ગુસ્તાદજી ડોસો!

જોલ—(હેબતાઈને) ઝા ઝાદા! એ હું થું સાંભળુંછ? કેટી, તું મેડ થઈછ કે હું મેડ થયોછ?

કેટી—(નસોસ રડતા અવાજે) આપરે ખેહ જણુ! મેં તુને કહ્યુંતું કે તું જો મને પણવા નો કહેશે તો પછી જેખી કોઈ રસ્તે શરીનો ભીખારડોખી હોશે તેની સાથ પરણીને મારી જીંદગીનો ઘણુ કહારી નાંખશ. જોલ—

[ધમ્મ કરવી જાલના પગ આગળ ફસડાઈ પડી તેના ગુઢણને વળગી રહે છે.—ટાપલો!]

[અદી દાખલ થાય છે—અને કમ્મરે ઈસ્સામાં હાથ દર્શાવે કેટ ગમ મુછમાં તીરસ્કારથી હસીને જોયા કરે છે.]

અદી—(ખુબ ધંતરાઈમાં ગુસ્તાદજીને)—થું છે?—થું થયું? ગુસ્તાદજી—કેવારના આય જે જણું લીંગલી ગુડીયાંનો ફારસ કરીયા કરેછ! મારા ભાઈ, જરા જલદી આગળે કેની!

[અદી કેટીની આગળ જાય છે.]

અદી—(તુમાખથી) ઉઠો મીસ બધ દાવર! જમીન-
પર બેસીને ફાક સુકયાથી કાંઈ બેહેસ્તી મામાનું
વીલ બદલાવાનું નથી! (મુછ મરડે છે.)

[કેટી આસ્તેથી ડોકું ઉઘાડી અદી
ગમ ડાળા ફાડીને જીવે છે.]

અદી—આજે અરુનર કરી નારખવુંજ પરશે. આખી
જીંદગી સુધી તમારાં ઘુટ આટવા હું તૈયાર નથી.
મામાના સેવટનાં ફરમાનને માન આપવા વાસતેજ
આપ સહથી છેલ્લી વખત હું પુછુંછ કે તમે
મારી સાથે પરણવા માંગોછ કે નહીં? જો રસ્તામાં
બીખારી હાલતે નીકળી જવા તમને ગમતું નહી
હોય, ને તમારી પોતાની સાત વખત ગરજ હોય,
તો હું હજીબી લગન કરવા કચ્છલ છેઉં. વીચાર કરી
જવાખ આપવા તમને બે મીનીટ આપુછ.

[કેટી હળવથી ઉઠી ઉભી થાય છે.]

કેટી—(ધીમા સાથે)—તમે જાણતા નહી હોશો, ડાઠ
વજીફદાર—હું તો ઝિનગેજ થઈ ચુકેલી છેઉં!

અદી—(અણકાથી હસી જાલ ગમ નજર નાખતાં) તમે
ઝિનગેજ થઈ ચુકેલાં છેઝો? ઠીક છે! તમે તમારું
તાહરે ભાગવો લેઝો! આજથી બરાબર એક મહીને
દહારે હું મારો હક મારે સ્વાધીન લેવશ. અહીંથી
ખાલી કરી જવાની તક્યારી કરો. મામાનાં વીલની
સરતો પ્રમાણે આપુને ચાલવું જોઈયે.

કેટી—(ગંભીરપ્રથી) હાસ્તો, એક બાજુ રમો તારે તેના
કાયદા પ્રમાણે ચાલવુંજ જોઈયે તો!

અદી—સારું! ઝિ તમારું ડહાપણ ચોરા વારમાં બધું
અવરું નીકળી જશે! કીયે દાહરે હવે તમે
ગોલાખવાડીમાંથી બહાર નીકળી જવા માંગોછ
તે જરા કહેશો?

કેટી—થું પુછયું, જી?

અહી—(મીઝજથી તરડાઈને) હું પુછુંછ કે તમે ગોલા-
જવાડીમાંથી હવે કાઢરે ખરતી લેવાછ ?

કેટી—(કડવાસથી) હું ? હું ગુલાબવાડીમાંથી હવે ખરતી લેવા
માંગતીજ નથી.

અહી—અં ! તમે નથી માંગતાં તો હું તમુને ખરતી
લેવરાજા માંચુંછ. મારાં છાપરાં તળે તમુને રાખ-
વાની માંરી મરજી નથી. આજથી બરાબર એક
મહીના પછી તમારે ગમે તાંહ જઈને રહેજો.

કેટી—(દાંત પીસીને) ગમે તાંહ જઈને રહેવું ? નહી, ધણું
કરીને હું અહીંજ રહેવશ ! (ભયંકર રીતે બોલું
હસતું મોઢું કરીને) પણ હા ખરા—ડાકટર અરદેશર,
તમે મારા ધણીને હજીર કોનગ્રેચ્યુલેટ નથી કીધા.

અહી—(અત્યંત વુંદાઈથી) જલ, તમુને સુખારકબાદી
લેખતી હોય, તો તે હું આપુંછ ! કેટી દાવર જેવી
સાચુત મગજની ધણીઆણી કાંઈ બધાનેજ
મળતી નથી !

કેટી—(ભયાનક રીતે પાછું હસીને) નહીં ડાકટર અરદેશર !
તમે જરાક સેહજ બુલ કરોછ. મીઝ ઉમરીગરે મને
પોતાની ધણીઆણી બનાવવા ના કહયુંછ. અમે
'એનેગેજડ' તો હતાં, પણ મારા પપ્પસા જતા
રહ્યાંની તેથી હવે એવણુ મને પરણતાં શરમાયછ !

જલ—(કગળીને) ઝા કેટ કેટ ! તું થું મેડ થઈછ ?

કેટી—નહીં, તંદન સાવધે છેલ્લે ! આપણા ચાર જણમાં
મેટ તો આય ડાકટર અરદેશર છે. જેવની હજીરખી
એવણુ મારા ધણીને ઝારખી નથી શકતા. ડાકટર
વિજકદાર—ખીજ આંહ દાહરામાં આય એવણુ મારા
ધણી થશે ! (ચુસ્તાદજી ગમ હાથ બતાવે છે)

અહી—(બેવાં ચેઢાવીને)—થઈ ઉંડ ? કોણની સાથે તમે
પણવાનાં છેએ ?

કેટી—આય પારસીની સાથે! આય મીઠું યુસ્તાદજી કાન-
ફટ્ટયા પ્લીડરતી સાથે!—આંક દહાડામાં! તમારા
બેહસ્તી મામાના વીલને માન આપવુંજ જોઈયે!
(અદી હસી પડે છે.)

અદી—યુસ્તાદજી કાનફટ્ટયા સાથે!! (પ્રુબ હસે છે)

કેટી—(અતીશય ગંભીરાધથી ખોખરા અવાજે) હસ્વાતું કંઈ
નથી. હું જે કેહું છું તે ખરુંજ કેહું છું. આવતા સોમવાર
સુધીમાં અહીં ગુલાબવારીમાંજ અમારાં લગન થશે. હું
મારાં બેહસ્તી મમા પપાના સોગંદ ખાધને કેહું છું—મારા
સદરા કસ્તીના સમ ખાધને કેહું છું કે કે જે વખત
જયછ તેમાં હું આય યુસ્તાદજી કાનફટ્ટયા સાથે
પરણવાની છેઉં!

(જાલ ધબ કરતો કે સોફાપર બેસી
જઈ કમકમીને બે હાથોમાં મ્હોડું
ધાંકે છે. અદી ડાળા ફાડી યુસ્તા-
દજી ગમ જીવે છે—પછી તેના
આંગપર ધસી જાય છે.)

અદી—(ઉસ્કેરાધને) યુ સ્કાઉનડલ! હું આય છોકરી સાથે
પણવા તથ્યાર થયોછ! અશમચોર કંગાલ ભીમટા-
તું પોરમાં જવાનો થયો તાહરે હું શું—(તેનો
તોટો ચકડવા જાય છે)

(કેટી ઝડપમાં વચમાં આડી પડે છે.)

કેટી—(માઠી પ્રુમ પાડીને)—ખબરદાર! મ્મ હવથી
મારો ધણી છે—કુર રહેવો! જાલ! ડાકટર અરદસર!
તમે બેઉ જણામ્મો આગળ રેહીને મારી પાસ-
આય કામ કરાવ્યુંછ! ધીકકાર છે, તમા હેયાંકુટા
માઠીડામ્મો પર! તમે મને મારી નાખી—તમે
હીચકારામ્મો માફ જીવ કીધુંછ!

[સુનામાસી દોડી આવેછે—કેટીને
પટાવવા જાય છે—કેટી તેવણને
જોરથી આગ્રહો મારી દુર કરે
છે—જલ કેટીનો હાથ પકડવા
જાય છે તેને ઝટાક મારી કેટી
તરછોડી નાખે છે.]

સુનામાસી—દીકરી! દીકરી!!

કેટી—જાઓ—જાઓ—બસ નીકળો બધાં હવે મારી
આગળથી! મને તમારા લોકતું મહોનુખી જોવા
નથી ગમતું! તમે મને શું સમજો છો! ઝા હું મુઘ!—
હું મરી ગેમ! ઝા માસી-માસી-મને અહીંથી
લઈ જાઓ—ઝા હું મુઘ!

[કેટી તમ્મર પાછાં જોભાન તુટી પડે
છે—જલ તેણીને ઝીલી લે છે.]

[ટાપ્પો—લાઈમ લાઈટ—ચોકાતુર
ગંભીર ધંગલીશ મ્યુઝીક.]

ચોકટ કે જે.

સીન ૧ લો.

[શુભાષવાડીનો ઝાડીઝાડીવાલો ગીત
કમપાઉન્ડ. થોડેક દુરથી. માટો
બંગલો નજરે પડે છે.]

(સીરીન ઉદાસે જીવે ગાતી ગાતી આવે છે.)

સીરીન—

દાવર, તોહરે દવારે—આજ હું
પાક મનસની—નમન કરે, રખ!
માંથુ દયા, સરદાર—આજ હું!
નેક નૈયતથી નેકીજ આહું,
હરધાહ, પરવર, સર ઝુકાવું;
દીન દયા દીન રાત તું દેને,
માંથુ તુંજનો આધાર—આજ હું!

અમારાંબી કરમની કાહણીનોજ છે! મારાં ને
કેટીનાં કીસમતનું ચક્કર આજે કાંહ તો કાલે એક
આપને પાછું કાંહ! મેહેરનોશજ વજીરદારે મને
મ્હેંતનાં દાયામાંથી બંધાવ્યા પછી આજે બે મહીના
થયા કેટીની કરમપેનીયન તરીકે હું અહીં શુભાષ-
વાડીમાં રેહુંછ. મને અહીં કશી પાંતીનું હવે કુઝ-
નથી —પણ—પણ મારા અદી વગર મારે મનથી
મારું જીવતરજ નકાચું છે.

(કેટી આવે છે.)

કેટી—સીલાં! તું અહીં છે કે? હું તુને બંગલામાં કાહ-
રની શોધુંછની!

શીરીન—જરા ખોલ્લી હવામાં મન વેરતીતી. અંદર અધે
જીવ ગુંગરધ આયો, 'કેટી.

કેટી—(સેહજ હસીને) અરે હારે હા ડોસાં હું બધું સમ-
જીવ. વરી કોઈની વાર જોતાં હોશો! સાચું ખોલ
શીરીન, વરી અદી આજે આવવાનો છે કે?

(શીરીન શરમાઈને નીચે જાય છે.)

કેટી—(માયાથી શીરીન ને કોટી કરીને) મારી વાહલી બેહેન,
એ છોકરામાં તારો કેટલો જીવજન છે તે શું
જોવાની મને આંખો નથી? પણ તારા મેહરનો-
શજી બાવાની મેરજીનેખી તારે માન આપવું જોઈએ.
તે દાહરે એવણુ ને અદી મોહને મોહતું થઈ ગીયા
તાહરે કેમ બેઠ જણા બાજમબાજીપર આવી જઈને
એકમેકના ટોટા પીસવા માંગતાંતા તે યાદ રહે
કેની?

શીરીન—(કેટીના ખુલાખર માથું નાખી દઈ) એા કેટ! મને
કંઈ સુજ નથી પડતું! મારો અદીખી સમજતો
નથી. એ તો ઉસકેરધને કેહેછ કે 'મેહરનોશ કાકા
કોણુ થાયછ? એવણુ મને અહીં આવતાં અટકાવશે
તો હું એવણુનું ખુન કરશ!' એવી કંઈ બરી ઘેલી ગાંડી
વાત કરેછ તાહરે મારા પેટમાં હબત હબત પડેછ.

(આંખ મુછે છે.)

કેટી—(બરડો પસવારીને પટાવતાં.) જરાક ધીરજ રાખ, શીરીન!
લાંબામાં લાંખી અંધારી ગલીનોખી છેડો હોયછ.
ગમે તેવાં મોટાં ખીહામણા કાલાં વાંદલાંનેખી
રૂપેરી કીનારી હોયછ. એખી દાહરો પસાર થઈ જશે.

શીરીન—કેટી, જલગું કંઈ કાગળ આવેછ કે?

કેટી—(ગમગોસાર હાથ મારતાં ગળગળતે અવાજે) નહી
આજે જે મહીતા થયા એ મને કંઈજ લખતો
નથી. સીદલા, એ ભલા ને સાચ્યા છોકરાનું ઘલ

મેં ક્ષુધાએ કમડી નાખ્યું! બસ હું તે વખતે
તદન મેટળ થઈ ગેમલી!

(આંખ પાણી કરે છે.)

શીરીન—તું મને દીવાસો ને હિંમત આપેછ ને તું પોતેજ
હવે કાંય એમ કરેછ? જા, બા! (કાઠી કરે છે.)

કેદી—જા શીરીન! મેં શું ખોયુંછ, ઉંધારી આખ્યો એ
હું કેવી જાહનમની ખારમાં જઈને પરીછ તે—આહ
મારા દીલમાં હમણા શું થાયછ તે કાણ જાણેછ!
(આંખ પાણી કરે છે.) આલ અંદર જતે! બાહર
ઠારમાં કેટલો વખત ઉભી રહેશે.

[શીરીન કેદી અંદર બંગલામાં જાય
છે. ગુસ્તાદજી આવે છે.]

ગુસ્તાદજી—(બંગલા તરફ દાંત પીસીને જોતાં) અહા! મારી લખખો-
પતી ધણીઆણી અહીં રહેછ! આય પાદશાહી વાડી
વજીરમાં એ દોલતની રેલછેલ સાથ ચમત કરેછ ને
હું? હું નવસારી કે બલસાર ને છઠે ખુણે અવટયાં
માર્થા કરુંછ! આય મારી પૈસે પુર બધરીના મકાનનો
ઉંઘર એલંગવાની મને સાફ મનઘ છે! શું એ
તુમાખી મેમસાબનો તરાસ છે! ચેકખી મને આજે
એ મહીના થયા પોતાના સોલીસીટર મારફતેજ માક-
લેછ! જાણે કુતરાંને વધેલું સડેલું હાડકું નાખેછ!
મેં જરા તન હજાર રૂપીયા ઉછીના માંગવાનું કાગજ
લખ્યું તેનોખી—નો રીપલાઈ! હું એક ભાઈતી વર
છેઉં! એક ભાઈતી જનાવર છેઉં!! એ મોટે ઘેરના
અલમજીને મળવાનો—મહેનું જોવાનોખી—મને હુકમ
નથી! (ઝતુવથી હાડ કરડે છે.) અહો.—મારા પેટમાં
હમણાં એવું ઉભાયછ કે જાણે શું તું શું કરી ચુકું!
ને રહી સહી પેલી વાંદરી શીરીન ગાંધીનેખી નાપેકાર
મુજી મેહિનોશ વજીરદારે અહીંજ લાવીને આંખી

ચુકીછ હમણાજ મારા સાંભળવામાં આવુંછ.
કોઈ આવેછ! જરા ભરધને રાહુધાટ તો જોઈએ.

[યુસ્તાદજી ઝાડને ઓથે સંતાઈ જાય
છે. મહેરનોશજી આવે છે.]

મહેરનોશજી—(સ્વગત) મને માલીએ કહ્યું કે પેલા નાપાક કુકતો એકું
એ વચ્ચત અહીં મારી ગેરહાજરીમાં ચોરી છુપાથી
મારી શીરીનને મલી ગીયો'તો! મતલબ કે મારી સખત
તાકીદ છતાં એ એવકુફ પોરી આય અંડાલ સાબુ-
સુકાલ્યાને અહીં આવવા દેછ! એ મારો ભીખારડો
ભત્રીજો પેલી દેડી દાવરની બાજીમાં છકકર પાછ
બેઠોછ! તાહરે હવે આય નાદાન ભાલી શીરીનના
પૈસાપર તાગરો રચી રહ્યોછ! એ જખ મારેછ.
પેલા કાફર યુસ્તાદનોખી યરાયર ઘાટ હજી ધરવાનો
છે! એ બદમાસ મુજની બધી નેકનામી પોલીસને મં
આપીછ. પણ એ હરામઝાદો પલીડર હમણાં કાંઈ
દટાઈ મુવોછ કોણ જાણે?

(યુસ્તાદજી ઝાડીમાંથી બાહર નીકળી
આવે છે.)

યુસ્તાદજી—દટાઈ કાંઈ એસે? અહી તારી પાસેજ ઉભેલો છેઉ!

મહેરનોશજી—(યુસ્તાદી ઉસકેરાધને) યુસ્તાદ કાનફાટયો! લફંગા
ધુતારા! તું અહીં ચુલાબવાડીમાં! તારું અહીં શું
કામ છે? અહીં ખાતર પાડવા આયોછ કે તારી
ધણીઆની પાસથી વરી કંઈ ભીખ માંગવા આયોછ?

યુસ્તાદજી—(દાંત પીસીને) ખીજ કોઈ સખબસર નહી—પણુ પુનેજ
મલવા આયોછ! મહેરનોશ, આપરો આગલો
પાછલો હિસાબ હવે અહીં આજેજ ચુકતે કરી દેવો
જોઈએ!

મેહરનોશજી—હા, ચુકતે—તે વરી કેવા કે જવા કહ્યું
તેવા ચુકતે! ચાલી ચલાવીને માયા સપાટમાં તું
આયોછ, તો હવે—દોજખી દેવ—હું તુને પાછો
આપ્યા હારકાં સાથ જવા દેવાનો નથી. પોલીસ
તારી પાછલ ભુખા વરની માફક લાગેલી છે. મુગો
મુગો અંદર અંગલામાં ચાલ! તારાં પાણી ભરાઈ
ચુકાંછ. બદમાશ ચુસ્તાદ! તું આજે એક અવર
ધડીએ મને મલી ગીયોછ! તારો હવે અંત
આયોછ—આવ!

[મેહરનોશજી ચુસ્તાદને ગરદનમાંથી
પકડે છે. ચુસ્તાદ તેવણના કપાલ
પર કકડાવીને એક મુકકી મારે
છે. મેહરનોશજીના કપાલમાંથી
ઘાહી નીકલી પડે છે અને તેવણ
જમીન પર પુટી પડે છે.]

ચુસ્તાદજી—(જડખુ કચકચાવી) લે સેતાનના જણુયા! હવે કોણુનો
અંત આયોછ—તારો કે મારો?

[એક મોટી છરી આંટીમાંથી એ આ
કહાડી મેહરનોશજીની છાતીમાં
થૂક સુધી ભાકી દે છે. એક
મોટી ખુમ સમેત મેહરનોશજી
ઘાહીમાં ગરતા તફડયાં મારી
મરણ પામે છે.]

ચુસ્તાદજી—મેહરનોશજીને જોઈને) એ સાવ મરી ગીયોછ!
બચ્યા ચુસ્તાદ! નહાસ અહીથી—નાહીતો ગરદન
લટકઈ જવાનો સદંતર સોદા થઈ ગીયોછ!

[ઝડપમાં નાહસી જાય છે. ખીજ
મેરથી અદી સફેદ મુટમાં સાધક-
લપર ઝડપમાં આવવા જતાં હવે
મસતક ભાંયપર પડેલા મેહરનોશ-
જીના આંગપર પુટી પડે છે.
અદીના કપડાં ઘાહીથી ખરડાય છે.]

અદ્દી—(હઠીને વાંકો વલી જમીનપર પડેલું મુરદું તપા-
સતાં) યા પરવરદગાર! કોઈનું લોહીથી ઝઝરવું
ખોડી છે! (સાંધકલનું લેમપ કાઢી મેહરનોશજીનું
માહકું તપાસે છે.) મારા ખોદા! મેહરનોશજી કાકા!
એ હું શું જોઉં! આય છરી! ને મારાં કપડાંપર
બધા છોહીના દાઘા! અરરર હવે? હવે શું કરું?
[બગીચાનો માલી આવીને સામે
ઉભો રેહી ઉધાધને અદી ગમ તથા
મેહરનોશજીના મુરદાં ગમ જોયા
કરે છે, પછી બંગલા તરફ ફરી
માટેથી ખુસો પાડે છે.]

માલી—(માહટેથી કલ્લા પાડીને) બાધ બાધ! કેટી બાધ—
સુનાબાધ! ખુન, ખુન! ખેગી યા, મેરવાનજી!

અદ્દી—(ભાંયપર પડેલી સાંધકલને તરાપ મારી ઉચકતો) એ
મને ખુની સમજે છે! બસ થઈ ચુકું! મારા આવી
બન્યું! આ હવે શું કરું! માધ ગોડ!

[કેટી શીરીન ત્યાં ધસી આવે
છે. અદીને જોતાંજ તથા મેહર-
નોશજીપર નજર પડતાં શીરીન
એક ચીસ સંજેત ખેલાન ભાંયપર
વુટી પડે છે. કેટી હરણુકાર થઈને
અદી ગમ ઠગર ઠગર ઠીકે છે.
માલી મેહરનોશજી આગલ જમી-
નપર ખેસી જઈ તેવજીને તપાસે
છે અદી ભાણુ ભુલી જઈ એકદમ
સાંધકલપર સવાર થઈ ધસારા-
બંધ ત્યાંથી નીકલી જાય છે.]

[ડમ્પ શો—માણસો મેહરનોશજીને
અંદર ઉંચકી જાય છે. કેટી
સુનામાસી, અમીના શીરીનને
સાવધ કરી અંદર લઈ જાય છે.]

(રાખલા—ધીમું, ધંગ્ગીશ-મ્યુઝીક)

સીન ૨ જો.

[મોદીખાને જલનો એક સાદો માદો
ઝારડો. એક સોફા તથા ખુરસી, નાની
ટીપાંપર બાજુ મેકેલું છે. એક ચીડીંગ
લેમ્પ. એક મોટા દેવદારના પેટારા
પર અબદુલ ખુલામાં બેસી બુટને
પાલીસ કરે છે. જલ સોફાપર લેડી
કાંધ ચોપડી વાંચે છે.]

જાલ—(કંટાલીને ચોપડી બાજુ ફેંકી દે) આજે મારું
મગજ કોણે જાણે કાંઈ ચરવા ગીયું છે. (ધડીઆલ
જોઈને) આંઠખી વાગી ગીયા! ચાલ હવે સુષ જતે.
આહ બેમરવત એકદર-દુન્યા, તું મારી સાથ અજબ
સંખત થઈ છે! મારાં બાપીકા ધેરને તજીને હું
અહીં મોદીખાને આય ઝારડી ભારે લઈ રહ્યો છું
પણ સુંબડજ જાણે મને કડવા આવે છે! અબદુલ!

અબદુલ—(ઉઠી આંખીને) હું?

જાલ—આય રકાખીઓ ઉંચકી જા! મને આજે ખીલકુલ
ભુખ નથી.

અબદુલ—એમ શું કરો છો, જલ શેક? સવારના નાસ્તોખી
આજે તો નથી કીધો. તખીયત ખીગાડવા માંગો છો
શું? લેવો જરા બે બુક—

જાલ—(ચીરડાઈને) માથું ના ખા! આજે મારું મસ્તક ઠંકાણે
નથી! બસ રકાખી ઉંચકી જા, કેહું છું તે
સાંભલે છે કેની?

[અબદુલ રકાખીઓ ઉંચકી જાય છે]

જાલ—(સ્વગત) બાવાજીનું ધેર છોરીને મારી સાથ પાલેલા
ફતરાની માફક અહીં ચાલી આવેલો. મારી બચગીનો

આમ વફાદાર નોકર મારે ખાતર જીવ બારેછ! પણ મારી છાતીમાં હમણા કેવો ચમટો તુટેછ તેનો એ ખીચારોને થું ખ્યાલ છે! ઝા કેટી કેટી! સદાની મુઝવણીમાં એને મને રીબતો કરી નાખ્યોછ તેનું મને નેટલું લાગતું નથી, તેટલું એ છોકરીએ પોતીકા કાજગરા જીવનું જે સલાનાથ વાલ્યુંછ તેનું મને દુઃખ લાગેછ. અફસોસ! કેટલાંક માયબાપો કોઈ વખત પોતાના અચ્ચાંચ્ચિનાં સુખનાં સવાલમાં હૃદયી બ્યાદા સખત બની તે નહીં ધટી હુજત પકરી એસેછ, તાહરે આંસે વખત જે ગમખાર પરીણામો આવેછ તેનો આય કેટી એક જીવતો જાગતો દાખલો છે! (નીસાસો નાખે છે.)

(બાહર કોઈના પગળાં સંભળાય છે.)

(ચોકીને) યે? એ રાત પરી પગલાં કોણના સંભલાયછ?

[અદી ધસારા બંધ ધસી આવી
એકદમ જાલના પગ આગલ ધરર
કરતો કે ફસડાઈ બેસે છે અને
હાંફે છે.]

અદી—જલ મને બચાવ! બોદાયને વાસ્તે મને બચાવ!

જાલ—(હેબતાઈને હોમો થઈને) અદેસર!!

અદી—જલ! હું મરી ગીયો! અરરરર મારાથી છબરડો થઈ ગીયોછ! ઝા મને બચાવી લો હું મુવો જલ!

[જલ અદીની આગલ યુંઝણ મંડીએ
બેસી જઈ તેને ખભાંમાથી
હલાવે છે.]

જાલ—એમ થું કરેછ અદી!! તારાં કપરાં લોહીથી ખરડાયલા કેમ? થું થયું? અકસમાત થયો!
બોલની તો!

અદી—નહી નહી શુભાષવારીમાં હું જતોં તો સેઠલાં—આહ !—
ભાંયપર મહેરનોશજી મારા કાકા લોહીમાં ઝરતા
મુવેલા પરેલા કમપાઉંડમાં (હાંદે છે.) આહ માધ—હું
તેની પર અંધારામાં સાધકલ સાથે ટુટી પડ્યો—આહ !
નીચે મારી સાધકલ છે—આ—તેને સાંતી દે—જલદી
કર ! પોલીસ મારી પુઠે લાગીછ !

[અખડુલ બાહર દોડી જાય છે.]

જલ—તારા કાકા મુવેલા પરેલા ! એ શું બકેછ !

અદી—તેવણું કોઈએ ખુન કીધું—આહ—

જલ—પછી ?

અદી—હું ગલરાધ ગીયો—આ—મેં સુદ્ધ બાહી દીધી !—
આહ—ને મેટ જેવા અહીં મારતી સાધકલ નાહસી
આયોછ ! આ મને સંતારી દે ! લોકોએ મને
નાહરતાં જોયોછ !—

જલ—મારા બાદા ! એ તેં શું કીધું ! અદી !

અદી—મારું નસીબ કુટું ! મારી પુઠે અખધડી પોલીસ આવશે.
અરે હવે કાંઈ જાઉં !!

અખડુલ—(ધસી આવતાં) શેઠ ! તે લોક આવે છે ! એક પણ
શુભાવશો નહી. મેં સાધકલ કુવામાં હેમાવી દીધીછ
જલદી કરો ? અરદેશરજી, ઝડપ કરો—આમાં બેસી
જાઓ !

[અખડુલ મોટો પેટારો ઝડપમાં ઉઘાડી
અંદરથી મેલાં કપડાં કહાડી
બાળુએ નાખે છે અને અંદર
અદીને ઘુસાડી દેછ તેને તાણું મારે
છે. જલ ફગળાઈને બધું જોયા
કરે છે.]

અબ્બુલ—વેકો! એકદમ વાંચવા પડી જાવો, જાલ શેઠ!

[જાલ ચોપડી વાંચવા બેસી જાય છે. અબ્બુલ પેટારાપર સુધ જઇ ધોરવા માડે છે. એક દશી પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર તથા એક પોલીસ જમાદાર દાખલ થાય છે.]

ઇન્સ્પેક્ટર—એક સપ્તસ નામે ડાક્ટર અરદેશર વજીરદારને બાઈ-સીકલ પર અહીં દોડી આવતાં લોકોએ જોયો. તે અહીં આયો, મીસ્તર?

જાલ—(અજબ થવાના ઢોંગ કરીને) ડાક્ટર અરદેશર વજીરદાર અહીં? અહીં દોડી આવો? અહીં તો કોઈ નથી આવ્યું! પણ શું છે શું, મીં ઇન્સપેક્ટર.

ઇન્સપેક્ટર—તેવણે પોતાના કાકાનું ખુન કીધું!

જાલ—એ શું બકો?

ઇન્સપેક્ટર—ખરું કેહું, સાહેબ. હું વખત ગુમાવવા માંગતો નથી. તમારે તાંહ એ સપ્તસ નથી આયો?

જાલ—મારે તાંહ! તમને એમ બોલતાં સાંભરીને હું અજબ છેઉ! આય મારા બે ઝારડા તમે જોઈ લેવાની!

[ઇન્સપેક્ટર અહીં તંહી બંને ઝારડામાં જરા ઝડપી નજર ફેંકે છે. જાલ સુતેલા અબ્બુલની આગલ જઈને તેનાં બરડા પર એક છાપટ મારે છે.]

જાલ—અબ્બુલ! અબ્બુલ ઉઠ! ગદ્દા! ઉંઘાયછ શાનો? ડાક્ટર અરદેશર વજીરદાર આજે અહીં આયાંતા? આપરે છે—તે કાહરે ખુન થયું, ઇન્સપેક્ટર? મને કંઈ સમજ નહીં પરતું.

[જોરથી આળસ ખાઈ અબ્બુલ ઉઠે છે. અને આંખ ચોળી જાલરાયલ ચેહેરે ઇન્સપેક્ટર અને જમાદાર ગમ લેય છે.]

આને અહીંયાં કાઢ્યાયુંતું, અખદુલ ?

અખદુલ—નહી સાહેબ—આયુંતું તો કાઢી નહીં.

જાલ—પેલો ડાકટર અરદેશર કંઈ અહીંયાં આયોતો
—બાઈસીકલપર ?

અખદુલ—ઝાહ કાણુ ! પેલા સેનેટરીની પાસે રહેતા છે તે પારસી
ડાકટર ? તેવણુ અહીં તો નહીં આયાંતા. પણુ—
અહંહંહં !—યોરા વખતપર તમારું બાથુ લાવેાની—
તાહરે જોરમાં બાઈસીકલપર આય રસ્તેથી આણીમેર
તેવણુ એકદમ દોરી તો ગીયાંના.

ઇનસ્પેક્ટર—(ગેહાકું કુમલાવીને) તે અહીંથી ફેટલોકવાર થયો
ગીયો ?

અખદુલ—પાએકે કલાક થયો હોયે, સાહેબ.

કોનસ્ટેબલ—અહીંથી દરીયાંને કીનારે પુગી ભોટમાં સટકવા માંગેછ.
એક્ષકયુઝ મી, મેં તમુને ડીસટર્ન કીધા.

[ઇનસ્પેક્ટર તથા જમાદાર જાય છે.

અખદુલ અદીને બાહર કાઢે છે.

અદી જલનાં ખભાંપર માથું
નાંખી દઇ રહે છે. જલ દીલાસો
દે છે.]

ટાઈટી.

સીત ૩ જો.

૪૪૪૪૪૪

[તેહચુરસ દીવેઆનો સીટીંગ રમ-
કેની ચીંતાવુર જીવે અંદરના
ઝોરડામાંથી બાહર આવે છે.]

કેની—(સ્વગત.) સવા આક થઈ ગીયા ને હજુર તેમુલજી
પાછા નહીં આયા? મુબઈ આવતાને વાર એમ
શું એવાણ મને ખીધગવી મારતા હોયે! એવણના
સોંગ કંઈ આને મને ગમતાજ નથી! એવણના
ભઈ ભાંજખી કોણ જાણે કાંઈ સુકઈ ગીયાંછ
(કાલ-ખેલ વાગે છે.) લે કોઈ આયું!

[મનચેરજી મગોલ ખુબ ગુસ્સામાં
દાખલ થાય છે.]

મંચેરજી—(કેનીપર નજર પડતાં) જી, એક્કયુઝ મી, પણ-પણ
તમે મીસીસ દીવેઆ છેઓ!

કેની—હાજી, કેમ?

મનચેરજી—તમારા વર ઘેરમાં નથી?

કેની—નહીં, હમણા પાછા આવશે. તમે કોણ છેઓજી?

મનચેરજી—હું મનચેરજી આદરજી મગોલ. હું કેહવાને ધણીજ
દલગીર છેઉ, મીસીસ દીવેઆ, કે તમારો હસખંડ
એક પહેલા નંબરનો ખલેગાઈ છે!

કેની—(અકીત થઈને) શું ઉં ઉં ઉં?

મનચેરજી—પારસી કોમમાં એવા મુજી કોરગાઓ હસ્તાભાગવે છે
એ આપરે વાસતે મોટી નામોશીની વાત છે, બાનુ!

કેની—(ચીરડાંધને) એ તમે બકોછ શું? કોણ બલેગાઈ
છે ને કોણ કોરગો છે!

મનચેરજી—તમારો વર—ડી. આર. દીવેઆ-કોણ મુવાછ તે!

તેમુલજી—હા પ્રધર! મને કાઠી કરે ને ચુમી લે તે બા મને
તો ઘણું અનીતીભર્યું લાગ્યું. કોઈ અસતરી એમ
પોતીકા દીલના કામી જીસાએને ———

મનચેરજી—(બેહદ ગુસ્સે થઈને) કાઠી કીધી—ચુમી લીધી! બેહવા
નીચ કારગા! લે આય તેનો સવાદ! તારી સાથે
ખ્યાર કીધો! વરી નફર થઈને કેહેછ!!

(ડોગબંદીપ બોલેમાંથી કહાડી બે
ચાર મજબુત સપાટા તેમુલજીને
લગાવે છે. તેમુલજી જુમાજુમ કરી
મેળે છે!)

તેમુલજી—અરે, અરે શાંતી! શાંતી! એ શું કરાછ, પ્રધર!!
કેની, એને જરા થંડો પારની તો! એ કોણ છે
કોણ પણ તે! મને મારેછ શાનો?

કેની—અરે પણ, તેહમું, તમે આને હમણા કાંઈ જઈ
આયા? ભસોની બરાબર!

તેમુલજી—વળી બરાબર તે કેમ બોલુ? આલીપુષને તાંઈ
જઈ આયો—ખીને કાંઈ જાય જો? શાંતી! આઈ
આઈ, આય જરથોસ્તીએ તો માઈ મામઈ
ઉપેરી નાંખ્યું!

મનચેરજી—અરે કુધ કોણના આવની લાવે! તારી તાકાતાજ
શું કે મારી ગેરહાજરીમાં મારી સીસતર સાથ
એટલી બધી આજુબેટલી છુટ લે! નીચ અશમચેર
ખલેગાઈ! તારાં અંગ્રેજી ચીલીમે આલાકીયાં કપરાં
બદલીને આય સફેદ ફગતાં કપરાં તું પેહરી
આયોછ તેથી હું ફગાવાનો નથી—સમજયો?

(પાછો આજુક ઉગામ છે. તેમુલજી
કેનીની પછવાડે ભરાય છે.)

તેમુલજી—(રડમેસ આવળે) પ્રધર, પ્રધર!! મને મારો ના!
શાંતી, શાંતી! હું તમને અઈ કેહેછ કે તમારી

મંચેરળ આદરળ મગોલ.

ફાટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખી.મ્મ.

કુવરજી કોપરખાસ.

૦ ફાટો લેનાર મીઠ જલ્દાંગીર તારાપોર, ખી. રા. જી.

બેહેનેજ આવીને મને ડાઘી કર્યા કીધી ! મને હલકા
ગરે શાના પરોઢ ? અરે અરે શાંતી ! મને મારોઢ
કાંય પણુ તે ? (મનચેરણ ફટકાવે છે.)

ફેની—(વચમાં પડીને) જરા ઠંડા પરો, ભણ ! હું બે
હાથે મુઝ માગીને કેહું છું—

તેમુલજી—(ખીજાધને) એ તે કંઈ તમારા મુંબધના લોકતી
ચીત છે ! નીરદોશ માણસને મારોઢ શાના !
બ્રધર, તમારીપર હું બલાતકારને સાર ફોજદારી
કામ ચલાવશ ! શાંતી !

મનચેરજી—અરે તારા ફોજદારી કામ ચલાવનારને શું કેહું !
વરી છે સામ્રો સતો યાયછ ! લે આય ફોજદારી
કામ ચલાવજે !

[પાછો ચાબકનો ઝપાટો મારે છે.
તેમુલજી કીલીયાન કરી મુકે છે.]

ફેની—ઓ તારા હાથ ભાગેરે તારા ! ઓ હવે શું કરું !
ઓ માય—ઓ ડાઘ આવો ! રામા—રામા !

તેમુલજી—(ઉશકેરાધને) એધ જરયોસ્તી ! હું તમારી સામ્રો
કામ ચલાવવા માયું છું ! તમારું નામ આપો !—
નહીં આપતા ? ફેની, ઉભી રેહ ? હમણાં એક
પોલીસ સીપાધને બોલાવી લાઉંછ.

[ધસારાબંધ જાય છે.]

મનચેરજી—ફરીથી હવે એ મારા ધેરનું નામ નહીં લેશે ! એવા
કારાં મ્હોંનાના મુજબાને તો એમજ સવાદ
અખારવો જોઈએ ! (ફેની ગમ ડોળા કકડાવીને) એ
તમારા મુજ માઠીને આંકોશમાં રાખો, સમજ્યાં !
નહીં તો ડાઘ દહારે એ ફાંસીને લાકરે ચઢશે
ને માથે હાથ દબતે રહેશે !

[ખુબ રોહસામાં ચાલી જાય છે.]

ક્રૂની—(સ્વગત) જિજ્ઞાસા માયરે-હવે શું કરું? કાંઈ નહીં? બસ જાણે મારી-પુવાં આપ મુંબાઈને એવું વરદાન છે એમ જાણતે તો આવતેજ નહીં! એ ઘણી સુખ નાશ કોણ વરી નીકરી આવીછા! (કાલ બેઠ વાગે છે)-કોણ?—એ કુવરજી કાકા!—

(કુવરજી કોપરબરાસ ધગલમાં બે વળ મસ મોટા પોથામ્મી મારી દાખલ થાય છે. ફેની દોડી જમ તેવણને કોરી કરે છે.)

ફેની—કાકાજી, સાઈ થયું કે તમે આયા! દહારની હેબત ધસકે હું તો ખીહીને અરધી થઈ જાવુછ! આપ ઘેરમાં તો ઘણી ધોરી કામ મલેજ નહીં!

કુવરજી—(ચાપડીએ બાજુએ મુકતાં) તારા બાપ પેસીને એ કાકા તારે આપો તેરેજ મેં તો જાણ્યું કે તમે લોક આને આચીતાં મુંબાઈ ઉપડી આયાંછ, ને અંહી તેમુલજીનો કામ લઈ રહેછ તેને તાંહ રહેવાનાં છેએ!—તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું? અમસા પોલીકા કાકાને તાંહ તારેથી નહીં ઉતરાયું-કેમ, પોરી?

ફેની—નહી, કાકાજી, શુરસે ના થાવા. તેમુલજી બાલ પકરી એકા કે હું તો બસ મારા ભાઈનેજ તાંહ ઉતરે—તારે શું કરું!

કુવરજી—ઉં કાંઈ છે, તારો માઠી કાંઈ છે? હું છેક લંકાની નાકે એકાક એઠી એઠી પરણે અદરાય તારે હમે લોક શું જાણ્યે કે તારો ઘણી કેવા છે મારા ભાઈ પેસુતને તો અગાઉ મને લખેલું કે એના જમણ, તે એ તારા વરતું જરા માથું ખીસેલું છે! અરી વાત કે?

ફેની—બોલો ના, કાકાજી! તેને સુખ મોટી શીકર આંતામાં પડીછ તો! મારા તેમુલજીએ આમ્મીસોણી ને યોગ

અભ્યાસના મુવા કંઈ પછારા મારીયા તેથી ઝિવણુનું મગજ છ મહીના પર જરા ચકાસી ગેયલું. ને અંહી આપા પછી તો ઝિવા કંઈ નહીં સમજ પરે તેવા ચેનચાલા ઝિવણુ કરેછ કે-ઝિ કાકાજી-મારા પેઠમાં ફાર ફર પડેછ!

[કુવરજી ઝિક મારો પોયો ઉઘાડી તેના પાનાં ફરવે છે.]

કુવરજી—હુ! સમજયો! સમજયો! ઝિખરેશન ઝિઝ ધી ધનટલેકટ! તારા આપે લખેલું તારેજ હું સમજી ગીયો કે ઝિ નોન કોમપોસ મેનટ્રીસનો ખોલેલો ખોલેલો કેસ છે તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું?

ફેની—(શુઅવાધને) શું કાકાજી? શાનો કેસ છે? ઝિ આય અધા પોઝાઝિ શાના ઉચકી, લાયાછ?

કુવરજી—જેની, આજે કેટલો વખત થયો હું “ઝિમેનસીયા” અને “મેનટલ ઝિખરેશન” ની સ્ટડીમાં ઉંડાણુથી ઉતરેલો છેવું. તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું? આય તેના લેટેસ્ટ વર્કસ છે. આઝિ ચોપરી “Treatise on the co-relative functions of the cerebellum and pancreas” નું ચોવીસમું વોલ્યુમ છે. તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું? તારા વરતું-મેડનેસ હમણા પાછું ઉભરી નીકલતું હોયે—વચમાં “લ્યુસીક મોમેન્ટ” આવતી હોયે! ઝિ આઘ અનડરસ્ટેનડ! આઘ અનડરસ્ટેનડ!

ફેની—મરે તમે શું બોલાછ? મને તો કંઈ સમજ નહીં પરવું.

કુવરજી—તું નહીં સમજે પોરી, તું નહીં સમજે! બસ તું હવે ચપી જા! ઝિક કફેરાં મેનટલ ડીઝીઝની પ્રેક્ટીકલ સ્ટડી કરવાની હવેજ ખરેખરી ગ્રાંડ તક મને મલયે. ઝિવાં પેલાપણાનો કેસ ઘણો ડેનજરસ હોયછ. ઝિ ડીમેનસીયા ચપ દધને હોમોસાઇડલ મેનીયામાં બદલાઈ જાયછ-પછી તે પેશન્ટ આપુને છરી મારે-કરડે-ગરં ભયરે! તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

ફ્રેની—(ગભરાઇને) ઓ માયરે! ઓમ શું થોલોછ ને!

કુંવરજી—ઓ તારો મારી ઓક મીનીટ સોને સમે દેખાય-
ખીજી મીનીટ અપ કરતી છરી કાઢીને આય તારા
ગરાંની 'વીન્ડ પાઈપ' કાપી! તાપે તારા ધ્યાનમાં
ઉતરીયું?

ફ્રેની—ઓ કાકાજી! ઓમ શું ખીદરાવોછ, જા બા?

કુંવરજી—છટ! ખીહોછ શાની? તું જોજેની, પોરી, મારાં આગલાં-
ઓની હોપનોટીક સાધનોથી ને મારા ડોરાઓના મોરલ
મેમનેટીટમથી હું વાધનેખી બરફના પાણી જેવો ઠંડો
કરી નાખું. તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું? (ધડીયાલ
જોધને) અહો! સારા આંક થઇ ગયા? લે, ચાલ
બા-હવે જાતે. કાલે સહવારનાં પાછો આવી જવશ.
(જવાને માટે ઉઠેછે.)

ફ્રેની—નહીં, નહીં, કાકાજી-જોવરી, જરા થોરો વખત
બેસો! મને તો અહીં અખલી રહેતાં, બા, ખીહીક
લાગેછ. તેમુલજી હમણાં ઓય આવતાજો હોય.
જરા દસ મીનીટ થોભો-તેમુલજીનાં માથે ભોંજ-
હખી અબધરી આવશે.

કુંવરજી—(હસીને પાછા બેસતાં)-વારે ચાલ, ઓ લોક આવે
તેટલાં બેસુંછ. તેટલાં જરા કંઈ ગા જોઈ-તારો
બાપ પેસી લખેછ કે તું મનેનું ગાયછ તે જરા
જોધયે તો ખરા!

ફ્રેની—વારજી—

સજ્જનો, સાર જીન્દગીનો છે બેશુમાર-સમજો તો!
મીસાલે ખવાય-સ્પનાની ખરે સંસાર-સમજો તો!
બદીથી જો કરે મનજીલ સરાઓનીની, આદમ,
સફર ઓ જીન્દગાનીની ખરે બેકાર, સમજો તો!
મીસાલે આક ફના છે ઓ તમારી જીન્દગાની તો,
પાણીના પરપોટા સાની બધાં તિઆર, સમજો તો!
ગરી કરીને ના ઉડે ઉડે કર, રે ઓમ સમજો જરા
મનમે,

કે બસ ટકવી છે ઓ આંદણી કકત દિન ચાર
સમજો તો!

સીન ૪ થો.

[અંદરી ખાતે એક એમરડો. અંદર એક ટેબલ ખીંચાવેલી છે. ઉપર પ્લેટો, ગ્લાસ સોડાની બાટલીઓ ગ્રાંડી વીસ્કીની બાટલીઓ વગેરે છે. અદી એક મુસલમાનના છુપા વેશમાં, અબ્દુલ એક નવાબ-ઝાદાના છુપા વેશમાં, અને એક ડીટેક્ટીવ તેમજ જલ આવે છે.]

જલ—આજનો દાહાડો બરાબર પાર પરે તો સાઈ ! બચ્ચા અબ્દુલ, તું અમુને અહીં લઈ આવ્યોછ-પણ ટેક કેર ! પેલા બે ખવીસ કાકા ભત્રીજા ઘણા ડેનજરસ માણસો છે જો !

અબ્દુલ—(હસીને પોતાની ખોટી દાહડી કાહડી નાખતાં) જલ શેઠ, તમુને હજીર મારી પર વીશવાસ નથી ?

જલ—તારી પર ૧૬ આના વીશવાસ છે, અબ્દુલ. તેમ નહીં હોતે તો તારી આવ જીવ સટોસટની રમતમાં હું ને અદી સામેલ કેમ થતે ? પણ કમખખત, તેં અહીં કેટ્ટીને અને શીરીનને પેલા ખુતી અંડાલોના ડાચાંમાં લાવવાનો તાગરો રચ્યોછ તે આહડીયા મને ખીલકુલ નથી ગમતો ! આઈ મસ્ટ સે !

અબ્દુલ—તમે ચીતાં ના કરો. આપરે ચાર જણા અહીં છેમ્મ કેની ! આપરા પટવરધન ડીટેક્ટીવ એવા ચાર જણુને એકલા પુરા પડે તેવા છે ! કેમ રાવ સાહેબ, ખરની ?

ડીટેક્ટીવ પટવરધન—ખીહો નહીં, મીઠો ઉમરીગર ! એવાતો કચ કંઈ ધાસ્તી ભર્યા બદમાસો મારા હાથમાં રમી ગયલા છે. આઈ-સાહેબોના બાલનેખી અલવલ નહી

આવે તેનો હું જોખમદાર! અખડુલ મીયાં કંઈક
તેમ જે ગુસ્તાદની આંગલી પરની વીઠી જે હાથ લાગી
તો અરદેશર થેકને માથેની આકતનું વાદલ વીખે-
રાઈ ગયલું સમજજો! મરનાર મેહેરનો શજીના કપાલ
પર ચુકડી મારતાં જે છાપ પાનાની વીઠીએ પાડયોછ
તેની ખાસદર ઝોફ પેરીસની આકૃતી પોલીસની
પાસે છે. તેજ વીઠી ગુસ્તાદની આંગલી પર હોય તો
તે એને ત્રણ લાકડીએ લટકાવશે.

જાલ—(અખડુલને) તુને ખુનવાલી જગાએથી ગુસ્તાદજીના
એડરેસનો પીરોજખઈ તરફથી આવેલો પોસ્ટ કારડ
મળી આવ્યો એ સહી અગતની જખાની છે. અખડુલ,
તેથી મને ઘણી આશા આવીછ !

અખડુલ—ગુસ્તાદજીના હાથમાંની વીઠી આપણને કહડાવવી
જોઈએ. પણ તે કામ બાધ માણસોની મદદ વગર
થઈ શકે એમ નથી, થેક. અલબત્ત જરા જોખમનું
કામ તો છે—પણ આપરી ચારો જણ પાસે ભરેલી
પીસટોલો છે !

[ખીસાંમાંથી એક રીવાલ્વર કાઢીને
દેખાડે છે.]

જાલ—(હસીને) મીં પટવરધન, આય પોરીયાને તમારા
ડીટેક્ટીવ ખાતામાં તમારે લેવો જોઈએ. જોવની, મારા
કહ્યા વગર, મારી રજા વગર, કેટીની પાસથી એ કંઈ
રૂપીયા લઈ આવ્યો—ને પછી હેદરાબાદી નવાખ-
જદો. ખતીને પેલા બે મુજબ સાથે ઘાડી દોસ્તીખી
પાડી બેઠો! ને હવે આજે આહીં તે લોકને ખેંચાવી
મંગાવવા સાઈં બધું રોખઈં ઉભું કીધુંછ! તારા-
માંખી એટલું પાણી છે એવી મને અખર નહી
હતી, અખડુલ!

[અખડુલ હસીને બે હાથે સંલામ
કરે છે.]

અમ્મદુલ—જલ શેઠ—અરદેશર શેઠ! જે વખત જાયછ તેમાં હવે
 પેલાંમ્મો આવશે. તમે લોક પેલા સામ્યેના આરડામાં
 છુપ્ય રહેવો! ને કેડીઆઈ શીરીનઆઈ આવે ને ગમે તે
 તેખી થાય તેખી હું ને રાવસાહેબ તમને કેહીમ્મ નહીં
 તાંહ મુઘી કબ્બી બાહેર નીકલતા ના! મ્મ લોકને
 આજે હુદ્દા સાથે પકડવાના છે! જોવ અરદેશર
 શેઠ, તમારી કબુલાત છે હો!

અદી—ખસ તું કેહેશે નહીં તાંહ મુઘી હું બાહેર નહી
 નીકલું! ખાત્રી રાખ.

જલ—હા સેહેનમાં કામ ખીગડી જવું નહીં જોઈમ્મ.
 અદલો! કોઈ આવેછ ખરા. કમ અલોગ, અદી

[પટવરધન, જલ, અદી પાસેના
 આરડામાં છુપ્ય જાય છે. અમ્મદુલ
 ખોટી દહાડી પાછી પેહેડે છે
 અને રીવાલવર ખીસાંમાં મળી
 દે છે. ગુસ્તાદજી ચાન દાખલ
 થાય છે.]

અમ્મદુલ—આહો આવો આવો! શું થયું શું! સાડા
 સાત વાગે આવવાના હતા તેના આંહ
 વાગવા આયા.

[ખંને સાથ સેકહેનડ કરે છે—અને
 તેમ કરતાં ગુસ્તાદજીને જમણી
 હાથ ઝાલી રાખી તે પરતી વીટી
 ધ્યાનથી જુવે છે.]

ગુસ્તાદજી—આય નાપાકે વરી પોતાની રીત પ્રમાણે અવવાઈ
 કીયું! દાસ્ત, પેલી કેડીને તે કાગર ખરાખર ચોક્કસ
 આજે પુગાડીયું છે કે?

અખદુલ—ચોક્કસ ! આજે સાતેક વાગે બરાબર ટકેરાખંધ મારે
ભરસેદાર માણસ જે ખાધજીને પેલું આપે તરકડી
કાગલ હાથોહાથ શુભાખવારીમાં જઈને આપીની
આયો હોશે.

આન—તેમાં તું જે હું લખેલું, નવાખબદા?

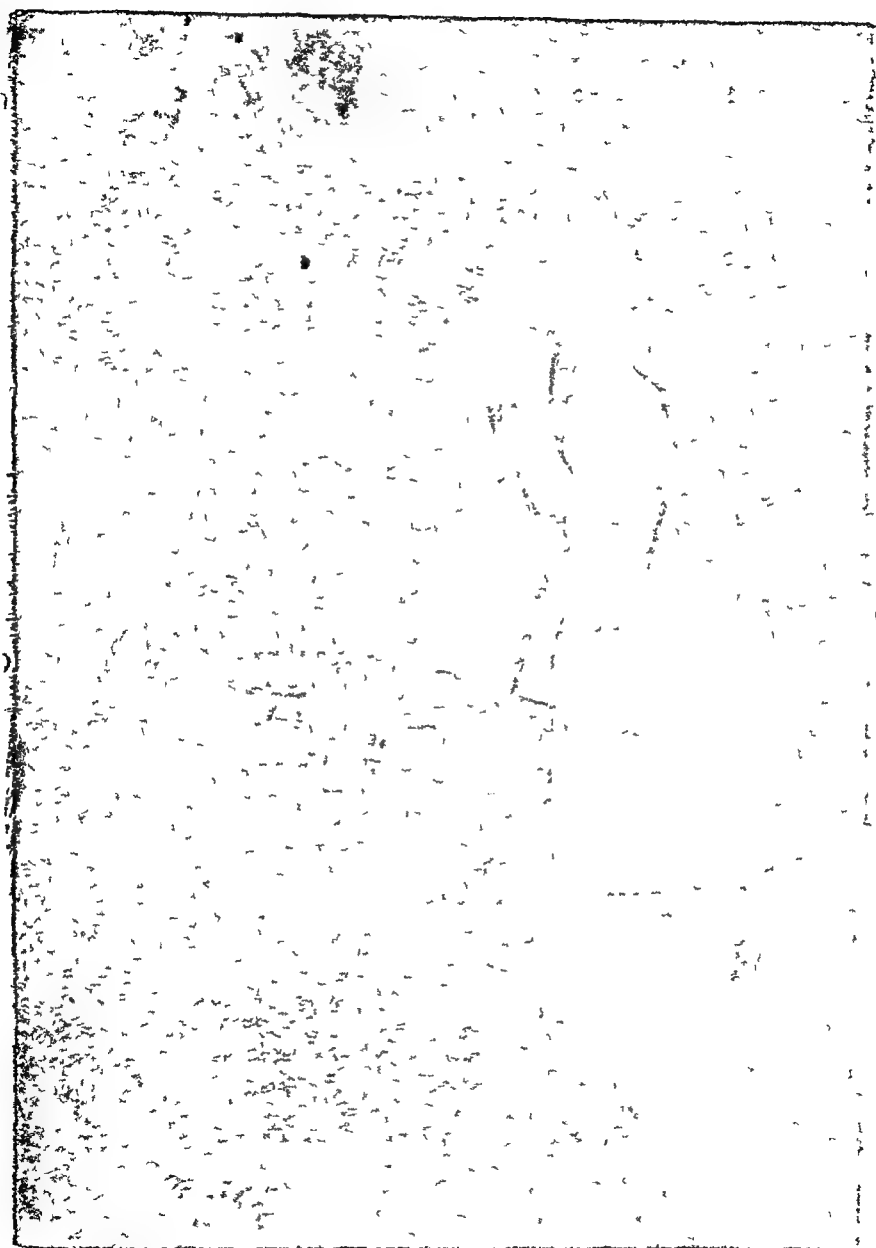
અખદુલ—હું શનો લખું? જલભાઈ ઉમરીગર જે ખાધના
આશક તમે કહોછની તેના ખાપ તરકડી જાણે
કાગલ કેડીખઈને આજે પુરું હોશે કે ‘અંદરી
ખાતે કોનડીટા મધે એલવયું બગલામાં જલદી
આવો. જલભાઈને સખત અકસમાત યથોછ ને
કેસ ઘણો ગંભીર છે. તમને મલવા માંગેછ!’ જે
ખાધ જીવ નાખવી આવવાની ! જેમાં ફેર પડે તો
હું નવાખ અસરકામીનનો ખેટો સાહુદેખ નહીં !
જોય આવતીજ હોશે ! કયું બચ્ચા, કપ્પશી બજાઈ ?

[હસે છે અને શુસ્તાદજીને તાલી
આપી તેનો હાથ પકડી આગલાં
પરની વીટી પાછી જોય છે.]

શુસ્તાદજી—મારે વહાણો તુંખી અમારા સંઠનોજ નંગ
નીકર્યો, બચ્ચા સાહુદેખ ! (હસે છે) લે ચાલ, જરા
નાક સુંકાય ! લાવ થોરેક ટપકાવી લેતે. લે આન
તારખી નસકોઈ કીઆરનું ફાટ ફાટ થાય તે હું
જાણું. તું તો સાહુદેખ પીતોજ નહીં—હરવાયો તું !

[શુસ્તાદ તથા આન ખાસો ચાર
ચાર આંગલ ઝોટી જઈ બટાકા
મારે છે.]

આન—હાઆઆસ ! હવે લગારીક હરેટો પયરો ભાય !
પાહર જેવો અહીં તું જે ધકેણો ખવાયરો કાકા પણ—
યે કોઈની ગાડી આવેલી લાગે !

અબહુલ.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખી.ઝી.

બાપુજી તચકરા.

ફોટો લેનાર મી૦ જહાંગીર તારાપોર, ખી. એ.

અબદુલ—(બારીએથી જોઈને) હા યંગા આવી લાગીછ ! આય શું ત્રણજણાં છે.

ગુસ્તાદ—ત્રણ જણાં !

અબદુલ—હા શીરીનખાઈખી સાથે છે, ને આયાને સાથે લાયાંછ. આલો જલદી અહીં ઓરડામાં તમે બે જણા ભરાઈ બેઝો. હું પેલા સાંભળેના ઓરડામાં છેઉં.

[ઝડપમાં ગુસ્તાદજી ચાલને સામેના એક ખીજા ઓરડામાં છુપાવી પોતે અદી બલ પટવરધન ભરાયલા છે તે ઓરડામાં ભરાઈ બેય છે. કેટી, શીરીન, અમીના દાખલ થાય છે. ત્રણડે જણીએ આસપાસ ગભરાઈને જુવે છે.]

શીરીન—માયરે ! કંઈ મુવા ખીલીક લાગે તેવા એકાંત બંગલો છે ! એજ બંગલો કે, કેટી ?

કેટી—હારે એજ બેલ વ્યુ—બલના બાવાનો અંધેરીનો બંગલો—તેતો હું જાણુંછ. પણ કાંઈ છે મરે કોઈ મલ નહીં ! મારા તો પેટમાં ફાર ફાર પરેછ ! એકતો બલને ખાતર મારો જીવ કાહારનો ઉડી બેયછ !
પણ—પણ એ શીરીન, રખેને કંઈ દગો હોય !

શીરીન—આલ કેટ, બે મારે માન ! મનેખી પેટમાં ધુન્નરાં જેવાં છુટેછ. આપરે મરવાનજી કારભારીને સાથે લાવતે તો કેવું સારું—એ !

[શીરીન એક મોટી ચીસ પાડે છે. બારણું આસ્તેથી ઉઘાડી ગુસ્તાદજી અને ચાન બયાનક હસ્તાં ડાચાંએ સાથે દાખલ થાય છે.]

ગુસ્તાદ—સાહેબજી કેટીખાઈ ! શીરીન, સાહેબજી માય !

કેટી—(ડોળા કકડાવીને ગુસ્સાથી) તમે! તમે અહીં? એ શું દગો છે? ચાલો ખીસો, અમુને જવા દેઓ!

[જવા માંગે છે. ગુસ્તાદજી ચાન આડા પડે છે.]

ગુસ્તાદજી—એ હવે હલ્લુ ધીરે કાલે સહવારના જાહે! ઠાંગો તો જતો રીહો! વરને જોઈ બેઠલાં ખીહો હાના! (હસે છે.)

કેટી—(બહુજ કચવાટથી) જૈરાંઓ સાચ એવો નીચ કાગો રમતાં તમુને શરમ નથી આવતી? હીચકારાની માફક બેઠ જાણુ આવી રીતે અમારી હાલતનો લાભ લેવા માંગોછ?

ગુસ્તાદજી—(દાંતો પીસી) તમે અલાર સુધી મને બહુ લીંગણી ગુરીયાનો નાચ નચાવ્યોછ. હું કસમ આપું કે હું છ કે હવે તમુને અમે જતાં મુકવાના નથી.

કેટી—પણ તમે કેહેવા શું માંગોછ!

ગુસ્તાદજી—લેવો આય કાગલ! એનીપર સહી કરી આપો.

કેટી—(લવાં ચઢાવી તરડાધને) એ શું કાગજ છે?

ગુસ્તાદજી—તમારા સોલીસીટર નાનાભાઈપર લખેલું કાગજ છે કે હમણા આય ગુસ્તાદજી કાનફાટ્યા પ્લીડર માફ કાગલ લખ આવે. તેવણુને તુરત પચાસ હજાર રૂપીયાની સો સોની નોટો ગણી આપજો. એ કાગજ હું કાલે મુ'બઈ લખ જવશ, તેટલાં અહીં ચાન તમારા બેઠ જાણુની સંભાલ રાખશે.

કેટી—(હેબતાધને) એ શું બોલોછ!

ગુસ્તાદજી—વધારે માથા ફાપણુ ના કરો. અહીં તમારી સહી કરો! ચાલો જલદી! લેવો આય રહી ફાઉનટન પેન!

[ગુસ્તાદજી કાગલ આગલ ધરી એક ફાઉનટન પેન કેટી આગળ ધરે છે. કેટી તથા શીરીન હેબતાધને એકમેકનું મ્હોકું જીવે છે.]

શીરીન—(બહુજ ખીહીને ગલગલતે સાદે) એવણુ સહી કરે તો પછી તમે અમુને તરત જવા દેશો ?
 ગુસ્તાદજી—નહી ! એક રાત તમુને અહીં રહેવું પડશે ! કાલે સવારના એવણુ સહી નામુકર જાય તો હું કાંઈ તમુને પકરવા જાઉં ?

કેટી—(હરણુકડ અવાજે) એક રાત રહેવું પડશે !
 ગુસ્તાદજી—(ખરાડ પાડી) તમે સહી કરો છ કે નહિં ? હું છેલ્લી વખત પુછું છ !

[ખીસાંમાથી એક મોટી લાંબી છુરી
 ખેંચી કાઢી ખુની ડોળાએ સાથે
 દાત્યાં કચકચાવે છે.]

શીરીન—(કેટીને વળગીને ધુજી પડતાં) એ ગુસ્તાદજી !—
 ગુસ્તાદજી—ચુપ રહે ! અહીં આવ આન આય પોરી એમ સીધેસીધી ઠેકાણે આવવાની નથી !

[ગુસ્તાદજી શીરીનને આંચકા સમેત
 કેટીથી છુટી પાડે છે. શીરીન
 ચીસ પાડે છે.]

[ચાનજી—(ગુસ્તાદજીને બાજુ લઈ જતાં) એઈ કાકા ! તું આય હીરીનને ફરીથી આંગલી લગાડતો રખે ! હા મારું મહતક આજે ફરવું છે !

ગુસ્તાદ—(ચીરડાકને) ચુપ ચુપ ! ગદ્દા, તું શાનો અમથો લાહેરી કરે ?

ચાનજી—એમાં લાહેરી હાની ! તારે આલી કેટી હાથે કામ લેવાનું—તેમાં હીરાંને હું કામ હતાવે ? એમ દમ હાનો કરે ! હવે હું હાંખવાનો ની—હોઉવે ! લાવ પેલા મારા પાનહો રૂપીયા બીજીના લીધેલા તે હવે મને આપી દે.

[ચાન છાકટ હાલતમાં ગુસ્તાદજીના
 આંગ પર જઈ ખસીસની પેટે
 ડોળા ચમકાવે છે.]

ગુસ્તાદ—અંજલ! આને તુને દારૂ ચહોવાજી કે શું! પાનમાં
રૂપીયા આણી કાંદણી લાઉ? એમ શું પેલાં કપાડેલ!

આનંદ—(આંગ પર જતી) આપે કે નીહ? આને લેવા
વના નીહ રેહકે. તેં ક્યુલાન આપેલી તે લાવ હવે!
એ તારાં હીલાંખીલાં હવે નીહ આવે—હજેય!

ગુસ્તાદ—અરે, પણ રાખ, ગંધા! આંગ પર આવીને કેમ વાત
કરેછ? બધી ફરેકાર વાસેવાસ મારેછ! હટ!

[નંદરથી એક કકડધસ મુકરી આનંદની
છાતીમાં મારે છે. આન હસ્તેરાધને
ગુસ્તાદને નંદરથી ગલચીમાંથી
પકડે છે.]

આનંદ—એ તારી ગત છે હવે નીહ હમજવાનો! લાવ
હમણા ને હમણા મારા પાનહો રૂપીયા લાવ—નીહ
તો તારો જીવ લેવા. તું હમને હું?

[ગુસ્તાદ આને આન એકદમ વળગી
પડે છે. અફડાતફડીમાં ગુસ્તાદના
હાથમાંની છરી છાકેટા આનની
કુમમાં મુક મુધી ભાકાધ જાય છે.
એક મોટી જુમ સમેત આન ભોંય પર
પછડાધ પડે છે—તફડયાં મારે
છે—અને પછી મરણ પામે છે.]

ગુસ્તાદ—આહ! એ મારેથી શું થઈ ગયું!! એ તો મરી
ગયો!! (કેટી તથા શીરીનના આંગ પર એકદમ
જઈને) કસકુનમ દદામ્યા! જોવ, હોરા હારીને
જોવ!—આય તમારા લોકની મોહકાણમાં શું થઈ
ગયું તે!

[અનુનથી કેટીનો હાથ પકડવા
જાય છે.]

કેટી— } (ચીસો પાડતાં)—ઝા કોઈ આવો !!—
 શીરીન— } ઝા મદદ, મદદ!!
 અમીન— } ખુન-ખુન !!—

[પટવરધન જલ અદી અખડુલ
 સામેના ઝારડામાંથી ધસી આવે
 છે જલ ગુસ્તાદજીનો છુરીવાલો
 હાથ કકડાવીને એક હાથે જલો લે
 છે અને બીજા હાથે તેવણનાં
 માથાં ગમ પીસતોલ ટાંકે છે.]

જલ—અંડાલ ! એક ડગલુખી હાલ્યોછ તો મસતક છુંડી
 નાખશ !

[કેટી ચીચીયારી પાડી જલના
 પગને વલગી બોંયપર તુટી પડે
 છે. શીરીન અદીના હાથમાં
 બેસુધ યદ જાય છે. અમીના
 હેખતાઈને અખડુલની પછવાડે
 ભરાય છે. અખડુલ ગુસ્તાદજીના
 હાથમાંની છુરી ઝુટારી લે છે—
 પટવરધન ડીટેકટીવ ગુસ્તાદજીને
 હાથે બેડી નાખે છે.]

(ટાઈલો) [ધીમુ મ્યુઝીક—લાઇમ લાઇટ.]

સીન ૫ માં.

[શુભાષવાડીનો એક સીટીંગ રમ.

સુનામાસી તથા હમાયજી ઘણાંજ
ચીતાતુર હવે કાલી સાડીમાં
દાખલ થાય છે.]

સુનામાસી—એ લોક વાત કરેછ તેહેરે મને ધુજરાં છુટેછ.
જમ્મો, હમાયજી, એ તો ખદાએ ઘી
પુરયું ને ખધા ઘરા વહી ગીયા! બાકી આપરે
ઘેરના માટીડાએ તાંહ નહી હોતે તો—એા માય!—
બોલ બોલતામાં શું નું શું થઇ જતે!

હમાયજી—(ઘડીયાળ જોધને ચીંતાતુર અવાજે) સારા આંક
થઇ ગીયા ને હજી અદી જલ નથી આયા?

સુનામાસી—અબધરી આવતાજ હોશે. જરા બેસો, શાંત
પરો, માય! હવે તમારા દીકરાપરનું બધું વધન
વીટી ગીયુંછ. છોકરીએએ કહેયું તે સાંભલ્યું કેની?—
મરનોશજીનું ખુન તો ગુસ્તાદજીએ કીધેલું પુરવાર
થયુંછ. બધો પ્રાવો મલ્યોછ. પણ કેટી કહે જે અદીને
પોલીસ કમીશનર આગલ પહેલાં જવુંજ જોઇએ.
ઇન્સ્પેક્ટર સાય એ લોક કમીશનરને બંગલે ગીયાછ—
એાય આવતા હોશે!—ધીરજ રાખો!

[હમાયજી ખુશાલીને મારે રડે છે.

સુનામાસી દીલાસો દે છે.]

સુનામાસી—એા વાય હમાયજી! હવે આંખપાણી સારા કરોછ?
હીરા જેવા દીકરા પરથી બધું વાહલકૂવીખરેઇ ગીયું
તેથી ખદાયનો ઉપકાર માનો!—મ્હેનું હસ્તું કરો.

રાત પરી રરવાનું શું બરીયુંછ—ઝોવારું !

[ધસારાખંધ અદી અંદર દોડી આવે
છે અને હમાયણને કોઠી કરે છે.
કેટી અંદરના ઝોરડામાંથી ઝડપથી
દોડી આવી બાહરે ધસી જાય છે.]

અદી—માયજી !

હમાયણ—મારાં દીકરા ! મારાં દીકરા !

[જલ કેટી અને અબદુલ દાખલ
થાય છે. ખીજી મરખી શીરીન
જલદી દોડી આવે છે. અદી
શીરીનને અત્યંત બહાલથી પોતાનાં
પાસાંમાં લે છે.]

કેટી—(જલને) તમે લોક કમીશનર આગલ જઈ આયા ?

જલ—હા, કમીશનરે ઘણી લાયકીથી અદીના હાથ મચકડા
લઈને ઝેને મારી સાથે અહીં આવવાની રજા આપીછ.
ફક્ત પોલીસ હવે અદી સામેનો કેસ વીધ—ટ્રો
કરે તે સારૂ અમુને આવતી કાલે અગ્યાર વાગે પોલીસ
કોરટમાં ફોરમલલી જઈને ઉભું રહેવું પડશે.

સુનામાસી—તે પેલા મુવા ખુનીનેખી ઉભો કરશે કે ?

જલ—કોણ ગુસ્તાદજી ? ગુસ્તાદજી તો ખીચારો છુટો !

કેટી—

શીરીન—

હમાયણ—

સુનામાસી—

છુટો ?

જલ—(ગંભીર ચહેરે) હા ખરેખર છુટો ! કેટી શીરીન,
આપુને ખુશી તો નહીં થવું જોઈએ, પણ તોખી
એક રીતે એ સારું જ થયુંછ. ગુસ્તાદજી તો
છેર પીને આપઘાત કીધોછ.

કેટી—આ!

જાલ—અંદરીથી એને મુખાધ લાવી પોલીસે રાતોરાત
કોઠરીમાં નાખ્યો; પણ એણે કેથી સ્ત્રીકનાથનની
જીભી સીસી ગળવામાં રાખેલી તે એખલા પડતાંજ
પી ગીયો. પછી મરતી વખત એને માથાએ મોલાવી
મંગાવી ચાર લોકના દખતાં પોતાનો છેદલો એકરાર
લખાવ્યો કે મહરનોશજીને એણેજ છરી મારેલી ને
આનંદું ખુન કરીયેલું. કમીશનરને અંગલે અમે એ
વાત સાંભળી. અમે પોલીસ સ્ટેશન પર જઈને
જોઈયેછ તો ચુસ્તાદજી કાલો ઠણુક મારી ગીયેલો—
કેટી! ટેક કેર કેટી! (કેટીને પોતાના હાથપર ઝીલી
લે છે.) માસી, તમે એને અંદર લઈ જાઓ—એનો
જીવ ફરેછ.

[કેટી ધપ કરતી કે એક પુરસીપર
ફસડાઈ બેસે છે. જાલ તેણીની
પાસે ઘુટણપર બેસી તેણીને પવન
નાખે છે.]

કેટી—(ગલગળતે સાદે) કંઈ નહીં—હવે હું સારી કાતી છેઉ!
આ જાલ!

(જાલનાં ખભાંપર માથું નાખી ઉચકાં
ખાય છે. અદી તેણીની આગલ
જાય છે.)

અદી—મારી બહેન, એ પારસી ફાંસી જવાની નાલેસી માંથી
અચરો તેથી ખુદાના શુગરાના કર! તું શું કામ
એટલી અકલાયછ, કેટી? એ કાંઈ તારો વર ઉતોજ
નહીં. જાલ, કેહેની—ખરી વાત એને કેહેની:

જાલ—હા કેટ, એને પોતાના મરતી વખતના એકરારમાં
એમખી લખાવેલું છે કે એતો પીરોજખાઈનો—
આય શીરીનતા માયનો—પરજીલો ખાવીંદ ઉતો!

શીરીન—(ચોકતાં) આ! એ શું બોલોછ! જાલ?

અહી—એ ખૂંજ કેહેછ શીરીન. તારા પૈસા પર પોતે કાબુ રાખી શકે તે કારણે એણે પીરોજખમ્ સાથે છુપાછુપ નવસારી જમ્ દાણા પારેલા.

શીરીન—(અકળાઇને) અરે હું તો કંઈ જરાખી જાણતી'તી નહીં !

અહી—નહીં ! એ મુજબ તે વાત તારેથી ને આખી દુન્યાથી છુપી રાખવાના પીરોજખમ્ને કસમ આપ્યાતા. કેટી સાથના એના લગન તદ્દન ખોટાં ને illegals હતાં. તે કીયા રદ ખાતલજ ગણાય. એ લગન ખરાં લગન કેહેવાયજ નહીં, કેટી.

કેટી—(દખાયલે અવાજે) ખોદાયે આખરે મારી લાજ શરમ રાખી ! એ અહી ! આય તમે લોક મને જે ખખર આપોછ તેથી મારી છાતી પરથી કેવો સંતાપનો એક પાહડ ઉચકમ્ ગીયોછ તે શું બોલું ! મારા ભાઈ ! આવે વખતે મારે એ વાત કરવી નહીં જોઈએ, પણ હું તુને મુખારકબાદી આપુંછ કે પપાના વીલ પ્રમાણે તાહરે મારા છ મહીનામાં લગન થયલાં નહીં હોવાથી તુંજ આખરે તેવણની બધી દોલતનો એકલો હકદાર વારસ થયોછ.

અહી—સખર કેટ ! સખર મારી જોહેન ! એ વાત હું આજે કાહડવા માંગતો'તો નહીં પણ જાહરે તેંજ તે છેડીછ તો સાંભલ ! ગુસ્તાદજ પોતે પોતાના છેલ્લા મરતી વખતનાં કનઈશનમાં સાફ લખાવી ગીયોછ કે બેજનજ મામાએ વીલ પર સહી કીધી'તીજ નહીં !

શીરીન—
 સુનામાસા—
 હુમાયજ—

} વીલ પર સહી કીધી'તીજ નહીં !

અહી—નહી માયજ—નહી કીધેલી ! સહી કરવા અગાઉજ ખીચારા ગુજરી ગીયેલા ને ગુસ્તાદજે તે પર

તેવણના નામની કારજી કાઢીતી! મામાની સહ
આપુને ધુજવી લાગી તેનું કારણ હવે સમજ પરછ!
ખાદાને ખારનો એ અવાજ છે. ખરી હકદાર ને અંતે
તેનો હક મળ્યોછ. એ તારા ખાપીકા પૈસા તુનેજ
સુખારક છે, કેટી!

જાલ—ચાલ ખસ! આને એ વાત કરવાનો વખત નથી.
હવે ગેઇ યુજરી બધી ખુલી જવાતી છે. અદી,
અંદર જઈને હવે જરા રેસ્ટ લે. બધી જીવપર
જોરાવરી હવે ખલાસ થઈછ.—થેંક ગોડ!

અદી—હમણાની મારી ઉસકેરાયલી હાલતમાં વધારે શું
ખોલું? (કેટીને) પણ મારી વાહલી જેહેન, જે બનાવો
બતી ગીયાછ તેથી મારી આખી પરનો યુમરાહીનો
પરદો ઉઘકક ધીયોછ. હવેજ હું જોઉંછ કે કેટલી કંગાલ
ગરરી ને તુમાખી હું માયામાં લઇને ફરતો'તા!
તારી સાથ મેં જે નોંલાયક ચાલ ચલાવીછ તેને
સાફ હું મારા ખરા જીગરથી આપ બધાંતા દખતાં
માફ માયુંછ. (કેટીનો હાથ લઇ તે પોતાની
આંખોમાં આંધે છે.)

કેટી—(અદીનાં ખભાંપર માથાથી હાથ મેળીને) અદી—
મારા લઇ! આપુને બધાંને પરવરદગારે એક પાક
શીખવ્યોછ. મેંખી તારી સાથ જોઈએ તે કરતાં વધારે
તરછોડ કીધી એમ હવે હુંખી જોઉંછ. ખસ
આપરે દીલમાં હવે કંઈ રાખશુંજ નહીં.

[અદી સાથ સેકહેન્ડ કરે છે.]

અદી—Thank you Katie! It is so good of you
to say so! લે ચાલો માયજી, હવે અંદર જતે!
આપરો બધાનો જીવ ઉપરાસાવરી બનાવોથી તદન
ઉકરી આવેલો છે!

[સુનામાસી, હમાયજી, અદી, શીરીન
અંદર જાય છે.]

જાલ—કેટી !

કેટી—(દર્બાયલે અવાજે) જી.

જાલ—(તેણીને પાસામાં લઇને) સેહેજમાં ગેષ્ટ કાલે કંઈ
સીરીયસ થઈ જતે ડીયર ! પણ વધત વીટી ગીયું
ને અદા ખીચારે છુટો. પેલા અંડાલ હવે આપને
વધારે હેસન કરી શકવાનો નથી.

[કેટી જાલની ગરદન આસપાસ
અચ્ચુચ પોતાના બેડ હાથે
વીંટાળી તેની છાતીમાં માથું
દાખે છે.]

કેટી—જાલ !

જાલ—(તેણીને ધણાજ પ્યારથી પોતાની ગોદમાં લઇ) શું છે
ડારલીંગ ? હવે દલગીર શાની છે ? જીવને સારું
તો છે કેની ? મારી ગમ જોની, કેટી !

કેટી—આ જાલ ! હું—મારું મોહત થઈ જાયછ ! તું મને
કેમ માફ કરશે !

કેટી—હું તો ઘેલી ઘેલી, મુજના જાલ ! ઘેલી ઘેલી સમજો,
જાલ, ઘેલી ઘેલી સમજો !

પાક મહોબતે ઘેલી બનાવી, સત વચન એ સમજાવો;
કદર કરીને પ્રીતજ સાચી, જાલા, મુજપર કરજો !

—જાલ.

સદા કેટીને મનમાં સમાવી, યાદ તેની સાચવજો;
ભવસાગરમાં તમ જાલીને સુખ સંપન્નથી ઠેરવજો !

—જાલ.

[કેટી અને જાલ એકમેકને વળગી
અંદર જાય છે.]

સીન ૬ થો.

[તેહમુરસ દીવેઆનો સીટીંગ—૩મ.]

કેની તથા તેણીના કાકા કુંવરજી
કોપરપ્રાસુ વાત કરતાં બેઠેલાં છે.]

કુંવરજી—પછી તે મનેતુ ગાયું, પોરી! આય—ચોપરી
“Effects of repletion of the Human
Brain” માં ચોખ્ખુ લખ્યુંછ કે ચક્ષુ ગેયલાં
ઈનટલેક્ટ પર મ્યુઝીક ઘણી ઉંડી અસર કોઈ વખત
કરે છે. તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું? તારા વર આગળ
એમ ગાયા કાંઈ નહીં કરતી, હેં?

કેની—અરે શું ગાય, કાકાજી! એવણુ ઠીઠ્ઠાસોશીના મુવા
પહારામાંથી જરા મરવારે તો એવણુને કંઈ ખીજી
મુજ પર કેની! તેમાં આજે તો એવણુ કંઈ
એવા હોરા બારીને પોરા કીધાછ કે—શું
બોલું!

કુંવરજી—(હસીને) છટ! મારં મારલ ફેસ એની લ્યુનેસી
કેમ લાગ્ય પારથ તે તુંજ જોનેન્દી! મારાં આંગળાં-
ની હીપનોટીક સાંધનોથી હું એને કંડોંગાર કરી નાખશ!
એંગમે તેવું ખીકાકું ફાટું બોલ્યા કરે તો ખીહતી ના-
તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું? બસ તું સંતાઈજ રહેજે!
ગમે તેટલો હસકેરાય તોખી એની આગલ ના
આવતી—નહી તો વધારે હસકેરાયે. તાર ધ્યાનમાં
ઉતર્યું?

કેની—વારં કાકાજી! (કોલ બેલ વાગે છે) ઝા લઝા
એવણુ આયા? (ચોંકીને) મરે વરી પાછો વેસ
બદલયો! ઝા ખદાય! એ આય પારસીને આજે
થયુંછ શું!

કુંવરજી—તું ભરખ જા ! તું આપ પરદા પછવાડે ભરખ જા !

[ફેની એક પરદા પાછળ ભરખ જાય છે. કુંવરજી ખુણામાં દખાય છે. તેહમુરસ આવે છે.]

તેહમુરસ—સાડા આંક થવા આયા ! (હસે છે) આજે કંઈ રાહુનીજ દશા બેઠેલી લાગે છે ! સાંજથી બધા નાસાગાસાનોજ દાવ રમ્યા કરે છે ! (હસે છે—અને આસપાસ જુવે છે.) આપુજીખી ગેયલા લાગેછ ! (હસે છે) એ લોકનો આહમન મરે એ લોકનો ! બધાં આજેજ કાંય કુખ દેવા કુટી નીકલ્યાં હોશે ! મકું લાવ પા એક કલાક છે તેટલાં જરાક ધરી અપકે મારી ફરેન્ડ નાજુ મગોલને ઘેર બે મીનીટ મલી આઉં ! તો તાંડખી એનો ઉજળખ લઈ મંચેરજી નહી ધારેલો આવી અહરયો ને તે જગેથીખી ખણીવંજે લેવા પરીયો ! (હસે છે) ખીચારી પેલી ડોહીને નાના કોલાબે મારી વારેવાર જોતાં હોશે ! (હસે છે) મારી જૈરીના હવે ફેસ્તા બે જા ! (હસે છે) અરે હું તો એ નાજુ સાથ આલી આન્સથીજ પરણી ગીયોરે !—બાકી મારાં તો લગન દીના પટેલ સાથ થવાના હતાં ! પણ મને અભાગ લાગી કે તે ખલેશીને મેં મારા સાથ ધનનોંડયુસ કરાવી ! (ખુબ હસે છે)—તે મારે બદલે જુદાજીજ તેની સાથ ગોઠવઈ ગીયા—ને આપરે લટકી ગીયા ! !

તેહમુરસ—વીટીછ, ચારો, માહરીપર જેવી કાહણી—

નયી જાણી કોઈએ જીંદગાનીમાં !

સ્વીટહાર્ટ દીનુ થઈ મારી મગમા !

હસ્તા ના ! !

જઈ કહું ડોણને વાત એ જફાની

પરણી ગઈ દીનુ બાપ માહરા ને

દર દોસ્ત-બાપ લાઈ-બેટા સાથે સ્વીટીને

ઓળખાવતા ના !

સોન ૬ થો.

[તેહચુરસ દીવેઆનો સીટીંગ—૩મ.

ફેની તથા તેણીના કાકા કુંવરજી
કોપરખાસ વાત કરતાં બેઠેલાં છે.]

કુંવરજી—પછી તેં મળેતું ગાયું, પોરી! આય - ચોપરી
“Effects of repletion of the Human
Brain” માં ચોખ્ખું લખ્યું છે કે ચક્ષુ ગેયલાં
ઈન્ટેલેક્ટ પર ચુક્રીક ઘણી ઉંડી અસર કાઢે વખત
કરે છે. તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું? તારા વર આગળ
એમ ગાયા કાંઈ નહીં કરતી, હેં?

ફેની—અરે શું ગાય, કાકાજી! એવણુ ઠીએસોપ્રીના મુવા
પહારામાંથી જરા મરવારે તો એવણુને કંઈ ખીજી
મુજ પરે ફેની! તેમાં આજે તો એવણે કંઈ
એવા હોરા બારીને પોરા કીધા છે કે—શું
બોલું!

કુંવરજી—(હસીને) છટ! મારે મોરલ ફેસ એની હયુનેસી
કેમ લાગ્યું પારશ તે તુંજ જોજેની! મારાં આંગળાં
ની હીપનોટીક સાધનોથી હું એને કંડોગાર કરી નાખશ!
એજીએ તેવું ખીકાકુંકાકું બોલ્યાં કરે તો ખીહતી ના—
તારા ધ્યાનમાં ઉતર્યું? અસ તું સંતાઈજ રહેજે!
ગમે તેટલો ઉસકેરાય તોખી એની આગલ ના
આવતી—નહી તો વધારે ઉસકેરાશે. તારા ધ્યાનમાં
ઉતર્યું?

ફેની—વારે કાકાજી! (કોલ બેલ વાગે છે) એા લએ
એવણુ આયા? (ચોકીને) મરે વરી પાછો વસ
બદલયો! એા બદાય! એ આય પારસીને આજે
યયું છે શું!

કુવરજી—તું ભરખ જા ! તું આપ પરદા પછવાડે ભરખ જા !

[કેતી એક પરદા પાછળ ભરખ જાય છે.
કુવરજી ખુણામાં દખાય છે.
તેહમુરસ આવે છે.]

તેહમુરસ—સાડા આંઠ થવા આપા ! (હસે છે) આજે કંઈ રાહુનીજ દશા પેટેલી લાગે છે ! સાંજથી બધો નાસાગોસાનોજ દાવ રમ્યા કરું છું ! (હસે છે—અને આસપાસ જુવે છે.) આપુજીખી ગેયલા લાગેછ ! (હસે છે) એ લોકનો ખાહમન મરે એ લોકનો ! બધાં આજેજ કાંય કુખ દેવા કુટી નીકલ્યાં હોશે ! મકું લાવ પા એક કલાક છે તેટલાં જરાક ધરી અપકો મારી ફરેન્ડ નાજી મગોલને ઘેર બે મીનીટ મલી આઈ ! તો તાંહખી એનો ઉજખખ ભઈ મંચેરજી નહી ધારેલા આવી અહરયો ને તે જગેથીખી અણીવંજે લેવા પરીયો ! (હસે છે) ખીચારી પેલી ડોહીને નાના કોલાબે મારી વારેવાર જોતાં હોશે ! (હસે છે) મારી ઘેરીના હવે ફેસ્તા જો જો ! (હસે છે) અરે હું તો એ નાજી સાથ ખાલી આન્સથીજ પરણી ગીયોરે !—બાકી મારાં તો લગન દીના પટેલ સાથ થવાના ઉતાં ! પણ મને અભાગ લાગી કે તે ખલેશીને મેં મારા સાથ ધનગોડયુસ કરાવી ! (ખુબ હસે છે)—તે મારે બદલે છુદ્દાજીજ તેની સાથ ગોઠવધ ગીયા—ને આપરે લટકી ગીયા !

તેહમુરસ—વીટીછ, ચારો, માહરીપર જોવી કાહણી—

નથી જાણી કોઈએ જીંદગાનીમાં !

સ્વીટહાર્ટ દીનુ થઇ મારી મમ્મા !

હસ્તા ના ! !

જમ કહું કોણને વાત એ જકતી

પરણી ગઇ દીનુ આપ માહરા ને

દર દાસ્તખાપ લાઈ—બેટા સાથે સ્વીટીને

આજખાવતા ના

(મરસ.)

દીના!—હાય હાયરે દીના! ૧
 મ્હોળતમાં તેં તો મારયો રે કાર!
 સીના—સોરબ્યા સીના—
 પરણી પપાને કીધો નાચાર!
 બાવા!—નીકલ્યા બાવા—
 લાકુ ને મેં તો કીધો તૈયાર!
 થયાં દીકરાની દીલબર ઉડાવીને
 પોતેજ ખુદ દીલદાર!!

કીધી કોઈ—શીપ દીના સાથ ચોપાટી—
 કીધી ધનત્રોડયુસ પપા સાથ તેણીને!
 અદરાયાં નોરોએ—ખીલી મુજ છાતી!
 ચોકતાં ના!

પેહેલી ઐમ્પ્રીલે કરાવ્યાં સાંજે લગન
 ત્રીસમી માર્યે આખી રાત રહ્યો મધન
 (પણ) પપા પરણી આયા લઈ હાથ બગલમાં દીનુને
 ખીજ સહવાર ના!

કુંવરજી—(ફેનીને) દેખાઈતો ઐમેનસીયાનો કેસ છે—તારા
 ધ્યાનમાં ઉતર્યું?

[કુંવરજી ઠાંસે છે. તેહમુરસ ભડકીને
 આંખુઆંખુ જોય છે. કુંવરજી
 ફેનીને હીમત આપે છે.]

તેહમુરસ—યે? ઐ હમણું ઠાંસ્યું કોણુ? (જોડેથી) કોણુ છે?
 ઐકદમ બાહર આવ નહીં તો મારી નાખશ! જીવ
 લવશ! બાહર આવ ઐકદમ! (અહીં તહીં સોધે છે.)

કુંવરજી—(ફેનીને) જરાક વાચોલેન્ટ થવા માંડે છે અં! આપરે
 ઐને હું ! ઉસકેરવો નહીં જોઈએ—તારા ધ્યાનમાં

‘ ઉત્તર્યુ? તું સંતાપજ રહેજે—અં! હું એને બે
મીનીટમાં મારી આંખોના મારણ ફોફથી કંડો પાડેછ.

[કુવરજી પરદા પછવાડેથી બાહર નીકળી
ઘણાજ આસતેથી ચાલતા તેહમુરસ
ગમ જાય છે—અને એકકી ટગરે
ટીકતા જઈ જમણા હાથના
આંગલાંઆ તેની ગમ ટાકી
હાથના ‘પાસીઝ’ કરે છે.]

ફ્રેની—(ગભરાધને સ્વગત) આ માયરે હવે શું થશે આ
ખોદાય!

[તેહમુરસ ચક્રીત થઈને કુવરજીનું
કોઠું ભાળીયા કરે છે. કુવરજી
પાછા હાથના પાસીઝ કપાં જાય છે.]

તેહમુરસ—(સ્વગત) હેં? એ એમ શું મેટની કાની કરયા
કરતો હોયે?

કુવરજી—સાહેબજી, મીં દીવેઆ! હું તમને જોધને ખુશી છેઉં!
(ચેકહેન્ડ કરવા હાથ લંબાવે છે.)

તેહમુરસ—(પાટણનના ગળવાંમાં બે હાથો ખોસી દધને
મીઝાઝથી) તમે કોણુ છેઆ બા? ને મારા ઘેરમાં
રાત પરી ધુસીને શું કરોછ?

કુવરજી—(હસીને) માધ બાય! તું મને નહીં આરખતો—
હા હા હા! હું તારો કાકો સસરો! તારો કાકો
સસરો! તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

તેહમુરસ—(ભવાં ચઢાવી) મારો કાકો સસરો! એછ મીસ્ટર!
એ બધો શું ગડબડ મોટો છે? તમે અહીં કેમ આયા?
તમારું નામ શું? (સ્વગત) કાકા કોઈ મવાલી લાગેછ!

કુવરજી—(સ્વગત) ઉ હું હું પલ્સ ઘણીજ rapid છે. મારા
ડોલા પાછા ત્રાધ કરે. (પાછા હાથના પાસીઝ કરે છે
અને બે ડોલા કાઢી તેહમુરસની આંખોમાં ટીકે છે.)

તેહમુરસ—(સ્વગત) કોઈ તદ્દન ધસેલો લાગેછ! નમ્યાદ ગીયો હોરા
કાહરીને ઝિમ ઝિમ શાનો કરી મરતો હોશિ! મને કંઈ
સમજ નથી પરતી! જોઈ જરા કંઈ ખીજી તાલથી
સાર મેલવું. (હસીને) હે હે હે! વેલ કાકા સસરા—યુ
ડીયર ઝાહડ જોની! વોટ યુ વાનટ વીથ મી—ઝિં

કુવરજી—(મલકાઈને સ્વગત) હા જોયું? મારા મારલ ફાસની
અસર જોઈ! કેવો શાંત થઈ ગીયો! (તેહમુરસને) કેમ
દીકરા, હવે તાર મગજ જરા કલીયર થયું કેની? તારો
કેસ કંઈ કોનજોનીટલ હયુનેસીનો નથી. તારા
ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

તેહમુરસ—(સ્વગત) યે ઝિં આય કાતરું તો મને ઉલટો મેટ
સમજતો દેખું! ઝિનું ખાનુ ખરાબ થાય ઝિનું! ઝિં
કેહવા શું માગતો હોશિ! આલ નાજુ આવે તેટલાં
આય હયુનાટીક સાય કીક વખત પસાર કરવાનું
મહયું! (કુવરજીને) આપરે—છે તે—તમારું
નામ શું આ?

કુવરજી—(સ્વગત) હવેજ ઝિની જરા પરીક્ષા લેઉ! (તેહમુરસને)
જેસ જેસ દીકરા, જરા આપરે વાત કર્યે!
ખસ તું મારી આંખ સામજેજ જોયા કરજે—
તારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું? (હાથના પાસીઝ કરે છે)
મારું નામ કુવરજી—કુવરજી કોપરખરાસ! તારું
મગજ કેમ ચકાસી ગેયલું—મને સમજવ જોઈ?

તેહમુરસ—(સ્વગત) આય હોકરાને મારું ચકાસેલું મગજ જરા
ખરાખરજ હવે ખતાઉ! (કુવરજીને) જોવની—મીં કાકા
સસરા, જરાક હમણા હમણા છાંટો વધારે લેવાયછ
તેથી જોઈના તંતુઓ ધીલાં પરી ગીયાંછ (કુવરજી
પાછા આંગળાં તેહમુરસ ગમ ટાંકે છે.) ઝિં તમારા
હાથને લકવો થયોછ કે? ઝિંમ હવામાં ઉચકી કાંય

સપોષ? અરે, હાથ નીચે કરોની, નહીતો ખચ્ચક
કરીને એક બાચકુ ભરશ ને!

[કુંવરેજના હાથ પર ડાકું મારવાના
ચાલા કરે છે.]

કુવરજ—(સ્વગત) હેં! વરી પાછો ઉભરો શર થાયછ! મારી
આંખથી પાછો એને fix કરવો-પરશ! (તેહમુરસને)
છે તેમીં દીવેચા, આને ગરમી જરા વધારે પરેછ-અં?

તેહમુરસ—હા! જરા દર મીનીટે વધારે ગરમ થતું જાયછ!
મકું—તમે ને મારા સસરાના કાકા થાવો તો પછી
કુવરજઆ મારાં માયના કુવણસાસુની નરણુનો હુ
શું સગો થાઉં?

કુવરજ—(સ્વગત) ગીયો! પાછો એટલે આવેછ! તદન inco-
herent થઈ ગીયોછ (તેહમુરસને) કંઈ નહી ઉસ્કેરાએ
ના—તમારા ધ્યાનમાં ઉતરેયું? ભઈ તમે હમણા કાંઈ
જઈ આયા? (ડોલા કહાડી ટીકે છે અને હાથના
પાસીઝ કરે છે.)

તેહમુરસ—મારી કુષને તાંહ! મારી સાવકી કુષ! એટલે મારા
કુવા રંડાયલા ઉતા કેની તેની સાથ નાતરું કરી
ગેયલી! એકજ આશીરવાદ સરાવેલા! ને પસંદ
કરદમ બોલતી વખત નખોંદ ગીયો છીંકેલો!
આહ!—તેથી મને એવો ગુસ્સો આવ્યો—એવું
અનુન છુટું—કે કોષનેખી કરકું, ખુન કરું!
છરી ભાકું!

[ગજવામાંથી પેન નાહું કાહડે
છે અને ઉધાડે છે. કુંવરજ
ગભરાઈને કુર નાહસી હાથના
પાસીઝ ઘણું જોરમાં કરે છે.]

કુવરજી—(સ્વગત) અરરર કેસ હાથ ધમબેલીસીટીનો છે. (હાથના પાસીઝ કરે છે.) સખર! સખર ઉસ્કેરાઓ ના— તમાર! ધ્યાનમાં ઉતર્યું? હું તમારો કાકા સસરો થાઉં છ

તેહમુરસ—(નીસાસો નાખી છાતીએ હાથ દાખી કુવરજીની અડોઅડ જતાં) ઝોહ મીસ કોપરપ્રાસ! જરાખી થક વગર તું યુરોપની પ્રીટીએસ્ટ ગર્લ છે! પણ ખાલમાં કોપરાંનું તેલ નાખવાથી મને એવો ડીસગસ્ટ લાગેછ—કે જાણે જાણે તુને લાત મારું, તારો તોટો ભયરું, તારો જીવ લેકે! (કુવરજીના આંગપર ધસવા જાય છે.) મને તમુને જરા કાનમાં કંઈ કેહેવુંછ— આગલ આવો! (પાછો કુવરજીની આગલ જાય છે. કુવરજી ડોલા કકડાવતા તથા હાથોના પાસીઝ કરતા આમ તેમ નાહાસભાંગ કરે છે.)

કુવરજી—જરા દુરથીજ વાત કરો—તમારા ધ્યાનમાં ઉતરીયું?

તેહમુરસ—(અચ્ચુચ જમને કુવરજીને ગરદનમાંથી પકડી) ધ્યાનમાં નથી ઉતરીયું! ઝો મારાં લવ, મારાં માતી, તું આવી!

(કુવરજી ઝટાક મારી છુટા થાય છે.)

નહી ખંસ તારું આતરડું મને ખાવા ગમેછ! તાર હોજરું ચીરીને લોહી પીવા ગમેછ! તારું બોહું આવવા ગમેછ! આવ! (તેવણ પર ફરીથી ધસવા જાય છે. કુવરજી એક યુમ સમેત બાહર નાહસી જાય છે.)

તેહમુરસ—(ધુમ હસીને) ફરીથી મને મેટ બનાવવા આવજો! પણ નાજીને થયુંછ શું! એ કાંઈ સુકષ્મ ગેષ્! એ પોરી અગાઉની આવી તો નથી મુષ?—નાજી! નાજી!

(ફેની પરદામાં બાહર આવે છે ને ખીહને દુરજ ઉભી રહે છે.)

ફેની—(રડમસ આવજો) તેહમું!

તેહમુરસ—(ચીરડાધને) અરે! તમે હજુર અહીં જ છેમ્મો! કેશ
 ધ્રુ! બાધ તમે મારાં ઘેરમાં હજુર શું કરોછ? એ
 શું જીલમની વાત છે?

કેતી—(બહુજ કલવધને) એ તોહમું! મારા તોહમું! તું
 કુશમનને આજે શું થયુંછ? તારી પોતાની વાહલી
 કેતીનેમી ઓરખતો નથી? જરા શાંત થાની તો!

તેહમુરસ—અરે, શાંત કોણના બાવાના થાય? હું તમને ખીલ-
 કુલ ઓરખતો નથી! તમે કોણ છેમ્મો ને આય
 પ્રમાણે મારાં વાધકેતી ગેરહાજરીમાં અહીં શાના
 થોભયાંછ.

કેતી—એ માય! હવે કાંઈ જાઉં! શું કરું!

(કેતી ખીલને પાંછી પરદા પાછળ
 ભરાઈ જાય છે.)

તેહમુરસ—મારું માયું આજે ફરેછ!—જલદી બોલો તમે કોણ
 છેમ્મો, ને અહીં શું કરોછ?—કેમ, નહીં બોલાવું?

(ખીજી મેરથી નાજી અને ગંગા
 હસ્તાં હસ્તાં આવે છે.)

નાજી—(હસ્તાં હસ્તાં) મરેરે, પોણા નવ થઈ ગીયા! શેઠને
 તો છેકજ કાંદો ખીલી ગીયો હોશે! આજે તો મુવું
 હસ્તાં હસ્તાં—(તેહમુરસ પર નજર પડે છે) એ
 તેહમું! તું આયોછ કે?

(આગલ જધને તેને વળગે છે. કેતી
 પરદામાંથી ચીચાધને જાય છે.
 તેહમુરસ ખલરેલું ડાયું કરે છે.)

નાજી—ચાલ ડીયર, આજે તુને જરા તકલીફ પરી! પણ તે
 મારું કહ્યું કીધું તેથી હું ઘણીજ ખરેખર ખુશી
 થઈછ. ચાલની—રસધ નાજીની તો.

તેહમુરસ—(સ્વગત) હવે જો કમખખતી જાગશે તો! હવે
 શું કરું?

નાળુ—(પાછી તેને જમને વળગતાં) તેં જર્થરં એકકીંગ
આજે કીધું અં! કુધ તો ખુશ ખુશ થઈ ગયાં
ને તાહરે વાસ્તે—

તેહમુરસ—(છીકી પડીને) અરે મુવાં તારાં કુધ ને વુંખી સાયે!
અહીં હું કહારનો અફરાધને વાજ કરું છ ને એ
કુધનો સેકો તાણુયા કરેછ! વું ખીસ્તી જળે
અં—આજે મારો મીળજ ઠેકાણે નથી, નાળુ!

ફેની—(સ્વગત) આય નાળુ? એ તું મરેરે મુધ નાળુની
થતી! તું મરે પાછલી રાતના!

નાળુ—(ગંભીર થઈને) નહીં નહીં! એમ નો કર, તેહમુ! પણ
કપરાં કાંઈ કલખમાં જમને પાછાં બદળ્યાં કે? (તેહ-
મુરસની આગલ જમ તેની ગરદનપર હાથ વીટા-
લતાં) તેહમું, સાચું—કેહું છ આજે મારો જીવ
ધણો ખુશ છે. તું મને આજે એટલો વાહલો લાગેછ—

[ફેની એકદમ પગ પાછળથી ધસી
આવી નાળુનું પાંખડું પકડી
તેણીને જોરથી ખાજ્ય હડસેલી
દે છે, અને પછી નાકના શીફડાં
ફેફડાવી તેહમુરસ અને નાળુ ગમ
વારાફરતી જોય છે અને ડાળા
કકડાવી હાંકે છે.]

નાળુ—(અક્રોશ થઈને) એ? એ કાણુ! એ શું કેહેવાય!

ફેની—(તરાશે કરીને) મારાં મુખની વચ્ચે આવતી વું મરે
એમની એમ! મુધ બેશરમ નફટ! વુંને એવાણુની
સાથે એમ કરતાં લાજ નથી આવતી? વાસ્તે ગેહ
તારા બેહ ડારા એ આ કાહરવા બત્રીસ દાંતની હું
બેટલી છેઉં—સમજ?

નાળુ—(હરણુદાર થઈને) એટલે? એ આય બેરાં કાણુ?
એમ એટલી બધી ગાર આતી દઈ મરતી હોય!

(તેહમુરસ ગમ જોઈ યુસ્સાથી) ઐ આય આનો શું
અરથ ? ઐ આય ચક્રમ બૈરી કોણુ છે ?

તેહમુરસ—જરા તુંજ પુછની !

નાનં—(ભવાં ચઢાવી) ઐ અહીંયાં કેમ આવી ? કાહરે
આવી ? ઐ હું શું જોઈછ ?

તેહમુરસ—જરા તુંજ પુછની !

નાનં—(કેનીને) તમે કોણુ છેઝા ને અહીં શું કરતાંતાં ?

કેના—શું કરતીંતી ! અહીં ભરખને તું મુઘ નસાખંદીના
બધા ચેનચાલા જોતીતી !

[બાપુજી ધસારા બંધ આવે છે.]

બાપુજી—નાનં, તું આવીછ કે ? (કેની પર નજર પડતાં.)
હું ! ઐ આય નાપાક દદા હજી અહીં છે ? ઐ
આય બે જણાના માથાં ગીયાંછ કે શું !

નાનં—શું છે બાવાજી, જલદી જોલોની ! ઐ આય માથાંથી
ખીસેલી અણુજની બૈરી છે કોણુ પણ તે ?

બાપુજી—હું શું જાણું કોણુ બેશરમ મુવેલી છે તે ! કલાકેકની
વાત પર હું અહીં આવી ગીયો, નાજી, તાહરેખી
ઐ અહીંજ ઉતી ને બારણું અંદરથી બંધ હતું !
હું ધારૂછ કે આય મુજી ચંડાલખી અંદરેજ સાથે
ઉતો ને મને આવતો જોઈ પછવાડેને રસ્તે સંટકી
ગીયો ! ને પછી આય દેવાની ઝોરત ઉલટી સતી
યધને મારા આંગપર વીછણુ વાઈતી માફક વુટી પરી.

નાનં—ઝા જોદાય ! ઐ હું શું સાંભણુછ ! (તેહમુરસ ગમ
ડાળા કકડાવીને) તમે આલીકુધને તાંહથી જલદી ઐ
સાફ ચાલી આયા હોશો !

કેની—(અચચુચ તેહમુરસને બાજીમાંથી પકડી) આલો
તેહમું ! અતર ધરી બસ આલો ! અહીં ઐક મીનીટ
વધારે હું ચોલવાની નથી. આલો મારા કાકાને
તાંહ જમ્મિ-નહીં તો હોટલમાં જમ્મિ.

(તેહસુરસને હાથ પકડી જોરમાં તેને
ખારણા ગમ ધસડવા બય છે.)

નાભ—(ઝટાક મારી તેહસુરસને બાજુએ કરતાં) એ શું બધા
હોંગ છે ! અતર ધરી જોણો ! આય નાપાક દદા
છે કોણ ?

કેની—કોણ છેઉ ! હું એવણની બેઠી છેઉ ! તમે બધાં મરે
એપના એમ ! એક ખીચારા પોચા મગજના
માટીડાની નબલધનો લાભ લેવોછ ! હું પરી તમારી
ઉપર ! (રડવા માંડે છે.)

બાપુજી—(નાભને) જોયું કેની ? સદંતર ધસેલી મુઠ્ઠા છેડી !

નાભ—(કપાલનો ચીલો ચઢડાવી કેનીને) તમે એવણનાં કોણ
થાઓછ !

કેની—(રડમેસ અવાજે) હું એવણની ધણીઆની થાઉંછ !
કેમ ચોટલાખરી-હવે ડાચું કેમ ઉતરી ગીયું !

નાભ—ઓ તું મુઠ્ઠરે ધણીઆનીની થતી ! (તેહસુરસ ગમ
જોઈ) એ આય શું ફેરતા છે ? કંઈ જોલાશો કરોની તો

તેહસુરસ—અરે પણ તમે લોક બધાં મને જોલાશો કરવાનો
ઠાઠમ આપી મરે તાહરે જોણ કેની ! નાભ, તું
ગેઈ પછી હું કલખમાં જરા ઉભા ઉભા જઈને
પાછો આયો ; ને જોઉંછ તો આય કોઈ માથાની
ખીસેલી ચક્રચતી તારા આરડામાં આવીને પેટેલી !
રાત્રીખી ધેર ચાલી ગીયો ! સત્તાનાંસ ગેઈ બસ
મને ગરેજ પરેછ કે હું એનો વર થાઉં ! ખીચારી
ખચીત કોઈ દેવાની છે. કોઈ ખીજે દેવાનો
પારસીખી હમણા મારું લોહી ઉકારી ગીયો ! એ
મેડ હાઉસો અહીં કાંઈથી ભુલાં પરીયાં-કોણ જાણે !

કેની—(બાજુએ રડી પડતાં) ઓ જોદાય, હવે શું કરથ !

નાભ—ઓ વાય એ શું કેહવાય ! એ તો રરેછ ! (કેનીને)
અરે પણ શું છે શું ?

કેની—(નાભને) મારા વરતું આજે કેટલા દાહરા થયા માથા
કેકાણે નથી. તેમાં તમે મને કુપ્પના દેતો મરે ! (રડે છે)

નાનું—અરે પણ એવણુ તો મારા વર થાય ! તમે જરા શાંત
પરે ને અમુને સમજાવોની કે તમે છેમ્મો કોણુ ?
ને કાંહથી આયાં ?

કેની—આજેજ હું તુને આય તેમુલજી બેનકોકથી આયાં !
ને અહીં—

તેહમુરસ—(અમકીને ખુમ પાડી ઉઠી) તેમુલજી ! કોણુ ? બેનકોકથી
આયાં ? મારા ભઈ તેમુલજી ? તમે તાહરે તેમુલજીના
ધણીયાણી ? તમે લોક કાહરે આયાં ? કાંહ છે—
તેમુલજી કાંહ છે ?

કેની—(અજબ થઈને)—અરે ! તાહરે તમે કોણુ ?—તમે—

નાનું—એવણુ તો તેહમુરસ છે ! હું એવણુની ધણીઆની
નાનું થાઉં !

કેની—આય એવણુ તેહમુરસ ! કોણુ તમે તેહમુરસ ?
તેમુલજીના ભઈ ! આ વાપ મરેરે ! મેંખી શું ઘોટાલો !
કીધો (હસે છે) અરે હું તો તમુને કાહરના
તેહમુરજીજ સમજયા કર્છ. (નાનને) જી હું તો
કેની—તમારી દરાણી ! માફ કરજો અં, મેં તમુને
ઘ્યારખ્યાં નહીં !

નાનું—કોણુ તમે મારા દર તેમુલજીના ધણીઆની કેની ?
તમે બેનકોકથી આયા ? કાહરે આયાં ? (કોઠી કરે છે.)

કેની—આજેજ સાતેક વાગે આયાં ! તમુ લોકને એતાવ્યા
વગર આયાં તેથી આય બધું ધમશાન થઈ ગીશું !
અહીં કોઈ નહીં ઉત્તું તેથી તેમુલજી તો પાતાના
આલીકુઈ કોઈ છે તેવણુને મળવા કોલાખે ગીયા—

નાનું—મઅરેરેમ્મ ! મુહું બધું રપુઅકકર આપરેખી શું ,
કાહરના કરીયેછ. તેહમુરસ, તાહરે આલી કુઈને
તાંહ તું નહીં આવેલો કે ?

તેહમુરસ—અરે નારે ! આય નાસાગોસામાંથી પરવારે તાહરે આઈ
કે ? (કેનીને સેકન્ડ કરતાં) એસકયુઝ મી અં, પણ

હું ખી વીચારમાં પરેલો કે તમે માણી સાથે ઝિયારખ્યા
પારખ્યા વગર ઝિયમ શું કર્યા કરતાં હોશો! પણ
તમારો કંઈ વાંકખી નથી. અમે જો લખ્યા અસલથી
દેખાવમાં તદ્દન મલતા જોર લખ્યા હતાં.

નાનું—અરે માયરે! આયતો અચીત બરીયો નાટક થયો!
મેં ને આલી કુષ્મ્યે તેહમુલજીને તાહરે તેહમુરસજ
સમજીને છપરડો કરીયા કીધો! પણ તાહરે તેહમુલજી
તો આલીકુષ્મને તાંહથી કાહરના આલી ગીયાછ ને
હજી પાછા નથી આયા?

ફેની—આવી ગીયા, પણ કોઈ મનચેરજી મગોલ નામનો
પારસી આયો તેજી ખીચારાની સાથે વીજેઈ લીધું કે
મારાં ઘેરમાં કેમ આયો—કરી આજકે આજકે
તેવણને માર્યા!

તેહમુરસ—(બાજુએ) અરરર મારે લીધે ખીચારો તેહમુલજી
બક્તાલી જીલી ગીયો! (હસે છે.) પણ તાહરે પેલો
કોઈ ઘણુચકકર પારસી કોણ હમણા ઝિમ ઝિમ
મારી સામજે આગલાં કરતો? તો?

ફેની—અરે તે તો મારા કાકા કુવરજી! તેવણ તમુને તેહમુલજી
સમજીને શાંત પારવા માંગતાંતા!

તેહમુરસ—(વીસ્મય પામી) કાંય શાંત કાંય પારે!

ફેની—મારા વર તેહમુલજીનું માથું વચમાં જરા
નબલું પરેલું તે મારા બાવાએ કુવરજી કાકાપર
લખ્યું તુ કે તેહમુલજી—આથે તાહરે તેવણના ઝિ
મુવાં દરદની કાંઈ સારવાર મુંબધમાં કરાવે. કુવરજી
કાકાએ ઝિની રટડી કીધેલી છે—તે તેવણના હાથમાં
તમે સપરધ ગીયા!

બાપુજી—(હસીને) હા! ને તમારા હાથમાં હું સપરધ ગીયો!

ફેની—માફ કરજોજી! આજે મુવો બધીજ ઘોટાલો ખીંડાલો
થઈ ગીયો! હું માફ માગું છું.

બાપુજી—અરે નહીરે, ઝિમાં શું? હું બરાબર સમજું છું. ત્યાલ
તેહમુરસ! ઝિ મંચુ મગોલને હું ઝિયારખુજી ખીચારા

તેહમુલજીને પોલીસ સ્ટેશન પર પકડાયે-આવ-નહીતો
તાંહ વંરી કોઈ સાથ અકરી પરશે.

તેહમુરસ--હા ચાલો ! નાજુ, એ લોકનો સામાન પેલા ઝ્યાર-
ડામાં મુકાવ ને જરા ક્રેની સાથ ગ્રાહેલાં કર-તેટલાં હું
તેહમુલજીને લખને ઝ્યાય આઉં છ ને આપરાં પાંચ
જણાને સાર રેલવે હોટલમાં એક ટેબલ મંડાવતો
આઉં છ.

[તેહમુરસ ખાપુજી હસ્તા હસ્તા
જાય છે. ક્રેની નાજું અંદરનાં
ઝ્યારડામાં જાય છે.]

*

*

*

[સીનેચરોઆફ સીન-રેલવે હોટલને,
દેખાવ--તેમુરસ તથા તેમુલજી
વાતચીત કરે છે. પછી ખાણાની
ટેબલ પર પાંચો જણાં ખીરાજી
ડીનર લે છે. તેહમુરસ પોતાના
લાઈ ભાંજાઈની સલામતી આહેછે.
તેહમુલજી તેનો જવાબ વાળે છે.]

સીન ૭ મો.

[ચુલાખવાડીનો લપકાખંધ ડરોઈંગ
રૂમ. ધલિકટ્ટીક લાઇટોનો સજાગાર.
કેટલાંક આનુઓ તથા ગ્રહસ્થો
લપકાખંધ પોચાકમાં વાત કરતાં
તથા રીફ્રેશમેન્ટ લેતાં બેઠેલાં છે.
ધંજીશ બેન્ડ વાગી રહ્યું છે.]

એક પરેણા--(મ્યુઝીક પુરું થતાં) વાહ શાયાશ ! લેઓ
આનુઓ અને ગ્રહસ્થો ! આય આને પરણતાં બે

જોડાંઓની સલામતી ! હમણું પાસેના ઝીરડામાં જે
વાહલા ચાર જીવો આશીરવાદની પવીત્ર કીયાથી
લગનના ગાંઠમાં સદાના જોડાય છે તેઓની શાદી
મુખારક હોજો ! (હીયર હીયર) પરવરેદગાર તેમને
એકમેકના વાહલમાં સદા સુખી રાખે અને ધણા
ધણા વરસો સંસાર મુખર્મ આખાદીમાં અને તંદ-
રાસ્તીમાં જીવતાં રાખે (જોસભર વીયર્સ, સર્વે પરોણાં
સલામતી નોસ કરે છે.) દાદાર હોરમઝદ એ ચારો
જણનાં બધાં સંકટો દુર કીધાં ને એ લોકના મનની
મુરાદબર આવી અને મ્હોનાં હસ્તાં કીધાંછ.
(હુરેરેરે ના પોકારો.) (ફેની તથા નાજાને) — સમ્મા
આણો—ફેની માય, નાજા માય—જરા તમે કંઈ
વગાડીને ગાઓ, ખીઝ ?

કેટલાંક પરોણાં—હા, હા—જરા ચલાવો, મેહેબાની યશ.

ફેની તથા નાજા—(દીલરબા તથા તાઉસપર વગાડીને ગાય છે.)

નાજા—ફેની—આવત શાંમ ચારો સુનાવત મોરલી મધુર ખુન—

મોર મુકટ સીસું ધારો—આવત.

મન મોહનકી મુન મુન મોરલી.

ખ્યાકુલ લયો પ્રાંત એહી અમલ હરકારો—આવત.

[ઉપરનાં ઝીરડામાંથી જલ તથા કેડી

અને અદી તથા શીરીન આશી-

રવાદ સરાવીને દાદરપથી ઉતરી

આવે છે. અદી તથા જલે સફેદ

ડગલો પારલું ન તથા સફેદ સાહચો

પેહેડીયો છે. ચારોનો ગલ્લામાં

હાર તથા કપાલે ટીલી છે. તેમની

પાછળી હમાખાઇ સુનામાસી તેહે-

મીના આવે છે. સધલાંઓ એ

પરણી આવેલાં જોડાંને સેકન્ડ કરી

મુખારકખાદી આપે છે.]

જલ—મેહેરબાન બાનુઝો અને વાહલા ભાઈઝો! તમારો
અંજો અમારાં ઇજનને માન આપી અમારી શાદીના
મેળાવડામાં પધારવાની જે તરફી લીધી છે, તે સારું
હું અને મારી કેટી, તેમજ મારો ભાઈ અદી અને
બેહેન શીરીન, તમા સરવેનો ઉપકાર માન્યેછ.

(એદલજી ઉમરીગર ને) બાવાજી, આજે તમેજી
અહીં હાજર રહેને મને ખરેખરજી સુખી કીધોછ
ખુશીજી, આજે અમુને આશીરવાદ આપો.

[જલ તથા કેટી એદલજીને પગે
પડેછે. એદલજી જલને કોટી
કરે છે અને પછી કેટીને આશી
રવાદ દઈ તેણીને એક કીમતી
નેકલસ પહેડાવે છે.]

એદલજી—આલો, સુખી રહો! દીકરી કેટી, મં તુંને ગેરમનસાફ
કીધો'તો તે હું કબુલ કરુંછ. પણ તેં અંતે પાતે
તારી ખરી લાયકાત કુન્યાને દેખાડી આપી. જીવતી
રહેજે નેં ઘણું સુખ જોજે. (અદી તથા શીરીનને) ભઈ
અરદેશર અને બેહેન-શીરીન, અમારી સહતી ખરાં
જીગરતી મુખારકબાદી તમુને બેઉ જણાંને પી છે.

એદી—મીં એદલજી, અને મારા વાહલા મીત્રો! તમારી
ભલી કુવાઝો માટે હું અને મારી શીરીન ખરાં
જીગરથી તમારાં ઉપકારી છેઈએ. આજનો બખ્તવાર
દહાડો આખરે જોવા પામ્યાંછ, તેમાં તે કીર-
તારનો હાથ છે. (જલને શેકહેન્ડ કરતાં) જલ દોસ્ત,
મારાં દીલનાં તમામ સાર્યાં જોશથી હું તુંને આજન
ના સુખી બનાવ સારું કોતરેચુલેટ કરુંછ. કેટી
જેવી છોકરી લાખમાં એક મલશે! એને સુખી
કરજે જલ!

[કેટી અને અદી શેકહેન્ડ કરે છે.
કેટી શીરીનને કોટી કરે છે.]

એ મારી વાહાલી બેહેન તારા જેવાં સદ્યુણી ભર-
યારના સુખને ધ'એ ધ'અ લાયક છે.

જલ—નેં આય સુંગે મ્હોંડેની શીરીન, જેને આજે તે તારી
માહરદાર બતાવીછ, તેખી એક ખીન્સ લાયકની
ધણીઆણી છે, અદી. એ ગરીબ ગુણવંતી છાક-
રીને તું હેપી કરજે. શીરીન મારી બેહેન—ખાદા
તુને તારા ધણીના સુખમાં ધણું વરસ હસ્તી રમતી
રાખે, એવી મારી ને કેટીની ઉંડાં જીગરની કુવા છે.
[શીરીન સાથ શેકહેન્ડ કરે છે.]

શીરીન—થેંક યું !

અદી—(આગ્રુઆગ્રુ જોધને) પણ મારો અબકુલ કાંહ છે ?
અબકુલ ! અબકુલ !

અબકુલ—(બાહેરથી) જી સાહેબ !

[અબકુલ આવીને નમી જલ કેટી,
અદી શીરીનને સલામ કરે છે.
અદી તેનો એક હાથ પકડી અને
ખીને હાથે તેનો ખરડો ઢોકે છે.]

અદી—અહીં આવ, અબકુલ ! જો એક ખુશ ખખર તારે
વાસ્તે કેટી અને કેહેછ ! તુને એ પોતાની એસ્ટેટનો
વડો મેનેજર બતાવવા માંગેછ ! મહીને દહારે તું ને
તરણસો રૂપિયા પગાર મલશે. તું એ આધે
કબુલ રાખેછ ?

[અબકુલ અદ્યવાલી નીચું ડોકું કરી
સુંગોજ ઉભો રહે છે.]

કેટી—(હસીને) બોલ અબકુલ મારી નોકરીમાં તું રહેશે
કેની ?

અબકુલ—મારા જલ શેકની નોકરી સીવાય ખીને કેયે હું
જવા નથી માંગતો, બાધ.

અદી—(હસીને) અરે પેલા, જલની અને કેટીની આકરી બધુ,
હવે એકતું એક છે લે શીરીન, તારે હાથે આય

, ઘડીઆલ છેરે! તું મારા જીવના ઉગારનાર સાચ્યા
અબદુલને આપ. અબદુલ, એ ઘડીઆલ મારા
મેહસ્તી બાવાની કાદગારી છે. પણ એ જો તું મારી
તરફથી તું પેહેડશે તો હું ખચીત ઘણાજ ખુશી થવશ.
[સોનાનું મોઢું દાટ ઘડીઆલ અને
ભારી સોનાનો છેડો શીરીન હસ્તે
મોહડે અદીના હાથમાંથી લઈ
અબદુલને આપે છે. અબદુલ બંને
હાથ નમીને સલામ કરે છે.]

કેટી—નેન આપ મારી તરફથી તુને બેટ છે. અબદુલ,
તારી વફાદાર ચાકરી જોતાં એ કંઈ નથી.

[એક મોટી હીરાની વીંટી અબદુલને
આપે છે. અબદુલ પાછી બે
હાથે સલામ કરે છે.]

કેટી—હવે મારા ખેરખાહ દોસ્તો આપરે ડીનર ટેબલ પર
જઈયે તે અગાઉ એક છેલ્લી ગંભીર ફરજ મારે
બજવાની છે. શીરીન, મારી વાહલી બેહેન! આજના
સબકતા દાહરાની ખુશાલીમાં એક સ્પેસીયલ ફેવર તારી
પાસ મારુંછ. મારી એક અરજ તું કબુલ રાખશે?

શીરીન—મારી કેટી, તારો બોલ મેં કીયે દાહરે પાછો
ફેરવ્યો-છે? શું છે કેટ! તારો કોઈપણ મુખ્ય
મારો આંખને જોરે હું માથે ચહુરાવશ.

કેટી—(હસ્તે મોહડે) થેંક યું વાહલી શીરીન! જો હમણા
કોઈ એક જણને અહીં હું લઈ આવડુંછ તેને
તું બધું આગલું પાછડું બુલી જઈને ખરાં દીલથી
ને વાહલથી કોટી કરે એવી મારી ખાહેશ છે.

શીરીન—કોણને? કેટ!

[કેટી ઝડપમાં પાસેના ઓગડામાં
જઈ પીરોજબખનો હાથ પકડીને
તેવણને હોલમાં લઈ આવે છે.
પીરોજબખ ધબકતાં એક
ખુશીયાળા ભાવે જઈ નીચી ઝુડી

એ મારી વાહાલી બેહેન તારા બેવાં સદ્યુષ્ણી ભર-
વારના સુખને ઇચ્છે ઇચ્છે લાયક છે.

જાલ—ને આપ સુગે મહેરની શીરીન, જેને આજે તે તારી
માહરદાર બતાવીછ, તેની એક પ્રીન્સ લાયકની
ધણીઆણી છે, અદી. એ ગરીબ ગુણવંતી છાક-
રીને તું હણી કરજે. શીરીન મારી બેહેન—મોદા
તુને તારા ધણીના સુખમાં ધણું વરસ હસ્તી રમવી
રાખે એવી મારી ને કેદીની હાંડાં છગરની દુવા છે.
[શીરીન સાથ શેકહેન્ડ કરે છે.]

શીરીન—થેંક યું !

અદી—(આજુબાજુ જોઈને) પણ મારે અખડુલ કાંઈ છે ?
અખડુલ ! અખડુલ !

અખડુલ—(આહેરથી) છ સાહેબ !

[અખડુલ આવીને નમી જાલ કેદી,
અદી શીરીનને સલામ કરે છે.
અદી તેનો એક હાથ પકડી અને
ખીજે હાથે તેનો ખરડો ઢોકે છે.]

અદી—અહીં આવ, અખડુલ ! જો એક ખુશ ખખર તારે
વાસ્તે કેદી મને કેહેછ ! તુને એ પોતાની એસ્ટેટનો
વડો મેનેજર બનાવવા માંગેછ ! મહીને દહારે તુને
તરણસો રૂપિયા પગાર મલશે. તું એ આધી
કબુલ રાખેછ ?

[અખડુલ અદમવાલી નીચું ડોકું કરી
સુગોજ ઉભો રહે છે.]

કેદી—(હસીને) જાલ અખડુલ મારી નોકરીમાં તું રહેશે
કેની ?

અખડુલ—મારા જાલ શેકની નોકરી સીવાય ખીજે કેયે હું
જવા નથી માંગતો, ખાઈ.

અદી—(હસીને) અરે પેલા, જાલની અને કેદીની આકરી બધું,
હવે એકનું એક છે લ શીરીન, તારે હાથે આવ

, ધડીઆલ છેરે. તું મારા જીવના ઉગારનાર સાચ્યા
અબકુલને આપ. અબકુલ, એ ધડીઆલ મારા
ચેહસ્તી બાવાની યાદગારી છે. પણ એ જો તું મારી
તરફથી તું પેહેડશે તો હું ખચીત ધણોજ ખુશી થવશ.

[સોનાનું મોઢું દાટ ધડીઆલ અને
ભારી સોનાનો છેડો શીરીન હસ્તે
મોહડે અદીના હાથમાંથી લઈ
અબકુલને આપે છે. અબકુલ બંને
હાથ નમીને સલામ કરે છે.]

કેટી—ને આપ મારી તરફથી તુને ભેટ છે. અબકુલ,
તારી વફાદાર આકરી જોતાં એ કંઈ નથી.

[એક મોટી હીરાની વીટી અબકુલને
આપે છે. અબકુલ પાછી બે
હાથે સલામ કરે છે.]

કેટી—હવે મારા પેરખાહ દારતો આપરે ડીનર ટેબલપર
જમ્યે તે અગાઉ એક છેલ્લી ગંભીર ફરજ મારે
બજાવવાની છે. શીરીન, મારી વાહલી બેહેન! આજના
સખકતા દાહરાની ખુશાલીમાં એક સ્પેસીયલ ફેવર તારી
પાસ માગું છું. મારી એક અરજ તું કચુલ રાખશે?

શીરીન—મારી કેટી, તારો બોલ મેં કીયે દાહરે પાછો
ફેરવ્યો છે? શું છે કેટ! તારો કોઈખી સુખન
મારો આંખને જોરે હું માથે ચહરાવશ.

કેટી—(હસ્તે મોહડે) થેંક યું વાહલી શીરીન! જો હમણા
કોઈ એક જાણને અહીં હું લઈ આવું છું તેને
તું બધું આગલું પાછલું બુલી જઈને ખરાં દીલથી
ને વાહલથી કાઢી કરે એવી મારી ખાહેશ છે.

શીરીન—કોણને? કેટ!

[કેટી ઝડપમાં પાસેના ઓરડામાં
જઈ પીરોજબધનો હાથ પકડીને
તેવણને હોલમાં લઈ આવે છે.
પીરોજબધ ધબકતાં એક
ખુશીપર બેસી જઈ નીચી સુડી

ને આંખે રૂમાલ દાખી બેસી રહે
છે. શીરીનખી ઝાંઝ મીનીટ
ગભરાઈને તેવણુ ગંમ જોયા કરે
છે. કેટી તેણીને પીરોજખાઈ
આગલ લઈ જાય છે.]

કેટી—આવ શીરીન ! આવ તારાં માયને મલ. બસ હવે
ગેઈ ગુજરી બુલી જા ! ઝાંઝણુ ખીઆરાઝ કંઈ
આછુ સોરયુ નથી.

[શીરીન પીરોજખાઈના પગ આગલ
ગુઠણુમંડીએ બેસી તેવણુની ગરદન
આસપાસ પોતાના હાથે વીટાંલી
તેવણુને આંખીને કોટી કરે છે.]

શીરીન—માય ! મારાં માયજી !!

[પીરોજખાઈ શીરીનને કોટી કરે છે
પછી ઝાંઝણુરના લે છે. અદીખી
તેવણુને પગે પડે છે. પીરોજખાઈ
તેને ઝાંઝણુ લે છે.]

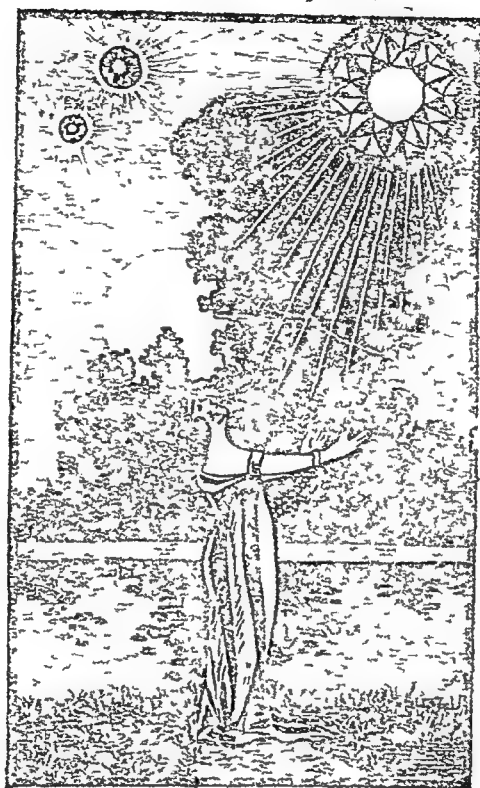
જાલ—આલો, હવે આપરે સહ જમવા જમએ તે અગાઉ
તમા સર્વ લેડીઝ એન્ડ જેન્ટલમેન આજની ખુશા-
લીની યાદમાં કંઈ મજેનુ જેવું ગાવો ! લટસ સી !

સંઘળાં—આહા, ખુશી ખુશાલી ! નેકીનો છે નેક
અન્નમ, નેકનામ ! ગાવો સહુ દરેક !—આહા.
ગાવો દિલ ખુશ કરી, ખુશીજ દિલ ભરી,
વાળે, ગાળે, ટેકીનો નેકીનો ટેક ! આહા !
રે રંગથી—અલી ઉમંગથી ! ને સતસંગથી, હરેક !—

આહા.

શીરીન—[શીરીન સીન.]

(*)

સુરજમલ લલ્લુભાઈની કું.
હીરાના વેપારીઓ ને અવેરીઓ
૨૨૫, કાલકાદેવી રોડ, મુંબઈ.

હમારે ત્યાં ઇલેક્ટ્રીકને લગતો

સામાન વેચવાનો છે.

જેવો કે ઇલેક્ટ્રીસિટી (તરંગ લાઈટનું.)

પેનલન્ટસ („ „)

બ્રેકેટસ (દરેક સાઈઝની.)

ફીટીંગ્સ K ૨. કમપલીટ તેમજ બીજી જાતની.

કે જાતનાં હોલર્સ, સ્વીચીસ, કટ આઉટ, કાઉન્ટરવૅટ.

વોલ પલ્ગસ વગેરે.

છુટકે પણ વેપારી ભાવે આપશું.

વધુ માટે મલો.

**પ્રેસીઅસ ઇલેક્ટ્રીક
કંપની.**

સોલ એજન્ટસ—

પીલીપ્સ લેમ્પ્સ.

10 ૪૭ (બી) રહેમાખાઈ બોલડીંગ,

એપોલો સીટ, કેલ

રોયલ સીનેમા

કોરનર ગ્રાન્ટ રોડ, —ટેલીફોન ના. ૨૭૦૫.

મુંબઈના આગેવાન સીનેમાઓ માંહેલો એક.

ભારે દીલ ભાણેકરનારી જંગી સીરીઝલો દેખાડનારું
મુખ્ય સ્થળ.

અરધા ભાવમાં આજે પેટ ભરીને મોજ ભોગવવા માંગતા
હોવો તો કોઈથી વખતે ગ્રાન્ટરોડપરનાં એ માનીતાં થીએટર-
માં જરૂર પધારજો.

અમારી સઘળી સીરીઝલો કમાલ કરનારીજ નીવડી છે.

ગ્રાન્ટરોડ, તારદેવ, ખેતવાડી, ચરનીરોડ વીગેરે લક્ષ્મીના
રહેવાસીઓ માટે ઘણી સગવડ ધરાવનારો આ રોયલ સીનેમા છે.

ધી ઝોમ્મે કમરશીયલ કોલેજ.

ધંધાદારી અને નોકરીયાત માણસોને ઉપયોગી.

જો તમે ઈંગ્રેજી તેમજ ગુજરાતી નાંમાનો પકકો અભ્યાસ
કરી, વેલાતની પરીક્ષામાં પાસ થવા માંગતા હોવ તો જાણીતા
ઇનકમટેક્સ એક્સપર્ટને નીચલે સરનાંમે લખો યા મલો.

બી. એલ. ડોસર,

પબ્લીક-એકાઉન્ટન્ટ,

ધી ઝોમ્મે કમરશીયલ કોલેજ,

૪૧, કાલબાદેવી રોડ,

મુંબઈ.

“ થોડે નરે ખહોલો વેપાર ”

જિલ્લો
હમારો મુદ્રાલેખ છે.

ભલા

ધનેતરની

શેસને

શોભાવે

તેવી

ખતારસી-

કસળી

સાડીઓ

મોટા લોટમાં

હમેશાં

મલશેજી.

કોપચેન્ડ

તરેહવાર

કોસલેટસ

ડીઝાઇનના અને

દરેક કીમતના

મોતીના હાગીના

ધણી વેરાયદીઝમાં

હમેશાં મળશેજી.

કુટીઆ

કોચીએ

અસલ જેવું ધરખમ

રેશમી કાપડ

ધણે કીફાયત લાવે

ખરીદવું હોય

જે તો જે

પધારો

૨૦૭, હોરનબી રોડ

કોટ-મુખ્ય.

બલાઉસની

હંચી

ગીપીયારસ

—:૦:—

કોતરેલાં

ઓલઓવર

અથવા

સકર્ટનાં

ઓનરીઆં

—:૦:—

ફલાવર

પેલેસ

ફેપસ

—:૦:—

સકર્ટની

ચુદરીઓનું

મોડું

સીલિકશન

હમેશ

મળશેજી.

કરંજ્યા એન્ડ કું. લીમીટેડ.

તમારા હોલના આર્ટીસ્ટીક શણગાર માટે તમામ હોલના
ચુતલાંઓ મોટા સ્ટોકમાં હમણાં જ આવ્યા છે.

મુંબઈમાં રમત ગમતનું માનીતું થઈ પડેલું.

મહાન મથક.

અને તે શું?—ખધા જાણે, ને તમેજ ગદી જાણો
એ કેમ અને?—અખખ કે

ન્યુ અલહમપ્રા સીનેમા

આજ લાંબો વખત થયો છેલામાં છેલ્લી દબ મુજબની
જંગી સીરીઅલો, ભારે ખેંચાણકારક ફામાઓ, અને
પેટ ધરીને હસાવનારી કોમીકો દેખાડવા માટે શોખીન
તમાશખીનો વચ્ચે પુરતો જાણીતો છે. જુવો, આખા
હીવસના કામકાજની જંજળની થાકે ઉતારવી હોય તો

ફક્ત અરધાજ ભાવમાં

ઉત્તમ મોજ ભોગવવાને ચુકતા ના.

સુંદર ખાગખગીયામાં લટાર મારી લેહેર વચ્ચે સીને-
માના સીન્સ જોવા એખી એક ઉત્તમ આનંદ છે.
આજ સુધીમાં અમે લીખરટી, મીલીઅન કોલર મીસ્ટરી,
બ્રોકન કોઈન, ગેખી મદદગાર વીગેરે દુન્યામાં વીખ્યાલી
પામેલી સીરીઅલો દેખાડી છે, અને હજુરખી અમારી
કોશેશ નવા સાહસમાં ચાલુજ છે.

→ ૩૦ ન્યુ અલહમપ્રા સીનેમા. ૩૦ ←

ન્યુ સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, રેલીફેન નાં. ૨૪૧૭.

એક ખાસ વધારાની મોજ—

સીનેમાના સીનો સાથે મીં. માણુના હીંદી સંગીતની મોજ મળશે.

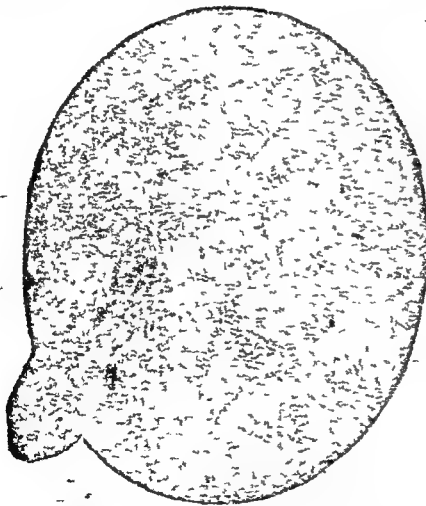
પરશીયન હેર-
ડાઈ બુદ્ધિમાને
જીવાન કરે છે,
અને બાલને ક-
લપ કીધો હોય
એમ જણાવું
નથી. બાનુઓ
માટે પરશીયન
હેરડાઈ ખરેખર
એક આશીરવાદ
સમાન છે.

હેર ડાઈઓમાં
આગેવાન.

મુંબઈનાં દરેક
જાણીતા કેમી-
સ્ટો તથા દવા-
વાલાઓ પાસેથી
મલશે.

બલતા હેર ડાઈ
વાપડવાથી આ-
મડીપર ડાઘા પ-
ડી રહે છે જ્યારે
પરશીયન હેર ડા-
ઈથી ડાઘા પડતા
નથી.

બાલ માટે પાકો
કાલો કલપ.

ગવરમેન્ટ કેમીકલ લેબો-
રેટરીની બહુજ બારીક
તપાસમાંથી ક્તેહમંદ પ-
સાર થયેલો—તુકસાકારક
તત્વોથી નીરાળો—એક અદ-
ભુત શોધ તરીકે સઘળે
વખણાઈ ગયેલો સફેદ
બાલ માટેનો પાકકો
કાળો કલપ.

સોલ
જાએટ.

હોરમજીડોસાબાઈનીકું.

મુંબઈ.-પોસ્ટ. ના. ૪.—ટેલીફોન નાં ૫૧૧
કોમ્પા. ૩. ૨-૦-૦ સેક્ટર કવાલીટી ૩. ૧-૪-૦

નાટકનો શ્રોષ:

કેમ આય તદન નવા ખેલમાં
શું જોયું ?

તમારા ફેમીલી તેમજ ફ્રેન્ડોને આજે ખેલ પસંદ તો
પડયોજ હોશે, અને ખુશી થયાં હશે, પણ જો તેથીખી
વધારે ખુશી થવું હોય અને આનંદ મેલવવો હોય
તો, ઘેર ઘેર માનીવું થઈ પડેલું
(સ્પીરીટ વગરનું નોવેલ્ટી સેન્ટ.)

ઓટો-પરસ્તાન (રજીસ્ટર્ડ) જરૂર વાપરજો.

જેનાં થોડાંજ ટીપાં રૂમાલમાં નાંખવાથી તમોને તેમજ તમારી
આસપાસનાઓને મધુર ચંખેલીના તાબાં ફુલોની મીઠી
સુવાસથી આનંદ આપશે. એકવાર ટ્રાયલ લેશેજો.

કીંમત—૦૧ ઓંસ યા. ૧ ના રૂ. ૨). ૧ દ્રામની લોકડાની
ટયુબના રૂ. ૦૧૧. ૦૧ દ્રામના રૂ. ૦૧૧. વધુ માટે પોસ્ટ કાર્ડ લખી
ખુલાસો આજેજ મંગાવો.

એકલા ખનાવનાર—

ધી “પરસ્તાન” પરફ્યુમરી કું

નં. ૧ પાયધોની, મુંબઈ.

THE
Kalbadevi
Shorthand
AND
Typewriting Institution.

ESTABLISHED 1898.

More than 9000 Students joined up-to-date.

**EFFECTIVE COACHING—EXCELLENT
RESULTS.**

THE ONLY SUCCESSFUL AND THEREFORE THE BEST.

Special arrangements for LADIES.

SUBJECTS TAUGHT :—

Book-keeping and Accountancy, and all Commercial
subjects, Shorthand and Typewriting.

**STUDENTS PREPARED FOR THE RECOGNISED
LONDON EXAMINATIONS**

**TESTIMONIALS FROM MEMBER OF PARLIA-
MENT AND OTHER EUROPEANS**

**PARTICULARS AND THE HIGHEST BONAFIDE PRESS
AND OTHER OPINIONS FROM**

GOPALDAS LALDAS,

MANAGING PROPRIETOR,

**Opposite:—Bhangwadi, KALKADEVI ROAD,
BOMBAY.**

જાપાનીઝ હુનરમંદીથી આને કોણ અંજાણ છે?

જાપાનીઝ કારીગરીની દરેક ચીજ-કચુરીઓસીટીઝ-
નોવેદીઝ-સાટસુલાવેર-દી સેટસ-ફાંકડા-પરડાઓ-
કોકરીવેર-તથા હાઉસ ડેકોરેશનને લગતી
દરેક ચીજ.

તરેહવાર જાંતનું-અહડ ઉતર કોલી-

ટીનું-ચીનાઇ અને જાપાનીઝ

રેશમી કાપડ-તથા ધરગવુ

વપરાસની-સુંદર-સસ્તી-

અને ફાંકડી જાણસો

ખરીદવાનું

જાણીતું

મઠક.

જાપાનીઝ મ્યુઝીયમ.

ઉપયોગી

ચીજો પુરી

પાડનારી આપજ.

જુરો
ખાત્રીપુર્વક માલ.

ઉત્તમ કામ
મધ્યમ દામ

કુકાન જાણીતી માનીતી અને સસ્તી છે.
માસુક-દોસ્ત આસનાવ યા-આશીસના સીનોર
માટે-મેટ સોગાદની કાંઈખી ચીજ જોઈતી હોય તો
તુરત જાપાનીઝ મ્યુઝીયમમાં દોડતા આવજો.

જાપાનીઝ આર્ટ વર્કનું મોટું સંગ્રહસ્થાન જેવું
હોય-જાપાનીસ હુનરમંદીને લગતું કાંઈક નવું જેવું-

જાણવું-અને

શીખવું હોય-

યા જાપાનીઝ

ખનાવટની કાંઈ

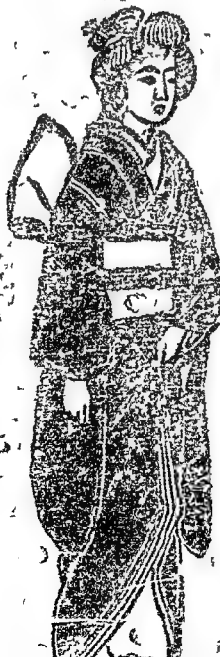
ખી ચીજ જોઈ

તી હોય-તો તે

જાપાનીઝ

મ્યુઝીયમમાંથી

મળી શકશે.

વસનમલ વટનમલ એન્ડ પ્રધર્સ.

ફોટો બટન મેન્યુફેક્ચરિંગ કંપની.

સર જ. જ. સ્કુલ ઓફ આર્ટસની સામે—સીતારામ
બીલડીંગસ, નવી કાર્ડ્સ માર્કેટ—કોટ, મુંબઈ.

નાનાં મીનીએચર ફોટોઝ—લોકેટો, બુચો, બટનો, ચાંદો વગેરે
માટે, તસ્વીરો બનાવનારા સ્પેશીયા લીસ્ટો.

ફોટો બુવેલરીના એક્સપર્ટો.

તમારી લોકેટ
અથવા બુચને
માટે કોઈપણ
ફોટોગ્રાફ ઉપ-
રથી, કોઈપણ
સાધનનો મીની-
એચર ફોટો
બહુજ કીકાયતે
અમે પાડીને
પ્રિન્ટ કરી
આપીશું.

લોકેટ, બુચ,
અથવા કઈ
બટનમાં, તમારો
ફોટો બહુજ
સસતે જડાવો.
તમા તે
પેહડી
ફરવા માટે
મગફર થાવો
એવા
બનાવીશું.

રંગાત ફોટો. મેડાલીયન, વેલવેટ કેસમાં.

શાદી માટે, સાલગ્રેહ માટે, અથવા કીસ્મસ માટે એક ઉમદા
પ્રેઝન્ટ થઈ પડશે.

તમારા ખાવીંદનો, ધણીઆણીનો, બચ્ચાનો અથવા તમારો કોઈ
વાહલાનો ફોટો અમને મોકલી આપો.

તમને સંતોષ મલશે તેની ગેરંટી આપીએ છીએ, નહીં તો પૈસા
પાછા વાલવામાં આવશે.

મેહરબાની કરી અમને એક પોસ્ટ કાર્ડ લખશો, અને નમુનાઓ
સાથે હમારો માણસ તમારે ત્યાં હાજર થશે.

પલંગો

પીતળના તેમજ લોખંડના

ઉચ્ચ કારીગીરી અને નવીજ ઢપના.

સાડીની પીનો

અકેકથી ચઢે તેવી સેંકડો જાતની

ડીઝાઇનો તો એવી કે આંખે ઉડી આવે.

ખાસ સ્ટોવ

તુરત રાંધી શકાય—પસો ખર્ચે અને

રાંધણી સ્વચ્છ રહે—હજારો ખાખ્યા.

એલ. રાય સંપત

ન્યુ કિવન્સ રોડ

કરાંચી

મુંબઈ.

દીલ્હી.

હીરા અને હાથ કલામ, અવેશરી.

ખરીદવાની સગવડ.

અમારે ત્યાંથી ખરીદ કરેલ હીરા કે અવેશતના દાગીના કે
જેને માટે લેખીત ગેરંટી આપવામાં આવે છે તે માલ મૂળ
સ્થિતિમાં એક મહીના સુધીમાં સેંકડે નશુ થકે, છ મહીના
સુધીમાં સેંકડે દશ થકે, અને ખાર મહીના સુધીમાં સેંકડે
સાડાખાંડ થકે આછે વાછો રાખવામાં આવે છે અથવા કોઈ
પણ વખતે સેંકડે દશ થકે આછે બદલી આપવામાં આવે છે.

અવેશરી

છાનલાલ મનસુખલાલ

કાલબાદેવી રોડ,

ટેલીફોન નંબર ૫૦૭.

કાપડ મારકીટ સામે.

9884

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ગ્રંથાલય

અમદાવાદ - ૯

૭૪૪૪

૪૬૨-૩૩

મનહી

(અર્થ)

અક્ષત્રાલુન / મરઝગાગી,
ફીરોઝ શાહ વણગાર

૪૬૨-૩૩

મનહી

(અર્થ)

૭૪૪૪

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અ'થાલય

અમદાવાદ - ૯